

UTRWALACZE WŁADZY LUDOWEJ

Robert Klementowski

**kadry powiatowego
aparatu bezpieczeństwa
w Lubinie w latach 1945–1975**

Robert Klementowski

UTRWALACZE WŁADZY LUDOWEJ

KADRY POWIATOWEGO APARATU BEZPIECZEŃSTWA W LUBINIE

W LATACH 1945–1975

Warszawa–Wrocław–Lubin 2021

Muzeum
Historyczne
w Lubinie

Recenzenci

prof. dr hab. Grzegorz Strauchold, Uniwersytet Wrocławski
dr Marek Zawadka, dyrektor Muzeum Historycznego w Lubinie

Korekta

Joanna Pietruszewska

Skład i projekt graficzny

Karolina Smolarek

Biblioteka Muzeum Historycznego w Lubinie – zeszyt 21

Wydawca

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu
Muzeum Historyczne w Lubinie

Druk i oprawa

Drukarnia Wydawnicza im. W.L. Anczyca S.A.
ul. Nad Drwiną 10, 30-741 Kraków

ISBN: 978-83-8229-352-4

ISBN: 978-83-66574-18-2

© Copyright this edition by

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu, 2021
Muzeum Historyczne w Lubinie, 2021

Warszawa–Wrocław–Lubin 2021

Spis treści

Wstęp	6
Część pierwsza. Struktura organizacyjna i obsada pionu bezpieczeństwa w Lubinie (1945–1975)	15
Rozdział 1. Struktura i obsada PUBP/PUdsBP w latach 1945–1956.....	16
Organizacja i obsada personalna PUBP w Lubinie w latach 1945–1947.....	16
Reorganizacja z jesieni 1947 r.....	30
Reorganizacja Urzędu w 1952 r.....	51
Zmiany personalne w latach 1952–1954.....	54
Zmiany organizacyjno-kadrowe 1954–1956.....	58
Rozdział 2. Struktura i obsada pionu SB w Lubinie 1957–1975.....	65
Reorganizacja struktur bezpieki o zmiany kadrowe.....	65
Część druga. Funkcjonariusze pionu bezpieczeństwa w Lubinie (1945–1975)	79
Alfabetyczny wykaz funkcjonariuszy UB i SB w powiecie Lubin 1945–1975.....	80
Część trzecia. „Towarzysze Bezpieczeństwa” na terenie powiatu lubińskiego. Podsumowanie	179
Towarzysze z Bezpieczeństwa – kadry od kuchni.....	180
Wykaz skrótów	206
Bibliografia	208
Indeks osób	214
Indeks nazw geograficznych	217

WSTĘP

Książka, którą Szanowny Czytelniku trzymasz w ręce jest dowodem na to, że badania nad najnowszą historią Polski pozostają sprawą otwartą. Dziesięciolecia funkcjonowania państwa o charakterze autorytarnym doprowadziły do sytuacji, w której konieczne jest mozolne odtwarzanie realiów Polski po II wojnie światowej, nie tylko w zakresie kronikarskiej z natury rekonstrukcji faktów, ale także refleksji nad dynamiką procesów historycznych, socjologicznych, kulturowych jakie kształtowały ówczesne społeczeństwo czy w końcu motywacji ludzi wówczas żyjących. Wśród wielu powodów, dla których zadajemy pytanie „jak było”, jest chęć unikania błędów, uczenia odpowiedzialności za wspólnotę, poszukiwania źródeł jej tożsamości.

Jest to praca rozłożona na dziesięciolecia, warto jednak podejmować wysiłek odtwarzania fragmentów tej wielkiej dziejowej układanki. Bowiem w moim przekonaniu postęp (w tym wypadku wiedzy) jest wypadkową działań bardziej o charakterze pozytywistycznym niż rewolucyjnym. Dlatego też ponownie¹ podejmuję próbę opisanego funkcjonowania jednej z ważniejszych instytucji czasów Polski Ludowej i PRL, jaką była policja polityczna. Pod nazwą najpierw Urzędu Bezpieczeństwa, a od 1957 r. Służby Bezpieczeństwa, aktywność jej pracowników objawiała się na różnych płaszczyznach i z różnym natężeniem do początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Zazwyczaj wskazuje się dzisiaj na trzy płaszczyzny działalności policji politycznej: jako narzędzia represji, kontroli oraz jako źródła informacji. Wydaje się jednak, że należałoby wskazać jeszcze czwartą – budowania kapitału społecznego, kulturowego i politycznego jej funkcjonariuszy.

Służby specjalne nie zniknęły przecież ze świata wraz z upadkiem komunizmu, ciągle są elementem systemu kontroli, nadzoru, ochrony we współczesnym świecie. Ludzie w nich zatrudnieni przechodzili i przechodzą na emeryturę, byli i są zwalniani, odchodzili i dalej to robią na własną prośbę z wiedzą, umiejętnościami i mentalnością często obcą pozostałym członkom wspólnoty. Oczywistym więc jest, że ten kapitał może być wykorzystywany w życiu cywilnym niekoniecznie w sensie negatywnym, bo np. do budowania własnej pozycji zawodowej w nowym miejscu pracy. Istnieje jednak uzasadnione podejrzenie, że byli członkowie służb mogli i mogą swoje umiejętności oraz wiedzę oferować na rzecz ośrodków (osób, instytucji czy państw) realizujących działania sprzeczne z interesem ogółu obywateli. Dlatego też nawet jeśli nie jesteśmy w stanie temu przeciwdziałać jako jednostki, trzeba mieć świadomość, że taka groźba istnieje i przynajmniej częściowo się do tego przygotować. Jednym z najbardziej dostępnych środków jest sięganie do historii – która wszakże jak powtarzamy z nadzieją – *magistra vitae est*. Warto więc nawet drogą przypominania, pochylać się nad dziejami instytucji, która odcisnęła niezatarte piętno na historii świata w XX w.

Załączków polskiego aparatu bezpieczeństwa szukać należy w 1943 r., bowiem dopiero wówczas kwestia przejścia władzy w powojennej Polsce przez komunistów stała się realna. Skupieni w Centralnym Biurze Komunistów Polskich, Związku Patriotów Polskich (na terenie ZSRS), Polskiej Partii Robotniczej (dalej PPR) i Armii Ludowej (w okupowanym kraju) za swój cel uważali zbudowanie ustroju wzorowanego na sowieckim. Drogą do tego celu była likwidacja wszelkiego oporu środowisk, związanych przede wszystkim z rządem emigracyjnym, a skupionych w Polskim Państwie Podziemnym, jego strukturach cywilnych i wojskowych. Główną rolę w realizacji tego planu, wzorem bolszewickiej Rosji, spełnić miała policja polityczna².

¹ W 2007 r. staraniem Oddziału IPN we Wrocławiu oraz Centrum Kultury „Muza” w Lubinie ukazała się monografia Roberta Klementowskiego *Urząd Bezpieczeństwa w Lubinie 1945–1956*.

² R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa...*, s. 26–28.

W październiku 1943 r. rozpoczęto organizowanie Polskiego Samodzielnego Batalionu Specjalnego, którego żołnierze wykonywali zadania dywersyjne na tyłach wojsk niemieckich, a z czasem trafili pod rozkazy ministra bezpieczeństwa publicznego. W jakimś sensie jednostka ta stała się więc protoplastą późniejszych wojsk wewnętrznych w postaci Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (dalej KBW), natomiast część żołnierzy zasiliła kadrowo aparat bezpieczeństwa.

Do rangi symbolu w polskiej historiografii urosł w tym względzie ośrodek NKWD w Kujbyszewie. To tam od kwietnia 1944 r. rozpoczęto szkolenie grupy funkcjonariuszy, którzy mieli stać się „elitą” przyszłej polskiej policji politycznej³. Wśród tzw. „kujbyszewiaków” byli żołnierze wspomnianego Batalionu Specjalnego, 1 Dywizji WP im. Tadeusza Kościuszki czy Armii Czerwonej, znający język polski lub mający polskie pochodzenie. Uczestnicy kursu pod okiem specjalistów sowieckich poznawali techniki operacyjne, śledcze, a także wojskowe pod kątem prowadzenia operacji przeciwko podziemiu politycznemu i zbrojnemu⁴.

Z formalnego punktu widzenia powojenna bezpieka została powołana do życia Manifestem Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (dalej PKWN) w lipcu 1944 r. Ministrem Resortu Bezpieczeństwa Publicznego (dalej RBP) został Stanisław Radkiewicz⁵. Rozbudowa kadrowa resortu opierała się na wspomnianych „kujbyszewiakach”, żołnierzach PSBS, członkach Wydziału VI (kontrwywiad) Sztabu Głównego Armii Ludowej,

Grupa kobiet – podoficerów PSBS, z lewej sierż. Emilia Sosińska, po wojnie funkcjonariuszka UB i MSW, zbiory IPN

Kompania zwiadowcza PSBS, Bielomut koło Sielc, styczeń 1944 r., zbiory IPN

³ Śledzenie losów członków tego szkolenia całkowicie falsyfikuje estymę jaką kujbyszewiaczy cieszyli się zarówno w PRL (mit pozytywny), jak i po 1989 r. (refleksja bardziej zniuansowana, ale i tak ulegająca wizerunkowi stworzonemu w czasach władzy komunistycznej). Źródłem postrzegania tej grupy funkcjonariuszy pozostaje od lat tekst Macieja Korkucia z 2002 r., por. M. Korkuć, *Kujbyszewiaczy – awangarda UB*, „Arcana” 2002, nr 4-5, s. 75-96.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Stanisław Radkiewicz, urodzony w 1903 r. w Rozmierkach na Polesiu, od lat dwudziestych był zaangażowany w działalność komunistyczną (m.in. jako członek Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej). Ukończył szkołę Kominternu w Moskwie, za działalność polityczną został skazany w 1928 r. na cztery lata więzienia. Członek Komunistycznej Partii Polski, działał w Zagłębiu Dąbrowskim. Po wybuchu wojny pracował w administracji sowieckiej na Polesiu, w 1941 r. został zmobilizowany do Armii Czerwonej, a po zwolnieniu pracował w kołchozie. Od 1943 r. był oficerem politycznym w 1 DP im. T. Kościuszki, sekretarzem CBKP i członkiem ZG ZPP. Kierownik Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN od lipca 1944 r., następnie Minister Bezpieczeństwa Publicznego do 9 grudnia 1954 r. w stopniu generała dywizji. Członek PPR i PZPR, na fali krytyki działań resortu został przesunięty na stanowisko ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych, w 1957 r. wykluczony z PZPR. Ponownie przyjęty w szeregi partii w 1960 r. Zmarł w 1983 r. Por. Z. Nawrocki, *Żmiał wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Rzeszów 1998, s. 26-27.

Stanisław Radkiewicz. Minister BP w latach 1944–1954, zbiory IPN

żołnierzach Wojska Polskiego, członkach PPR⁶ i przede wszystkim funkcjonariuszach sowieckich, którzy przebrali się w polskie mundury i obsadzili część stanowisk kierowniczych. O oddelegowanie pracowników NKWD do pracy w resorcie poprosił przewodniczący PKWN Edward Osóbka-Morawski⁷.

Początkowo przed polskimi „czekistami”, jak sami lubili się określać, stały dwa zadania. W aspekcie operacyjnym ochraniali oni ówczesne samozwańcze władze oraz partię komunistyczną

(PPR), co wiązać się miało w praktyce z eliminowaniem środowisk związanych z rządem emigracyjnym. Zadanie drugie miało charakter organizacyjny. Kierownictwo RBP nie dysponowało bowiem dostateczną liczbą chętnych do pracy w resorcie, zwłaszcza że w perspektywie trzeba było obsadzić jednostki na terenach znajdujących się jeszcze pod niemiecką okupacją. W praktyce zasadnicze znaczenie miała więc obecność i wsparcie służb sowieckich, zwłaszcza wojsk wewnętrznych NKWD oraz kontrwywiadu Armii Czerwonej (osławiony Smiersz). Wieloletnia działalność wywiadowcza sowietów na terenie wschodnich ziem polskich powodowała, że Rosjanie posiadali dużą wiedzę o strukturach i kadrze Polskiego Państwa Podziemnego⁸. Niebezpieczne będzie założenie, że bez sowieckiego wsparcia operacyjnego i (a może przede wszystkim) wojskowego, komuniści nie zdołaliby zainstalować na dłuższą metę swych rządów. Wkraczając za frontem mieli bowiem przeciwko sobie nie tylko struktury Armii Krajowej (dalej AK) i innych formacji ówczesnego podziemia (przede wszystkim proveniencji narodowej), ale nie mogli być także pewni lojalności żołnierzy, służących w tzw. ludowym Wojsku Polskim⁹.

Ta kwestia legła także u podstaw zmian w zakresie umiejscowienia resortu w systemie władzy w 1944 r. Pierwotnie bowiem komórki służb specjalnych organizowano przy wojewódzkich i powiatowych radach narodowych. Dość szybko okazało się jednak, że taka decentralizacja uniemożliwia sprawowanie kontroli nad bezpieczeństwem ze strony PPR. Informacje o działaniach funkcjonariuszy trafiały bowiem do osób, z punktu widzenia nowych władców Polski, obcych czy nawet wrogich.

⁶ *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944–czerwiec 1945)*, wstęp S. Poleszak, wybór i oprac. L. Pietrzak *et al.*, Warszawa 2004, s. 18.

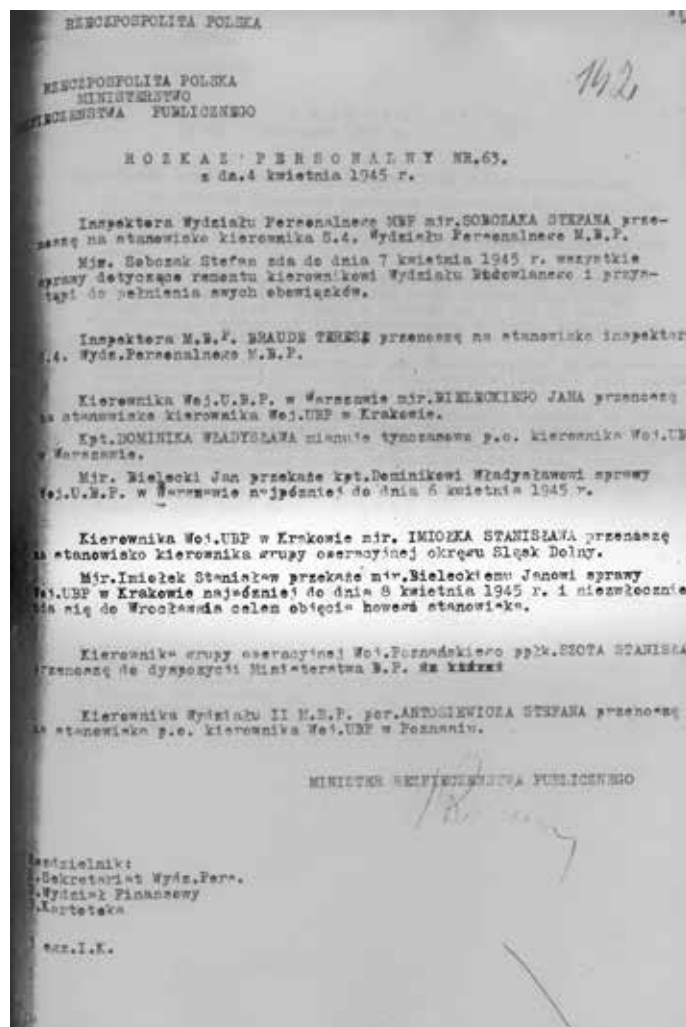
⁷ Oficjalnym doradcą do spraw organizacji resortu był ppłk Bielajew, funkcję łącznika między S. Radkiewiczem a siłami NKWD w Polsce pełnił ppłk NKWD Szklarenko. Swego rodzaju nadzorcą działań z ramienia służb specjalnych był gen. Iwan A. Sierow. Por. H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997, s. 17.

⁸ Jednostki sowieckie likwidowały ujawniające się od marca 1944 r. w ramach akcji „Burza” struktury administracyjne, związane z rządem londyńskim. Oddziały Armii Krajowej były rozbijane, część żołnierzy wcielana do „ludowego” Wojska Polskiego, opornych osadzano w obozach. 26 lipca 1944 r. PKWN zawarł porozumienie z władzami sowieckimi, na mocy którego dano swobodę działania NKWD w strefie przyfrontowej (bliżej nieokreślonej) na zajmowanych przez Armię Czerwoną ziemiach polskich. Polskie organa bezpieczeństwa działać miały na zapleczu frontu.

⁹ Świadczy o tym zachowanie wielu żołnierzy jednostek wojskowych po wojnie, kiedy grupowo przechodzili na stronę podziemia. Nawet w KBW narzekano na problemy z żołnierzami frontowymi, wcielonymi do korpusu. Por. R. Klementowski, *Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego województwa wrocławskiego w latach 1945–1947 [w:] Wojsko w Polsce „ludowej”*, red. R. Klementowski *et al.*, Wrocław 2014, s. 235–256.

Tymczasem plany, jakie wobec resortu rysowano od początku ich istnienia, stały w całkowitej sprzeczności z deklarowanymi publicznie hasłami budowania systemu demokratycznego. We wrześniu 1944 r. wyodrębniono więc struktury bezpieczeństwa z administracji lokalnej i podporządkowano je bezpośrednio kierownikowi resortu bezpieczeństwa publicznego. Był to w istocie rzeczy model sowiecki, w którym służby mundurowe zarządzane były z jednego fotela przez funkcjonariusza partyjnego. W przeciągu kolejnych miesięcy pod kontrolą ministra BP znalazły się więc Milicja Obywatelska (dalej MO), Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej (dalej ORM), KBW, Straż Więzienna, Straż Przemysłowa oraz Wojska Ochrony Pogranicza (dalej WOP).

Od 1 stycznia 1945 r. resort przybrał nową nazwę – Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego (dalej MBP). Podporządkowane mu były struktury niższego szczebla: Wojewódzkie Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego (dalej WUBP), Powiatowe i Miejskie Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego (dalej PUBP i MUBP). Do jesieni 1945 r. działalność operacyjną prowadził Departament I MBP, podzielony na siedem wydziałów operacyjnych i wydział śledczy. Schemat ten powielano na niższych szczeblach, w WUBP był to Wydział I, a w PUBP referat I. Pion pierwszy dzielił się na sekcje tematyczne. W kwietniu 1945 r. zorganizowano Departament II, który z jego terenowymi odpowiednikami zajmował się działalnością ewidencyjną, pocztą oraz techniką operacyjną, a więc zabezpieczał potrzeby administracyjne pionu I¹⁰.

Rozkaz nr 63 ministra BP, powołujący Stanisława Imiołka-Słiwie na kierownika grupy operacyjnej Dolny Śląsk, zbiory IPN

¹⁰ *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, red. K. Szwagrzyk, Wrocław 2005, s. 29-30.

Stanisław Imiołek-Śliwa, właściwie Władysław Śliwa.
Pierwszy Szef WUBP we Wrocławiu, zbiori IPN

Rozbudowa struktur ministerstwa postępowała w miarę przesuwania się frontu za pośrednictwem specjalnie powoływanych grup operacyjnych MBP. Na teren Dolnego Śląska grupa taka dotarła w drugiej połowie kwietnia 1945 r. Na czele oddelegowanych z Kielc i Krakowa funkcjonariuszy UB stanął major Stanisław Imiołek-Śliwa, dotychczasowy kierownik WUBP

w Krakowie¹¹. Wobec trwających walk o Wrocław siedzibę tymczasową WUBP zorganizowano w niedalekich Kątach Wrocławskich. Wprawdzie po kapitulacji Festung Breslau urząd znalazł się w stolicy Dolnego Śląska (zajęto budynek w pobliżu Dworca Świebodzkiego), jednak już w czerwcu razem z całą administracją wojewódzką został przeniesiony do Legnicy. Z powrotem we Wrocławiu WUBP znalazł się na przełomie października i listopada 1945 r., a siedzibą instytucji na kolejne 10 lat stał się budynek byłego Gestapo przy ulicy Podwale.

W analogiczny sposób organizowano jednostki powiatowe. Kierownik WUBP wyznaczał kilku funkcjonariuszy do grupy operacyjnej i wysyłał ich z zadaniem założenia Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego w miastach „wyzwolonych”. Pierwsze takie jednostki zostały założone przez grupy operacyjne w Brzegu, Miliczu, Oleśnicy i Oławie¹². Proces rozbudowy dolnośląskich struktur bezpieczeństwa rozciągnął się aż do lipca 1945 r. Wynikało to z faktu, iż południowo-zachodnia część województwa znalazła się w polskich rękach dopiero po kapitulacji III Rzeszy. Nie bez znaczenia pozostawał także fakt braku kadr. Dopiero na przełomie czerwca i lipca na teren województwa wrocławskiego trafili oddelegowani członkowie PPR z Chrzanowa, Częstochowy, Wadowic, Będzina oraz grupa absolwentów Centralnej Szkoły MBP w Łodzi¹³.

¹¹ W. Fijałkowski, *Milicja Obywatelska i Służba Bezpieczeństwa w województwie wrocławskim w latach 1945–1987*, Wrocław 1988, s. 17; Stanisław Imiołek-Śliwa, właściwie Władysław Śliwa, urodzony w 1919 r. w Dziewięzicach, pow. Pińczów, w czasie wojny członek AL, od 1943 r. komendant okręgu w powiecie Miechów, od 1944 r. w resorcie BP. Od stycznia 1945 r. kierownik WUBP w Krakowie, następnie kierownik grupy operacyjnej Okręgu Dolnośląskiego. W styczniu 1946 r. przeniesiony do Warszawy, gdzie pracował kolejno w Departamencie VII (kierownik Wydziału III), Departamencie III (naczelnik Wydziału II) i Departamencie I (naczelnik Wydziału VI). Od 1951 r. zastępca Szefa WUBP w Łodzi, od końca 1952 do maja 1955 r. zastępca p.o. szefa WUBP w Koszalinie, odwołany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr i Szkolenia KdsBP. Od września 1956 r. zastępca kierownika WUdsBP w Warszawie, od lutego 1957 r. dyżurny operacyjny w Gabiniecie Ministra, w dyspozycji dyrektora Biura „T”, od 1962 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu I, a od 1964 r. naczelnik Wydziału Ogólnego Zarządu Administracyjno-Gospodarczego MSW. Zmarł w 1976 r. Por. J. Żelazko, *Kadra kierownicza Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi w latach 1945–1956* [w:] „Życyżajny” resort. *Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944–1956*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2005, s. 182-183.

¹² Szerzej na ten temat zob. T. Balbus, *Organizacja struktur organów bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku* [w:] *Urząd Bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku 1945–1956. Z badań nad organizacją i działalnością aparatu bezpieczeństwa*, red. R. Klementowski, K. Szwagrzyk, Wrocław 2012, s. 18-49; *idem*, *Powiatowe i miejskie Urzędy Bezpieczeństwa* [w:] *ibidem*, s. 50-94.

¹³ W. Fijałkowski, *Milicja Obywatelska...*, s. 19.

W pierwszym powojennym okresie to właśnie aparat bezpieczeństwa był odpowiedzialny za likwidację wszelkich przejawów oporu wobec wprowadzanych zmian o charakterze ustrojowym, stąd znana i powielana w wielu miejscach fraza o „budowaniu i utrwalaniu władzy ludowej”. Za tym sformułowaniem kryła się brutalna eliminacja środowisk związanych z tzw. Pierwszą i Drugą Konspiracją oraz partiami rywalizującymi z Polską Partią Robotniczą o wpływy polityczne. Współdziałając w ramach całego systemu represji, na który składały się: partia komunistyczna (PPR/Polska Zjednoczona Partia Robotnicza – dalej PZPR), sądownictwo specjalne (Wojskowe Sądy Rejonowe, Wojskowe Prokuratury Rejonowe – dalej WSR, WPR), więziennictwo (od aresztów, przez więzienia po Ośrodki Pracy Więźniów – dalej OPW) oraz media i edukacja (podporządkowane cenzurze i kontroli rządzących), usuwano z życia społecznego ludzi zagrażających (faktycznie lub tylko potencjalnie) komunistom. To policja polityczna inwigilowała, dokonywała aresztowań, szantażowała, zmuszała do współpracy, prowadziła przesłuchania i przygotowywała materiał dowodowy na potrzeby sądownictwa specjalnego. To właśnie w tej instytucji działy się dramatyczne wydarzenia, eufemistycznie określane jako „stosowanie niedozwolonych metod śledczych”. Spośród pracowników komunistycznej policji politycznej wywodzili się zbrodniarze odpowiedzialni za bicie, tortury psychiczne i fizyczne oraz zabójstwa. Ofiary „złamane” w śledztwie trafiały przed oblicza sądów, a ich nazwiska na łamy reżimowej prasy, która to dokonywała kolejnej zbrodni, tym razem o wymiarze symbolicznym poprzez publiczne i oparte na autorytecie wymiaru sprawiedliwości zniszczenie dobrego imienia człowieka. Pobyt w więzieniu był jedynie utrwaleniem procesów degradacji fizycznej i symbolicznej. W skrajnym przypadku mordowani z wyroków sądowych byli skrycie chowani, często w anonimowych grobach, co dopełniać miało procesu eliminacji ofiar z pamięci zbiorowej.

Po 1956 r. represyjność aparatu bezpieczeństwa została ograniczona, ostrze działania zostało wyraźnie ukierunkowane na konkretne osoby, środowiska wskazywane przez decydentów z PZPR. Prowadzone przez pierwszą powojenną dekadę

represje o charakterze masowym zniwelowały skalę czynnego oporu. Zadaniem bezpieki stało się więc w większym stopniu kontrolowanie i wymuszanie oczekiwanych przez rządzących zachowań społecznych. Władze były w posiadaniu szerszego, niż tylko fizyczna przemoc, wachlarza narzędzi oddziaływania i miały tego świadomość. Należały do nich przede wszystkim bodźce o charakterze ekonomicznym. W systemie powszechnego niedoboru i jednoczesnej kontroli nad wszelkimi aspektami życia obywateli, pozwalało to kontrolować zachowania jednostek poprzez nagradzanie posłuszeństwa i karanie niesubordynacji (np. ograniczenie dostępu do edukacji, stanowisk pracy). Oczywiście efektywność takiego modelu zarządzania państwem zmieniała się w czasie, zależała m.in. od stopnia zdeterminowania i lojalności kadr aparatu represji.

Policja polityczna spełniała w końcu szalenie istotną rolę informacyjną. Centralne planowanie w gospodarce przy likwidacji własności prywatnej (poza rolnictwem, w niewielkim zakresie handlem i rzemiosłem) represyjnością systemu, obecnością cenzury powodowało, że rządzący nie mogli być pewni faktycznego stanu państwa (z różnych względów fałszowano sprawozdawczość od najniższych szczebli systemu) i nastrojów społecznych. Permanentna inwigilacja na każdym poziomie życia obywateli zapewniała bezpieczeństwo ważne miejsce w strukturach władzy, bo to „towarzysze z bezpieczeństwa” w założeniu przynajmniej, posiadali informacje o każdym obywatelu. Ta wiedza mogła być użyta w każdej chwili i wobec każdego, także członka ówczesnych elit. Aura tajemniczości, nimb wszechwiedzy, wszechmożliwości i skuteczności towarzyszyła pracownikom policji politycznej do końca jej istnienia w 1990 r.

Taki przynajmniej obraz aparatu bezpieczeństwa funkcjonuje w społecznej świadomości. Czy był prawdziwy? Każda organizacja to przede wszystkim ludzie. Środki techniczne, struktura organizacyjna umocowanie prawne są tylko narzędziami, użytecznymi pod warunkiem umiejętnego ich wykorzystania przez człowieka¹⁴. Prezentowany tom został poświęcony pracownikom Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu do Spraw

¹⁴ Działalności operacyjnej UB i SB w Lubinie poświęcona będzie odrębna książka.

Bezpieczeństwa Publicznego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w powiecie lubińskim do 1975 r. W ciągu trzech dekad istnienia odrębnej, powiatowej jednostki bezpieki na tym terenie zatrudniała ona ponad setkę osób, których zadaniem było nadzorowanie sytuacji w powiecie po II wojnie światowej.

Książka składa się z trzech części. W pierwszej wskazano strukturę organizacyjną aparatu bezpieczeństwa i jej zmiany na przestrzeni trzech dekad od 1945 do 1975 r., kiedy to przestały istnieć powiatowe struktury Służby Bezpieczeństwa. Kamieniami milowymi tych przemian były: powstanie i rozbudowa Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lubinie w pierwszych miesiącach po zakończeniu wojny; regulacje z jesieni 1947 r.; reforma organizacyjna z połowy 1952 r.; likwidacja Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w 1954 r.; zmiany w roku 1956 r. i powstanie Służby Bezpieczeństwa; rozbudowa struktur w latach sześćdziesiątych i w końcu proces rozwiązywania powiatowych struktur w połowie 1975 r. Celem tej części pracy jest wskazanie obsady stanowisk w Urzędzie Bezpieczeństwa w Lubinie na przestrzeni trzydziestu lat.

Część druga przedstawia biografie zawodowe funkcjonariuszy UB i SB, którzy przewinęli się przez jej struktury w Lubinie od 1945 do 1975 r. Obok podstawowych danych dotyczących kariery (zajmowane stanowiska, awanse) celem tego rozdziału jest wskazanie przydatności akt personalnych do analizy funkcjonowania instytucji tak specyficznej, jak służby specjalne. Wiedza o pracownikach UB i SB na temat tego, skąd przyszli i z jakiego powodu znaleźli się w stolicy polskiej miedzi oraz dlaczego wyjeżdżali, jest równie istotna jak odtworzenie ich działalności w samym powiecie lubińskim. To, jakie mieli problemy, jak ich oceniano, jakie mieli relacje z innymi jest szalenie istotne z punktu widzenia oceny działalności całej instytucji.

Część trzecia to analiza danych zawartych w dwóch pierwszych rozdziałach, a więc próba odpowiedzi na pytania o stan kadry, sposób jej wykorzystania, organizację urzędu w kontekście celów do jakich została powołana. Celem tej części książki jest zarysowanie portretu zbiorowego lubińskiej bezpieki uwzględniającego zmiany jakie zachodziły w Polsce w trzech pierw-

szych dekadach po zakończeniu II wojny światowej. Zwrócono więc uwagę na wiek, wykształcenie, pochodzenie, motywacje (deklarowane i wynikające z przebiegu służby), czas zatrudnienia. Drugim istotnym wątkiem jest odtworzenie problemów zarządzania tak opisaną grupą ludzi na przestrzeni trzydziestu lat, ze wskazaniem głównie na problemy natury dyscyplinarnej, które były obecne nie tylko w latach czterdziestych czy pięćdziesiątych ale i później. Ostatni z wątków dotyczy kształtowania habitusu funkcjonariusza, a więc wszelkich elementów związanych z ich służbą – jak organizacja życia prywatnego, szkolenia zawodowe i ideologiczne, przywileje i ograniczenia związane ze służbą, budowanie tożsamości i przywiązania do aparatu.

Podstawą źródłową monografii pozostają archiwalia wytworzone przez centralne, wojewódzkie i powiatowe struktury aparatu represji z okresu lat 1945–1975, przechowywane głównie w archiwach różnych oddziałów Instytutu Pamięi Narodowej. Z oczywistych względów, związanych ze specyfiką służby, daremnie szukać danych na ten temat w archiwaliach innej proveniencji. Wyjątkiem są nieliczne dokumenty PPR czy PZPR, a i one dotyczą głównie kwestii natury administracyjnej (zgoda na zatrudnienie lub zwolnienie konkretnego funkcjonariusza na stanowisku kierowniczym w powiecie czy województwie). Wykorzystano także materiały innych archiwów (Archiwum Państwowe we Wrocławiu), odwołano się w końcu do literatury przedmiotu, zarówno dziejów aparatu bezpieczeństwa w skali centralnej, jak i terenowej. Z oczywistych względów punktem odniesienia dla niniejszych rozważań jest monografia PUBP w Lubinie z 2007 r. Fotografie i ilustracje zawarte w książce pochodzą ze zbiorów Instytutu Pamięi Narodowej lub są własnością autora.

CZEŚĆ PIERWSZA.
STRUKTURA ORGANIZACYJNA
I OBSADA PIONU BEZPIECZEŃSTWA
W LUBINIE (1945-1975)

ROZDZIAŁ 1.

Struktura i obsada kadrowa PUBP/ PUdsBP w Lubinie w latach 1945–1956

Organizacja i obsada personalna PUBP w Lubinie w latach 1945–1947

Na teren powiatu lubińskiego grupa operacyjna UB trafia w lipcu 1945 r.¹ W jej skład wchodził funkcjonariusze pochodzący głównie z Kielecczyny na czele z porucznikiem Stefanem Samczukiem². Początkowo siedzibę PUBP ulokowano w budynku Komendy Powiatowej MO (dalej KP MO) przy ul. Krótkiej, z którego to miejsca funkcjonariusze przeprowadzili się na ulicę Traugutta 5. W piwnicach budynku zorganizowano areszt.

Odtworzenie obsady PUBP w Lubinie napotyka szereg problemów zwłaszcza dla okresu między czerwcem 1945 a październikiem 1947 r. Wynika to z problemów związanych ze stanem zachowania materiału archiwalnego, niedbale prowadzoną ewidencją, a także niekompletnymi zapisami, które nie pozwalają np. na podanie dokładnego miejsca pracy danego funkcjonariusza (referent gminny, referent sekcji). Nieścisłe są daty rozpoczęcia służby, akta osobowe uzupełniane były po kilku czy nawet kilkunastu miesiącach, stąd pojawiające się sprzeczności. Co ciekawe, Rozkazy Personalne szefa WUBP z 1945 r. zawierają błędy w nazwie miejscowości (nagminne mylenie Lubina i Lubania, wynikające, jak można sądzić ze stosowania nazwy Lubień). Do tego oficjalne przepisy regulujące strukturę organizacyj-

ną PUBP nie były stosowane, a ze względu na braki kadrowe nie wszystkie komórki udało się sformować. Winna temu była także biurokracja, oraz wzory druków sprawozdawczych, które nie były dostosowane do sytuacji w terenie. Kierownictwo PUBP wypełniało więc wymagane w raportach tabelki, z konieczności pisząc nieprawdę. Efektem tego były opisy działalności sekcji, które w rzeczywistości nie istniały. Co bardziej sprytni kierownicy jednostek, by uniknąć ewentualnych kłopotów, pisali raporty nie „z działalności sekcji”, lecz „po linii sekcji” i tu wymieniano numer³.

Do jesieni 1947 r. przez komórki operacyjne PUBP w Lubinie przewinęło się co najmniej kilkudziesięciu funkcjonariuszy, licząc w tym sześć osób z kierownictwa. Wskazać przy tym można kilka fał przyjmowania do pracy w PUBP Lubin.

Pierwszym funkcjonariuszem pełniącym obowiązki kierownika Urzędu, jak już wspomniano, został dwudziestoletni porucznik Stefan Samczuk, dyscyplinarnie przeniesiony z Wałbrzycha, gdzie kompletnie się nie sprawdził⁴. Z powodu nadużyć i lekceważenia obowiązków służbowych już w końcu listopada 1945 r. został zdegradowany i zwolniony⁵. Jego następcą został, także dwudziestoletni, porucznik Edward Iskra, który służbę w aparacie bezpieczeństwa rozpoczął w grudniu 1944 r. w Lubinie jako wywiadowca sekcji II⁶. Jeszcze przed końcem roku poprosił o zwolnienie ze służby, a obowiązki kierownika przez kolejny miesiąc pełnił nominalny zastępca, podporucznik Szymon Waschitz, zatrudniony w Lubinie w październiku 1945 r.⁷ używający oficjalnie nazwiska Andrzej Czerwiński. On także nie zagroził tam miejsca, a jako powód zwolnienia 12 stycznia 1946 r. podano lekceważenie przez niego obowiązków służbo-

¹ T. Balbus, *Powiatowe i miejskie Urzędy Bezpieczeństwa* [w:] *Urząd Bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku...*, s. 68.

² Biogramy pracowników PUBP/PDdsBP/SB w Lubinie znajdują się w części II opracowania.

³ M. Kasprzycki, *Organ ładu i spokoju w rękach demokracji... Aparat bezpieczeństwa w powiecie nowosądeckim w latach 1945–1975*, Kraków 2020.

⁴ AIPN Wr, 058/978, Akta osobowe Stefana Samczuka.

⁵ Por. AIPN, 0297/16, T. XIV, Organizacja – struktura aparatu BP oraz przejawów wrogiej działalności reakcyjnego podziemia i przeciwdziałania organów w latach 1945–1960 woj. Wrocław, k. 20.

⁶ AIPN Wr, 059/1253, Akta osobowe Edwarda Iskry.

⁷ AIPN Wr, 059/167, Akta osobowe Andrzeja Czerwińskiego.

wych⁸. Jednocześnie jednak na liście płac z grudnia 1945 r. jako kierownik Urzędu figuruje Kazimierz Hałoń, zatrudniony na stanowisku starszy referent z dniem 11 października 1945 r. Już w styczniu następnego roku był pracownikiem WUBP w Krakowie.

Po zwolnieniu Czerwińskiego szefostwo WUBP we Wrocławiu miało problem z obsadą kierownictwa placówki w Lubinie. Nadzór nad funkcjonowaniem urzędu sprawował wówczas zapewne starszy referent kierownictwa. Wedle materiałów archiwalnych stanowisko szefa PUBP zostało zajęte dopiero z początkiem lutego 1946 r. przez podporucznika Michała Solińskiego, dotychczasowego kierownika PUBP w Kłodzku. Tam się jednak „nie wykazał”, jak enigmatycznie pisano, jako pełniący obowiązki Szefa Urzędu i pozostał w Lubinie do referendum z czerwca 1946 r. Z dniem 6 lipca został przeniesiony do Kamiennej Góry⁹.

Na miejsce Solińskiego przystano pracownika PUBP w Trzebnicy, Antoniego Michtę¹⁰. Prawdopodobnie w końcu grudnia 1946 r. zamierzano go zmienić lub wysłać na kurs szkoleniowy, bowiem do Lubina skierowano podporucznika Stefana Partykę, dotychczasowego szefa PUBP w Trzebnicy, a od 1 grudnia tegoż roku będącego w dyspozycji szefa WUBP¹¹. Prawdopodobnie w związku z sytuacją rodzinną jeszcze przed końcem 1946 r. przeniesiono go jednak do Żar. Na miejscu pozostał więc Michta, który w związku z brakami kadrowymi na poziomie WUBP został w Lubinie do marca 1947 r. Wówczas przeniesiono go do Sycowa¹².

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO
BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZEGO
Nr. 1475/45/SB.
Kierownika Wydz. Personalnego M.B.P.
ppłk. OBRONNY.
Przesłany raport z sankcją Ob. Ministra z dnia 24.XI.45
na ukaranie Samczuka Stefana, b. Kierow. PUBP w Lublinie:
1/ 3 tygodniowym arestem w więzieniu
2/ sumy 4800 zł. bezprawnie wyłudzonych od b. swych współpracowników
3/ degradacji stopnia wojskowego z sierż. podpor. na szeregowca.
4/ oraz zwolnieniem z pracy w Org. Bez. Publ.
Samczuk nie wywiązuje się z nałożonych na obowiązki, narusza dyscyplinę urzędową, jest wódką, oraz oszukiwał swych współpracowników i wyłudził na swe prywatne potrzeby 4.800 zł.
zał: 3-9
egz: 3
SL/SH
KIEROWNIK WYDZIAŁU M.B.P.
/-/ SOBCZAK mjr.

Opis przewinień Stefana Samczuka, zbiory IPN

Na wszystkie pytania należy dawać prawdziwą i ścisłą odpowiedź.
KWESTJONARIUSZ
Dla współpracowników Resortu Bezpieczeństwa Publicznego.
1. Nazwisko: Partyka Stefan
2. Imiona rodziców: Janina i Jan
3. Data urodzenia: 27.5.1920
4. Miejsce urodzenia (wieś, miasto, powiat, województwo): Żary
5. Zawód (own. zajęcie):
6. Jaki majątek posiada:
7. Narodowość: polska
8. Wyznanie: bezwyznaniowy
9. Obywatelstwo (przynależność państwowa): polska
10. Wykształcenie (ogólne oraz fachowe): średnie, underystryking
11. Znajomość języków obcych (niepełna): angielski, rosyjski
12. Stan rodzinny (kawaler czy żonaty): kawaler

Kwestionariusz Waschitza/Czerwińskiego, zbiory IPN

⁸ AIPN Wr, 059/167, Akta osobowe Andrzeja Czerwińskiego, Notatka [Wrocław styczeń 1946 r.], k. 1.

⁹ AIPN Sz, 0019/3420, Akta Michała Solińskiego.

¹⁰ AIPN Wr, 21/2711, Akta sądowe Stanisława Kałużnego, Protokół przesłuchania świadka Antoniego Michty, Wrocław 15 XII 1947 r., k. 43

¹¹ AIPN Wr, 059/2040, Akta osobowe Stefana Partyki.

¹² AIPN Wr, 079/6, Akta osobowe Antoniego Michty.

Michał Soliński, zbiory IPN

Zenon Florek, zbiory IPN

L. porz.	Stanowisko służbowe	Stopień wojskowy	Grupa uposażenia	Nazwisko i imię	Wydatki na stan- sokach oficerskich	Wydatki/ dodatki na wydatki na w % w %	Uposażenie stałe	Dodatek funkcyj- ny w % do stałego	Dodatek określony do uposażenia stałego	Dodatek skom- pensacyjny do dodat- ku stałego lub określonego	N
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	Mier. P.UBP		Y	Hałon Kazimierz			800	450	490	400	
2	st. Główny p.por.		IX	Gonczarski, st.			365	398	430		
3.	maszynista		XI	Siwch, Józef			265	498	400		
4.	Kepichy, J.		X	Gzichy, Władysław			315	358	400		

Hałon Kazimierz na liście płac z grudnia 1945 r., zbiory IPN

Pewną stabilizacją w stosunku do tej sytuacji było zatrudnienie 8 maja 1947 r. na stanowisku szefa PUBP w Lubinie podporucznika Zenona Florka¹³. Nieformalnie funkcję jego zastępcy pełnił wówczas starszy referent kierownictwa, chorąży Czesław Orzeł. W lutym 1948 r. został wysłany na szkolenie do Legionowa, z którego już do Lubina nie wrócił¹⁴.

Wskazani powyżej funkcjonariusze zarządzali grupą pracowników w ramach struktury organizacyjnej kształtowanej od lipca 1944 r. w toku rozbudowy Resortu (a następnie Ministerstwa) Bezpieczeństwa Publicznego. W chwili powstawania PUBP w Lubinie obowiązywał bowiem rozkaz ministra Bezpieczeństwa Publicznego nr 29 z 14 listopada 1944 r., który przewidywał 51 etatów dla jednostek powiatowych¹⁵. Rozwój struktur aparatu bezpieczeństwa związany był w dużej mierze ze zwiększającym się zakresem jego zadań. Autor klasycznej już publikacji *Aparat bezpieczeństwa w Polsce*, t. 1: *Kadra kierownicza 1944–1956* komentował rozwój tej instytucji w sposób następujący: „Analiza resortowych aktów normatywnych i dostępnej literatury nie pozwala, przynajmniej do czasu powołania KdsBP, na wyodrębnienie jakichkolwiek cezur, które dzieliłyby ten przedział czasu na pewne naturalne, naznaczone gruntowną reorganizacją całego aparatu, okresy. Zmiany dokonywały się najczęściej w sposób doraźny, niesystemowy. Bezpieka bowiem, przez cały okres działalności doskonaliła i dostosowywała swe struktury do potrzeb wynikających z polityki realizowanej przez suwerena jej poczyną, partię komunistyczną”¹⁶.

Wypada zgodzić się z powyższym, ale tylko dla pierwszych kilkunastu miesięcy istnienia służb. W miarę rozbudowy resortu nad jego strukturą i organizacją pracy zaczęto przygotowywać coraz bardziej szczegółowe i merytorycznie uzasadnione projekty zmian, służące nie tylko zwiększeniu efektywności działań

ale – co nie było wcale sprzeczne – także wzmocnieniu znaczenia resortu w strukturze władzy. Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego było instytucją o charakterze totalnym i podlegało klasycznym dla tego typu organizacji mechanizmom rozwoju i przemian¹⁷.

Formalnie rzecz biorąc w drugiej połowie 1945 r. na szczeblu powiatowym wyróżnić można podział na:

- kierownictwo,
- sekretariat,
- pionery operacyjne (sekcje, referaty),
- pion śledczy,
- pionierzy nieoperacyjnych (sekcje, referaty),
- pracowników kontraktowych.

Latem 1945 r. działalność operacyjna była skupiona w sekcjach zajmujących się wydzielonymi zagadnieniami. Pracownicy sekcji I zajmowali się ludnością niemiecką; zadania sekcji II polegały na ściganiu osób współpracujących z Niemcami oraz zwalczaniu grup zbrojnych (określanych jako bandytyzm polityczny). Sekcja III odpowiadała za ochronę partii i ugrupowań politycznych, administracji państwowej, organizacji młodzieżowych. Sekcja IV zabezpieczała obiekty gospodarcze, pracownicy sekcji V i VI zajmowali się ochroną akcji osiedleńczej i wysiedlaniem Niemców, akcją żniwną, walką z szabrownictwem i spekulacją oraz operacyjnym zabezpieczaniem kolejnictwa. Sekcja VII była odpowiedzialna za obserwację zewnętrzną. Sekcja VIII była załącznikiem przyszłego pionu śledczego. Na wszystkich szczeblach istniała także odrębna sekcja Walki z Bandytyzmem. Zakres działań niektórych sekcji pokrywał się z działaniami milicji¹⁸. Tak przynajmniej powinna wyglądać struktura organizacyjna na szczeblu powiatowym.

¹³ AIPN Wr, 057/165, Akta osobowe Zenona Florka.

¹⁴ AIPN Wr, 058/818, Akta osobowe Czesława Orła.

¹⁵ M. Kasprzycki, *Organ tade i spokoju...*, s. 113.

¹⁶ *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra...*, s. 25.

¹⁷ Ł. Połuszny, *Instytucje totalne dzisiaj: stan badań, krytyka, rekonfiguracja* [w:] „Studia socjologiczne” 2017, s. 121-145.

¹⁸ AIPN, 0298/16, Organizacja – struktura aparatu BP oraz przejawy wrogiej działalności reakcyjnego podziemia i przeciwdziałanie organów w latach 1945–1960, t. XIV, Organizowanie Wojewódzkiego i Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego na Dolnym Śląsku w 1945 r., Wrocław 22 VI 1964 r., k. 8.

Witold Świerczewski, zbiory IPN

W przypadku PUBP w Lubinie od początku były duże problemy z obsadą personalną poszczególnych sekcji. W praktyce, jak można wnosić z nielicznych zachowanych dokumentów, pracownicy wypełniali zadania wskazywane przez przełożonych, pomimo że byli formalnie przyporządkowani do konkretnych pionów. Luki w źródłach powodują jednocześnie, że nie możemy odtworzyć pełnego składu osobowego jednostki, przynajmniej do początku 1946 r. Dopiero z tego okresu dysponujemy wiarygodnymi dokumentami w postaci list płac pracowników PUBP w Lubinie.

Wśród pierwszych zatrudnionych byli: Witold Świerczewski (starszy referent), Wiktor Wiśniewski (sekcja Walki z Bandytyzmem), Władysław Czekaj (sekcja I) i Edward Miller (sekcja I). Dwóch pierwszych spotkał podobny los – zostali zwolnieni w 1947 r. za zatajenie informacji o swojej przeszłości¹⁹. Krócej, bo do czerwca 1946 r. pracował Władysław Czekaj²⁰. W grudniu 1945 r. na stanowisko młodszego referenta sekcji I zatrudniono 21-letniego Edwarda Millera, dotychczas pracującego w jednostce w Środzie Śląskiej²¹. Już po niecałym miesiącu zwolniono go z powodów zdrowotnych.

Nim struktury bezpieki na Ziemiach Zachodnich zdołały okrzepnąć, władze centralne zdecydowały się na przeprowadzenie pierwszej „reformy” organizacyjnej, która dotknęła struktury powiatowe. Rozkazem nr 51 z 6 września 1945 r. wyodrębniono z Departamentu I Departament IV (ekonomiczny), Departament V (społeczno-polityczny) oraz Samodzielny Wydział Śledczy i Samodzielny Wydział Obserwacji Zewnętrznej. W styczniu 1946 r. powstał Departament VII z połączenia istniejących dotąd Wydziału II Departamentu I oraz Wydziału do Walki z Bandytyzmem. W marcu 1946 r. przemianowano go na Departament III²².

Na podstawie rozkazu nr 76 ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 27 listopada 1945 r. wprowadzano zmiany organizacyjno-zadaniowe dla podległych struktur, związanych ze stopniowym przechodzeniem całego aparatu państwowego na tory funkcjonowania w warunkach powojennych. Na plan pierwszy wysuwały się wówczas kwestie sprawnej organizacji akcji osiedleńczej, kształtowania się nowych form podziemia politycznego, odbudowy kolejnych działów gospodarki²³. Zapoczątkowane wówczas przekształcenia dotknęły najpierw kwestii personalnych, następnie struktury wewnętrznej i trwały do wiosny 1946 r.

¹⁹ AIPN Wr, 057/536, Akta osobowe Witolda Świerczewskiego; AIPN Wr, 057/600, Akta osobowe Wiktora Wiśniewskiego.

²⁰ AIPN Wr, 057/135, Akta osobowe Władysława Czekaja.

²¹ AIPN Wr, 057/375, Akta osobowe Edwarda Millera.

²² A. Bilińska-Gut, *Struktura i organizacja Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w latach 1944–1954*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2001, nr 15, s. 99–103.

²³ W. Fijałkowski, *Milicja Obywatelska...*, s. 21, 85.

Na szczęblu WUBP we Wrocławiu powołano nowego szefa jednostki, którym został płk Faustyn Grzybowski²⁴. Ścisłej kontroli poddano nabór pracowników, większą odpowiedzialnością obciążono kadrę kierowniczą. Towarzysząca reorganizacji selekcja doprowadziła jednak do braków kadrowych, dla załagodzenia których do pionów nieoperacyjnych (np. gospodarczego – intendent, kucharki, lekarze) zaczęto zatrudniać pracowników cywilnych. W rzeczywistości zatwierdzano stan faktyczny, zaś osoby takie wykonywały różnego rodzaju prace pomocnicze na rzecz jednostek bezpieczeństwa od początku ich istnienia.

Faustyn Grzybowski, szef WUBP we Wrocławiu w latach 1945–1948, zbiory IPN

²⁴ Faustyn Grzybowski, urodzony w 1913 r. w Mikołajewce (Rosja), od 1935 r. w Armii Czerwonej, od 1938 w NKWD, nast. kierownik kołchozu. Od 1941 r. ponownie w Armii Czerwonej. W 1943 r. oddelegowany do WP, uczestnik szkolenia w Kujbyszewie, od 13 VIII 1944 r. w UB jako kierownik WUBP w Białymstoku, od stycznia 1945 r. kierownik WUBP w Lublinie. Od 7 XII 1945 do 1 VI 1948 r. kierownik/Szef WUBP we Wrocławiu, nast. naczelnik/wicedyrektor/dyrektor Wydziału/Departamentu Ochrony Rządu MBP. Od 1 I 1955 r. dyrektor Departamentu VIII KdsBP, zwolniony w 1956 r. Zmarł w 1999 r. Zob. Rok pierwszy..., s. 104.

Alfabetyczny wykaz pracowników PUBP w Lubinie na koniec 1945 r.

Pracownik PUBP	Stanowisko
Cupiał Edward	wartownik
Cupiał Tadeusz	wartownik
Czekaj Władysław	referent Sekcji I
Czerwiński Andrzej	starszy oficer operacyjny
Dróżdż Zygmunt	oficer gospodarczy
Franczak Jan	wartownik
Gadomski Stefan	zastępca kucharki
Głogowski August	referent Sekcji II
Golemo Kazimierz	wartownik
Grudzień Zdzisław	wartownik
Haloń Kazimierz	kierownik urzędu
Kałużny Czesław	wartownik
Lepiarz Józefa	kucharka
Pactwa Stanisław	referent Sekcji V
Pluta Roman	komendant gmachu
Płaza Euzebiusz	młodszy referent Sekcji I
Siurek Edward	młodszy referent Sekcji V
Sojka Katarzyna	zastępca kucharki
Stefański Stanisław	wartownik
Sternik Zbigniew	wartownik
Stępień Kazimierz	wartownik
Wiśniewski Wiktor	referent Sekcji Walki z Bandytyzmem
Wołek (Siurek) Irena	maszynistka
Wołek Józef	referent Sekcji III
Wrzałik Stanisław	zastępca komendanta gmachu
[nieczytelne]	szofer

Biorąc pod uwagę obowiązujący wówczas etat P20 w powiecie winna funkcjonować poniższa struktura, której poszczególne komórki w przypadku powiatu lubińskiego nie były prawdopodobnie obsadzone lub zajmowały je osoby, których ostatecznie nie zatwierdzono na poziomie województwa. Dotyczy to np. Krystyny Czerwińskiej, żony referenta UB w Lubinie Andrzeja Czerwińskiego, który zapewne wykorzystując fakt tymczasowego pełnienia obowiązków kierownika Urzędu chciał ją zatrudnić w urzędzie. Pierwotnie faktycznie po rozmowie kwalifikacyjnej została ona skierowana do Lubina na stanowisko referenta personalnego z dniem 4 grudnia 1945 r. W aktach brak informacji o powodach, jednak w notatce z 5 stycznia 1946 r. informowano enigmatycznie, że nie tylko nie zatwierdzono jej na tym stanowisku lecz także zwolniono. Oficerem kontrwywiadu na teren powiatu od 15 grudnia 1945 r. był z kolei Witold Birula.

Źródło: AIPN Wr, 198/1, t. 10, Lista płac PUBP Lubin, grudzień 1945 r., k. 51.

Jednostka organizacyjna		Obsada pod koniec 1945 r.
Kierownictwo	kierownik urzędu	Kazimierz Haloń
	zastępcą kierownika urzędu	Andrzej Czerwiński
	referent personalny	[brak danych]
	pracownik szyfrowy	[prawdopodobnie] August Głogowski
	referent ewidencji operacyjnej	August Głogowski
	buchalter	Zygmunt Drózdź
	kurier poczty specjalnej	[brak danych]
	maszynistka	Irena Wołek (Siurek)
	goniec	[brak danych]
	szofer	[brak danych]
Referenci		Władysław Czekaj Kazimierz Golemo Euzebiusz Płaza Edward Siurek Józef Wołek
Grupa Walki z Bandytyzmem		Wiktor Wiśniewski
Kontrwywiad Wojskowy		Witold Birula
Grupa Śledcza		Stanisław Pactwa
Ochrona		Edward Cupiał Tadeusz Cupiał Jan Franczak Zdzisław Grudzień Czesław Kałużny Roman Pluta Stanisław Stefański Zbigniew Sternik Kazimierz Stępień Stanisław Wrzałik
Pracownicy kontraktowi		Stefan Gadomski Józefa Lepiarz Katarzyna Sojka

Źródło: M. Kasprzycki, *Organ tadu i spokoju...*, s. 154-155; AIPN Wr, 198/1, t. 10, Lista płac PUBP Lubin, grudzień 1945 r., k. 51.

Jan Tekieli. Zapewne w chwili przyjęcia był starszy, takie zdjęcie dołączono do akt personalnych, zbiory IPN

Mimo że nie przewidywano w powiatach istnienia pionów merytorycznych poza Sekcją Walki z Bandytyzmem i Sekcją Śledczą, z praktycznych względów tworzone referaty lub sekcje wzorem Wydziałów z WUBP. Stąd m.in. w sprawozdawczości odwoływało się do istnienia sekcji, natomiast w aktach personalnych funkcjonariuszy brak w większości przypadków przyporządkowania do poszczególnych pionów.

Do kwietnia 1946 r. wyodrębniono więc najważniejsze jednostki operacyjne, odpowiedzialne za:

- kontrwywiad – referat I,
- zwalczanie podziemia zbrojnego – referat III,
- ochronę gospodarki – referat IV,
- inwigilację działalności partii politycznych, organizacji społecznych, Kościoła katolickiego i przedstawicieli innych wyznań – referat V.

Poza referatami operacyjnymi w PUBP działały:

- referat II, zajmujący się kartoteką, łącznością i pocztą specjalną (zadania operacyjne pracownikom tego referatu zostaną powierzone dopiero w 1950 r.),
- referat śledczy,
- referat gospodarczy,
- pluton ochrony.

W celu pogłębienia inwigilacji społeczeństwa przy posterunkach gminnych MO, zorganizowano placówki UB (obsadzone przez referentów gminnych), dla których teoretycznie przewidywano po dwa, trzy etaty. Istnienie takich komórek formalnie nie było wymagane, a decydował o tym kierownik Urzędu²⁵. Taka struktura organizacyjna na szczeblu powiatowym miała się utrzymać, z drobnymi zmianami z października 1947 r., aż do połowy 1952 r.

Dla PUBP w Lubinie najistotniejsza w tym okresie była weryfikacja kadr, w wyniku której część funkcjonariuszy zwolniono jako nienadających się, nadużywających władzy, sprawiających problemy dyscyplinarne. Redukcja uniemożliwiła w miarę sprawne funkcjonowanie jednostki, stąd między lutym a kwietniem 1946 r. w Lubinie pojawiła się kolejna grupa pracowników. Najpierw zatrudniono Jana Tekielego i Eugeniusza Szymańskiego, w marcu dołączył do nich Wacław Zębik, a miesiąc później Antoni Kuźmiński.

²⁵ M. Kasprzycki, *Organ śladu i spokoju...*, s. 143.

Dla większości z nich służba w lubińskiej jednostce skończyła się dość szybko. Jan Tekieli, pochodzący z powiatu krakowskiego, już w maju 1947 r. został przeniesiony do Jeleniej Góry²⁶. Od 10 lutego 1946 r. na stanowisko starszego referenta gminnego na gminę Kaczanów skierowano Eugeniusza Szymańskiego. W tym samym roku przeniesiono go do referatu V, którego później został kierownikiem²⁷. Wacław Zębik wyróżniał się wiekiem, w momencie zatrudnienia miał bowiem 41 lat. Spędził jako referent gminny w Lubinie tylko miesiąc, bowiem przeniesiono go do Ząbkowic²⁸. Niemal o połowę młodszy referent gminny, 22-letni Antoni Kuźmiński był z kolei aktywnym członkiem PPS co było m.in. powodem zwolnienia go 30 kwietnia 1947 r.²⁹

1 czerwca 1946 r. zatrudniono Stanisława Michalca jako referenta gminnego. Wkrótce objął stanowisko komendanta gmachu, zastępował także czasowo intendenta Stanisława Kałużnego. Do jego obowiązków należało wówczas także wydawanie żywności z magazynu do kuchni³⁰. Brak natomiast danych na temat zatrudnionego w lipcu 1946 r. Kazimierza Stachonia, którego „za niemoralne prowadzenie” zwolniono już po czterech miesiącach. Za lekceważący stosunek do obowiązków służbowych w Lwówku Śląskim w lipcu 1946 r. dyscyplinarnie przeniesiono do Lubina Jana Bigaję³¹. Tu nie zmienił się, dlatego też został zwolniony 30 kwietnia 1947 r. Na początku lipca 1946 r. w Lubinie pojawił się Marian Kopczyński, przeniesiony z PUBP w Kłodzku. Za systematyczne upijanie się i wywoływanie awantur został zwolniony już 29 sierpnia tegoż roku³².

Kolejna grupa funkcjonariuszy operacyjnych rozpoczęła pracę w Lubinie jesienią 1946 r., przeprowadzono wówczas także rozszady kadrowe. W końcu września przeniesiono na stanowisko

Stanisław Stefański, zbiory IPN

referenta gminnego Czesława Orła, dotychczasowego komendanta urzędu. Od 12 września 1946 do 1 października 1947 r. młodszym referentem referatu III był Kazimierz Tomaszewski, 1 października 1947 r. przeniesiono go do referatu I, gdzie pracował do swojego zwolnienia w styczniu 1950 r.³³ We wrześniu 1946 r. do pracy operacyjnej na stanowisko referenta gminnego przeniesiono wartownika Stanisława Stefańskiego. W październiku 1947 r. przeniesiono go do referatu V, gdzie pracował do końca sierpnia 1948 r., kiedy to odszedł do Jawora³⁴. Podobnie od września 1946 r. z polecenia szefa obowiązki referenta

²⁶ AIPN Wr; 059/2510, Akta osobowe Jana Tekielego.

²⁷ AIPN Wr; 058/1139, Akta osobowe Eugeniusza Szymańskiego.

²⁸ AIPN Wr; 058/1308, Akta osobowe Wacława Zębika.

²⁹ AIPN Wr; 057/311, Akta osobowe Antoniego Kuźmińskiego, t. 1-2.

³⁰ AIPN Wr; 21/2711, Akta sądowe Stanisława Kałużnego, Protokół przesłuchania świadka Stanisława Michalca, Lubin 21 V 1948 r., k. 93.

³¹ AIPN Lu, 028/38, Akta osobowe Jana Bigaję; Por. R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa w powiecie Lwówek Śląski (1945–1956)*, Wrocław 2006, s. 42.

³² AIPN Wr; 057/365, Akta osobowe Mariana Kopczyńskiego.

³³ AIPN Wr; 057/567, Akta osobowe Kazimierza Tomaszewskiego.

³⁴ AIPN Po, 061/723, Akta osobowe Stanisława Stefańskiego.

gminnego objął dotychczasowy wartownik Ryszard Kowel, nie został jednak ostatecznie zatwierdzony na to stanowisko przez kierownictwo WUBP we Wrocławiu, a w sierpniu 1947 r. przeniesiono go do pracy w Jeleniej Górze³⁵.

Kadrę pracowników operacyjnych w końcu 1946 r. uzupełnili Józef Wołek oraz Mieczysław Starzomski. 29-letni Wołek pełnił funkcję kuriera poczty specjalnej, a od października referenta referatu V. W 1947 r. czasowo wykonywał obowiązki referenta ekspozytury kolejowej³⁶. Oceniany był jako pracownik przeciętny i niczym nie wyróżniający się. 30 listopada 1946 r. do pracy w Lubinie przyjęto jako referenta ekspozytury kolejowej (referat VI) Mieczysława Starzomskiego. Po konflikcie z innym funkcjonariuszem zwolnił się na własną prośbę 1 sierpnia 1947 r.³⁷

Józef Wołek, zbiory IPN

³⁵ AIPN Wr; 056/533, Akta osobowe Ryszarda Kowela.

³⁶ AIPN Wr; 056/1032, Akta osobowe Józefa Wołka.

³⁷ AIPN Wr; 057/520, Akta osobowe Mieczysława Starzomskiego.

Alfabetyczny wykaz pracowników PUBP w Lubinie, grudzień 1946 r.

Pracownik PUBP	Stanowisko
Antoniewicz Stanisława	referent ewidencji operacyjnej
Bigaj Jan	referent
Cupiał Tadeusz	wartownik
Ćwik Józef	wartownik
Dziura Stanisław	woźnica
Franczak Jan	wartownik
Gadomski Stefan	goniec
Grudzień Zdzisław	kurier poczty specjalnej
Kałużny Czesław	dowódca warty
Kałużny Stanisław	intendent
Kowel Ryszard	wartownik
Kuźmiński Henryk	referent
Łukasiewicz Mieczysław	wartownik
Marek Bronisław	wartownik
Michalec Stanisław	komendant gmachu
Michta Antoni	szeft urzędu
Mieszczankowski Jerzy	szofer
Olczak Władysław	szofer
Orzeł Czesław	referent
Paciepnik Stanisław	wartownik
Płaza Euzebiusz	wartownik
Sołtysiak Jadwiga	maszynistka
Stachan (Stachoń) Henryk	referent
Starzomski Mieczysław	młodszy referent
Stępień Kazimierz	wartownik
Stępińska Anna	sprzątaczką
Szymański Eugeniusz	starszy referent
Świerczewski Witold	starszy referent

Tekieli Jan	referent ekspozytury kolejowej
Tomaszewski Kazimierz	młodszy referent
Turek Edward	wartownik
Wiśniewski Wiktor	młodszy referent
Wołczyński Stefan	oficer śledczy
Wołek Irena	referent personalny
Wołek Józef	referent

Źródło: AIPN Wr, 198/1, t. 10, Lista płac PUBP Lubin, grudzień 1946 r., k. 49-50.

Zdzisław Staśko, zbiory IPN

Kolejne zatrudnienia w PUBP w Lubinie miały miejsce w połowie 1947 r. Od maja do września przyjęto do pracy Józefa Trzewika, Bazylego Iwanowa, Mariana Bujaka, Teofila Latosiego, Stanisława Lorka i Zdzisława Staśko. 24 maja 1947 r. na stanowisku młodszego referenta zatrudniony został Józef Trzewik, który swą służbę w resorcie kontynuował aż do 1981 r. W październiku 1947 r. przeniesiono go do referatu IV³⁸. 27 czerwca 1947 r. na stanowisku referenta zatrudniono Bazylego Iwanowa, od października tego roku w referacie III, gdzie pełnił obowiązki do zwolnienia w czerwcu 1949 r.³⁹ W lipcu 1947 r. na stanowisku młodszego referenta referatu V zatrudniono 24-letniego Mariana Bujaka, wcześniej zatrudnionego w MO w Miechowie. Brak z kolei danych na temat Bronisława Carabucha, zwolnionego na własną prośbę 1 lipca 1947 r. Nie znana jest data przyjęcia go do służby.

W sierpniu 1947 r. w Lubinie zatrudnieni zostali Teofil Latosi oraz Stanisław Lorek. Latosi znalazł zatrudnienie w referacie IV, a po roku dyscyplinarnie został przeniesiony do Namysłowa⁴⁰. Dyscyplinarny charakter miało także przeniesienie do Lubina Stanisława Lorka, dotąd pracownika PUBP w Kamieńcu

³⁸ AIPN Wr, 058/1337, Akta osobowe Józefa Trzewika.

³⁹ AIPN Wr, 057/209, Akta osobowe Bazylego Iwanowa.

⁴⁰ AIPN Wr, 0126/311, Akta osobowe Teofila Latosiego.

Górze. W Lubinie pełnił funkcję starszego referenta gminnego, a od października 1947 r. referenta referatu IV. Ostatnim zatrudnionym przed reorganizacją urzędu w październiku 1947 r. był pochodzący z Tarnowa Zdzisław Staśko. Objął stanowisko referenta referatu IV, a już w marcu następnego roku skierowano go na szkolenie, z którego do Lubina nie wrócił⁴¹.

Oficerem śledczym, a więc zatrudnionym w sekcji 8 PUBP w Lubinie późnym latem 1945 r. był Stanisław Pactwa. 4 lutego 1946 r. dołączył do niego Stefan Wołczyński z MUBP we Wrocławiu⁴². Pactwa 1 kwietnia 1946 r. został przeniesiony do Wrocławia, Wołczyński zaś pracował w Lubinie do marca 1947 r., kiedy to został zwolniony jako „nie nadający się do pracy”⁴³. Sytuacja braku obsady w tym pionie trwała do września 1947 r. Wprawdzie w rozkazach personalnych znajduje się informacja o przeniesieniu z dniem 1 lipca 1947 r. do Lubina na stanowisko starszego oficera śledczego Kazimierza Barckiego, w rzeczywistości nigdy nie objął on tej funkcji, już 15 czerwca 1947 r. został bowiem zwolniony w związku z nadużywaniem stanowiska do celów prywatnych w dotychczasowym miejscu pracy w Środzie Śląskiej⁴⁴.

Dopiero od 1 września 1947 r. stanowisko oficera śledczego w PUBP Lubin objął Stanisław Wieczorek i sprawował je do stycznia 1949 r.⁴⁵ Od 1 października 1947 r. wspomagał go Józef Altmark, od czerwca 1947 r. referent personalny, zatrudniony pod fałszywym nazwiskiem jako Józef Makowski. 15 czerwca 1948 r. został odwołany ze stanowiska i przeniesiony do Żar już jako referent ewidencji.

Stanisława Pactwa, zbiory IPN

⁴¹ AIPN Wr, 059/605, Akta osobowe Zdzisława Staśko.

⁴² AIPN Wr, 057/613, Akta osobowe Stefana Wołczyńskiego.

⁴³ AIPN Wr, 057/237, Akta osobowe Czesława Kałużnego, Odpis pisma do WUBP we Wrocławiu, Lubin 24 II 1947 r., k. 55.

⁴⁴ AIPN Wr, 057/75, Akta osobowe Kazimierza Barckiego.

⁴⁵ AIPN Wr, 058/1214, Akta osobowe Stanisława Wieczorka.

Józef Altmark, zbiory IPN

Reorganizacja z jesieni 1947 r.

Kilkukrotnie wspomnianą reorganizacją powiatowego aparatu bezpieczeństwa w październiku 1947 r. w istocie rzeczy uporządkowała kwestie kadrowe, dokonano też drobnych zmian w strukturze organizacyjnej. Należy pamiętać, że w tym czasie minęło kilka miesięcy od wyborów, w których komuniści przejęli pełnię władzy. Do lata udało się przeprowadzić amnestię, co doprowadziło do likwidacji oporu wywodzącego się z tzw. Pierwszej Konspiracji, a bezpieka uzyskała olbrzymią wiedzę o członkach podziemia, zwłaszcza po II wojnie światowej.

Przed aparatem represji można było postawić nowe zadania, zanim to jednak nastąpiło kierownictwo aparatu bezpieczeństwa zyskało czas na uporządkowanie podległych sobie kadr; zakończenie sprawdzień specjalnych, usunięcie z pracy osób nieprzygotowanych, sprawiających problemy dyscyplinarne. Dla zapewnienia realizacji tych planów wprowadzono nowe etaty i zmieniono strukturę wewnętrzną instytucji. Rozkaz nr 052/Org z 22 sierpnia 1947 r. precyzował powstanie czterech typów etatów PUBP i MUBP, oznaczonych symbolami: A, B, C, C1. Podstawą rozróżnienia miała być liczba zatrudnionych w nich funkcjonariuszy⁴⁶. W kwestii Lubina mówimy o ostatnim z przypadków, kadra miała bowiem liczyć 45 osób⁴⁷. Struktura i obsada PUBP w Lubinie od 1 października 1947 r. wyglądać miała następująco:

⁴⁶ AIPN BU, 1572/2585, Rozkaz organizacyjny Nr 052/Org z 22 VIII 1947 r., k. 67-68.

⁴⁷ AIPN BU, 1572/2691, Etat nr 35/244 Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z 22 VIII 1947 r., k. 74-79.

Wykaz etatów PUBP w Lubinie jesienią 1947 r.

Stanowisko	Stopień	A	B	C	Broń
KIEROWNICTWO		3			
Szef Urzędu	kpt./mjr	1	-	-	P
Zastępca szefa Urzędu	por./kpt.	1	-	-	P
Starszy referent	por.	1	-	-	P
SEKRETARIAT		2			
Sekretarz	chor.	1	-	-	P
Maszynistka	-	-	1	-	-
REFERAT I		1			
Starszy referent	ppor.	1	-	-	P
REFERAT II		3			
Referent ewidencji operacyjnej	chor.	1	-	-	P
Szyfrant-fotograf	chor.	1	-	-	P
Kurier poczty specjalnej	plut.	1	-	-	PA
REFERAT III		3			
Starszy referent	ppor.	1	-	-	P
Referent	chor.	1	-	-	P
Młodszy referent	st. sierż.	1	-	-	P
REFERAT IV		4			
Starszy referent	ppor.	1	-	-	P
Referent	chor.	2	-	-	P
Młodszy referent	st. sierż.	1	-	-	P
REFERAT V		4			
Starszy referent	ppor.	1	-	-	P
Referent	chor.	2	-	-	P
Młodszy referent	st. sierż.	1	-	-	P

REFERAT ŚLEDczy		3			
Starszy oficer śledczy	por.	1	-	-	P
Oficer śledczy	ppor.	2	-	-	P
PLACÓWKA URZĘDU BP KACZANÓW		2			
Starszy referent	ppor.	1	-	-	P
Referent	chor.	1	-	-	P
APARAT GOSPODARCZY		6			
Intendent	chor.	1	-	-	P
Buchalter	-	-	1	-	-
Szofer	plut.	2	-	-	PA
Sprzątaczk	-	-	-	1	-
Woźnica	-	-	-	1	-
OCHRONA		8			
Komendant	chor.	1	-	-	P
Wartownik	szer.	7	-	-	4PA-3KB
ARESzt		4			
Oddziałowy	sierz.	1	-	-	P
Wartownik	szer.	3	-	-	1PA-2KB
AMBULATORIUM		2			
Lekarz	kpt.	1	-	-	-
Siostra	-	-	-	1	-

A – liczba etatów wojskowych; B – liczba etatów cywilnych; C – liczba etatów kontraktowych; P – pistolet; PA – pistolet automatyczny; KB – Kałasznikow
Źródło: AIPN BU, 1572/2691, Etat nr 35/244 Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z 22 VIII 1947 r., k. 74-79

Wedle listy płac za październik 1947 r. nie wszystkie etaty zostały obsadzone, zatrudnionych w jednostce lubińskiej było bowiem najprawdopodobniej 39 osób.

Alfabetyczny wykaz zatrudnionych w PUBP w Lubinie w październiku 1947 r.

Pracownik PUBP	Stanowisko
Antoniewicz Stanisława	referent ewidencji operacyjnej
Borysiewicz Franciszek	wartownik
Bujak Michał/Marian	młodszy referent
Cupiał Tadeusz	wartownik
Ćwik Józef	wartownik
Demski Jan	lekarz
Dymek Antoni	wartownik
Florek Zenon	szef
Grzymkowiak Marta	sprzątaczką
Grzechnik Edward	wartownik
Hardygóra Piotr	wartownik
Iwanow Bazyli	młodszy referent
Kałużny Czesław	dowódca warty
Latosik Teofil	referent
Lorek Stanisław	starszy referent
Makowski Józef	referent
Marek Bronisław	wartownik
Mieszczankowski Jerzy	szofer
Olczak Władysław	szofer
Orzeł Czesław	referent
Paluch Eugeniusz	buchalter
Pawlik Michał	kurier poczty specjalnej
Płaza Euzebiusz	wartownik
Sikorski Kazimierz	wartownik
Skowyrko Sergiusz	wartownik
Skrzat Zofia	maszynistka
Stasiak Marian	woźnica
Staśko Zdzisław	młodszy referent
Stefański Stanisław	referent
Szymański Eugeniusz	starszy referent

Szyngier Marian	wartownik
Świerczewski Witold	starszy referent
Taras Edward	wartownik
Tomaszewski Kazimierz	młodszy referent
Trzewik Józef	młodszy referent
Wieczorek Stanisław	referent
Wiśniewski Wiktor	młodszy referent
Wołek Irena	sekretarka
Wołek Józef	referent
Zuber Anna	sprzątaczką

Źródło: AIPN Wr, 198/1, t. 10, Lista płac PUBP Lubin, grudzień 1945 r., k. 88-89.

Zakładano możliwość utrzymania placówek terenowych i kolejowych. Z dniem 1 października 1947 r. likwidacji uległy za to ostatecznie placówki gminne, a ich pracownicy zostali przeniesieni do referatów operacyjnych o numerach: I, III, IV, V oraz referatu II, odpowiedzialnego za obsługę jednostki.

Referat I

Jego pracownicy byli odpowiedzialni za kontrwywiad czyli ochronę podległego sobie terenu przed działaniami obcego wywiadu. W praktyce oznaczało to nie tylko poszukiwanie szpiegów pośród przyjezdnych i miejscowych, ale także inwigilację społeczeństwa pod względem kontaktów z zagranicą, placówkami dyplomatycznymi, rozpracowywanie operacyjne rodzin uciekinierów, osób wracających z emigracji (zwłaszcza żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych), volksdeutschy, autochtonów i byłych współpracowników organizacji nazistowskich z czasów wojny.

Usytuowanie powiatu lubińskiego z dala od granicy oraz jego rolniczo-przemysłowy charakter powodowały, że kwestie związane ze zwalczaniem szpiegostwa, ewentualnymi ucieczkami za granicę nie były, przynajmniej w pierwszych latach, najważniejszym z zadań jakie stawiano miejscowym funkcjonariuszom.

Tylko tak można wyjaśnić fakt, że aż do 1956 r. referat I w lubińskim Urzędzie Bezpieczeństwa był obsadzony najstabiliej. 1 października 1947 r. przeniesiono do niego 21-letniego Kazimierza Tomaszewskiego, dotąd zajmującego się zwalczaniem podziemia zbrojnego. Był jedynym jego pracownikiem aż do zwolnienia w styczniu 1950 r. W związku z brakiem obsady, 15 kwietnia 1950 r. dyscyplinarnie do Lubina przeniesiono Michała Godereckiego, skąd już na początku października odszedł do Wrocławia. Na krótko także do referatu I przyjęto z dniem 30 października 1950 r. jako młodszego referenta Michała Wojciechowskiego, którego ze względu na słabe przygotowanie na początku 1951 r. przesunięto na stanowisko oficera ds. poboru. Kiedy jesienią 1950 r. szef PUBP usiłował rozwiązać problem braku obsady referatu I poprzez przeniesienie z referatu V Bolesława Molaka, w WUBP z tego samego powodu nie zgodzono się jednak na tę zmianę⁴⁸. Brak pracowników powodował narastanie zaległości, dlatego w lutym i marcu 1951 r. chwilowo skierowano do tego pionu absolwenta kursu wojewódzkiego Euzebiusza Płazę, który uzupełnił zaległości w korespondencji i wtedy został zgodnie z przeznaczeniem przesunięty do referatu II⁴⁹. Dopiero 30 listopada 1951 r. zatrudniono w referacie I Władysława Mor-

⁴⁸ AIPN Wr, 057/382, Akta osobowe Bolesława Molaka, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, Lubin 21 XI 1950 r., k. 46.

⁴⁹ AIPN Wr, 053/246, Sprawozdania miesięczne z pracy PUBP Lubin Legnicki za 1951 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 III 1951 r. do dn. 1 IV 1951 r., Lubin 3 IV 1951 r., k. 88.

darskiego, świeżo upieczonego absolwenta Szkoły Międzywojewódzkiej we Wrocławiu, wcześniej pracującego w Kamiennej Górze. Na stanowisku pozostał do maja 1952 r.

Referat II

Zatrudnieni w Referacie II pracownicy odpowiedzialni byli za obsługę działań operacyjnych jednostki. To tu pracowali szyfranci, tu zabezpieczano łączność, pocztę specjalną, organizowano archiwum bieżącej działalności. Z czasem do obowiązków referentów zatrudnionych w tym pionie weszło także rozpracowanie operacyjne pracowników poczty.

W kwietniu 1946 r. do referatu II przesunięto dotychczasową maszynistkę Stanisławę Antonkiewicz, która na stanowisku dotrwała do 1952 r.⁵⁰ Pomimo pozytywnych ocen, w związku z koniecznością podjęcia pracy w terenie powstały wątpliwości, czy jako kobieta podoła trudom i niebezpieczeństwom tradycyjnej pracy operacyjnej. Dlatego jeszcze w 1947 r. kierownictwo urzędu postulowało, by do referatu II skierować mężczyznę. Dopiero jednak w październiku 1949 r. na stanowisku szyfranta-fotografa zatrudniono Zygmunta Parkę⁵¹. W związku z brakami kadrowymi w tym pionie w całym województwie, co skutkowało sytuacją, w której WUBP nie posiadało łączności szyfrowej z ośmioma powiatami, w marcu 1950 r. Parka został odelegowany do Wołowa⁵². W referacie pozostała Antonkiewicz, jednak w ocenie kierownictwa jednostki nie dawała sobie rady z obowiązkami dotyczącymi pracy operacyjnej i „rozpracowywanie poczty leżało”⁵³. W styczniu 1950 r. szef PUBP wnosił o zgodę na przesunięcie z tego powodu do referatu II wartownika Euzebiusza Płazę⁵⁴. Formalnie zatwierdzono tę decyzję

Władysław Mordarski, zbiory IPN

Stanisława Antonkiewicz, zbiory IPN

⁵⁰ AIPN Wr; 057/59, Akta osobowe Stanisławy Antonkiewicz.

⁵¹ AIPN Wr; 058/840, Akta osobowe Zygmunta Parki.

⁵² *Ibidem*, Wniosek [dot. Parki Zygmunta], Wrocław 8 II 1950 r., k. 51.

⁵³ *Ibidem*, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, Lubin 7 I 1950 r., k. 37.

⁵⁴ AIPN Wr; 0219/1276, Akta osobowe Euzebiusza Płazy.

Zygmunt Parka, zbiory IPN

Jan Baraniak, zbiory IPN

1 kwietnia 1950 r. W październiku 1950 r. miała miejsce reorganizacja Wydziału II i utworzenie Wydziału Łączności przy WUBP. Sprawami łączności i poczty specjalnej obarczono wówczas ekspedytora⁵⁵. W 1951 r. Płaza został wysłany na kurs i przez wiele miesięcy jedyną obsadę referatu II znowu stanowiła Antonkiewicz.

Referat III

Pion III, powstały z połączenia wcześniejszej Sekcji 2 i sekcji Walki z Bandytyzmem, odpowiedzialny był za zwalczanie zorganizowanej działalności antysystemowej. Jego funkcjonariusze zajmowali się też często przestępczością pospolitą (napady bandyckie). Jego obsadę stanowiło początkowo trzech pracowników: Wiktor Wiśniewski, Bazyle Iwanow oraz Jan Baraniak. Wiśniewski zajmował się tą problematyką w Lubinie już od sierpnia 1945 r. w Sekcji Walki z Bandytyzmem. Pod koniec 1947 r. kontrola specjalna wykazała jego powiązania z AK w czasie wojny, w związku z czym za zatajenie przeszłości został zwolniony 1 listopada tegoż roku⁵⁶. Te same powody były także powodem usunięcia w 1949 r. ze stanowiska w referacie III Bazylego Iwanowa, przeniesionego tu 1 października 1947 r.⁵⁷ 31 października 1947 r. zatrudniono w referacie Jana Baraniaka, dotychczasowego pracownika UB w Górze (tam przeprowadzano redukcję etatów). Objął on jednocześnie funkcję kierownika pionu⁵⁸. Początkowo oceniany pozytywnie, z czasem zyskał opinię pracownika nie posiadającego zdolności organizacyjnych, słabo pracującego z agenturą⁵⁹. Uznano go współodpowiedzialnym za ucieczkę z aresztu więźnia 14 października 1949 r. Pozostał w służbie jeszcze kilkanaście miesięcy, ostatecznie został uznany za nieprzydatnego i zwolniony 31 stycznia 1951 r.⁶⁰

⁵⁵ AIPN Wr; 053/413, Zarządzenia, rozkazy, pisma ogólne WUBP z sygnaturą WW za rok 1950, Zarządzenie Nr 61/50 WUBP, Wrocław 18 X 1950 r., k. 185.

⁵⁶ AIPN Wr; 057/600, Akta osobowe Wiktora Wiśniewskiego, Wniosek [dot. Wiktora Wiśniewskiego], Wrocław 7 XI 1947 r., k. 41

⁵⁷ AIPN Wr; 057/209, Akta osobowe Bazylego Iwanowa, Odpis raportu p-ko Szymonowi Iwanow oraz Bazylemu Iwanow, Warszawa 25 II 1949 r., k. 41.

⁵⁸ AIPN Wr; 057/73, Akta osobowe Jana Baraniaka.

⁵⁹ *Ibidem*, Charakterystyka Baraniak Jana, Lubin 23 XII 1949 r., k. 42.

⁶⁰ *Ibidem*, Raport w sprawie ref. PUBP Lubin Baraniak Janowi i wartownikowi Grzesiak Edwardowi, Wrocław 16 I 1950 r., k. 45-46.

Jeszcze w 1948 r. do referatu III przeniesiono wartownika Mariana Szyngiera⁶¹. Formalnie objął on to stanowisko 15 października, w rzeczywistości w związku z brakiem obsady, a trafił już tam wcześniej na próbę. Został oceniony pozytywnie i pozostał w referacie. Podczas kontroli specjalnej okazało się, że jego brat był przez pewien czas w wojsku niemieckim, a po dezercji wstąpił do AK. O związki z Armią Krajową podejrzewano także samego Mariana, dlatego przyjęto jego podanie o zwolnienie w marcu 1950 r.

W końcu 1949 r. w referacie pracowało jedynie dwóch funkcjonariuszy, Jan Baraniak oraz Marian Szyngier. Sytuacja z początkiem roku zmieniła się. 1 grudnia 1949 r. przeniesiono ze stanowiska referenta broni Sergiusza Skowyrko, który od marca do grudnia 1950 r. był jedynym pracownikiem referatu. Dopiero wówczas do pracy w referacie III PUBP Lubin skierowano Franciszka Ulczyckiego, który szukał pracy po odbyciu służby wojskowej. Po ukończeniu Szkoły Międzywojewódzkiej we Wrocławiu w listopadzie 1951 r. został przeniesiony do Koszalina. W tym samym czasie w referacie III PUBP w Lubinie znaleźli się Tadeusz Szumigraj oraz Wojciech Zychal⁶². Szumigraj został przeniesiony z Wrocławia do Lubina za karę. Wojciech Zychal zaś od marca 1951 r. pełnił funkcję wartownika, a po przeszkoleniu, referenta w referacie III. W każdym razie od grudnia 1951 do maja 1952 r. w referacie III były obsadzone trzy etaty. Zajmowali je: referent Sergiusz Skowyrko, który w lutym 1952 r. pełnił obowiązki kierownika referatu, młodszy referent Wojciech Zychal oraz referent Tadeusz Szumigraj.

Sergiusz Skowyrko, zbiory IPN

Franciszek Ulczycki, zbiory IPN

⁶¹ AIPN Wr, 057/561, Akta osobowe Mariana Szyngiera.

⁶² AIPN Wr, 057/556, Akta osobowe Tadeusza Szumigraja.

Tadeusz Szumigraj, zbiory IPN

Teofil Latosi, zbiory IPN

Referat IV

Pracownicy Referatu IV zajmowali się szeroko rozumianą ochroną gospodarki i był on najliczniej obsadzony. Od października 1947 r. pracowało w nim czterech funkcjonariuszy: Teofil Latosi, Stanisław Lorek, Stanisław Stefański oraz Józef Trzewik – wszyscy już ze stażem pracy w lubińskim UB. Józef Trzewik był do tego I sekretarzem POP, zaangażowanym społecznie i politycznie do tego stopnia, że miało się to odbijać na jakości pracy operacyjnej⁶³. Od jesieni 1948 r. w referacie pozostało już trzech pracowników. W sierpniu Latosi został dyscyplinarnie przeniesiony za okłamanie kierownictwa, że został dokonany na niego zamach. Tylko do końca sierpnia 1948 r. pracował tu także Stanisław Stefański. Dla uzupełnienia składu osobowego 1 września 1948 r. do referatu IV skierowano Mieczysława Mistę, który objął także funkcję kierownika referatu⁶⁴. Mista znalazł się w Lubinie dyscyplinarnie za nadużywanie alkoholu, pracował wcześniej w Jaworze.

W ciągu kolejnego roku liczba pracowników zmniejszyła się. W lipcu 1949 r. Lorek przeniósł się do PUBP w Bolesławcu. W Lubinie z kolei pojawił się Jan Waliczek, pracujący wcześniej w Oławie. Kiedy we wrześniu 1950 r. na kurs do szkoły MBP w Legionowie wyjechał Trzewik, w referacie pozostali jedynie Mieczysław Mista oraz Jan Waliczek. Mista pełnił obowiązki kierownika oraz obsługiwał obiekty: Huta Maria w Chocianowie, Fabryka Mechanizmów Fortepianowych w Lubinie, PZGS, Gminne Spółdzielnie, Bankowość, Skarbowość, PGR-y, Leśnictwo i Tartaki, POM. Waliczek był odpowiedzialny za sprawy wsi i wspólnie z Mistą za Spółdzielnie Produkcyjne. W połowie 1950 r. został wysłany na Roczną Szkołę Oficerską C/W MBP w Legionowie, po ukończeniu której przeniesiono go do Wrocławia.

⁶³ AIPN Wr, 058/1337, Akta osobowe Józefa Trzewika.

⁶⁴ AIPN Wr, 058/760, Akta osobowe Mieczysława Misty.

W marcu 1951 r. w referacie pracowało jednak znowu trzech pracowników; z tego dwóch świeżo po kursie wojewódzkim we Wrocławiu⁶⁵. Jednym z nich był Władysław Zięcina⁶⁶. Z powodu lekceważenia pracy i nadużywania alkoholu został dyscyplinarnie zwolniony 30 kwietnia 1952 r. Drugim zatrudnionym w marcu 1951 r. był Stefan Kałuża, poprzednio zajmujący stanowisko wartownika⁶⁷. Podobnie jak Zięcina do UB trafił w 1950 r., w przeciwieństwie do niego miał jednak pozytywne charakterystyki służbowe.

1 kwietnia 1951 r. Mista został przeniesiony do Wrocławia, gdzie pracował „po zagadnieniu” wiejskim. Od połowy listopada 1951 r. zatrudniono w referacie Stanisława Peczkowskiego, który w Lubinie pozostanie do reformy w maju 1952 r. Jeszcze przed zmianami w maju 1952 r. 30 kwietnia zwolniono Zięcinę, który po wykorzystanym urlopie już nie wrócił do pracy.

Do grudnia 1950 r. w ramach referatu IV funkcjonował także pion kolejowy. Od początku zajmowała się nim Sekcja 6. Problem z kolejnictwem związany był z siecią organizacyjną PKP, niepokrywającą się z administracyjną.

Referat V

Referat V zajmował się całą sferą życia społecznego, instytucjonalnego. W ramach obowiązków zatrudnionych tam funkcjonariuszy pozostawała inwigilacja i ochrona przed „wrogimi” wpływami w partiach, szkołach, instytucjach, urzędach, organizacjach, związkach wyznaniowych.

Jan Waliczek, zbiory IPN

⁶⁵ AIPN Wr; 053/246, Sprawozdania miesięczne z pracy PUBP Lubin Legnicki za 1951 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od 1 III 1951 do 1 IV 1951 r., Lubin 3 IV 1951 r., k. 88.

⁶⁶ AIPN Wr; 057/632, Akta osobowe Władysława Zięciny.

⁶⁷ AIPN Wr; 057/712, Akta osobowe Stefana Kałuży.

Bolesław Molak, zbiory IPN

Końcem 1947 r. obsadę referatu V stanowiło czterech funkcjonariuszy, w tym jeden nowy – Zdzisław Staško. Pełniącym obowiązki kierownika referatu był wówczas Eugeniusz Szymański, pozostający na stanowisku do lutego 1951 r.⁶⁸ Jeszcze dłuższy staż w referacie V miał Józef Wołek, który zagadnieniem rozpracowania kościoła zajmował się od października 1946 r., kiedy to został awansowany ze stanowiska kuriera poczty specjalnej⁶⁹. W 1947 r. czasowo pracował w ekspozyturze kolejowej. Na początku 1950 r. proponowano przenieść Wołkę do referatu komunikacyjnego, jednak w związku z dyscyplinarnym przenie-

sieniem Szymańskiego do Bystrzycy, Wołek został w referacie V sam⁷⁰. Od 15 lutego 1951 r. pełnił funkcje kierownika referatu i zbierał pozytywne oceny, pod koniec 1951 r. był II Sekretarzem POP⁷¹. Od 25 lipca 1947 r. referentem referatu V był także Marian Bujak, pochodzący z powiatu miechowskiego. W Lubinie pracował do końca marca 1950 r., kiedy to przeniesiono go do Ząbkowic Śląskich. Kadrę referatu V uzupełniał Zdzisław Staško, który jednak od marca 1948 r. odbywał szkolenie we Wrocławiu, nie był więc przydatny tym bardziej, że po jego ukończeniu został przeniesiony do Wrocławia. Pomimo odejścia Bujaka utrzymano trzysobową obsadę referatu, bowiem w kwietniu 1950 r. zatrudniono za niego Bolesława Molaka⁷². Uznano go za niezdolnego do pracy operacyjnej i decyzją naczelnika Wydziału Personalnego został zwolniony jako tzw. „element niepewny” 31 stycznia 1952 r.⁷³

Wcześniej, pod koniec 1951 r., do pracy w referacie V PUBP Lubin zatrudniono trzech pracowników – Jerzego Mertę, Stanisława Turka oraz Jana Szewczyka. Merta i Turek pojawili się w listopadzie i od razu zostali wysłani na przeszkolenie do szkoły międzywojewódzkiej. Do stycznia 1952 r. działaniami operacyjnymi w zakresie inwigilacji kościoła zajmowali się więc p.o. kierownika Józef Wołek, Bolesław Molak oraz Jan Szewczyk⁷⁵. Po zwolnieniu Molaka w 1952 r. pojawiły się problemy, bowiem referat miał na łączności 17 jednostek osobowych źródeł informacji i tylko jednego doświadczonego referenta (Wołek), dlatego też część agentury przejął na siebie zastępca szefa Edward Lichosik⁷⁶.

⁶⁸ AIPN Wr; 058/1139, Akta osobowe Eugeniusza Szymańskiego.

⁶⁹ AIPN Wr; 056/1032, Akta osobowe Józefa Wołki, Raport do Szefa WUBP we Wrocławiu, Wrocław 8 III 1948 r., k. 72.

⁷⁰ *Ibidem*, Wniosek o przeniesienie sierż. Wołki Józefa, Lubin 30 I 1950 r., k. 84.

⁷¹ *Ibidem*, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, Lubin 10 IV 1951 r., k. 85.

⁷² AIPN Wr; 057/382, Akta osobowe Bolesława Molaka.

⁷³ AIPN Wr; 057/382, Akta osobowe Bolesława Molaka, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, Lubin 23 X 1951 r., k. 53; AIPN Wr 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 I do dnia 31 I 1952 r., Lubin 3 II 1952 r., k. 69.

⁷⁴ AIPN Wr; 0128/591, Akta osobowe Jerzego Mertę; AIPN Wr; 059/2542, Akta osobowe Stanisława Turka.

⁷⁵ AIPN Wr; 059/2464, Akta osobowe Jana Szewczyka.

⁷⁶ AIPN Wr; 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 I do dnia 31 I 1952 r., Lubin 3 II 1952 r., k. 71.

Referat VIII

Najpóźniej utworzonym na szczeblu powiatowym był Referat VIII, którego pracownicy odpowiedzialni byli za ochronę szeroko rozumianej komunikacji. Departament VIII został wyodrębniony z Departamentu IV w grudniu 1950 r. W terenie powstawały Ekspozytury Kolejowe Bezpieczeństwa Publicznego⁷⁷. Od 28 marca 1951 r. pracą tej jednostki kierował Jerzy Wróblewski, brak jednak bliższych danych na jego temat, w tym także informacji o tym jak długo pracował. 15 listopada 1951 r. zatrudniono w referacie Henryka Bieleckiego, który do UB trafił po odbyciu służby wojskowej w WOP⁷⁸. Już miesiąc po przyjęciu do pracy został wysłany do Międzywojewódzkiej Szkoły BP we Wrocławiu na półroczny kurs, po którym do Lubina już nie wrócił.

Terenowe Placówki Bezpieczeństwa Publicznego

Terenowe Placówki Bezpieczeństwa Publicznego podległe PUBP w Lubinie zorganizowano w Kaczanowie oraz Chocianowie. Od 1 kwietnia 1950 r. młodszym referentem placówki BP w Chocianowie został dotychczasowy wartownik Tadeusz Cupiał⁷⁹. Wysłany do szkoły międzywojewódzkiej w 1950 r., do Lubina już nie wrócił. W Kaczanowie odrębną placówkę utworzono w listopadzie 1951 r., a zatrudnienie znaleźli w niej Eugeniusz Florczyk oraz Eugeniusz Kaźmierczak. Florczyk trafił do UB po odbyciu służby wojskowej w KBW⁸⁰. Podobny był los pochodzącego z Lublina Eugeniusza Kaźmierczaka, który z kolei przed rozpoczęciem służby w UB w 1951 r. był żołnierzem WOP⁸¹. Co ciekawe, przyjęto go do UB pomimo negatywnych charakterystyk⁸². Obaj wymienieni funkcjonariusze już na początku grudnia 1951 r. zostali wysłani na kurs do szkoły międzywojewódzkiej we Wrocławiu i przebywali tam do czasu reorganizacji w maju 1952 r.

Stanisław Turek, zbiory IPN

Referat Śledczy

Jeszcze przed końcem 1948 r., kiedy przenosiny Stanisława Wieczorka były już przesądzone, na jego miejsce w referacie śledczym zamierzano skierować Franciszka Kowalika z Kamiennej Góry, o którym napisano, że „został tam skompromitowany”⁸³. W Lubinie rozpoczął służbę 1 maja 1949 r. Był oceniany jako człowiek arogancki, zarozumiały w stosunku do przełożonych

⁷⁷ A. Bilińska-Gut, *Struktura...*, s. 110, 113-114.

⁷⁸ AIPN Wr, 058/69, Akta osobowe Henryka Bieleckiego.

⁷⁹ AIPN Wr, 059/4117, Akta osobowe Tadeusza Cupiała.

⁸⁰ AIPN Wr, 056/331, Akta osobowe Eugeniusza Florczyka; AIPN Wr, 053/201, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP Lwówek za 1953 r., Raport sprawozdawczy z pracy agencji operacyjnej za okres od 1 II 1953 r. do 1 III 1953 r., Lwówek Śl. 2 III 1953 r., k. 17.

⁸¹ AIPN Wr, 059/3631, Akta osobowe Eugeniusza Kaźmierczaka.

⁸² *Ibidem*, Opinia [dot. kpr. Eugeniusza Kaźmierczaka], [b.m. b.d.], k. 12.

⁸³ AIPN Wr, 056/530, Akta osobowe Franciszka Kowalika; AIPN Wr, 058/1214, Akta osobowe Stanisława Wieczorka, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego, Wrocław 24 XII 1948 r., k. 64.

Józef Burghardt, zbiory IPN

i kolegów, dlatego ogólnie nie lubiany⁸⁴. W lutym 1950 r. wyjechał na przeszkolenie w CW MBP w Legionowie, po powrocie w lipcu tego roku przez kilka miesięcy wykonywał także prace dla Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu, i w Lubinie pojawił się dopiero około listopada. Przez cały ten okres wszystkie trzy, przypadające na PUBP Lubin etaty oficerów śledczych, były nieobsadzone⁸⁵. W marcu 1951 r. nastąpiła zamiana stanowisk z pracującym dotąd w Wołowie Józefem Burghardtem⁸⁶. Dwa pozostałe etaty pozostały nieobsadzone. Burghardt obsłu-

giwał referat śledczy w Lubinie dorywczo już od marca 1950 r. Problemy zdrowotne spowodowały, że został zwolniony 30 sierpnia 1952 r.⁸⁷

Kadra kierownicza

We wrześniu 1949 r. stanowisko stracił szef PUBP Zenon Florek. Za nadużycia i lekceważenie obowiązków stanął przed sądem 31 marca 1950 r. i został skazany na 6 lat więzienia⁸⁸. Po wyjeździe Orła i zatrzymaniu Floraka we wrześniu 1949 r., urząd pozbawiony został więc kierownictwa, w tym czasie nie było obsadzone także stanowisko zastępcy szefa. Urzędem kierował wówczas starszy referent kierownictwa, wtedy 23-letni chorąży Władysław Kurnik, który pozostał w służbie aż do 1990 r.⁸⁹ Nie miał większych sukcesów, był m.in. karany za doprowadzenie do ucieczki więźnia z aresztu PUBP w październiku 1949 r.⁹⁰ Pierwotnie zastanawiano się, czy nie mógłby zastąpić Floraka na stałe, jednak w Departamencie Kadr MBP uznano, że jest jeszcze zbyt młody, nie ma doświadczenia operacyjnego, nie przeprowadzono także wobec niego do końca kontroli specjalnej. Ostatecznie trafił na początku marca 1950 r. do Legnicy⁹¹.

Z dniem 1 grudnia 1949 r. stanowisko zastępcy p.o. szefa objął dotychczasowy starszy referent sekcji II Wydziału IV WUBP we Wrocławiu chor. Tadeusz Ścibor⁹². Po roku pracy w Lubinie, od 1 grudnia 1950 r. był już szefem jednostki. Oddelegowany we wrześniu 1951 r. na roczną szkołę w CW MBP, do Lubina już nie wrócił.

⁸⁴ *Ibidem*, Charakterystyka Kowalik Franciszka, Lubin 23 XII 1949 r., k. 84.

⁸⁵ AIPN Wr; 274/1, Sprawozdania Szefa WUBP do MBP za 1951 r., Sprawozdanie z pracy Referatów Śledczych PUBP woj. wrocławskiego za m-c styczeń 1951 r., Wrocław 3 II 1951 r., k. 13.

⁸⁶ AIPN Wr; 0142/2, Akta osobowe Józefa Burghardta.

⁸⁷ AIPN Wr; 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 III do dnia 1 IV 1952 r., Lubin 4 IV 1952 r., k. 80.

⁸⁸ *Ibidem*, Odpis wyroku p-ko Zenonowi Florkowi, Wrocław 31 III 1950 r., k. 72-81; AIPN Wr; 21/3922, Akta sądowe Zenona Floraka. Wedle opinii Naczelnika więzienia w Jaworznie był początkowo więźniem nieposłusznym, aroganckim, nieakceptującym wyroku. Po kolejnych odmowach skrócenia kary zmienił swoje zachowanie i w sierpniu 1952 r. został warunkowo zwolniony.

⁸⁹ AIPN Wr; 0219/1903, Akta osobowe Władysława Kurnika.

⁹⁰ AIPN Wr; 057/73, Akta osobowe Jana Baraniaka, Raport w sprawie p-ko referentowi PUBP Lubin Baraniak Janowi i wartownikowi Grzesiak Edwardowi, Wrocław 16 I 1950 r., k. 45-46.

⁹¹ AIPN Wr; 0219/1903, Akta osobowe Władysława Kurnika, Wniosek do Dyrektora Departamentu Kadr MBP w Warszawie, Wrocław 18 II 1950 r., k. 65.

⁹² AIPN Wr; 056/848, Akta osobowe Tadeusza Ścibora.

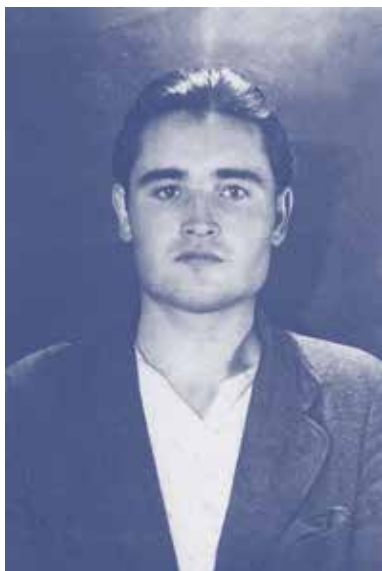
W dniu mianowania Ścibora szefem PUBP, jego zastępcą został absolwent szkoły CW MBP chorąży Edward Lichosik, dotąd kierownik referatu V PUBP w Dzierżoniowie⁹³. Uważano, że poradzi sobie na terenie o charakterze rolniczym. W ocenie WUBP stał się rzeczywistym kierownikiem urzędu lubińskiego. Kiedy Ścibor został wysłany na szkolenie do Legionowa, do Lubina skierowano na stanowisko starszego referenta kierownictwa, czyli w istocie do pomocy Lichosikowi 23-letniego chorążego Stanisława Jasienia, absolwenta Rocznej Szkoły CW MBP. Oceniany był jako człowiek mało poważny, nieutrzymujący niezbędnego dystansu wobec podległych sobie pracowników⁹⁴. We wrześniu 1951 r. Lichosik został mianowany p.o. szefa urzędu, pełne mianowanie uzyskał przed reorganizacją w maju 1952 r., Ścibor przebywał bowiem ciągle na szkoleniu w Legionowie.

Tadeusz Ścibor, zbiory IPN

⁹³ Edward Lichosik, s. Stanisława, urodzony w 1925 r. w Chotowie, pow. Włoszczowa, w czasie wojny robotnik przymusowy, członek PPR. Od 10 IX 1946 r. młodszy referent sekcji IV PUBP Dzierżoniów, od 1 III 1948 r. referent sekcji IV PUBP Dzierżoniów, od 1 XII 1950 r. z-ca szefa PUBP Lubin, z dniem 1 IV 1952 r. szef PUBP Lubin. Od 30 X 1953 r. przeniesiony do WUBP we Wrocławiu, od 1956 r. referent Powiatowej Delegatury, a następnie starszy oficer referatu ds. BP w Trzebnicy. Zwolniony 31 XII 1958 r. (AIPN Wr, 059/3900, Akta osobowe Edwarda Lichosika, t. 1-2).

⁹⁴ AIPN Wr, 059/1306, Akta osobowe Stanisława Jasieni, Charakterystyka st. referenta przy Kierownictwie Jasienia Stanisława, Lubin 22 XII 1951 r., k. 58; AIPN Wr, 059/1306, Akta osobowe Stanisława Jasieni.

Edward Lichosik, zbiory IPN

Kierownictwo PUBP w Lubinie między 1945 a połową 1952 r.

Kierownicy/szefowie	Początek służby	Koniec służby
Samczuk Stefan, por.	IX 1945	24 XI 1945
Iskra Edward, por.	XII 1945	b.d.
Soliński Michał, ppor.	p.o. I II 1946	6 VII 1946
Micha Antoni, chor.	p.o. VII 1946	30 III 1947
Partyka Stefan, ppor.	p.o. XII 1946	b.d.
Florek Zenon, ppor.	8 IV 1947	8 XI 1949
Kurnik Władysław, chor.	p.o. I V 1949	1 XII 1949
Ścibor Tadeusz, chor.	1 XII 1950	1 IV 1952
Lichosik Edward, ppor.	p.o. IX 1951 31 III 1952	31 III 1952
Zastępcy	Początek służby	Koniec służby
Czerwiński Andrzej, ppor.	X 1945	12 I 1946
Ścibor Tadeusz, chor.	1 XII 1949	30 XI 1950
Lichosik Edward, ppor.	1 XII 1950	IX 1951
Starsi referenci kierownictwa	Początek służby	Koniec służby
Orzeł Czesław, chor.	1 X 1947	1 V 1949
Kurnik Władysław, chor.	1 V 1949	1 III 1950
Jasienia Stanisław, chor.	6 IX 1951	1 V 1952

Źródło: Lista kierownictwa PUBP/PDdsBP w Lubinie w latach 1945–1956; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra...*; akta personalne funkcjonariuszy (wykaz w indeksie pracowników UB w Lubinie).

Obsada pionów operacyjnych w PUBP w Lubinie w latach 1945–1952

Pion	Funkcjonariusz	Początek	Koniec
Sekcja I	Czekaj Władysław	28 VIII 1945	1 VI 1946
	Miller Edward	28 VIII 1945	I 1946
Sekcja II	b.d.	b.d.	b.d.
Sekcja III	b.d.	b.d.	b.d.
Sekcja V	b.d.	b.d.	b.d.
Sekcja VI	b.d.	b.d.	b.d.
Sekcja VII	b.d.	b.d.	b.d.
Referenci gminni/ Placówki BP	Szymański Eugeniusz (Kaczanów)	10 II 1946	1 X 1947
	Szarek Stanisław	4 II 1946	b.d.
	Zębik Wacław	13 IV 1946	R38 z 6 V 1946
	Koźmiński Antoni	16 IV 1946	30 IV 1947
	Michalec Stanisław	1 VI 1946	8 XI 1946
	Orzeł Czesław	15 IX 1946	1 IX 1947
	Stefański Stanisław	15 IX 1946	1 X 1947
	Kowel Ryszard	18 IX 1946	VIII 1947
	Lorek Stanisław	4 VIII 1947	1 X 1947
	Kaźmierczak Eugeniusz (Kaczanów)	15 XI 1951	1 V 1952
	Florczyk Eugeniusz (Kaczanów)	13 XI 1951	1 V 1952
	Cupiał Tadeusz (Chocianów)	1 IV 1950	1 VI 1952
Referat I	Tomaszewski Kazimierz	1 X 1947	31 I 1950
	Goredecki Michał	15 IV 1950	b.d.
	Wojciechowski Michał	30 X 1950	1951
	Płaza Eugeniusz (tymczasowo)	II 1951	III 1951
	Mordarski Władysław	30 XI 1951	V 1952
Referat II	Antonkiewicz Stanisława	IV 1946	1 V 1952
	Parka Zygmunt	X 1948(9)	III 1950
	Płaza Eugeniusz	1 IV 1950	1 III 1954

Sekcja Walki z Bandytyzmem/ Referat III	Wiśniewski Wiktor	VIII 1945	1 XI 1947
	Tomaszewski Kazimierz	R69 12 X 1946	1 X 1947
	Orzeł Czesław	1 IX 1947	1 X 1947
	Iwanow Bazyli	1 X 1947	1949
	Baraniak Jan	31 X 1947	31 I 1951
	Szyngier Marian	15 X 1948	III 1950
	Skowyrko Sergiusz	1 XII 1949	V 1952
	Ulczycki Franciszek	XII 1950	b.d.
	Szumigraj Tadeusz	XI 1951	V 1952
	Zychal Wojciech	XI 1951	V 1952
Sekcja IV/ Referat IV	Trzewik Józef	1 X 1947	8 VIII 1951
	Latosi Teofil	VIII 1947	20 VIII 1948
	Lorek Stanisław	1 X 1947	1 VII 1949
	Stefański Stanisław	1 X 1947	1 IX 1948
	Mista Mieczysław	1 IX 1948	1 IV 1951
	Waliczek Jan	IX 1950	1 V 1952
	Zięcina Władysław	1 III 1951	30 IV 1952
	Kałuża Stefan	1 III 1951	1 V 1952
Referat V	Wołek Józef	X 1946	1 V 1952
	Marian Bujak	25 VII 1947	1 IV 1950
	Staśko Zdzisław	1 IX 1947	9 VIII 1948
	Szymański Eugeniusz	1 X 1947	15 II 1951
	Molak Bolesław	20 IV 1950	31 I 1952
	Merta Jerzy	19 XI 1951	1 V 1952
	Turek Stanisław	27 XI 1951	1 VII 1952
	Szewczyk Jan	27 XII 1951	1 V 1952
Ekspozytura kolejowa/ Referat VIII	Wołek Józef (tymczasowo)	1947	b.d.
	Starzomski Mieczysław	30 XI 1946	1 VIII 1947
	Wróblewski Jerzy	28 III 1951	b.d.
	Bielecki Henryk	15 XI 1951	1 V 1952

Przynależność nieznana	Świerczewski Witold	b.d.	b.d.
	Halon Kazimierz – referent	b.d.	b.d.
	Stachoń Kazimierz – referent	10 VII 1946	8 XI 1946
	Bigaj Jan – referent	17 VII 1946	30 IV 1947
	Kopczyński Marian – referent	R52 16 VII 1946	R69 12 X 1946

Źródło: Zestawienie własne autora.

Obsada pionu śledczego w PUBP w Lubinie do połowy 1952 r.

Funkcjonariusz	Początek służby	Koniec służby
Pactwa Stanisław	1 IX 1945	1 IV 1947
Wołczyński Stefan	4 II 1946	24 III 1947
Barcicki Kazimierz	1 VII 1947	1 VII 1947
Wieczorek Stanisław	1 IX 1947	1 I 1949
Altmark Józef	1 X 1947	15 VI 1948
Kowalik Franciszek	1 V 1949	1 III 1951
Burghardt Józef	(III 1950) 1 V 1952	30 VIII 1952

Źródło: Zestawienie własne autora.

Pracownicy sekretariatu PUBP w Lubinie w okresie 1945–1952

Funkcjonariusz – stanowisko	Początek służby	Koniec służby
Antonkiewicz Stanisława – maszynistka, jednocześnie referent referatu ewidencji operatywnej	27 XII 1945	29 IX 1946
Siurek Irena (od 1946 Wołek) – sekretarka	23 I 1946	31 VIII 1951
Skrzat Zofia (od 1947 Płaza) – maszynistka, sekretarka, sekretarz	7 V 1947	31 VII 1952

Źródło: Zestawienie własne autora.

Pracownicy plutonu ochrony i aresztu PUBP w Lubinie do połowy 1952 r.

Pluton ochrony/Areszt		
Funkcjonariusz	Data przyjęcia	Data zwolnienia
Stępień Kazimierz	28 VIII 1945	15 V 1947
Kałużny Czesław – wartownik, dowódca warty	1 IX 1945	1 VI 1951
Cupiał Tadeusz	14 IX 1945	1 IV 1950
Siurek Edward	1 XI 1945	1 VIII 1947
Stefański Stanisław	b.d.	15 IX 1946
Ćwik Józef – nst. wartownik aresztu do 1950	14 I 1946	1 X 1947
Marek Bronisław	14 I 1946	1 VI 1947
Wiśniewski Wiktor	15 I 1946	1 XI 1947
Kowel Ryszard	I 1946	1 VIII 1947
Gut Marian	14 I 1946	1 IX 1946
Franczak Jan	23 I 1946	25 VII 1947
Grudzień Zdzisław	23 I 1946	20 IX 1946
Golemo(a) Kazimierz	b.d.	1 II 1946
Paciepnik Stanisław	15 IV 1946	1 X 1947
Wojtowicz Piotr	15 VII 1946	21 IX 1946
Płaza Euzebiusz	12 IX 1946 (lub 1945)	1 IV 1950
Łukasiewicz Mieczysław	15 IX 1946	14 IV 1947
Skowyrko Sergiusz – komendant ochrony do 1 II 1949	4 VI 1947	1 X 1947
Taraz Edward	19 VI 1947	1 II 1949
Borysiewicz Franciszek	25 VI 1947	1 IV 1950
Szyngier Marian	25 VI 1947	15 X 1948
Dymek Antoni – wartownik aresztu do 4 XII 1947	8 VII 1947	1 X 1947
Hardygóra Piotr	7 VII 1947	10 VI 1948
Sikorski Kazimierz – oddziałowy aresztu do 1 IX 1948	24 VII 1947	1 X 1947
Grzechnik Edward	19 VIII 1947	31 I 1950
Żmuda Władysław	24 X 1948	28 XII 1948
Kozioł Antoni – wartownik aresztu	1 XI 1948	31 XII 1948
Borowiec Stanisław	1 XII 1948	1 IV 1949
Mikołajczak Tadeusz – oddziałowy aresztu	1 II 1949	31 I 1950

Kaźmierczak Jan	1 VIII 1949	30 IV 1952
Idziak Alojzy	15 IX 1949	1 V 1952
Sawicki Tomasz	22 IV 1950	1 V 1952
Zięcina Władysław	30 V 1950	1 III 1951
Kałuża Stefan	25 V 1950	1 III 1951
Smolarczyk Władysław	20 II 1951	b.d.
Zychal Wojciech	1 III 1951	b.d.
Krzyżanowski Kazimierz	10 III 1951	30 IV 1952

Źródło: Zestawienie własne autora.

Pracownicy pionów nieoperacyjnych PUBP w Lubinie przyjęci do połowy 1952 r.

Funkcjonariusz	Data przyjęcia	Data zwolnienia
Referent broni		
Skowyrko Sergiusz	1 II 1949	1 XII 1949
Borysiewicz Franciszek	1 IV 1950	15 I 1954
Zieliński Władysław	15 I 1954	28 II 1954
Zajączkowski Bolesław	1 V 1954	15 V 1955
Referent do spraw poboru		
Wojciechowski Michał	1951	1954
Kierowcy i woźnice		
Olczak Władysław	15 VIII 1946	1 IX 1947
Dziura Stanisław	1 IX 1946	b.d.
Mieszczankowski Jerzy	21 X 1946	1 IX 1948
Stasiak Marian	1 IV 1947	31 V 1948
Wiącek Czesław	1 IX 1948	1 VII 1951
Wilk Józef	1 XII 1950	b.d.
Demecki Anatol	1 X 1951	1 V 1952
Referent gospodarczy		
Tekieli Jan	4 II 1945	5 V 1947
Orzeł Czesław – intendent	1946	b.d.

Paluch Eugeniusz – buchalter, intendent, referent	16 VIII 1947	15 V 1950
Kałużny Stanisław – intendent	1 IX 1947	b.d.
Nahorniak Edward – rachmistrz-płatnik	1 II 1949	31 X 1949
Krzywiński Józef – rachmistrz-płatnik	1 V 1950	15 X 1952
Bieliński Tadeusz	1 VIII 1950	30 XI 1951
Klimas Bolesław – intendent	1 II 1951	1 V 1952
Andruszkiewicz Mieczysław	1 XI 1951	1 IV 1954
Komendant Gmachu/Urzędu		
Orzeł Czesław	b.d.	15 IX 1946
Michalec Stanisław	15 IX 1946	1 VII 1947
Bakowicz Stanisław	25 VI 1947	15 IX 1947
Goniec/kurier		
Gadomski Stefan – goniec	12 IX 1945	25 V 1947
Wołek Józef – kurier	12 I 1946	15 X 1946
Grudzień Zdzisław – kurier	20 IX 1946	2 V 1947
Pawlik Michał – kurier	b.d.	1 VII 1949
Cywilni		
Anna Stępińska – kucharka	25 I 1946	16 V 1947
Anna Twaróg – pomoc kucharki/kierownik kuchni	29 VI 1946	10 II 1947

Źródło: Zestawienie własne autora.

Reorganizacja Urzędu w 1952 r.

Zmiany jakie zaszły w organizacji powiatowych struktur UB dowodzą elastycznego podejścia kierownictwa resortu do sposobu realizacji zadań, jakie przed nimi stawiano. Na drodze do pogłębiania budowy systemu komunistycznego na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych stanęła polska wieś. Oporu wobec kolektywizacji nie zlikwidowano próbami większego zaangażowania pracowników terenowych (obowiązywały dwie instrukcje specjalne na ten temat⁹⁵), zdecydowano więc o przeprowadzeniu takich zmian w sposobie działania aparatu bezpieczeństwa, które pozwolą na zwiększenie kontroli obszarów wiejskich. Podsumowywano je w sposób następujący. „Dotychczasowe formy organizacyjne Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa nie odpowiadają już obecnym zadaniom, stara struktura naszego aparatu na szczeblu powiatowym, a więc referaty i sekcje według zagadnień departamentowych, nie zabezpiecza rozpracowania odcinka wsi, wpływa hamująco na podniesienie poziomu pracy operacyjnej w terenie i nie pozwala na skoncentrowanie uwagi całego aparatu na czołowych zagadnieniach. Ta struktura powodowała to, że gromady i gminy, czyli wieś, pozostawały w większości operacyjnie nie rozpracowywane. W wyniku tego stwierdzamy dziś naszą nieznajomość wrogich środowisk, oraz głównych figurantów i inspiratorów wrogiej działalności na wsi. Każdy «pion» uganiał się po «swojej» tzw. linii i jeśli któryś z referentów PUBP docierał do gminy, to efekt takiego dotarcia był minimalny»⁹⁶.

Od jesieni 1951 r. trwały prace nad reformą, która miała przesunąć akcent na pracę na terenach gmin i gromad. Rozkaz nr 010/52 ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 2 kwietnia 1952 r. zawierał dwie instrukcje, regulujące na nowo pracę operacyjną w PUBP oraz zasady pracy referenta na terenie gminy⁹⁷.

Ze względu na znaczenie i planowaną liczbę etatów podzielono powiaty na trzy kategorie. Jednostka lubińska znalazła się w kategorii III, co oznaczało, że jej szefem mógł zostać funkcjonariusz ze stopniem porucznika⁹⁸. Propozycje obsady personalnej dla Lubina wyglądały następująco:

- pojedynczy etat na stanowisku: szef urzędu, zastępca szefa urzędu, starszy referent kierownictwa, sekretarz, maszynista, ekspedytor, starszy referent miejski, referent ewidencji operacyjnej, foto-szyfrant, starszy referent gminny (Księginice), starszy referent gminny (Szklary Górne), starszy referent gminny (Parchów, Chocianowice i miasto Chocianów), referent gminny (Parchów, Chocianowice i miasto Chocianów), starszy referent gminny (Zimna Woda i Miłoradzice), starszy referent gminny (Rynarce i Rudna), starszy oficer śledczy, oficer śledczy, starszy referent gospodarczy, rachmistrz-płatnik, referent wojskowy, referent broni, komendant ochrony, oddziałowy aresztu, lekarz, sanitariuszka, bibliotekarz;
- po dwa etaty dla kierowców, sprzątaczek i palaczy;
- siedem etatów dla wartowników ochrony;
- trzy etaty dla wartowników aresztu.

W sumie zakładano więc zatrudnienie 41 osób. Zmiany polegać miały na utworzeniu grupy referentów terenowych, z których każdemu przyporządkowano jedną gminę oraz grupę referentów powiatowych kierujących konkretnymi rozpracowaniami i kontrolujących działania referentów terenowych. W praktyce oznaczało to konieczność zredukowania stanu kadrowego urzędów BP do ośmiu etatów obejmujących szefa, trzech referentów grupy powiatowej oraz czterech referentów grupy terenowej.

U progu reorganizacji struktur powiatowych UB z maja 1952 r. w Lubinie formalnie zatrudnionych było siedemnastu pracowników operacyjnych, nie wliczając w to funkcjonariuszy referatu II.

⁹⁵ *Instrukcje i zarządzenie regulujące organizację i funkcjonowanie powiatowego aparatu bezpieczeństwa PRL w latach 1952–1956*, oprac. M. Kasprzycki [w:] „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2011, nr 31, s. 220.

⁹⁶ Rozkaz Nr 10/52 ministra Bezpieczeństwa Publicznego wraz z „Instrukcją o organizacji pracy operacyjnej w PUBP” oraz „Instrukcją o pracy referenta na terenie gminy” reorganizujący pracę Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego [w:] *Instrukcje i zarządzenie...*, s. 230-231.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ W kategorii II – kapitan, a w kategorii I – major (a w przypadku Wałbrzycha nawet podpułkownik), zob. AIPN Wr, 053/426, Projektowane kategorie etatów powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego woj. wrocławskiego, [Wrocław b.d.], k. 19.

Byli to: Tadeusz Ścibor, Edward Lichosik, Stanisław Jasienia, Władysław Mordarski, Michał Skowyrko, Tadeusz Szumigraj, Wojciech Zychal, Jan Waliczek, Władysław Zięcina, Stefan Kałuża, Józef Wołek, Jerzy Merta, Stanisław Turek, Jan Szewczyk, Henryk Bielecki, Eugeniusz Florczyk i Eugeniusz Kaźmierczak. W rzeczywistości aż sześciu z nich przebywało wiosną 1952 r. na szkoleniach we Wrocławiu lub Legionowie (Merta, Turek, Bielecki, Florczyk, Kaźmierczak, Ścibor). Po ukończeniu kursów mogli być przeniesieni na dowolny teren, taka praktyka była dość częsta.

W ramach przygotowań do reorganizacji urzędu dokonano analizy kontrwywiadowczej powiatu, wskazując najbardziej zagrożone obiekty i wrogie środowiska. Na tej podstawie kierownictwo PUBP przedstawiło przełożonym we Wrocławiu na początku 1952 r. propozycję następującego podziału etatów z zakresem obowiązków.

Dodatkowo do kierowania pracą poszczególnych referentów gminnych w PUBP skierować miano referentów: Jana Waliczka z referatu IV i Józefa Wołka z referatu V. Ogólną kontrolę nad działaniami referentów gminnych sprawować miał szef PUBP,

Propozycja szefa PUBP w Lubinie w kwestii obsady i zakresu działań z 1952 r.

Obszar	Odpowiedzialny
Miasto Lubin	Lichosik Edward – Szef PUBP Jasienia Stanisław – starszy referent kierownictwa Waliczek Jan – dotychczasowy referent referatu IV Wołek Józef – dotychczasowy referent referatu V
Miasto Chocianów – stała placówka BP	Skowyrko Sergiusz – dotychczasowy referent referatu III Zychal Wojciech – dotychczasowy referent referatu III
Gmina Księginice	Zięcina Władysław – dotychczasowy referent referatu IV
Gmina Miłoradzice	Molak Bolesław – dotychczasowy referent referatu V
Gmina Szklary Górne	Mordarski Władysław – dotychczasowy referent referatu I
Gmina Parchów	Obsługiwana przez placówkę z Chocianowa
Gmina Chocianowice	Obsługiwana przez placówkę z Chocianowa
Gmina Zimna Woda	Szumigraj Tadeusz – dotychczasowy referent referatu III
Gmina Rynarcice	Obsługiwana częściowo przez referentów odpowiedzialnych za gminy Rudna i Szklary Górne
Gmina Rudna	Kałuża Stefan – dotychczasowy referent referatu IV

Źródło: AIPN Wr, 053/428, Raporty, wnioski, sprawozdania dotyczące reorganizacji aparatu BP rok 1951-1952, Projekt nowych etatów PUBP Lubin w związku ze zmianą struktury Powiatowych Urzędów, Lubin I XII 1951 r., k. 212-213.

Edward Lichosik w odniesieniu do gmin Chocianów, Chocianowiec, Parchów, Rudna, Księginice i Szklary Górne. Starszy referent kierownictwa, Stanisław Jasienia odpowiadać miał za gminy: Zimna Woda, Miłoradzice, Rynarcice. Proponowano także, by referat śledczy, referat II i gospodarczy pozostawić w niezmienionej formie⁹⁹.

Propozycje kierownictwa PUBP nie zostały jednak przyjęte, a władze wojewódzkie zaproponowały inny podział obowiązków¹⁰⁰.

Propozycja kierownictwa WUBP we Wrocławiu w kwestii obsady i zakresu działań PUBP Lubin z 1952 r.

Obszar	Odpowiedzialny
Miasto Lubin	Lichosik Edward – Szef PUBP Jasienia Stanisław – starszy referent kierownictwa (ostatecznie jednak został przeniesiony do Wrocławia) Waliczek Jan – referent Wołek Józef – referent
Gmina Księginice	Kafuża Stefan – referent
Gmina Miłoradzice	
Gmina Szklary Górne	
Gmina Parchów	
Gmina Chocianowiec	Szumigraj Tadeusz – referent
Gmina Zimna Woda	
Gmina Rynarcice	
Gmina Rudna	Mordarski Władysław – referent
Grupa Powiatowa	
	Szewczyk Jan – referent
	Wołek Józef – referent
	Waliczek Jan – referent

Źródło: AIPN Wr, 053/428, Raporty, wnioski, sprawozdania dotyczące reorganizacji aparatu BP rok 1951-1952, Projekt nowych etatów PUBP Lubin w związku ze zmianą struktury Powiatowych Urzędów, Lubin 1 XII 1951 r., k. 212-213.

⁹⁹ AIPN Wr, 053/428, Raporty, wnioski, sprawozdania dotyczące reorganizacji aparatu BP rok 1951-1952, Projekt nowych etatów PUBP Lubin w związku ze zmianą struktury Powiatowych Urzędów, Lubin 1 XII 1951 r., k. 212-213.

¹⁰⁰ *Ibidem*, k. 217-219.

W połowie czerwca 1952 r. reorganizacja była jeszcze w toku. Poszczególni pracownicy przekazywali sobie agenturę według podziału na gminy, rozpracowania obiektowe przejęli referenci powiatowi. Wprowadzono także nowy sposób pracy referentów terenowych. Od wtorku do piątku przebywali oni na terenie podległych sobie gmin, na posterunki gminne MO przewieziono do ich dyspozycji „urzędowe” leżanki i kanapy. Dokumentację przechowywali w blaszanych, plombowanych skrzynkach. Poniedziałek i sobotę referenci spędzali w Lubinie, składali sprawozdania, otrzymywali polecenia, brali udział w szkoleniach¹⁰¹.

Podczas reorganizacji dokonano znacznych redukcji etatowych. Do Wrocławia przeniesiono dotychczasowych referentów placówki w Kaczanowie – Eugeniusza Florczyka i Eugeniusza Kaźmierczaka, a także starszego referenta kierownictwa Stanisława Jasienię. Ze szkoły międzywojewódzkiej we Wrocławiu nie wrócili także Jerzy Merta, Stanisław Turek i Wojciech Zychal.

Ostatecznie ustalono obsadę i zakres odpowiedzialności poszczególnych funkcjonariuszy zgodnie z propozycją z WUBP. W połowie czerwca 1952 r. referentami powiatowymi byli: Jan Waliczek, Józef Wołek i Jan Szewczyk¹⁰². Po odesłaniu tego ostatniego na szkolenie do Wrocławia, w grupie powiatowej pozostali Wołek i Waliczek. Grupa terenowa składała się z czterech referentów, z których każdy odpowiadał za dwie gminy. Sergiusz Skowyrko był odpowiedzialny za gminy Parchów i Szklary Górne, Władysław Mordarski za gminy Rudna i Rynarcice, Tadeusz Szumigraj obsługiwał gminy Zimna Woda i Chocianów, a Stefan Kałuża gminy Księginice i Miłoradzice. Wszyscy rozpoczęli pracę operacyjną w 1951 r. i mieli ukończone szkolenie we Wrocławiu¹⁰³.

Zmiany personalne w latach 1952–1954

Zaproponowany podział obsady dość szybko zaczęto korygować, co wiązało się m.in. z chaosem jaki wkraść się w działania operacyjne. Dla wielu pracowników, przyzwyczajonych do dotychczasowego sposobu prowadzenia spraw, reforma okazała się problemem, na nowo także trzeba było poukładać rozkład obowiązków administracyjnych. Skierowany na szkolenie do Wrocławia Jan Szewczyk w 1953 r. już do Lubina nie wrócił. Także w 1952 r. ze stanowiska operacyjnego odszedł Stefan Kałuża, mianowany sekretarzem urzędu. Wynikało to z faktu zwolnienia sekretarki Zofii Płazy, a zgodnie z ówczesnymi zaleceniami sekretarzem urzędu powinien być pracownik operacyjny, mężczyzna¹⁰⁴. Na miejsce Kałuży, obsługującego dotąd gminy Księginice i Miłoradzice, kierownictwo urzędu proponowało pomocnika komendanta gmachu – Stanisława Wiśniewskiego. Wskazywano, że obie gminy leżą blisko Lubina i Wiśniewski pomimo braku doświadczenia, będzie miał dzięki temu pomoc w pracy operacyjnej. We Wrocławiu uznano jednak, że jest za słabo przygotowany merytorycznie¹⁰⁵. W sierpniu 1952 r. było już siedmiu pracowników operacyjnych oraz nowy szef urzędu¹⁰⁶.

Analizy rozkazów personalnych szefa WUBP sugerują, iż zmiany na stanowisku kierującego lubińską jednostką planowane były na październik 1953 r. Stanowisko szefa miał objąć porucznik Władysław Smółka. Prawdopodobnie jest to jednak pomyłka w nazewnictwie, oficera wysłać miano w rzeczywistości do Lubania, nie Lubina. Wcześniej jednak, bo we wrześniu 1952 r., został zastępcą szefa PUBP w Jeleniej Górze, skąd

¹⁰¹ *Ibidem*, k. 216.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*, k. 217.

¹⁰⁴ AIPN Wr; 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 3 XII do dnia 30 XI 1952 r., Lubin 3 XII 1952 r., k. 83; *ibidem*, 057/712, Akta osobowe Stefana Kałuży, Wniosek do Naczelnika Wydziału personalnego WUBP Wrocław, Wrocław 29 VIII 1952 r., k. 44.

¹⁰⁵ AIPN Wr; 057/599, Akta osobowe Stanisława Wiśniewskiego, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, Wrocław 29 VIII 1952 r., k. 61.

¹⁰⁶ AIPN Wr; 053/428, Raporty, wnioski, sprawozdania dotyczące reorganizacji aparatu BP rok 1951–1952, Raport z przeprowadzonej kontroli pracy operacyjnej w PUBP Lubin w dniach 11, 12 VIII 1952 r. przez naczelnika Wydziału VIII-go por. Tekieli Jana, Lubin 12 VIII 1952 r., k. 220.

na początku lutego 1953 r. przeniesiono go na stanowisko szefa PUBP w Lubaniu¹⁰⁷. Jeżeli jednak został oddelegowany do Lubina, to już z dniem 1 listopada 1953 r. zastąpił go por. Władysław Sroczyński¹⁰⁸. Pomimo wcześniejszych krytycznych uwag z poprzedniego miejsca pracy, w Lubinie na tyle zdołał ogarnąć pracę podległego sobie zespołu, że pozostawiono go w służbie do końca istnienia UB.

Kolejne zmiany personalne na stanowiskach operacyjnych nastąpiły dopiero w 1953 r. 1 kwietnia jako referent powiatowy zatrudniony został Julian Madej¹⁰⁹. Po jego przyjęciu dokonano w Lubinie podziału obowiązków między obu referentów powiatowych. Jan Waliczek miał zajmować się sprawami wiejskimi, Julian Madej przemysłowymi¹¹⁰. Dotychczasowy, trzeci z referentów powiatowych, Józef Wołek z dniem 1 czerwca 1953 r. został dyscyplinarnie przeniesiony do Bolesławca. Sprawa ta stała się jednocześnie podstawą do szczegółowej oceny funkcjonowania urzędu, w wyniku której podjęto działania dyscyplinarne m.in. wobec szefa, Edwarda Lichosika¹¹¹.

Władysław Sroczyński, zbiory IPN

Zatwierdzenie przez PZPR kandydatury Władysława Sroczyńskiego

¹⁰⁷ *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra...*, t. 1, s. 484, 486.

¹⁰⁸ AIPN Wr, 063/1517, Akta osobowe Władysława Sroczyńskiego.

¹⁰⁹ AIPN Wr, 057/350, Akta osobowe Juliana Madeja.

¹¹⁰ AIPN Wr, 053/244, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP za 1953 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dnia 1 VI 1953 r. do dnia 1 VII 1953 r., Lubin 1 VII 1953 r., k. 144.

¹¹¹ AIPN Wr, 056/1032, Akta osobowe Józefa Wołka, Raport w sprawie p-ko referentowi PUBP Lubin chor. Wołek Józefowi, Wrocław 14 IV 1953 r., k. 96

Jan Badke, zbiory IPN

Antoni Kwiatkowski, zbiory IPN

Pod koniec kwietnia 1953 r. z powodu aresztowania zwolniono Tadeusza Szumigraję. Za grożenie w stanie upojenia alkoholowego w miejscu publicznym bronią i utratę pistoletu został zatrzymany 24 kwietnia 1953 r., a Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu 10 czerwca 1953 r. skazał go na łączną karę 2,5 roku więzienia¹¹².

Stan etatów dla PUBP Lubin z połowy 1953 r. w dalszym ciągu przewidywał zatrudnienie ośmiu pracowników operacyjnych: szefa, trzech referentów powiatowych i czterech referentów terenowych, z czego nieobsadzone pozostawały: jeden etat referenta powiatowego i dwa referentów terenowych¹¹³. Taka sytuacja pozostała właściwie do końca istnienia urzędu, z drobnymi korektami.

¹¹² AIPN Wr, 155/2273, Akta nadzoru prokuratorskiego w sprawie p-ko Tadeuszowi Szumigrajowi, Postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności karnej Tadeusza Szumigraję, Wrocław 9 V 1953 r., k. 9; AIPN Wr, 057/556, Akta osobowe Tadeusza Szumigraję, Odpis wyroku WSR we Wrocławiu, Wrocław 10 VI 1953 r., k. 60. 30 lipca 1954 r. został zwolniony.

¹¹³ AIPN Wr, 059/3900, Akta osobowe Edwarda Lichosika, Raport z przeprowadzonej kontroli pracy operacyjnej w PUBP Lubin Legnicki w dniach od 29 do dnia 31 lipca 1953 r., Lubin Legnicki 31 VII 1953 r., k. 51.

9 października 1953 r. jako referent powiatowy zatrudniony został Jan Badke, do pracy w UB polecony przez ówczesnego Szefa PUBP w Górze Śląskiej¹¹⁴. 1 listopada 1953 r. dyscyplinarnie przeniesiono do Świdnicy Jana Waliczka, jednak już miesiąc później, 1 grudnia, pracę w Lubinie jako referent terenowy na własną prośbę rozpoczął plutonowy Antoni Kwiatkowski¹¹⁵. W lutym 1954 r. na stanowisko referenta terenowego na gminę Księginice przeniesiono Władysława Mordarskiego. Od 1 lipca 1954 r. jako referent terenowy ze Środy Śląskiej przeniesiony został dyscyplinarnie Roman Jezierski¹¹⁶. Od 1 listopada 1954 r. z Legnicy przeniesiono także Zygmunta Jabłońskiego, który objął stanowisko referenta terenowego, przejmując gminy obsługiwane dotąd przez referenta Jana Badke¹¹⁷. Ten ostatni bowiem w 1954 r. zdekonspirował dwóch informatorów „po linii ukraińskiej” – Andrzeja i Prokopa Kuziaków¹¹⁸. Pierwotnie zamierzano Badke usunąć ze służby, uznano jednak, że pod odpowiednią opieką może być ciągle wartościowym pracownikiem. Ostatecznie został przeniesiony do Ząbkowic. Jednak w związku z tą sprawą, za brak nadzoru i opieki, ukarany naganą został także szef PUBP Władysław Sroczyński. Jabłoński miał za sobą epizod pracy w KP MO w Legnicy, ukończył szkołę BP w Warszawie, pracował później w pionie ochrony gospodarki w Legnicy. Po kilku miesiącach oceniano, że był słaby operacyjnie, miał do tego „nieдобry” stosunek do pracy.

Roman Jezierski, zbiory IPN

Zygmunt Jabłoński, zbiory IPN

¹¹⁴ AIPN Wr, 057/63, Akta osobowe Jana Badke.

¹¹⁵ AIPN Wr, 057/313, Akta osobowe Antoniego Kwiatkowskiego.

¹¹⁶ AIPN Wr, 057/229, Akta osobowe Romana Jezierskiego.

¹¹⁷ AIPN Wr, 057/211, Akta osobowe Zygmunta Jabłońskiego.

¹¹⁸ AIPN Wr, 057/63, Akta osobowe Jana Badke, Raport w sprawie referenta terenowego PUBP Lubin plut. Badke Jana, Wrocław 30 XI 1954 r., k. 35-40.

Marian Małek, zbiory IPN

W marcu 1954 r. zaszły także zmiany w referacie II, nastąpiła bowiem wymiana pracowników między jednostkami w Lubinie i Środzie Śląskiej. Euzebiusza Płazę zastąpił Marian Małek¹¹⁹. Służbę w UB rozpoczął jeszcze w 1944 r. w Lublinie jako wartownik, na początku 1946 r. został przeniesiony do Wrocławia. Po ukończeniu kursu szyfrantów trafił najpierw do Środy Śląskiej, a stąd dyscyplinarnie do Lubina. Tu otrzymywał już pozytywne charakterystyki.

Po zwolnieniu Burghardta, przez kolejne trzy miesiące nie obsadzone było stanowisko oficera śledczego. Dopiero z dniem 1 grudnia 1952 r. przeniesiono do Lubina Mariana Kańskiego¹²⁰. Od stycznia 1952 r. pracował w Dzierżonowie, a że tamtejszy urząd miał jeszcze jednego śledczego (Bolesław Rudowski), Kański dojeżdżał do Lubina od połowy roku w razie konieczno-

ści. Tu pozostawał w konflikcie zarówno z kolegami jak i przełożonymi i w końcu został zwolniony na własną prośbę z dniem 15 lutego 1954 r. Dopiero po kilku miesiącach, na początku września 1954 r. skierowano do Lubina po ukończeniu aplikacji w Wydziale Śledczym we Wrocławiu kolejnego oficera śledczego, Ryszarda Szymańskiego¹²¹. Nie sprostął on wymogom i podczas reorganizacji z 1955 r., kiedy likwidowano referaty śledcze w powiatach, Szymański został zwolniony dyscyplinarnie 31 marca.

Zmiany organizacyjno-kadrowe 1954–1956

Kolejne zmiany w organizacji aparatu bezpieczeństwa nastąpiły na przełomie 1954 i 1955 r. Były one konsekwencją kryzysu, w jakim pogrążył się kraj po śmierci Józefa Stalina (które przyniosły jednocześnie zmiany w ZSRS), ucieczce na Zachód wysokiego funkcjonariusza MBP płk. Światły i ujawnieniu przez niego za pośrednictwem Radia Wolna Europa tajemnic funkcjonowania resortu i elit politycznych PRL. Pierwszy raz od początku powstania aparat represji stanął przed falą otwartej krytyki, zaczęto m.in. zarzucać kierownictwu resortu stawianie się ponad partią.

Likwidacji uległo wówczas Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, którego miejsce zajął Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego. Od 1 kwietnia 1955 r. w powiatach miały funkcjonować Powiatowe Urzędy lub Powiatowe Delegatury do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego. Przyznana kategoria związana była z oceną stopnia zagrożenia terenu „wrogą działalnością”, w praktyce od tego zależała liczba etatów w danej jednostce. Pozostawiono podział obowiązków oparty na podziale terenowym, kwestię tę regulowało Zarządzenie nr 0121/55 z 23 listopada 1955 r. o organizacji pracy agenturalno-operacyjnej Powiatowych Urzędów (Delegatur) Bezpieczeństwa Publicznego¹²².

¹¹⁹ AIPN Wr, 080/345, Akta osobowe Mariana Małka.

¹²⁰ AIPN Wr, 057/245, Akta osobowe Mariana Kańskiego; *ibidem*, 274/1, Sprawozdania Szefa WUBP do MBP za 1954 r., Sprawozdanie z pracy aparatu śledczego województwa wrocławskiego za okres od dnia 1 II do dnia 28 II 1954 r., Wrocław marzec 1954 r., k. 24.

¹²¹ AIPN Wr, 057/560, Akta osobowe Ryszarda Szymańskiego.

¹²² Instrukcje i zarządzenie..., s. 252-261.

Powiat lubiński uznano za bezpieczny, bowiem utworzono tu Powiatową Delegaturę. O niewielkim znaczeniu urzędu lubińskiego i złej organizacji świadczy fakt, że aż do początku 1956 r. ciągle posługiwano się pieczęcią „Szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lubieniu”. Wedle nowego przydziału etatów w skład Delegatury wchodziło:

- kierownik;
- sekretarka-maszynistka;
- grupa operacyjna, „pracująca w zasadzie wg układu terenowego (starsi referenci i referenci)”¹²³.

Pomieszczenia Delegatury znajdować się miały w budynku KP MO. Oficerowie operacyjni mieli wyznaczone rejony pracy, brakowało jednak pełnej obsady¹²⁴. Reorganizacja pociągnęła bowiem za sobą dalsze zmniejszenie zatrudnienia. Dokonano wówczas m.in. weryfikacji kadr, proponując części funkcjonariuszom przeniesienie do MO. Zygmunt Jabłoński odmówił i został zwolniony z dniem 31 marca 1955 r. Redukcje związane były także z likwidacją na szczeblu powiatowym niektórych komórek. Dotyczyło to np. referatu techniki operacyjnej, zatrudniony tam dotychczas Marian Małek został przeniesiony do KP MO w Lubinie. W nowych warunkach szef Delegatury podzielił pracę operacyjną między siebie i pozostałych pracowników.

¹²³ AIPN Wr, 053/438, Zbiór dokumentów dotyczących Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego i MSW rok 1954, Ramowe wytyczne dla szefów WUBP, Warszawa 9 XII 1954 r., k. 37.

¹²⁴ AIPN Wr, 053/195, Sprawozdania miesięczne i kwartalne kierowników PUdsBP Legnica, Lubią, Lubin i Lwówek Śl. za 1955 r., Informacja o stanie bezpieczeństwa w powiecie lubińskim za III kwartał 1955 r., Lubin 7 XII 1955 r., k. 161.

Zakres obowiązków pracowników Delegatury UB w Lubinie w 1955 r.

Sroczyński Władysław, Szef Delegatury	
Obszar działania	cały powiat
Zagadnienia	- ogólny nadzór nad działalnością pracowników Delegatury; - rozpracowanie Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych
Kwiatkowski Antoni, starszy referent	
Obszar działania	Gromadzkie Rady Narodowe: Krzeczyn Wielki, Żabice i Zimna Woda. Łącznie dotyczyło to 14 gromad
Zagadnienia	- osoby zamieszkałe wokół stacjonującej jednostki Armii Czerwonej w Raszówce; - byli członkowie i współpracownicy UPA z gromady Michałów, którzy odbyli kary więzienia i przebywali już na wolności (Olga Andruszczak, Jan Hytry, Piotr i Michał Hryszczuk); - grupy byłych członków AK z gromady Michałów (Jan Sywała, Władysław Król i in.); - osoby zamieszkujące wokół jednostki sowieckiej w Lubinie, głównie pochodzenia niemieckiego (np. rodzina Raschke, Finke); - miał także przejąć prowadzenie dwóch spraw agenturalnego sprawdzenia oraz sześciu spraw ewidencyjno-obserwacyjnych
Mordarski Władysław, referent	
Obszar działania	Gromadzkie Rady Narodowe Chocianów i Parchów (łącznie sześć gromad) oraz miasto Chocianów
Zagadnienia	- rozpracowanie osób zamieszkujących okolice jednostki sowieckiej w Chocianowie (m.in. Helena Szturc); - rozpracowanie osób podejrzanych z Fabryki Urządzeń Mechanicznych w Chocianowie (m.in. główny metalurg Szlender, Władysław Polak, Marian Charisimowicz); - rozpracowanie członka spółdzielni produkcyjnej w Trzebnicy Bronisława Bartosiewicza, podejrzanego o podpalenie stogu siana; - rozpracowanie Wojciecha Krawca oraz księdza Jerzego Tchomy z gromady Pogorzelska; - przejąć trzy sprawy ewidencyjno-obserwacyjne
Kałuża Stefan, referent	
Obszar działania	Gromadzkie Rady Narodowe Szklary Górne, Jędrzychów, Polkowice (łącznie 14 gromad)

Zagadnienia	- rozpracowanie środowiska w zespole PGR Szklary Górne; - rozpracowanie rodziny Józefa Fuczka, którego syn Jan miał uciec za granicę; - rozpracowanie działalności Wojciecha Gila, podejrzanego o współpracę z Niemcami; - rozpracowanie członków zgromadzenia Świadkowie Jehowy z gromady Obora; - rozpracowanie mieszkańców gromady Jędrzychów (szczególnie Jana Oczkosia); - na terenie gromady Polkowice rozpracowanie „wrogiego elementu” oraz Świadków Jehowy; - rozpracowanie Jana Figury, zatrudnionego w PZGS Lubin, podejrzanego o działalność w nacjonalistycznym ruchu ukraińskim w czasie wojny
Madej Julian, referent	
Obszar działania	Gromadzkie Rady Narodowe w Miłoradzicach, Niemstowie i Księginicach (łącznie 19 gromad)
Zagadnienia	- rozpracowanie osób z gromady Gorzelin, podejrzanych o współpracę z UPA; - rozpracowanie Józefa Kwaniska z gromady Raszowa i Mariana Torby z gromady Niemstów (znajomi uciekiniera do Niemiec Stanisława Hutry); - rozpracowanie księgowego Spółdzielni Produkcyjnej w gromadzie Miłosna – Wiktora Wróbla i księdza Żołyniaka z gromady Miłoradzice podejrzanych o wrogie wypowiedzi przeciwko spółdzielczości; - rozpracowanie grupy Świadków Jehowy w gromadzie Zalesie i Siedlce; - rozpracowanie Romualda Balkowskiego z Lubina, byłego emisariusza rządu londyńskiego; - ujawnienie wrogiej działalności na terenie POM i w Fabryce Mechanizmów Fortepianowych w Lubinie; - przejęcie i prowadzenie jednej sprawy agenturalnego sprawdzenia i dwóch spraw ewidencyjno-obszernych
Referenci Kałuża i Mordarski (tymczasowo do czasu nadesłania uzupełnienia kadrowego)	
Obszar działania	Gromadzkie Rady Narodowe w Rynarcicach, Rudnej i Komornikach (łącznie 18 gromad)
Zagadnienia	- rozpracowanie Dymitra Szkirpana z gromady Kazimierzowo (podejrzany o działalność w UPA i współpracę z Niemcami), Witolda Zakrzewskiego (podejrzany o współpracę z KOP przed wojną) oraz Stefana Ratko (podejrzany o udział w UPA i współpracę z Niemcami) – referent Kałuża; - rozpracowanie działalności Świadków Jehowy w gromadzie Koźlice i Żelazny Most, rozpracowanie proboszcza parafii w gromadzie Rudna – referent Mordarski

Źródło: AIPN Wr, 053/1588, Charakterystyki kontrwywiadowcze terenu poszczególnych jednostek MO województwa wrocławskiego od 1955 r. do 1970 r., Charakterystyka kontrwywiadowcza powiatu lubińskiego, Lubin 25 V 1955 r., k. 177-181.

Bogdan Rubisz, zbiory IPN

31 marca 1955 r. zwolniono z pracy referenta terenowego Sergiusza Skowyrko. Na początku kwietnia 1955 r. ze stanowiska sekretarza na referenta operacyjnego przeniesiono Stefana Kałużę. 30 kwietnia 1955 r. po kolejnym przypadku nadużycia alkoholu i zgubieniu pistoletu służbowego dyscyplinarnie zwolniony został Roman Jezierski¹²⁵. Z dniem 1 lipca 1955 r. skierowano do Delegatury Powiatowej w Lubinie Wojciecha Kaniucha, który właśnie ukończył kurs BP w Katowicach (wówczas Stalino-grodzie)¹²⁶. Jako referent (potem oficer) operacyjny już w lutym 1956 r. złożył prośbę o przeniesienie ze względów osobistych do Wołowa, gdzie wyjechał na początku listopada tegoż roku.

1 listopada 1955 r. przyjęto do delegatury lubińskiej na stanowisko starszego referenta Bogdana Rubisza. Właściwie był to jego powrót do pracy w resorcie, bowiem Rubisz rozpoczynał karierę w Wałbrzychu i został zwolniony w czasie jednej z reorganizacji. W Lubinie pracował „po linii” kontrwywiadowczej¹²⁷. 1 września 1955 r. zwolniono Antoniego Kwiatkowskiego. Do Rocznej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Referentów i Oficerów Śledczych KdsBP w Legionowie (Szkole nr 3) wysłano Juliana Madeja. Po zakończeniu nauki w 1956 r. do Lubina już nie wrócił, zamiast niego skierowano tu absolwenta tej szkoły, znanego już z Lubina Jana Badke. Pozostawiono go w służbie, pomimo iż kierownictwo szkoły oceniało go bardzo źle, jako człowieka, który nie zrobił żadnych postępów, nie wykazywał chęci do nauki, w efekcie oceniono, że do pracy operacyjnej nie nadaje się¹²⁸.

¹²⁵ AIPN Wr, 057/229, Akta osobowe Romana Jezierskiego, Notatka informacyjna, Wrocław 8 IV 1955 r., k. 81-82.

¹²⁶ AIPN Wr, 059/3613, Akta osobowe Wojciecha Koniucha.

¹²⁷ AIPN Wr, 057/475, Akta osobowe Bogdana Rubisza.

¹²⁸ AIPN Wr, 057/63, Akta osobowe Jana Badke, Charakterystyka absolwenta Rocznej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Referentów Badke Jana, Legionowo 9 VI 1956 r.

Funkcjonariusze operacyjni UB w Lubinie, pracujący w Urzędzie między 1952 a 1956 r.

Funkcjonariusz	Data przyjęcia	Data zwolnienia/przeniesienia
Lichosik Edward	1 XII 1950	30 IX 1953
Jasienia Stanisław	6 IX 1951	1 V 1952
Waliczek Jan	1950	1 XI 1953
Wołek Józef	12 I 1946	1 VI 1953
Skowyrko Sergiusz	4 VI 1947	31 III 1955
Zychal Wojciech	1 III 1951	1 V 1952
Zięcina Władysław	30 V 1950	30 IV 1952
Molak Bolesław	20 IV 1950	31 I 1952
Mordarski Władysław	30 XI 1951	31 XII 1956
Szumigraj Tadeusz	1 XI 1951	30 IV 1953
Kałuża Stefan	25 V 1950	12 XII 1983
Szewczyk Jan	27 XII 1951	15 XII 1953
Wiśniewski Stanisław	1 V 1952	31 III 1955
Sroczyński Władysław	1 XI 1953	31 XII 1956
Madej Julian	1 IV 1953	1 IX 1956
Badke Jan	9 X 1953	1 I 1955
Kwiatkowski Antoni	1 XII 1953	1 IX 1955
Jezierski Roman	1 VII 1954	30 IV 1955
Jabłoński Zygmunt	1 XI 1954	31 III 1955
Małek Marian	1 III 1954	15 V 1955
Kański Marian	1 XII 1952	15 II 1954
Szymański Ryszard	1 IX 1954	31 III 1955
Kaniuch Wojciech	1 VII 1955	1 XI 1956
Rubisz Bogdan	1 XI 1955	31 XII 1956

Źródło: Zestawienie własne autora.

Funkcjonariusze nieoperacyjni PUBP Lubin zatrudnieni między 1952 a 1956 r.

Funkcjonariusz	Data przyjęcia	Data zwolnienia
Referent broni		
Borysiewicz Franciszek	1 IV 1950	15 I 1954
Zieliński Władysław	15 I 1954	28 II 1954
Zajączkowski Bolesław	1 V 1954	15 V 1955
Referent do spraw poboru		
Wojciechowski Michał	1951	1954
Kierowcy i woźnice		
Wojt Marian	1953	b.d.
Szłasa Stanisław	26 X 1954	31 XII 1956
Referent gospodarczy		
Krzywiński Józef – rachmistrz-płatnik	1 V 1950	15 X 1952
Andruszkiewicz Mieczysław	1 XI 1951	1 IV 1954
Formago Leon – rachmistrz-płatnik	15 IX 1952	31 I 1955
Kuźmiński Henryk – referent	b.d.	28 II 1955
Komendant Gmachu/Urzędu		
Idziak Alojzy – pomocnik komendanta gmachu, od 1 IX 1952 r. komendant gmachu	1 V 1952	28 II 1953
Niewiadomski Stanisław – zastępca komendanta gmachu	1 V 1952	15 XI 1953
Piątkowski Antoni – pomocnik komendanta gmachu	1 V 1952	30 IX 1952
Skrzyniarz Marian – pomocnik komendanta gmachu	1 V 1952	1 IV 1955
Sawicki Tomasz – pomocnik komendanta gmachu	15 VII 1953	31 III 1955
Wiśniewski Stanisław – pomocnik komendanta gmachu, od 1 IX 1953 r. komendant gmachu	1 V 1952	31 III 1955
Janowiak Czesław – pomocnik komendanta gmachu	30 X 1953	28 II 1955
Cywilni		
Kosztowniak – sprzątaczką	1953	b.d.

Źródło: Zestawienie własne autora.

ROZDZIAŁ 2.

Struktura i obsada pionu SB w Lubinie 1957–1975

Reorganizacja struktur bezpieczeństwa

Efektom kryzysu politycznego roku 1956 w Polsce była nie tylko zmiana na najwyższych szczeblach władzy. 6 listopada tegoż roku zdecydowano o likwidacji Komitetu do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego¹. Część kompetencji aparatu śledczego przekazano Prokuraturze Generalnej, ograniczono kontrolę korespondencji obywateli. 13 listopada 1956 r. przyjęto ustawę „O zmianach organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego”, która zaczęła obowiązywać dwa tygodnie później². 29 listopada zarządzenie ministra spraw wewnętrznych ustaliło nową strukturę organizacyjną Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Miejsce Urzędu Bezpieczeństwa zajęła Służba Bezpieczeństwa, podzielona na trzy departamenty operacyjne, wspomagane przez szereg jednostek pomocniczych.

Departament I był odpowiedzialny za wywiad polityczny i gospodarczy, rozpracowywanie „ośrodków dywersji ideologicznej i politycznej” oraz działalność obcych służb specjalnych. Departament II zajmował się kontrwywiadem, czyli zwalczaniem pracy wywiadowczej placówek dyplomatycznych krajów kapitalistycznych, ośrodków wywiadowczych, a także środowisk prowadzących aktywną działalność przeciwko władzom PRL. Z Departamentem I częściowo współpracował Departament

Józef Bidziński, zbioru IPN

III, który przejął dużą część wcześniej istniejących komórek organizacyjnych zajmujących się walką z szeroko rozumianą „działalnością antypaństwową”. Wśród celów znalazły się m.in. zorganizowana działalność antypaństwowa i terrorystyczna; zwalczanie dywersji ideologicznej i politycznej np. Radia Wolna Europa, „zwalczanie polskich ośrodków rewizjonistycznych i liberalnych”, ochrona środowisk naukowych, twórczych, kulturalnych i młodzieżowych; działania przeciwko Kościołowi; ochrona gospodarki narodowej³.

¹ P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004, s. 421; P. Piotrowski, *Przekształcenia struktury aparatu bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku w latach 1954–1975*, „Aparat represji Polski Ludowej 1944–1989” 2004, nr 1.

² Dz. U. z 1956 r., nr 54, poz. 241; Kwestie reorganizacji regulowało wiele uchwał i zarządzeń, jak np. Zarządzenie Nr 237/56 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 XI 1956 r.; Uchwała Nr 707/56 Rady Ministrów z dnia 13 XI 1956 r. w sprawie zatrudnienia funkcjonariuszów zwolnionych ze służby w organach bezpieczeństwa publicznego i ich materialnego zaopatrzenia; Zarządzenie nr 235/56 ministra spraw wewnętrznych z 28 XI 1956 r. o przejęciu majątku byłego KdsBP z instrukcjami dotyczącymi przejęcia gospodarki finansowej, mienia działu żywnościowego, mundurowego i kwaterunkowego, służby samochodowej, inwestycji i remontów, gospodarki uzbrojeniem. Treść tych dokumentów por. AIPN Wr, 053/467, Zbiór zarządzeń i instrukcji MSW dot. wykonania ustawy z dnia 13 XI 1956 r. o zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego 1956 r.

³ Szczegółowo na ten temat: *Aparat...*, t. 2 i t. 3.

Podobnie jak w całym kraju, likwidacja Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego przyniosła w powiecie lubińskim całkowitą reorganizację struktur policji politycznej. Na płaszczyźnie kadrowej wiązało się to przede wszystkim z redukcją zatrudnienia o połowę. Dotychczasowego kierownika Delegatury por. Władysława Sroczyńskiego zastąpił na stanowisku zastępcy komendanta powiatowego MO do spraw Bezpieczeństwa ppor. Józef Bidziński⁴. Trudno dziś wyjaśnić powód tej zmiany, bowiem w większości przypadków stanowisko to zajmował dotychczasowy szef Delegatury, zapewniając ciągłość funkcjonowania jednostki. Powodem zmian w Lubinie był zapewne fakt, że Sroczyński ze względu na niskie wykształcenie nie był przewidziany do pracy operacyjnej, dlatego wraz z likwidacją Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego z dniem 31 grudnia 1956 r. został zwolniony. Jego następcą Józef Bidziński pełnił swą funkcję w Lubinie przez 5 lat, do końca lipca 1962 r.⁵

Po zmianach z końca 1956 r. w lubińskim referacie SB pozostawiono jedynie dwa, poza kierownikiem, etaty, zajęte przez doświadczonych pracowników resortu⁶. W referacie nowo zorganizowanej Służby Bezpieczeństwa przy KP MO pozostali Stefan Kałuża i Bogdan Rubisz. Stefan Kałuża legitymizował się sześcioletnim doświadczeniem pracy w UB⁷, krótszy o dwa lata staż pracy miał Bogdan Rubisz⁸. Pozostali pracownicy Delegatury częściowo przeszli do pracy w MO, inni nie wyrazili zgody na przeniesienie, traktując zapewne tę propozycję jako degradację. Były też przypadki negatywnej weryfikacji (Władysław Mordarski i Jan Badke) i wypowiedzenia umowy z inicjatywy kierownictwa KW MO. Niektórzy ze zwolnionych skorzystali z pomocy władz, korzystając z przeznaczonych dla nich specjalnych kursów zawodowych, uzupełniając wykształcenie średnie. Akcja ta

przybrała formę nauki w szkołach o profilu zawodowym, technicznym i trwała do końca lat pięćdziesiątych. W całym województwie skierowano do placówek oświatowych 193 osoby. Po ich ukończeniu czekały posady w administracji i zakładach przemysłowych (w kadrach, zaopatrzeniu, nadzorze nad produkcją)⁹.

Momentem przełomowym dla dziejów aparatu bezpieczeństwa w powiecie lubińskim było rozpoczęcie na początku lat sześćdziesiątych inwestycji w przemyśle miedziowym. Przede wszystkim wzrosła gospodarcza, a za tym i polityczna ranga regionu w skali województwa i całego kraju. Rozwojowi gospodarczemu towarzyszyły przekształcenia o charakterze społecznym, powstał bowiem silny ośrodek robotniczy, co biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenia m.in. Nowej Huty, niosło za sobą z punktu widzenia aparatu bezpieczeństwa potencjalne zagrożenia. Z jednej strony władze liczyły na możliwość ideologicznego formatowania tej społeczności w kierunku ateistycznym, poddającym się kształtowaniu. Z drugiej jednak, w przypadku fiasza inżynierii społecznej, istniała groźba buntu podobnego do tego w Poznaniu w czerwcu 1956 r.

Wydaje się, że zadania stojące przed bezpieczeństwem w związku z rozwojem gospodarczym powiatu przerastały umiejętności i możliwości organizacyjne dotychczasowej kadry, bowiem po siedmiu latach sprawowania urzędu 1 sierpnia 1962 r. na stanowisku kierującego lokalną bezpieką Józefa Bidzińskiego zastąpił kapitan Władysław Kanoniak, zajmujący dotąd kierownicze stanowisko w Wieluniu¹⁰. Po przenosinach okazało się jednak, że problemy natury dyscyplinarnej z jakimi dotąd borykali się przełożeni Kanoniaka, nie zniknęły na nowym miejscu pracy. Nic więc dziwnego, że na stanowisku utrzymał się jedynie 10 miesięcy i z koń-

⁴ AIPN Po, 819/11946, Akta paszportowe Józefa Bidzińskiego.

⁵ Od 1970 r. pełnił analogiczną funkcję w Górze Śląskiej, gdzie pracował do 31 V 1975 r. w stopniu majora.

⁶ Z tak małą obsadą spotykamy się jeszcze w pierwszym kwartale 1958 r. Zob. AIPN Wr, 053/479, Sprawozdania kwartalne z KP MO SB Legnica, Lubań, Lubin i Lwówek Śląski za 1958 r., Sprawozdanie z pracy referatu Służby Bezpieczeństwa w Lubinie za okres I kwartał 1958 r., Lubin 26 III 1958 r., k. 98.

⁷ R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa w Lubinie (1945–1956)*, Lubin–Wrocław 2007, s. 51.

⁸ *Ibidem*, s. 64.

⁹ Zob. R. Klementowski, *Żgorzelecka bezpieka 1945–1990*, Wrocław 2014, s. 185.

¹⁰ AIPN Wr, 057/244, Akta osobowe Władysława Kanoniaka, Ankieta specjalna, Łódź 3 VIII 1948 r., k. 4.

cem kwietnia 1963 r. został przeniesiony do Jawora¹¹. Oficjalną przyczyną przeniesienia miało być jednak zwiększenie zadań na terenie powiatu w związku z rozbudową zagłębia miedziowego i konieczność mianowania na to stanowisko kogoś „bardziej zrównoważonego i lepiej przygotowanego do pracy”¹².

1 maja 1963 r. zastępcą komendanta powiatowego MO do spraw bezpieczeństwa w Komendzie Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Lubinie został więc major Jan Wegneris z Jawora¹³. Swoją funkcję sprawował do końca istnienia powiatu lubińskiego w 1975 r. pomimo faktu, iż z czasem zaczął zbierać coraz gorsze opinie. Uznawano bowiem, że nie daje sobie rady z coraz bardziej złożoną lokalną sytuacją.

Stopniowo zmiany dotyczyły także pozostałej kadry referatu SB, jak i zakresu zadań stawianych poszczególnym pracownikom. Podział pracy od początku 1960 r. w lubińskiej bezpiece wyglądał następująco:

Rozkład obowiązków pracowników operacyjnych SB w Lubinie na początku 1960 r.

Nazwisko	Zakres obowiązków
Józef Bidziński	- zagadnienie „kleru i aktywu katolickiego”
oficer operacyjny ppor. Bogdan Rubisz	- „nacjonalizm ukraiński”; - „prawica społeczna na wsi”; - „działalność Świadków Jehowy”; - „działalność wroga w przemyśle”
oficer operacyjny ppor. Józef Kałuża	Formalnie „po linii Wydziału II”, jednak w rzeczywistości od grudnia 1959 r. ciężko chorował i leżał w szpitalu ¹⁴
Salomea Kaniuch	Sekretarz referatu od 10 marca 1958 r. ¹⁵

Źródło: Zestawienie własne autora.

¹¹ AIPN Wr, 057/244, Akta osobowe Władysława Kanoniaka, Przebieg służby, k. 29.
¹² AIPN Wr, 057/244, Akta osobowe Władysława Kanoniaka, Wniosek personalny o przeniesienie, Wrocław 10 IV 1963 r., k. 75.
¹³ AIPN Wr, 057/696, Akta osobowe Jana Wegnerisa, Życiorys, [Kowary, początek lat 50-tych], k. 3-4.
¹⁴ AIPN Wr, 053/1626, t. 5, Notatki – raporty z przeprowadzonej kontroli pracy referatów SB pow. Lubań, Lubin, Milicz, Nowa Ruda, Raport z przeprowadzonej kontroli, [Wrocław, styczeń/luty 1960 r.], k. 302-308.
¹⁵ R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa w Lubinie 1945–1956*, Lubin–Wrocław 2007, s. 70, 172.

Józef Nowak, zbiory IPN

1 sierpnia 1960 r. kadrę operacyjną wzmocniło zatrudnienie w jednostce lubińskiej Józefa Nowaka, absolwenta dwuletniej szkoły w CW MSW w Legionowie. Do jego zadań należało zabezpieczanie budowanego Kombinatu Górniczo-Hutniczego (jako obiekt wydzielono „Zakłady Górnicze Lubin”), w 1962 r. pełnił także funkcję I sekretarza POP PZPR. Z czasem został koordynatorem grupy oficerów operacyjnych¹⁶.

W październiku 1960 r. pracę podzielono między czterech pracowników. Zastępca komendanta powiatowego MO Bidziński odpowiadał za zagadnienie kleru; ppor. Edward Rubisz za nacjonalizm ukraiński i pozostałe kwestie będące w zakresie zainte-

resowania pionu III; ppor. Józef Nowak był odpowiedzialny za wydzielony obiekt „Zakłady Górnicze Lubin”. Ostatni z funkcjonariuszy, ppor. Stefan Kałuża odpowiadał za pion II¹⁷. Kadrę uzupełniała sekretarka-maszynistka, Salomea Kaniuch¹⁸.

Ocena pracy referatu SB w Lubinie na początku lat sześćdziesiątych była dość krytyczna, podkreślano m.in. słabe zaangażowanie w pracę całego zespołu. Na jednym z dokumentów dotyczących sytuacji w powiecie lubińskim szef wojewódzkiej bezpieki płk Jedynak odręcznie napisał, iż należy udzielić pionowi bezpieczeństwa w Lubinie pomocy w opracowaniu planów pracy, a jeżeli to nie pomoże, konieczne będzie wystawienie Bidzińskiemu charakterystyki o nieprzydatności do pracy na zajmowanym stanowisku¹⁹. Jakby ratując się przed zwolnieniem, kierownictwo w Lubinie wskazywało na fakt, że czteroosobowa kadra w perspektywie nowych zadań była zbyt mała. Dlatego w 1962 r. zastępca komendanta powiatowego ds. SB zwracał się do przełożonych we Wrocławiu z postulatem zwiększenia liczby etatów o dwa w związku z inwestycją w kopalnię miedzi²⁰. Jedyne co uzyskano od maja tego roku to etat kierowcy samochodowego, na który przeniesiono milicjanta Komendy Powiatowej, 34-letniego Andrzeja Śliża.

Stan etatowy na koniec 1963 r. nie zmienił się (1+3), ponownie postulowano o dodatkowe dwa etaty do zabezpieczenia kombinatu. Wyznaczony do tego zadania pracownik nie dawał sobie bowiem rady. Wprawdzie 1 września 1964 r. pracownikiem lubińskiej bezpieki został Zygmunt Czerwiński, mający doświadczenie z czasów służby we Wrocławiu, Trzebnicy i Kamiennej Górze²¹. W rzeczywistości zatrudnienie jednej osoby w niewiel-

¹⁶ AIPN Wr; 057/402/CD, Akta osobowe Józefa Nowaka.

¹⁷ AIPN Wr; 053/1626, t. 5, Notatki i raporty z przeprowadzonej kontroli pracy referatów SN powiat Lubań, Lubin, Milicz, Nowa Ruda od 1953 do 1967 r., Raport z dokonanej kontroli, Wrocław 24 X 1960 r., k. 300.

¹⁸ AIPN Wr; 057/243, Akta osobowe Salomei Kaniuch.

¹⁹ AIPN Wr; 053/1626, t. 5, Notatki i raporty z przeprowadzonej kontroli pracy referatów SN powiat Lubań, Lubin, Milicz, Nowa Ruda od 1953 do 1967 r., Raport z dokonanej kontroli, Wrocław 24 X 1960 r., k. 301.

²⁰ AIPN Wr; 053/504, Sprawozdania z działalności Referatów SB za 1962 r., Sprawozdanie z działalności Referatu ds. SB KP MO w Lubinie za 1962 r., Lubin 22 I 1963 r., k. 92.

²¹ AIPN Wr; 057/659, p. 55, Akta osobowe Zygmunta Czerwińskiego.

kim stopniu zmieniło sytuację. Jak samokrytycznie pisano, „siłą rzeczy stali się oni niemalże jedynie rejestratorami zaistniałych faktów”. Jednym z głównych problemów pozostawało zabezpieczenie kombinatu ze względu na konieczność posiadania szerszej wiedzy technicznej. Dlatego też 1 czerwca 1965 r. służbę w Lubinie rozpoczął Jan Giedrewicz, mający za sobą m.in. pracę w Hucie Miedzi²².

Dwa miesiące później, 1 sierpnia 1965 r. do Lubina karnie trafił Kazimierz Bałdyka, 30-letni funkcjonariusz zatrudniony wcześniej w Legnicy, gdzie pracował „po linii” pionu II, a więc kontrwywiadu²³. Problemy dyscyplinarne i zdrowotne spowodowały, że został zwolniony w 1971 r. Jedynie jako epizodyczne można określić pojawienie się w kadrze lubińskiej bezpieki Adama Dębskiego, skierowanego tu na początku sierpnia i już w połowie listopada 1966 r. przeniesionego do Bolesławca. Dwa tygodnie wcześniej służbę w SB zakończyła Salomea Kaniuch.

Kolejną osobą skierowaną do działań w zakresie zabezpieczenia kopalni miedzi był Stanisław Kociński, z wykształcenia nauczyciel, przeniesiony z jednostki w Bolesławcu. Wzmocnieniem w zakresie organizacyjnym jednostki w Lubinie było też zatrudnienie do prac biurowych trzech kobiet. 1 lutego 1967 r. zatrudniona została 26-letnia Alina Dec. W 1973 r. została przeniesiona na stanowisko referenta GPiDO, choć wnosiła o przeniesienie do pracy operacyjnej²⁴. Obok Dec 27 maja 1967 r. przyjęto także Irenę Woronko²⁵ oraz Marię Szymik.

Andrzej Śliż, zbiory IPN

Jan Giedrewicz, zbiory IPN

²² AIPN Wr; 057/831, Akta osobowe Jana Giedrewicza.

²³ AIPN Wr; 080/10, Akta osobowe Kazimierza Bałdyki, Życiorys, Legnica 20 III 1961 r., k. 6.

²⁴ AIPN Wr; Akta osobowe Aliny Dec, Uzasadnienie do raportu z dnia 26 lipca 1972 r. złożonego przez plut. Alinę Dec, Lubin 11 VIII 1972 r., k. 104.

²⁵ AIPN Wr; 057/778, p. 73, Akta osobowe Ireny Woronko.

Alina Dec, zbiory IPN

Na koniec 1965 r. Referat SB w Lubinie składał się więc z siedmiu osób²⁶. Rok później było ich już formalnie ośmioro, ale jeden z pracowników przebywał na rocznym kursie, drugiego oddelegowano do grupy „P-64” we Wrocławiu²⁷. Poza tym od czerwca wolny był etat podoficera ewidencji operacyjnej. Oznaczało to, że jeden z pracowników musiał dodatkowo prowadzić sekretariat, a drugi wydawać wkładki paszportowe²⁸. Odcinało ich to od podstawowych obowiązków.

Zgodnie z rozkazem organizacyjnym nr 031/WR/67 z 20 lipca 1967 r. zmieniło się nazewnictwo służby. Dotychczasowy zastępca komendanta powiatowego MO do spraw bezpieczeństwa został I zastępcą komendanta powiatowego MO do spraw Służby Bezpieczeństwa. Funkcjonariusze, dotąd oficerowie operacyjni referatu do spraw bezpieczeństwa, stali się inspektorami operacyjnymi referatu do spraw Służby Bezpieczeństwa. Wzrosła także liczba pracowników.

²⁶ AIPN Wr; 053/517, Roczne sprawozdania z pracy operacyjnej referatów SB za 1965 r., Sprawozdanie z pracy operacyjnej SB KP MO w Lubinie za 1965 r., Lubin 27 XII 1965 r., k. 177.

²⁷ AIPN Wr; 053/1311, Sprawozdania i plany za lata 1963-1967 KP MO SB w Lubinie, Sprawozdanie z pracy operacyjnej SB KP MO w Lubinie za 1963 r., Lubin 6 I 1964 r., k. 49. Kryptonim P-64 dotyczył poszukiwań w skali całego kraju skradzionej broni.

²⁸ AIPN Wr; 053/518, Roczne sprawozdania z pracy operacyjnej referatów SB za 1966 r., Sprawozdanie z pracy operacyjnej SB KP MO w Lubinie za 1966 r., Lubin 21 XII 1966 r., k. 288.

**Kadra referatu ds. bezpieczeństwa KP MO
w Lubinie wedle stanu na 9 sierpnia 1967 r.**

Funkcjonariusz, stopień	Stanowisko
Wegneris Jan, mjr	I zastępca komendanta powiatowego MO do spraw służby bezpieczeństwa
Nowak Józef, por.	starszy inspektor operacyjny służby bezpieczeństwa referatu do spraw bezpieczeństwa
Rubisz Bogdan, por.	inspektor operacyjny służby bezpieczeństwa referatu do spraw bezpieczeństwa
Kałuża Stefan, ppor.	inspektor operacyjny służby bezpieczeństwa referatu do spraw bezpieczeństwa
Giedrewicz Jan, ppor.	oficer służby bezpieczeństwa referatu do spraw bezpieczeństwa
Bałdyka Kazimierz, ppor.	oficer służby bezpieczeństwa referatu do spraw bezpieczeństwa
Kociński Stanisław, kpr.	oficer służby bezpieczeństwa referatu do spraw bezpieczeństwa
Woronko Irena, kpr.	referent referatu do spraw bezpieczeństwa
Szymik Maria, kpr.	referent referatu do spraw bezpieczeństwa
Dec Alina, szer.	podoficer ewidencji operacyjnej referatu do spraw bezpieczeństwa
Śliż Andrzej, plut.	milicjant referatu do spraw bezpieczeństwa (kierowca)

Źródło: AIPN Wr, 158/25, Rozkazy personalne KW MO za rok 1967, Rozkaz personalny nr 068/SB z dnia 9 sierpnia 1967 r., k. 118.

Irena Woronko, zbiory IPN

Maria Szymik, zbiory IPN

Henryk Panfil, zbiory IPN

W 1968 r. było ich już 12, w tym kierujący pionem SB, 7 funkcjonariuszy operacyjnych, podoficer ewidencji operacyjnej, dwie pracownice paszportów i dowodów osobistych oraz kierowca²⁹. I tak nie zabezpieczało to realnych potrzeb. Dostrzegając braki kadrowe w lubińskiej SB w 1969 r. zatrudniono kolejnych czterech pracowników operacyjnych. W połowie sierpnia w Lubinie znalazł się Józef Sołtysiak³⁰. Służbowo z Jawora przeniesiono po-

rucznika Henryka Panfila³¹. Tego samego dnia służbę w Lubinie rozpoczął Marian Wojtkiewicz³². W połowie listopada 1969 r. do grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie dołączył Marian Wysocki³³.

W 1970 r. w referacie SB w Lubinie zatrudnionych było już 16 osób, w następnym roku zatrudniono kolejne cztery³⁴. 15 sierpnia pojawił się Henryk Kusiak³⁵. Półtora miesiąca później 1 października zatrudniono w lubińskiej SB Zbigniewa Gołąba³⁶. W tym samym miesiącu co Gołąba zatrudniono Zbigniewa Dżusa³⁷. Tydzień po nim do Lubina trafił na krótko Kazimierz Szumski³⁸.

Dynamika zmian kadrowych w lubińskim urzędzie była ciągle duża. W 1972 r. odeszło dwóch pracowników: w marcu Jan Giedrewicz, w maju zaś Kazimierz Bałdyka. Zbigniewa Dżusa z kolei wysłano do Wyższej Szkoły Oficerskiej w Legionowie³⁹. Przyjęto za to czworo nowych. 1 września 1972 r. jako sekretarkę zatrudniono pochodzącą z rodziny resortowej Urszulę Witek. Dwa tygodnie później, 16 września 1972 r. przyszedł Andrzej Bulerski⁴⁰. 1 listopada funkcjonariuszem SB w Lubinie został Zbigniew Witek, brat Urszuli⁴¹. W tym samym miesiącu ze służby odszedł Bogdan Rubisz, a kilka dni później, 16 listopada pojawił się Andrzej Radziszewski. Rok 1972 zamknął się zakończeniem służby w Lubinie przez Józefa Nowaka. Niedługo po nim zwolniono z pracy Urszulę Witek, a trzy miesiące później,

²⁹ AIPN Wr, 053/520, Sprawozdania powiatowych referatów SB za 1968 r., Sprawozdanie z pracy operacyjno-politycznej Służby Bezpieczeństwa KP MO w Lubinie za rok 1968, Lubin 12 XII 1968 r., k. 251.

³⁰ AIPN Wr, 186/1, t. 1-3, Akta osobowe Józefa Sołtysiaka.

³¹ AIPN Wr, 057/775, Akta osobowe Henryka Panfila, Wniosek personalny, Wrocław 1 X 1969 r., k. 241.

³² Już w końcu lutego 1976 r. wrócił do Legnicy, zajmował stanowiska kierownicze w Wydziale III „A”. W 1980 r. został inspektorem Wydziału „W”, a 3 listopada 1981 r. zwolniony ze służby. Zob. AIPN Wr, 057/697, p. 60, Akta osobowe Mariana Wojtkiewicza.

³³ Zob. AIPN Wr, 057/698, p. 61, Akta osobowe Mariana Wysockiego.

³⁴ AIPN Wr, 053/1851, Korespondencja w sprawach personalnych, Wskaźnik ilościowy dotyczący stanu dyscypliny w SB KP MO Lubin, Lubin 29 I 1972 r., k. 6.

³⁵ AIPN Wr, 057/672, b.p., Akta osobowe Henryka Kusiaka, Życiorys, b.m. b.d., k. 3.

³⁶ AIPN Wr, 057/746, Akta osobowe Zbigniewa Gołąba, Życiorys, Wrocław 20 XII 1955 r., k. 3.

³⁷ AIPN Wr, 057/707/CD, Akta osobowe Zbigniewa Dżusa, Życiorys, Wrocław 16 IX 1971 r., s. 8.

³⁸ AIPN Wr, 080/1256/CD, Akta osobowe Kazimierza Szumskiego, Protokół warunków służby, Legnica 1 VI 1981 r., k. 157.

³⁹ AIPN Wr, 057/707/CD, Akta osobowe Zbigniewa Dżusa.

⁴⁰ AIPN Wr, 057/705, Akta osobowe Andrzeja Bulerskiego, Życiorys, Nowa Ruda 10 V 1971 r., k. 3.

⁴¹ AIPN Wr, 494/293, Akta osobowe Urszuli Witek, Protokół z posiedzenia komisji do oceny przypadków utrzymywania kontaktów przez funkcjonariuszy SB i MO tut. MSW z osobami zamieszkałymi w KK oraz posiadającymi krewnych za granicą – zgodnie z poleceniem MSW, Jelenia Góra 16 V 1988 r., k. 83-84.

14 kwietnia odszedł kierowca Andrzej Śliż. 16 kwietnia 1973 r. zastąpił go na stanowisku Eugeniusz Kucharz. W tym czasie wedle etatu brakowało dwóch pracowników operacyjnych. Wśród pozostałych, trzech pracowników nie było przeszkolonych, natomiast nikogo nie karano dyscyplinarnie i partyjnie, a o poziom ideologiczny pracowników dbała powstała w grudniu 1972 r. Oddziałowa Organizacja Partyjna w SB⁴². Rozkład obowiązków wedle ogólnych zagadnień prezentuje tabela.

Henryk Kusiak, zbiory IPN

Zbigniew Dżus, zbiory IPN

⁴² AIPN Wr; 053/1811, Oceny stanu bezpieczeństwa za I kwartał 1973 r. Woj. SB i KP MO, Ocena stanu bezpieczeństwa i program działania na rok 1973, Lubin 12 II 1973 r., k. 182.

Urszula Witek, zbiory IPN

Eugeniusz Kucharz, zbiory IPN

Rozkład obowiązków wśród funkcjonariuszy SB w Lubinie w planach na rok 1973 r.

Zagadnienie	Funkcjonariusze odpowiedzialni
Kontrwywiadowcze zabezpieczenie powiatu	por. Henryk Kusiak por. Marian Wysocki por. Henryk Panfil
Ochrona gospodarki narodowej	por. Henryk Panfil por. Stanisław Kociński por. Marian Wojtkiewicz ppor. Józef Sołtysiak plut. Andrzej Radziszewski plut. Zbigniew Witek por. Zbigniew Gołąb
„Zwalczanie dywersji ideologiczno-politycznej”	por. Zbigniew Gołąb por. Stefan Kałuża
Kontrola pracy z tajnymi współpracownikami	ppłk Jan Wegneris

Źródło: AIPN Wr, 053/1812, Plany pracy na rok 1973 Wydziałów SB i KP
MO SB, Plan pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w Lubinie na rok 1973,
Lubin 26 II 1973 r., k. 201-212.

16 stycznia 1974 r. w sekretariacie zatrudniono Krystynę Garmadę. W maju do Wrocławia odszedł Marian Wysocki. Od 1 czerwca 1974 r. służbę w Lubinie rozpoczęli Zdzisław Steckowicz⁴³ oraz Bolesław Dąbrowa. 1 września 1974 r. zatrudniono Edwarda Pajęckiego, a z końcem miesiąca odszedł kierowca, Eugeniusz Kucharz. Jeszcze 1 grudnia 1974 r. na stanowisku inspektora operacyjnego SB zatrudniono Ryszarda Przybyszewskiego⁴⁴.

Ogółem przez Referat Służby Bezpieczeństwa w Lubinie w latach 1957–1975 „przewinęło się” 35 osób.

Krystyna Dżus z d. Garmada, zbiory IPN

Ryszard Przybyszewski, zbiory IPN

⁴³ AIPN Wr, 057/848/CD, Akta osobowe Zdzisława Steckowicza, Wniosek personalny o przyjęcie do MO, [Wrocław] 17 V 1974 r., k. 95.

⁴⁴ AIPN Wr, 057/845, Akta osobowe Ryszarda Przybyszewskiego.

**Zatrudnienie w referacie ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie od 1957 do 1975 r.
(wedle daty przyjęcia)**

Funkcjonariusz	Stanowisko	Okres pracy w SB KP MO w Lubinie
Bidziński Józef	z-ca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa	3 I 1957 1 VIII 1962
Rubisz Bogdan	oficer operacyjny referatu ds. bezpieczeństwa	3 I 1957 10 XI 1972
Kałuża Stefan	oficer operacyjny referatu ds. bezpieczeństwa	3 I 1957 31 V 1975
Kaniuch Salomea	sekretarz referatu ds. bezpieczeństwa; podoficer ewidencji operacyjnej	10 III 1959 31 X 1966
Nowak Józef	starszy oficer operacyjny referatu ds. bezpieczeństwa	1 VIII 1960 16 XII 1972
Śliż Andrzej	kierowca samochodowy referatu bezpieczeństwa	1 V 1962 14 IV 1973
Kanoniak Władysław	z-ca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa	1 VIII 1962 1963
Wegneris Jan	z-ca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa	1 V 1963 31 V 1975
Czerwiński Zygmunt	starszy oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa	1 IX 1964 15 VIII 1971
Giedrewicz Jan	inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	1 VI 1965 1 III 1972
Bałdyka Kazimierz	oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa	1 VIII 1965 31 V 1972
Dębski Adam	oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa	9 VIII 1966 15 XI 1966
Kociński Stanisław	oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa	15 XI 1966 31 V 1975
Woronko Irena	starszy referent referatu ds. bezpieczeństwa; referent grupy paszportów i dowodów osobistych	27 V 1967 31 V 1975
Szymik Maria	starszy referent referatu ds. bezpieczeństwa; referent grupy paszportów i dowodów osobistych	27 V 1967 31 V 1975
Dec Alina	podoficer ewidencji operacyjnej, sekretarka; paszporty	1 VII 1967 31 V 1975

Sołtysiak Józef	oficer Służby Bezpieczeństwa grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	16 VIII 1969 31 V 1975
Wojtkiewicz Marian	oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa; inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	16 X 1969 31 V 1975
Panfil Henryk	inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	16 X 1969 31 V 1975
Wysocki Marian	inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	16 XI 1969 1 V 1974
Kusiak Henryk	inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	15 VIII 1971 31 V 1975
Gołąb Zbigniew	inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	1 X 1971 31 V 1975
Dżus Zbigniew	oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	25 X 1971 31 V 1975
Szumski Kazimierz	inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	6 XI 1971 1 XII 1971
Witek Urszula	sekretarka maszynistka referatu ds. bezpieczeństwa	1 IX 1972 16 I 1973
Bulerski Andrzej	oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	16 IX 1972 31 V 1975
Witek Zbigniew	oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	1 XI 1972 31 V 1975
Radziszewski Andrzej	oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	16 XI 1972 31 V 1975
Kucharz Eugeniusz	kierowca referatu ds. bezpieczeństwa	16 IV 1973 30 IX 1974
Garmada (Dżus) Krystyna	sekretarka – maszynistka referatu ds. bezpieczeństwa	16 I 1974 31 V 1975
Steckowicz Zdzisław	inspektor SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	1 VI 1974 31 V 1975
Dąbrowa Bolesław	inspektor SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	1 VI 1974 31 V 1975
Pajęcki Edward	inspektor SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa	1 IX 1974 31 V 1975
Przybyszewski Ryszard	inspektor operacyjny SB	1 XII 1974 31 V 1975

Źródło: Zestawienie własne autora.

CZEŚĆ DRUGA.

FUNKCJONARIUSZE PIONU BEZPIECZEŃSTWA
W LUBINIE 1945-1975

Alfabetyczny wykaz funkcjonariuszy UB i SB w powiecie Lubin 1945–1975

Józef Altmark, zbiory IPN

„ujemną cechą jego charakteru jest złośliwość, kręactwo i komentowanie różnych spraw przez co stwarza atmosferę niezadowolenia wśród pracowników”

Altmark Józef, syn Abrama, urodzony w 1920 r. w Radzynie (woj. warszawskie), narodowości żydowskiej. Rodzice zajmowali się krawiectwem. W 1934 r. ukończył siedem klas szkoły powszechnej, w 1938 r. zaczął się przyuczać jako uczeń w Fabryce „Opus” (prawdopodobnie chodziło o Fabrykę Bielizny „Opus”). Po agresji niemieckiej we wrześniu 1939 r. uciekł z braćmi do Białegostoku, a w grudniu do ZSRS. Twierdził, że nie został przyjęty do „armii Berlinga”, gdzie miano mu powiedzieć: „Żydów nie bierzemy”. W 1946 r. został repatriowany z żoną i dzieckiem do Polski, osiedlił się w Boguszowie (powiat wałbrzyski). Zapisał się do Polskiej Partii Socjalistycznej w Boguszowie, co tłumaczył później faktem, że tylko tak mógł dostać pracę. Od czerwca 1946 r. był milicjantem w Boguszowie, przed referendum z 1946 r. zrezygnował z członkostwa w PPS i zapisał się do PPR,

co uzasadniał swoim przekonaniem, że „Polska Partia Robotnicza słusznie prowadzi politykę dla zwycięstwa demokracji”. We wrześniu 1946 r. został przeniesiony na stanowisko referenta specjalnego, zmieniono mu wówczas nazwisko na Józef Makowski (nie uzasadniał tego faktu) i skierowano do powiatu kłodzkiego. Tu jako milicjant pracował do 1 maja 1947 r., kiedy to zwołał się na własną prośbę i poprosił o przeniesienie do pracy w Urzędzie Bezpieczeństwa. 28 VI 1947 r. został zatrudniony na stanowisku referenta personalnego PUBP w Lubinie ciągle pod nazwiskiem Józef Makowski. Już po trzech miesiącach, z dniem 1 X 1947 r. zatwierdzono go na stanowisku oficera śledczego. 15 VI 1948 r. został przeniesiony na stanowisko referenta ewidencji operatywnej PUBP w Żarach. Tu został I sekretarzem Podstawowej Organizacji Partyjnej (dalej POP) PZPR przy PUBP. W 1950 r. skierowano go do Rocznej Szkoły Oficerskiej w Centrum Wyszczolenia MBP. Ze względów zdrowotnych zrezygnował, jak uzasadniał, nie mógł z tego też powodu pracować w pionie operacyjnym. Od 15 XI 1950 r. oddelegowano go więc na stanowisko referenta awansów i odznaczeń Wydziału Personalnego WUBP w Zielonej Górze. Od 15 VI 1952 r. kierownik kancelarii Kwatermistrzostwa. Miał pretensje za brak awansów, z kolei przełożeni zarzucali mu, że wprowadza złą atmosferę w miejscu pracy – miał być malkontentem przekonany, że zasługuje na wyższe stanowisko. Zaczęto w końcu podważać jego życiorys między 1939 a 1946 r., podejrzewano bowiem, że uchylał się od służby wojskowej, poza tym jego przynależność do PPS, a potem przejście do PPR uznano za koniunkturalizm, nie wierzono bowiem, że człowiek, który kilka lat przebywał w ZSRS może „nie być świadomym politycznie”. Dlatego zastanawiano się nad zwolnieniem go z Organów BP już w marcu 1953 r. On sam opisywał dramatyczne warunki w jakich miał rzekomo pracować, m.in. wspominał udział w obławach, pomimo zatrudnienia w pionach nieoperacyjnych, co miało odbić się na jego zdrowiu. „Częste wyjazdy w teren, zasadzki po lasach, łąkach, nieraz w miejscach wilgotnych leżałem po kilkanaście lub kilka godzin, przy tym warunki atmosferyczne nie sprzyjające, a szczególne jesienią”. Od 1 XI 1953 r. instruktor w Kierownictwie Kwatermistrzostwa, a od 1 X 1954 r. starszy referent Zaopatrzenia KBW, WOP i Służby Więziennej, Służby Żywnościowej Kwatermistrzostwa KW MO w Zielonej Górze. Został zwolniony 31 III 1955 r. Jego

żona, Wanda, także była funkcjonariuszką UB. Po zwolnieniu z aparatu bezpieczeństwa do 1956 r. był kierownikiem sklepu w Zielonej Górze, a następnie przeniósł się do Wrocławia, gdzie pracował w zakładzie krawieckim „Pańkowski Jan” oraz jako kupiec w Hali Targowej. Miał dwoje dzieci¹.

Mieczysław Andruszkiewicz, zbiory IPN

Andruszkiewicz Mieczysław, syn Józefa, urodzony w 1924 r. we wsi Wojcieszuny, pow. Wilno. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, pracował w tartaku. Po wybuchu wojny zaczął uczęszczać do szkoły litewsko-rosyjskiej. W 1942 r. został wywieziony na roboty przymusowe, skąd zbiegł w 1943 r. i ukrywał się do nadejścia Armii Czerwonej. W 1944 r. wstąpił do MO w miejscowości Jaszuny, pow. Wilno. W 1946 r. wyjechał do Polski, do Karlina (Pomorze Zachodnie), do 1951 r. pracował na PKP, w Powiatowym Komitecie Opieki Społecznej, Staroście Powiatowym. Członek PPS, następnie PZPR. Został zatrudniony 1 XI 1951 r. najpierw jako palacz, następnie starszy referent referatu gospodarczego PUBP w Lubinie. Pisano,

że początkowo nie dawał sobie rady, zdarzało mu się nadużywać alkoholu. W charakterystyce z grudnia 1952 r. pisano, że wobec podwładnych jest opryskliwy, ma wygórowane ambicje, nie jest ogólnie lubiany. Oceniany jako „dość słabo przygotowany politycznie”, nie brał udziału „w życiu politycznym”. Będąc w marcu 1952 r. służbowo we Wrocławiu na własną rękę przeprowadził rewizję w domu jednego z mieszkańców miasta, zatrzymał go i kazał zamknąć w areszcie komisariatu kolejowego. W efekcie człowiek ten spędził w areszcie 29 godzin, zanim sprawa się wyjaśniła. W styczniu 1953 r., będąc w stanie nietrzeźwym usiłował popełnić samobójstwo przez powieszenie się. W końcu 1953 r., po sprzedaniu niesprawnego pieca do centralnego ogrzewania, pojawiła się propozycja przeniesienia go za karę do pracy w innym powiecie. 1 IV 1954 r. został dyscyplinarnie przeniesiony na to samo stanowisko w PUBP w Oławie. Ostatecznie zwolniono go ze służby 31 I 1955 r. w stopniu sierżanta².

¹ AIPN Po, 061/145, Akta osobowe Józefa Altmarka; AIPN Wr, 053/3336, Imienne wykazy byłych funkcjonariuszy SB i MO narodowości żydowskiej, Wykaz nr 5, Wrocław 27 IX 1967 r., k. 49.

² AIPN Wr, 059/2796, Akta osobowe Mieczysława Andruszkiewicza.

Stanisława Antonkiewicz, zbiory IPN

„Nadaje się... tylko że to kobieta”

Antonkiewicz Stanisława, córka Józefa, urodzona w 1921 r. w Częstocicach, pow. Opatów, woj. kieleckie. Ukończyła 7 klas szkoły powszechnej w 1937 r., następnie uczęszczała do Szkoły Zawodowej w Ostrowcu Świętokrzyskim do 1939 r. W czasie wojny w latach 1941-1943 pracowała w Starachowicach jako robotnica, następnie w gospodarstwie domowym. W grudniu 1945 r. przyjechała do Lubina. 27 XII 1945 r. została zatrudniona w miejscowym PUBP jako maszynistka z rekomendacji Komitetu Powiatowego PPR. Zbierała od początku pozytywne opinie jako osoba zdyscyplinowana i energiczna. Już w kwietniu 1946 r. została przesunięta do referatu ewidencji operatywnej (sformalizowano zmianę z dniem 29 IX 1946 r.). W lutym 1947 r. poprosiła o przeniesienie do PUBP Żary ze względów osobistych (tam mieszkała jej siostra, a szwagier był zastępcą szefa Urzędu). Na podaniu znalazł się odręczny zapis proponujący wyrażenie zgody tym bardziej, że podkreślono, iż „w Lubieniu trzeba dać po referacie II mężczyznę”. Być może ze względu na odmowę opuściła się w pracy, zaczęły pojawiać się

opinie, że brakuje jej dyscypliny, nie jest pracowita. W sierpniu 1947 r. napisała kolejny raport, a swoją prośbę przeniesienia motywowała kilkoma rzeczami. Po pierwsze w Lubinie wszyscy znali pracowników UB, co nie było dobre dla pracy operacyjnej, poza tym nie było tam szkoły średniej, do której chciała uczęszczać. Pisała też o złej atmosferze w pracy: „Obywatel Kałużny, jak i wiele pracowników są mi nieufni, twierdząc, że ja jestem „kapusiem” i wszystkie nawet najdrobniejsze sprawy donoszę do WUBP, w takich warunkach praca moja w powiecie Lubin stała się niemożliwa wobec powyższego sprawę moją proszę rozpatrzyć z pozytywnym wynikiem”. Ponownie pozostawiono sprawę bez dalszego biegu, prawdopodobnie przez nieporozumienie została skierowana na kurs szyfrantów przy CW MBP w Legionowie w 1947 r. Na jednym z dokumentów znalazł się charakterystyczny dla ówczesnych czasów komentarz: „Nadaje się na kurs szyfrantów, tylko że to kobieta”. Kolejne podanie o przeniesienie napisała w listopadzie 1949 r. podkreślając, że przerasta ją praca operacyjna, jaką musi wykonywać w referacie II „po linii poczty”. Rok później potwierdzał to Szef PUBP pisząc, że mimo iż figuruje na stanowisku operacyjnym, w rzeczywistości pracy tej nie wykonuje, zajmując etat. Dlatego wnosił o zgodę na przeniesienie jej do pracy administracyjnej. Była też karana. W 1949 r. w ramach Akcji „X”, w powiecie lubińskim aresztowano siostry Annę i Marię Ryszyło, podejrzane o współpracę z UPA. W domu została ich matka, która dzień przed rozprawą sądową została zamordowana przez nieznanych sprawców, a dom obrabowany. Po pewnym czasie żołnierze Armii Czerwonej dostarczyli do PUBP dwa zamknięte worki, jak się okazało z rzeczami ofiary. Bez zgody Szefa PUBP Antonkiewicz z sekretarką Ireną Wołek zajęły się osuszaniem rzeczy, przy okazji przywłaszczając sobie trzy metry materiału oraz jedwabną sukienkę. Za kradzież zostały ukarane, Antonkiewicz siedmiodniowym aresztem. 1 V 1952 r. została przeniesiona na stanowisko wywiadowcy Sekcji 2 Wydziału „A” WUBP we Wrocławiu i na własną prośbę zwolniona z dniem 30 VI 1952 r. Zamieszkała w Chorzowie, gdzie zmieniła nazwisko na Tracz³.

³ AIPN Wr, 057/59, Akta osobowe Stanisławy Antonkiewicz, k. 57, 60, 72, 75-76.

Jan Badke, zbiory IPN

Badke Jan, syn Jana, urodzony w 1930 r. w Konarzewie, pow. Poznań. W czasie wojny był zatrudniony w majątku rolnym w Konarzewie. Po wojnie do 1948 r. uzupełniał wykształcenie podstawowe, ukończył kurs mechaniczny i został zatrudniony w stoczni rzecznej w Poznaniu. W latach 1950–1952 odbywał służbę w wojsku, po której przeniósł się do Sicin w powiecie Góra Śląska, gdzie po kursie pracował jako księgowy w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Do pracy w UB został polecony przez szefa PUBP w Górze Śląskiej i zatrudniony na stanowisku referenta powiatowego PUBP w Lubinie z dniem 9 X 1953 r. Już po dwóch miesiącach Szef PUBP ocenił go pozytywnie, miał własnych dwóch informatorów, z którymi się spotykał w obecności referenta grupy powiatowej Madeja. W 1954 r. pod wpływem alkoholu zdekonspirował dwóch informatorów „po linii ukraińskiej”, z których jeden uchylał się od współpracy. Pierwotnie zamierzano usunąć go ze służby, uznano jednak, że pod odpowiednią opieką może być wartościowym pracownikiem. W związku z tą sprawą, jednak za brak nadzoru i opieki ukarany naganą został także Szef PUBP Sroczyński, sam Badke został przeniesiony z dniem 1 I 1955 r. do PUdsBP

w Ząbkowicach Śląskich na stanowisko referenta powiatowego, a od 1 IV 1955 r. jako oficera operacyjnego. Tu nie przejawiał poprawy, poprosił o skierowanie na przeszkolenie operacyjne. Od 1 IX 1955 r. był słuchaczem Rocznej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Referentów i Oficerów Śledczych KdsBP w Legionowie (Szkoła nr 3). Kierownictwo szkoły oceniło go bardzo źle, jako człowieka, który nie zrobił żadnych postępów i nie wykazywał chęci do nauki. W efekcie oceniono, że nie nadaje się do pracy operacyjnej. Pomimo tej oceny został skierowany od 1 IX 1956 r. na stanowisko referenta operacyjnego w Lubinie Legnickim. Zwolniony ze służby z dniem 31 XII 1956 r. w związku z reorganizacją resortu, znalazł zatrudnienie w Wydziale Finansowym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lubinie w charakterze inspektora⁴.

Stanisław Bakowicz, lata 40., zbiory IPN

Bakowicz Stanisław, syn Franciszka, urodzony w 1907 r. w miejscowości Zdzięcioł, pow. Nowogródek, ukończył 7 klas szkoły powszechnej, przed wojną odbył służbę wojskową, bez zawodu. W czasie kampanii wrześniowej trafił pod Mławą do niewoli niemieckiej, został zwolniony w 1941 r., pracować

⁴ AIPN Wr, 057/63, Akta osobowe Jana Badke, k. 33, 35-40.

miął potem jako robotnik. Od 1944 r. ponownie został powołany do wojska, zdemobilizowany w 1945 r. wrócił do rodzinnej miejscowości, a w 1946 r. przyjechał do Polski na stałe. W Giżycku wstąpił do MO, skąd został zwolniony za pijaństwo i zastrzeżenia natury politycznej. Informacje te jednak zataił przy wstępowaniu do UB na Dolnym Śląsku. Został zatrudniony z dniem 25 VI 1947 r. na stanowisko komendanta plutonu ochrony PUBP w Lubinie. Po przeprowadzeniu kontroli specjalnej i pomimo pozytywnej charakterystyki został zwolniony dyscyplinarnie z dniem 15 IX 1947 r. za „zatajenie przeszłości” w życiorysie⁵.

Kazimierz Bałdyka, zbiory IPN

„współpracę z tajnymi współpracownikami opiera na zasadzie poszanowania godności i uczuć ludzkich”

Bałdyka Kazimierz, syn Józefa, urodzony w 1935 r. w miejscowości Dębno-Królewskie, pow. Koło. W 1954 r. ukończył Państwowe Technikum Ogrodnicze w Powierciu, pracował w PGR, m.in. w Polkowicach jako ogrodnik, od 1955 r. odbywał służbę wojskową, po zwolnieniu z której zatrudnił się w Obwodowym Urzędzie Pocztowo-Telekomunikacyjnym w Legnicy. W 1961 r.

złożył podanie o przyjęcie do SB. W służbie od 1 V 1961 r. w SB KP MO w Legnicy, gdzie pracował w pionie II, a więc kontrwywiadzie. Zbierał pozytywne opinie zajmując się środowiskiem Greków. Jesienią 1964 r. został wysłany na kurs do CW MSW w Legionowie, po ukończeniu którego wrócił do Legnicy. Tu jednak cieniem na jego karierze położyły się oskarżenia o nadużycia jakich dokonała w miejscu pracy jego żona, co było przysłowiową tajemnicą poliszynela. Zdecydowano więc przenieść go w teren; i tak trafił do Lubina. Od 1 VIII 1965 r. oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa. W 1968 r. chwając go napisano: „Współpracę z tajnymi współpracownikami opiera na zasadzie poszanowania godności i uczuć ludzkich”. Już rok później jednak po raz pierwszy oficjalnie stwierdzono, że nie wiązuje się z obowiązków służbowych i upija w godzinach pracy, opuszcza miejsce pracy bez usprawiedliwienia, za co był karany naganą. Sytuacja taka powtarzała się przez następne miesiące. Bywało, że przychodził pijany a po wysłaniu do domu, by wytrzeźwiać, szedł do restauracji pić dalej. Kary dyscyplinarne nie pomagały, w pracy jak określano stał się pracownikiem administracyjnym, a nie operacyjnym. Pracował wtedy od 1971 r. nad operacyjnym zabezpieczeniem kopalni rud miedzi (pion III). W 1971 r. nastąpiła poprawa, jednak wówczas pogorszył się jego stan zdrowia na tyle, że został uznany za niezdolnego do służby i 31 V 1972 r. został zwolniony⁶.

⁵ AIPN Wr, 057/67, Akta osobowe Stanisława Bakowicza.

⁶ AIPN Wr, 080/10, Akta osobowe Kazimierza Bałdyki, k. 6, 75, 80, 85.

Jan Baraniak, zbiory IPN

Baraniak Jan, syn Andrzeja, urodzony w 1923 r. w Wyszanowie, pow. Kępno, woj. poznańskie, ukończył 7 klas szkoły powszechnej i 3-letni uzupełniający kurs wieczorowy. Z zawodu kowal. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych do 1945 r. W aparacie bezpieczeństwa został zatrudniony 18 VII 1945 r. jako szofer PUBP w Górze. Oceniono go pozytywnie, po półtora miesiąca przeniesiono go do sekcji 2, gdzie nawet pełnił obowiązki kierownika. Następnie pracował „po linii referatu IV”, zaś po redukcji etatów w Górze od 31 X 1947 r. jako starszy referent referatu III PUBP w Lubinie, pełnił także obowiązki kierownika. Początkowo oceniany pozytywnie, brakowało mu tylko inicjatywy. Z czasem jednak wskazywano, że wywiązuje się z obowiązków słabo, zrywa spotkania z agenturą, ma znikome zdolności kierownicze. Był karany naganą za pijaństwo. Podczas jego służby 14 X 1949 r. z aresztu zbiegł więzień, za co z dniem 31 I 1950 r. został zwolniony ze służby jako nieprzydatny⁷.

Kazimierz Barcicki, zbiory IPN

Barcicki Kazimierz, syn Stanisława, urodzony w 1904 r. w Warszawie. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej i 2 lata kursów dokształcających. Podoficer zawodowy przed wojną, w czasie wojny szewc do 1945 r. Do UB został skierowany przez KP PPR w Środzie Śląskiej. Od 23 X 1945 r. oficer śledczy sekcji 8, następnie starszy oficer śledczy w Środzie Śląskiej. Już w sierpniu 1946 r. Szef PUBP Wacław Kusiński prosił Szefa WUBP o przeniesienie Barcickiego, motywując to lekceważeniem przez funkcjonariusza obowiązków, kontaktami z członkami PSL. Na skutek braku nadzoru przez Barcickiego nad aresztem uciec miało pięciu skazanych przez sąd Niemców, podejrzewano go także o ostrzeżenie człowieka przed aresztowaniem oraz zdradzanie tajemnicy służbowej. Nie miał także efektów w pracy. W wyniku tego doniesienia wszczęto śledztwo, brak danych o szczegółach i wynikach dochodzenia musiały być jednak pozytywne dla funkcjonariusza, skoro już pół roku później szef ocenił go w miarę pozytywnie, wnosząc o wysłanie na przeszkolenie. Z czasem jednak prosił o przeniesienie, bowiem Barcicki miał jeździć po powiecie i przedstawiać się jako szef Urzędu,

⁷ AIPN Wr, 057/73, Akta osobowe Jana Baraniaka.

wymuszać na ludności żywność i alkohol. W maju 1947 r. krytykując Barcickiego jego przełożony zarzucał mu, że w czasie służby dorobił się domu i dobrze prosperującej restauracji (żona otrzymała lokal jako były więzień polityczny obozów koncentracyjnych). Planowano przenieść go z dniem 1 VII 1947 r. na stanowisko starszego oficera śledczego do PUBP w Lubinie. Prowadzone w tym samym czasie dochodzenie wykazało, że w czerwcu 1947 r. użył swego stanowiska wobec osoby cywilnej, która narzekała na ceny w restauracji. W związku z tym został ukarany 14-dniowym aresztem i zwolnieniem ze służby 15 VI 1947 r. za nadużycie władzy. Starał się następnie o zgodę na wyszynk napojów alkoholowych. Starosta powiatowy odmówił jednak, przy okazji ujawniając nadużycia Barcickiego. Okazało się bowiem, że jako człowiek „przy władzy” załatwił sobie członkostwo w Związku byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, gdzie nawet był wiceprezesem. Tymczasem w czasie okupacji w Warszawie był szewcem i nigdy nie był więziony. W niejasny sposób nabył także uprawnienia inwalidy, co miało wywoływać zdziwienie, gdyż był przedwojennym podoficerem. Oskarżano go także o próbę zmuszenia do wyjazdu ze Środy Śląskiej człowieka, będącego świadkiem przeciwko osobom, które w czasie okupacji współpracowały z Niemcami. Barcicki jako oficer śledczy zaniechał prowadzenia sprawy, a świadka aresztował, „maltretował” i spowodował zwolnienie go z pracy. W latach dziewięćdziesiątych Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytut Pamięci Narodowej prowadziła dochodzenie w sprawie aresztowania i zamordowania Adama Burdzy przez funkcjonariuszy PUBP w Środzie Śląskiej, w tym m.in. Barcickiego. W związku ze śmiercią byłego oficera UB w 1980 r. sprawę wobec niego umorzono⁸.

Józef Bidziński, lata 50., zbiory IPN

„wyróżnił się w swej pracy na skutek stosowania słuszných represji do wroga klasowego w myśl wytycznych KC”

Bidziński Józef, syn Władysława, urodzony w 1927 r. w miejscowości Kotarszyn, pow. Opatów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, do 1943 r. przebywał przy rodzicach, został wówczas wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec i Holandii. Po oswobodzeniu przebywał w jednym z obozów na terenie angielskiej strefy okupacyjnej. Do Polski wrócił w 1946 r. i zaczął pracować w kopalni. Skierowany do UB przez KP PPR w Kłodzku. Rozpoczął pracę w resorcie w październiku 1948 r. jako młodszy referent sekcji 5 PUBP w Kłodzku. Pół roku później został wysłany na kurs zwiadu ochrony pogranicza. Z dniem 1 XII 1949 r. referent do spraw poboru rezerwistów WOP i KBW w PUBP w Legnicy. Sam poprosił o przeniesienie do pracy operacyjnej. Od 1 VIII 1951 r. referent referatu V, po reorganizacji od 1 V 1952 r. starszy referent terenowy, następnie starszy referent operacyjny. We wrześniu 1955 r. został wysłany na Roczną Szkołę Podwyższania Kwalifikacji Referentów w CW KdsBP

⁸ AIPN Wr, 057/75, Akta osobowe Kazimierza Barcickiego, k. 27, 46.

w Legionowie. Po powrocie oficer operacyjny sekcji 2 PUdsBP w Legnicy. Od 3 I 1957 r. zastępca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. W 1961 r. komisja oceniająca przeszkolenie zawodowe pracowników SB uznała, że ze względu na słabe wykształcenie nie ma perspektyw na zajmowanym stanowisku. Poprosił o przeniesienie do Legnicy, skąd zresztą dojeżdżał do Lubina. Z dniem 1 VIII 1962 r. został przeniesiony na stanowisko starszego oficera operacyjnego referatu do spraw bezpieczeństwa KP MO w Legnicy, od 1 VI 1963 r. był zastępcą komendanta ds. bezpieczeństwa. W 1966 r. uzyskał średnie wykształcenie. Od 1 VII 1970 r. I zastępca komendanta ds. bezpieczeństwa w KP MO w Górze Śląskiej. Po reformie administracyjnej i likwidacji struktur powiatowych przeniesiony 1 VI 1975 r. na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Paszportów KW MO w Lesznie. Został zwolniony 15 V 1977 r. Pracował później dla różnych przedsiębiorstw za granicą: Zjednoczenia Budownictwa Naftowego i Gazownictwa w Warszawie (ZSRR, Lwów), Przedsiębiorstwa Eksportu Budownictwa Komunikacyjnego „Dromex” w Warszawie (Irak) jako główny specjalista ds. paszportowych. W 1982 r. podjął pracę na pół etatu cywilnego w KW MO w Lesznie⁹.

Henryk Bielecki, zbiory IPN

Bielecki Henryk, syn Ignacego, urodzony w 1928 r. w Sobieszczanach, pow. Lublin. W 1939 r. ukończył 4 klasy szkoły powszechnej, wojnę spędził przy rodzicach na gospodarstwie, kontynuując naukę. W latach 1949–1951 odbywał służbę wojskową (WOP). Od 15 XI 1951 r. młodszy referent referatu VIII (komunikacji) PUBP w Lubinie, miesiąc później został wysłany do Międzywojewódzkiej Szkoły BP we Wrocławiu, którą zakończył z wynikiem dostatecznym. Oceniono go jako funkcjonariusza nienadającego się do pracy operacyjnej. Do Lubina nie wrócił i zgodnie z sugestią ze Szkoły BP, z dniem 1 V 1952 r. skierowano go na stanowisko młodszego referenta sekcji II Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, skąd po dwóch miesiącach przeniesiono go na stanowisko referenta punktu „B” PUBP w Wałbrzychu. Został zwolniony ze służby 28 II 1955 r. w stopniu starszego sierżanta¹⁰.

⁹ AIPN Po, 0148/2, Akta osobowe Józefa Bidzińskiego; AIPN Po, 819/11946, Akta paszportowe Józefa Bidzińskiego.

¹⁰ AIPN Wr, 058/69, Akta osobowe Henryka Bieleckiego.

Tadeusz Bieliński, lata 50., zbiory IPN

Bieliński Tadeusz, syn Stanisława, urodzony w 1924 r. w Hurbach, woj. wołyńskie. Pochodzenia chłopskiego, po ukończeniu szkoły powszechnej pracował w majątku niemieckim, następnie w gospodarstwie rodziców. Od 1944 r. odbywał służbę wojskową, zdemobilizowany w 1947 r. zamieszkał z rodzicami w powiecie Rawicz. W 1949 r. uzyskał zawód technika rolnego, pracował w majątku podległym więzieniu w Rawiczu. Od 17 III 1950 r. administrator majątku Zabrodzie Wojewódzkiego Oddziału Konsumów MBP we Wrocławiu. Podanie do pracy w UB złożył w październiku 1949 r. Od 1 VIII 1950 r. starszy referent gospodarczy PUBP w Lubinie. Kiedy we wrześniu 1950 r. razem z kierowcą Wiąckiem bez zezwolenia udali się do Rębiszowa na wesele, w charakterystyce stwierdzono, że jest niedbały, nieprawdomówny, nie opanował dobrze pracy, został ukarany naganą. Miesiąc później podczas powrotu z Wrocławia do Lubina, w Środzie Śląskiej w knajpie zgubił teczkę z dokumentami służbowymi. Materiały się znalazły, ale funkcjonariusz został ukarany 7-dniowym aresztem i utratą po-

borów. W charakterystykach oceniany był jako człowiek uchylający się od pracy, prowadzący hulawczy tryb życia. W lutym 1951 r. nadużył uprawnień, udając się do prokuratora powiatowego, rzekomo z polecenia szefa PUBP, w celu doprowadzenia do zwolnienia aresztowanej kobiety. Zarzucano mu w końcu pijaństwo i spotkanie z nieodpowiedzialnymi ludźmi. Został ostatecznie zwolniony 30 XI 1951 r.¹¹

„jest to pracownik niezdyscyplinowany i całkiem rozluźniony”

Bigaj Jan, syn Jana, urodzony w 1916 r. w Moczydłach, pow. Chrzanów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, z zawodu murarz. W 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej, z której zbiegł. W czasie wojny pracował w kopalni węgla w Libiążu. Członek PPR od 1943 r., wystawiono mu zaświadczenie o udziale w konspiracji w powiecie chrzanowskim. Jak sam zapewniał w życiorysie: „W roku 1943 wstąpiłem do partii podziemnej o której myślałem już od kilku lat wstecz i dziś jestem nie ujęty, aż do zwycięstwa” [pisownia oryginalna]. W 1945 r. został skierowany do WUBP w Legnicy przez KW PPR w Krakowie i przyjęty na stanowisko wywiadowcy WUBP od 17 VII 1945 r. Oddelegowany na teren Dolnego Śląska, 9 VIII 1945 r. objął stanowisko wywiadowcy sekcji 8 PUBP w Lwówku Śląskim, następnie zaś od 12 XII 1945 r. referenta sekcji 2. Wysłano go do szkoły WUBP do Wrocławia, po powrocie jednak nie zmienił swego lekceważącego stosunku do obowiązków. Szef PUBP pisał: „Przez cały czas nic nie robi, posłaliśmy go na szkołę ale i po szkole to samo, więc sądzę, że może jak zmieni otoczenie to zacznie pracować”. Z dniem 17 VII 1946 r. przeniesiono go do PUBP w Lubinie. W niczym to nie pomogło, pił dalej i co gorsza „żył się z elementami reakcyjnymi, a w dodatku nawet z tymi ludźmi, którzy przez nas są w rozpracowaniu agenturalnym” [pisownia oryginalna]. Został zwolniony „za pijaństwo” 30 IV 1947 r.¹²

¹¹ AIPN Wr, 057/84, Akta osobowe Tadeusza Bielińskiego, k. 28, 32, 36.

¹² AIPN Wr, 057/87, Akta osobowe Jana Bigaja, k. 21; AIPN Lu, 028/38, Akta osobowe Jana Bigaja; R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa w powiecie Lwówek Śląski (1945–1956)*, Wrocław 2006, s. 42, 48–49, 106.

Birula Witold, syn Antoniego, urodzony 1 I 1921 r. w miejscowości Krynki, woj. nowogrodzkie. Ukończył szkołę powszechną i dwie klasy gimnazjum. Wojnę spędził na robotach przymusowych w Niemczech. Podczas powrotu zaciągnął się do służby najpierw w KP MO w Zgorzelcu, następnie w KP MO w Wałbrzychu. Tu wysłano go do szkoły podoficerskiej we Wrocławiu, gdzie zakwalifikowano go do Oddziału Informacji WBW woj. dolnośląskiego. Po ukończeniu kursu został oddelegowany z dniem 15 XII 1945 r. jako oficer kontrwywiadu przy PUBP w Lubinie, którą to funkcję pełnił do czerwca 1946 r. Został przeniesiony do Środy Śląskiej, następnie Świdnicy do KP MO jako oficer specjalny, a po ukończeniu Szkoły Oficerskiej w Słupsku jako kierownik Referatu Służby Śledczej. Z powodów zdrowotnych został zwolniony jako niezdolny do służby w MO w 1961 r.¹³

Stanisław Borowiec, lata 40., zbiory IPN

Borowiec Stanisław, syn Andrzeja, urodzony w 1929 r. w miejscowości Żółkiew, woj. lwowskie. Ukończył pięć klas szkoły powszechnej. Wojnę spędził przy rodzinie, z którą został wy-

wieziony do województwa rzeszowskiego z obawy przed UPA. W 1947 r. ukończył siódmą klasę i rozpoczął pracę jako listonosz w Szklarach Górnych. Chrzestnym jednego z jego braci został Prezydent Bierut (w zastępstwie, do chrztu w kościele trzymał dziecko starosta powiatowy). Skierowany do UB przez KP PPR w Lubinie. Został zatrudniony jako wartownik z dniem 1 XII 1948 r. Już na początku stycznia 1949 r. urządził awanturę w miejscu publicznym pod wpływem alkoholu. Był karany za samowolne opuszczanie posterunku i spanie w czasie służby. Kiedy do tego ukradł koledze, z którym mieszkał, 2 tys. złotych, zdecydowano by go zwolnić dyscyplinarnie za „pijaństwo, kradzież i brak dyscypliny” z dniem 1 IV 1949 r.¹⁴

Borowik Marian, brak bliższych danych, szofer PUBP w Lubinie, pojawia się w styczniu 1946 r. na liście płac.

¹³ AIPN Wr, 063/100, Akta osobowe Witolda Biruli.

¹⁴ AIPN Wr, 057/98, Akta osobowe Stanisława Borowca.

Franciszek Borysiewicz, zbiory IPN

„kryją się w nim wady pijaństwa”

Borysiewicz Franciszek, syn Bolesława, urodzony w 1926 r. w miejscowości Bijniszki, pow. Oszmiana. Pobieranie nauki w szkole powszechnej przerwała mu wojna, do 1944 r. przebywał na utrzymaniu rodziców. W 1944 r. został powołany do służby wojskowej, z której go zdemobilizowano w roku 1947. Od 25 VI 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie. Był karany za pijaństwo oraz lekceważenie służby. Pozwalał sobie np. opuścić posterunek by udać się na zabawę. Pomimo zastrzeżeń 1 IV 1950 r. objął stanowisko referenta broni referatu gospodarczego. Ze względu na powtarzające się przypadki pijaństwa i awanturowania się został przeniesiony dyscyplinarnie do PUBP w Sycowie na analogiczne stanowisko z dniem 15 I 1954 r. Od 15 V 1955 r. starszy referent zaopatrzeniowo-finansowy KP MO w Sycowie, następnie starszy referent gospodarczy. W 1957 r. proponowano zwolnić go z szeregów MO za bezprawne zajęcie mieszkania na terenie miasta, co na tyle wzburzyło miejscową społeczność, że sprawą zainteresował się prokurator powiatowy wszczynając śledztwo. Opuścił lokal dopiero na pisemny rozkaz komendan-

ta wojewódzkiego MO. Oskarżano go o bałagan w dokumentacji referatu gospodarczego i manko. W związku z tym przeniesiono go na stanowisko milicjanta Drużyny Służbowej KP MO w Sycowie z dniem 1 I 1958 r. Po kolejnych przypadkach nadużywania alkoholu i kradzieży pieniędzy został zdegradowany do stopnia plutonowego. Został zwolniony dyscyplinarnie 25 XI 1960 r. za spowodowanie wypadku samochodowego (potrącenie kobiety) w stanie nietrzeźwym, nie posiadając do tego uprawnień do prowadzenia pojazdu¹⁵.

Marian Bujak, zbiory IPN

Bujak Marian, syn Antoniego, urodzony w 1923 r. w Strzeżowie, pow. Miechów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, nie mając szans na dalszą edukację wstąpił do wojska. W czasie okupacji za ucieczkę z robót przymusowych został wywieziony w 1941 r. do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, a następnie Mauthausen, gdzie doczekał końca wojny i wyzwolenia obozu przez Amerykanów. Powrócił do Polski w listopadzie 1945 r. Członek PPR i ORMÓ w gminie Książ Wielki. Od 1 VIII 1946 r. milicjant KP MO w Miechowie. Młodszy referent referatu V PUBP w Lubinie od 25 VII 1947 r., referent referatu V od 1 IX 1948 r. Został przeniesiony do PUBP

¹⁵ AIPN Łd, 0145/172, Akta osobowe Franciszka Borysiewicza.

w Ząbkowicach Śląskich 1 IV 1950 r. Zwolniony 30 IV 1952 r., pracował potem jako funkcjonariusz Służby Więziennej w OPW w Brzeszczach od 1 XII 1953 do 31 XII 1954 r.¹⁶

Andrzej Bulerski, zbiory IPN

Bulerski Andrzej, syn Antoniego, urodzony w 1947 r. w Witkowie, pow. Gniezno. Ukończył Technikum Chemiczne w Brzegu, pracował w Hucie Cynku w Miasteczku Śląskim, następnie w ZPB „Piast” w Głuszycy na Dolnym Śląsku. Po zakończeniu służby wojskowej w 1969 r. podjął pracę w DZPJ. Do pracy w resorcie trafił 1 VIII 1971 r. w Nowej Rudzie, skąd na własną prośbę przeniesiono go do Lubina. Od 16 IX 1972 r. oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa. Na początku stycznia 1973 r. pijany wywołał awanturę w restauracji „Kosmos” w Lubinie, za co był karany naganą. Od 1 października 1974 r. szkolił się w WSO im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie. Od 1 VII 1977 r. starszy inspektor Wydziału III SB KW MO w Legnicy w Grupie Terenowej w Lubinie. Od 1 VII 1979 r. starszy inspektor Wydziału III „A” (następnie Wydziału V) także w Grupie Terenowej. Był karany za „nieprawi-

dłowości w pracy operacyjnej” i lekceważenie rozkazów. Został zwolniony na własną prośbę 30 IV 1983 r.¹⁷

Józef Burghardt, zbiory IPN

Burghardt Józef, syn Jana, urodzony w 1921 r. w Padwi Narodowej, pow. Mielec. Pochodził z rodziny robotniczej, ukończył 7 klas szkoły powszechnej, następnie był uczniem blacharskim. W czasie okupacji ukończył szkołę wieczorową. Do 1943 r. pracował jako pomocnik blacharski, następnie ukrywał się do wkroczenia Armii Czerwonej. Członek PPR, w 1945 r. wyjechał na Ziemie Zachodnie. Od 27 VIII 1945 r. był oficerem śledczym, zastępcą kierownika Sekcji 8 PUBP w Świdnicy. Następnie jako śledczy był przenoszony do WUBP we Wrocławiu (od 6 XII 1945 r.), PUBP w Ząbkowicach (od 23 XI 1946 r.) i Wołowie (od 1 III 1950 r.). Podczas pobytu w Ząbkowicach został oskarżony o stosowanie niedozwolonych metod śledczych (bicie pałką gumową w pięty, wieszanie na kiju na dwóch krzesłach i lanie wody do nosa, przetrzymywanie w nieogrzewanych celach, zmuszanie do robienia 200 przysiadów), w wyniku których to tortur przesłuchiwanie przyznali się do zarzucanych im

¹⁶ AIPN Kr, 0194/6353, Akta osobowe Mariana Bujaka.

¹⁷ AIPN Wr, 057/705, Akta osobowe Andrzeja Bulerskiego, k. 3, 84.

czynów (napad rabunkowy). Zaprzeczył takim praktykom, dlatego dochodzenie zostało umorzone, jednak później inni funkcjonariusze potwierdzili fakt znęcania się nad przesłuchiwanymi. Kiedy był oficerem śledczym w Wołowie, obsługiwał też dorywczo referat śledczy w Lubinie, gdzie ostatecznie został przeniesiony 1 V 1952 r. W Lubinie wystawiono mu bardzo pozytywną opinię, przeniesienie odbyło się jednak prawdopodobnie wbrew jego woli, bowiem już po trzech miesiącach prosił o powrót do Ząbkowic, gdzie miał rodzinę. Ostatecznie został zwolniony 30 VIII 1952 r.¹⁸

Carabuch Bronisław, syn Józefa, brak bliższych danych. Referent PUBP w Lubinie, zwolniony 1 VII 1947 r.

Cupiał Edward, brak bliższych danych, wartownik PUBP w Lubinie, pojawia się w styczniu 1946 r. na liście płac.

Tadeusz Cupiał, 1961 r., zbioru IPN

Cupiał Tadeusz, syn Wincentego, urodzony w 1928 r. w Myszkowie, pow. Zawiercie. Od 1942 do 1943 r. przebywał na przymusowych robotach, następnie pracował jako robotnik w Hucie Szkła w Zawierciu. W lipcu 1945 r. wyjechał do Lubina razem z grupą ZWM na akcję żniwną. Z braku środków grupa wróciła, Cupiał zaś został, pracował w grupie przemysłowej do czasu utworzenia organów bezpieczeństwa. Od 14 IX 1945 r. wartownik PUBP w Lubinie. Na początku zbierał negatywne oceny, pisało o nim, że jest arogancki, lekceważy przełożonych, często się upija, nie wywiązuje z powierzonych zadań. Szef Michta napisał wręcz obrazowo: „Jako rozłajdaczona pijanica nie nadaje się do pracy w organach Bezpieczeństwa Publicznego”. Dopiero około 1949 r. opinie na jego temat stały się bardziej pozytywne. W 1950 r., zgodnie z zarządzeniem MBP Nr 54 z dnia 9 XII 1949 r., wytypowano Cupiała do pełnienia specjalnego zadania związanego z uzyskiwaniem informacji w biurach ewidencji ludności. 1 IV 1950 r. został młodszym referentem placówki BP w Chocianowie, pełnił zadania referenta ds. wywiadu. Od 1950 do 1951 r. przebywał w szkole międzywojewódzkiej WUBP we Wrocławiu. Następnie był słuchaczem kursu szyfrantów CW MBP, który ukończył w maju 1952 r. Od 1 VI 1952 r. referent jednostki szyfrującej PUBP w Jaworze, od 1 IV 1955 r. był referentem/oficerem operacyjnym delegatury BP w tym mieście. Tu prowadzono przeciwko niemu sprawę za wysyłanie wiadomości szyfrem pierwiastkowym, co było zabronione. Był za to ukarany 10-dniowym aresztem. Uzyskiwał poza tym bardzo dobre opinie. Od 1 IX 1956 r. słuchacz szkoły oficerskiej Nr 3 w Legionowie, został zwolniony w związku z reorganizacją resortu 31 XII 1956 r. Uzupełniał wykształcenie, był pracownikiem Komitetu Powiatowego PZPR w Jaworze (m.in. kierownik ośrodka propagandy). Został ponownie przyjęty do służby 1 XII 1961 r. jako inspektor w Wydziale Kadr KW MO we Wrocławiu, gdzie pracował przez kolejną dekadę. Ostatecznie został zwolniony 31 V 1971 r.¹⁹

¹⁸ AIPN Wr; 0142/2, Akta osobowe Józefa Burghardta, k. 54-55; K. Szwagrzyk, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędów Bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku w latach 1945–1953* [w:] *Żywocajny resort. Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944–1956*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2005, s. 193-194.

¹⁹ AIPN Wr; 059/4117, Akta osobowe Tadeusza Cupiała.

Czekaj Władysław, syn Józefa, urodzony w 1920 r. w Czernichowie, pow. Kraków, z zawodu ekspedient handlowy, ukończył 7 klas szkoły powszechnej oraz 3 klasy szkoły handlowej. W latach 1937-1939 praktykant handlowy w sklepie kolonialnym w Krakowie. W czasie wojny robotnik przymusowy, pozostał na terenie Dolnego Śląska. Młodszy referent sekcji 1 PUBP w Lubinie od 20 VIII 1945 r., od 12 I 1946 r. starszy referent PUBP w Lubinie. Z powodu choroby płuc i kalectwa zwolniony zgodnie z orzeczeniem komisji lekarskiej 1 VI 1946 r.²⁰

Czerwińska Krystyna, z domu Niedziałkowska, córka Zdzisława, ur. 3 V 1922 r. we Lwowie. Jej ojciec był adwokatem. W 1940 r. zdała maturę. Od 1943 r. z mężem mieszkała w Warszawie. Została zatrudniona na stanowisku referenta personalnego najpóźniej 4 XII 1945 r. Żona funkcjonariusza PUBP w Lubinie, Andrzeja Czerwińskiego. W materiale archiwalnym pozostał jedynie enigmatyczny zapis, że nie została zatwierdzona w WUBP i zwolniona 5 I 1946 r. Być może wśród powodów były negatywne opinie dotyczące jej męża, zwolnionego tydzień później oraz jej mieszczańskie pochodzenie (ojciec był prawnikiem, matka nauczycielką)²¹.

Andrzej Czerwiński, 1945 r., zbiory IPN

Czerwiński Andrzej, właśc. Szymon Waschitz, syn Jana (właśc. Joachima), urodzony w 1920 r. we Lwowie, narodowości żydowskiej. Przed wojną studiował medycynę, a w czasie wojny ukrywał się pod nazwiskiem Czerwiński. Od kwietnia 1945 r. pracował w Wydziale Cenzury Wojennej MBP, skąd zwolnił się w czerwcu. Wyjechał z rodziną na Dolny Śląsk, w sierpniu otrzymał zatrudnienie jako kierownik sekcji 8 PUBP w Żąbkowicach Śląskich. Tu oskarżono go o kradzież, kierownik WUBP mjr Imiołek pisał o nim: „samowolnie przeprowadzał rewizje, konfiskował prywatne rzeczy u zatrzymanych Niemców, zatrzymał dla siebie złoty zegarek i woreczek z biżuterią wręczony mu przez Michała Strzeleckiego, pracownika tegoż urzędu, w celu oddania go do depozytu. Samowolnie zwalniał zatrzymane Niemki, kierując się sprawami osobistymi. Podczas przeprowadzonej u w/w rewizji domowej znaleziono dużo rzeczy pochodzących z rewizji”. Został ukarany czterotygodniowym aresztem zwykłym, po którym przeniesiono go do Lubina. W związku z lekceważeniem przez niego obowiązków służbowych z dniem 12 I 1946 r. został zwolniony ze stanowiska²².

²⁰ AIPN Wr; 057/135, Akta osobowe Władysława Czekaja.

²¹ AIPN Wr; 059/965, Akta osobowe Krystyny Czerwińskiej.

²² AIPN Wr; 059/167, Akta osobowe Andrzeja Czerwińskiego.

Czerwiński Ryszard, brak bliższych danych, wartownik PUBP w Lubinie, pojawia się na liście płac w lutym 1946 r.

Zygmunt Czerwiński, zbiory IPN

Czerwiński Zygmunt, syn Jana, urodzony w 1927 r. w Świętosławiu, pow. Lipno. W wieku 16 lat został wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec. Po wojnie znalazł się we Wrocławiu, dwa lata służył w ORMÓ, następnie służbę wojskową odbywał w jednostce KBW w Warszawie. Tam prawdopodobnie został zwierzbowany do pracy w UB. Służbę rozpoczął we Wrocławiu jako wartownik miejscowego PUBP w październiku 1951 r. Od 1 VII 1952 r. referent powiatowy PUBP w Trzebnicy, następnie od 1 I 1953 r. referent gminny, od 1 IV 1954 r. starszy referent terenowy i w końcu od 1 IX 1955 r. starszy referent Powiatowej Delegatury Bezpieczeństwa Publicznego w Trzebnicy. Od 1 XII 1955 r. został przeniesiony na analogiczne stanowisko w Kamiennej Górze. Tu przesłużył aż do 1964 r., w międzyczasie kończąc Roczną Szkołę Oficerów Operacyjnych w Centrum Wyszkożenia MSW (1957-1958). Od 1 IX 1964 r. starszy oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa w Lubinie. Od 1 IV 1967 r. inspektor operacyjny SB. Od 15 VIII 1971 r. inspektor ope-

racyjny grupy operacyjnej Referatu ds. Bezpieczeństwa Komendy Miejskiej i Powiatowej w Legnicy. Zwolniony ze służby 15 XI 1975 r. po nabyciu praw emerytalnych. Pracował potem jako strażnik w KW PZPR w Legnicy. W międzyczasie został zwierzbowany przez Wydział „B” w Legnicy jako rezydent ps. „Dąbrowski”. Współpracę rozwiązano dopiero 11 kwietnia 1989 r. ze względu na zły stan zdrowia²³.

Czyżewski, brak bliższych danych, pojawia się w dokumentacji jako szofer PUBP w Lubinie.

Józef Ćwik, zbiory IPN

Ćwik Józef, syn Wojciecha, urodzony w 1926 r. w Byczynie pow. Chrzanów. Po ukończeniu szkoły powszechnej w 1939 r. pozostawał przy rodzicach, od 1942 r. pracował jako robotnik leśny i pomocnik ślusarski. Osiedlił się w Kłodzku, tam wstąpił do PPR. Skierowany do pracy w UB na stanowisko wartownika w PUBP w Kłodzku 1 VII 1945 r. Od 14 I 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie, od 1 X 1947 r. wartownik Aresztu. Po ukończeniu szkoły wojewódzkiej BP od 1 VII 1950 r. młodszy referent referatu IV PUBP w Oleśnicy. Pozostał w tym mieście

²³ AIPN Wr; 057/659, Akta osobowe Zygmunta Czerwińskiego; AIPN Wr; 0017/1623, Teczka personalna rezydenta ps. „Dąbrowski”.

do zwolnienia 31 XII 1956 r. Został wprawdzie wysłany do Szkoły Oficerskiej MSW w Legionowie, ale ta została rozwiązana. Ćwik pracował potem w PZGS w Oleśnicy, w Komitecie Powiatowym PZPR, a w 1975 r. przeszedł na emeryturę. Ponownie został przyjęty na stanowisko młodszego inspektora Grupy Operacyjnej w Oleśnicy Wydziału IV (kompleks rolno-spożywczy) 1 V 1982 r.²⁴ Inspektor Komendy Miejskiej MO od 1 IV 1983 r., następnie inspektor Grupy IV RUSW ds. SB w Oleśnicy, został ostatecznie zwolniony 15 VI 1985 r.²⁵

Bolesław Dąbrowa, 1973 r., zbiory IPN

„Można na niego liczyć w każdej sytuacji”

Dąbrowa Bolesław, syn Mariana, urodzony w 1946 r. w Bolesławcu. Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Bolesławcu i Studium Nauczycielskie w Legnicy. Pracował jako nauczyciel matematyki w szkole w Ocicach, tam też wstąpił do Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej. Starał się o przyjęcie w szeregi Milicji Obywatelskiej (być może ze względów rodzinnych – w milicji pracował jego brat i szwagier) i w końcu

1 VI 1974 r. przyjęto go na stanowisko inspektora SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie.²⁶ W aktach osobowych nie został ślad z okresu zatrudnienia w Lubinie. Już po roku, z dniem 1 VI 1975 r. oddelegowany został do dyspozycji kierownictwa KW MO w Legnicy i przyjęty na stanowisko młodszego inspektora Wydziału II SB. Od tego czasu zajmował się zabezpieczaniem jednostek wojskowych (sowieckich) na terenie województwa legnickiego. Był karany za awanturę podczas zabawy w Gościszowie, podczas której został pobity, generalnie otrzymywał pozytywne charakterystyki, jako funkcjonariusz wypełniający swoje obowiązki i angażujący się w działalność społeczną. Od 1980 do 1983 r. przebywał na kursie w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie. Ukończył studia z wynikiem bardzo dobrym, był oceniany pozytywnie. W opinii służbowej z pobytu w WSO podkreślano, iż w czasie stanu wojennego „brał bezpośrednio udział w likwidacji strajków na terenie warszawskich zakładów pracy oraz przywracaniu ładu i porządku publicznego na ulicach stolicy, wykazując, że można na niego liczyć w każdej sytuacji”. Po WSO wrócił do poprzednich obowiązków w Wydziale II. W związku z brakami kadrowymi w terenie, z dniem 16 VI 1985 r. został skierowany na stanowisko dowódcy kompanii PCP ZOMO w Złotorii. Na tym jego akta osobowe się kończą.

²⁴ Było to możliwe na podstawie decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych z 23 IX 1981 r. w sprawie ponownego przyjmowania byłych funkcjonariuszy.

²⁵ AIPN Wr; 059/4450, Akta osobowe Józefa Ćwika.

²⁶ AIPN Wr; 494/185, Akta osobowe Bolesława Dąbrowy.

Alina Dec, 1967 r., zbiory IPN

„Osiągnęła 350 uderzeń na minutę”

Dec Alina, córka Albina, urodzona w 1941 r. w miejscowości Radzic Nowy, pow. Lubartów. Po wojnie przeniosła się na Pomorze Zachodnie. Nie udało się jej ukończyć nauki w Liceum ogólnokształcącym, pracowała w rodzinnym gospodarstwie do czasu wyjścia za mąż. Wyjechała na Dolny Śląsk, krótko zajmowała stanowisko kierowniczkii biblioteki gminnej w Niemstowie, od 1963 r. mieszkała w Lubinie. W 1966 r. zwróciła się o przyjęcie do KP MO w charakterze sekretarki, motywując swą prośbę trudną sytuacją materialną. Przyjmując ją do pracy przeprowadzono dokładną kontrolę specjalną, w czasie której stwierdzono, że rodzice są bardzo religijni, przyjmowali nawet w swoim domu obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, o niej samej zaś napisano, że jest „praktykującym katolikiem, jednak nie fanatykiem. Do żadnych organizacji przykościelnych nie należy”. Nie przeszkodziło to w przyjęciu jej do pracy 1 II 1967 r. w charakterze podoficera ewidencji operacyjnej. Dwa miesiące później pracowała już jako sekretarka-maszynistka referatu do spraw Służby

Bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Od początku otrzymywała bardzo pozytywne charakterystyki, chwalono ją za estetykę i porządek prowadzonej dokumentacji, podkreślano także stale doskonałą umiejętność pisania na maszynie: „Na maszynie pisze bezbłędnie i czysto. Obecnie już ma 194 uderzeń na minutę”. Jednocześnie jednak wskazywano, że „nie jest jeszcze wyrobiona politycznie, jak również jej światopogląd nie jest jeszcze ugruntowany”. Pół roku później osiągnęła już 219 uderzeń na minutę, w kwietniu 1969 r. około 300, a w styczniu 1970 r. osiągnęła 350 uderzeń na minutę „metodą dziesięciopalcową, bezwzrokową”. Jeszcze w 1969 r. uzyskała zgodę na podjęcie dodatkowego zatrudnienia na pół etatu w charakterze wykładawcy maszynopisania na kursie maszynistek w Legnicy. Na początku lat siedemdziesiątych pomimo formalnego zatrudnienia jako sekretarka i maszynistka, angażowała się w samodzielne przygotowywanie pism i notatek dotyczących czasowego pobytu obcokrajowców na terenie powiatu. Wniosła więc o przeniesienie do pracy operacyjnej, co poparło kierownictwo jednostki argumentując, że może się przydać do prowadzenia tajnych współpracowników płci żeńskiej. Ostatecznie 1 IX 1972 r. została referentem Grupy Paszportów i Dowodów Osobistych KP MO w Lubinie. Od 1 III 1973 r. została kierownikiem Referatu Ogólnego KP MO w Lubinie. Po likwidacji jednostek powiatowych od 1 VI 1975 r. pozostała na stanowisku, teraz już jednak w KM MO w Lubinie. Tu też po raz pierwszy w swojej karierze została ukarana dyscyplinarnie za zagubienie tajnego dokumentu. Pozostała w Rejonowym Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Lubinie aż do 31 grudnia 1989 r., kiedy to na własną prośbę została zwolniona²⁷. Zmarła 14 VIII 1997 r.

²⁷ AIPN Wł; 080/1986, Akta osobowe Aliny Dec.

Anatol Demecki, lata 50., zbiory IPN

Demecki Anatol, syn Feliksa, urodzony w 1926 r. w Proskurowie, woj. Kamieniec. W latach 1944–1946 odbywał służbę wojskową, po której trafił do UB. Od 1 X 1951 r. szofer PUBP w Lubinie. Po przybyciu do Urzędu szef PUBP zaproponował przeniesienie go na stanowisko operacyjne, w związku z brakami w obsadzie. M.in. w referacie V było dwóch pracowników, z których jednego zamierzano przenieść do pionu gospodarczego. Przez pewien okres Demecki miał się przysposobić do pracy w tym referacie. Podczas rozmowy przeprowadzonej we Wrocławiu uznano jednak, że do pracy operacyjnej się nie nadaje. W efekcie miał być kierowcą samochodu ciężarowego „Dodge”, rzadko używanego. Kiedy w kwietniu 1952 r. samochód ten został zdany, sens pobytu Demeckiego w Lubinie stał się, zdaniem kierownictwa, wątpliwy. Od 1 V 1952 r. szofer PUBP w Dzierżo-

niowie, tu był oceniany jako zły kierowca, zaniedbujący obowiązki, lekceważący przełożonych. Zgodnie z opinią kierownictwa został zwolniony 30 XI 1952 r.²⁸

Demski Jan, brak bliższych danych, lekarz w PUBP w Lubinie, występuje na liście płac od lutego 1946 r., co najmniej do końca 1947 r.

Dębski Adam, syn Juliusza, urodzony w 1940 r. w Makowie Mazowieckim. Od 9 VIII 1966 r. oficer operacyjny referatu bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Już 15 XI 1966 r. przeniesiony do Referatu SB w Bolestawcu²⁹.

„Jest to śmiały typ, idący po linii impulsu, lecz brak w nim stanowczości i logicznego rozumowania, charakter niezbyt stały, uległy bocznym wpływom”

Drózd Zygmunt, syn Józefa, urodzony 5 X 1920 r. we wsi Zawada, pow. Radom. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, od 16 roku życia pracował w Fabryce Wyrobów Metalowych w Poraju, w czasie wojny na rodzinnym gospodarstwie, członek PPS w czasie okupacji. Jak twierdził w życiorysie – został aresztowany za działalność w PPS, zdołał uciec i dołączył po 1943 r. do AK, a później AL (grupa „Brzeszczota”³⁰). Przyjęty na stanowisku zastępcy komendanta plutonu PUBP w Lubinie 28 sierpnia 1945 r., zdezerterował w grudniu 1945 r. i został z tego powodu zwolniony z dniem 1 stycznia 1946 r. Brak informacji o dalszych losach, jak sam podawał pod koniec lat pięćdziesiątych – pracował w więziennictwie³¹.

Dymek Antoni, brak bliższych danych. Od 8 VII 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie. Od 1 X 1947 r. wartownik aresztu, zwolniony 4 XII 1947 r.

²⁸ AIPN Wł; 058/169, Akta osobowe Anatola Demeckiego, k. 33, 36.

²⁹ AIPN Sz; 025/2485, Akta osobowe Adama Dębskiego; R. Klementowski, *Służba Bezpieczeństwa w Bolestawcu (1957–1990). Zarys problematyki*, Bolestawiec-Wrocław 2017, s. 57, 59.

³⁰ Chodzi o grupę kpr. Zygmunta Łęgownika ps. „Brzeszczot”, dowódcę IV Plutonu Oddziału Partyzanckiego Obwodu Radomsko SK, który w 1944 r. przeszedł do AL (3 Batalion AL im. gen. Bema), zob. J. Gardas, *Oddziały Gwardii Ludowej i Armii Ludowej 1942–1945*, Warszawa 1971, s. 286, 318.

³¹ AIPN Wł; 056/305, Akta osobowe Józefa Drózdza. Powołanie RP nr 33 z 5 IX 1945 r.

Dziura Stanisław, brak bliższych danych. Woźnica PUBP w Lubinie od 1 IX 1946 r. do lutego 1947 r.

Zbigniew Dzus, przełom lat 60. i 70., zbiory IPN

Dzus Zbigniew, syn Mikołaja, urodzony w 1950 r. w Mrozwie, pow. Środa Śląska. W 1968 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące w Środzie Śląskiej, krótko pracował jako dezynfektor we wrocławskim sanepidzie i został powołany do odbycia służby wojskowej. W jej trakcie złożył prośbę o przyjęcie do pracy w SB. W resorcie pracowali już jego ojciec i brat (oba byli milicjantami). Został zatrudniony 25 X 1971 r. jako oficer SB grupy operacyjnej Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Lubinie, w pionie III. Ożenił się z maszynistką miejscowej jednostki MO. W latach 1972-1975 odbywał studia w WSO im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie, w czasie studiów osiągał przeciętne wyniki, był też karany za samowolne opuszczanie zajęć. Pracę dyplomową obronił dopiero w 1978 r. Od 1 VII 1975 r. starszy inspektor KW MO w Legnicy. Od 1 XII 1978 r. kierownik sekcji analityczno-sprawozdawczej Wydziału II KW MO w Legnicy, w zakresie jego obowiązków była walka z wywiadem amerykań-

skim. Przez cały okres pracy był oceniany bardzo pozytywnie. W czasie stanu wojennego oddelegowano go do pracy w Specjalnej Grupie Operacyjnej przy Wydziale V KW MO w Legnicy (rozpracowanie „Solidarności”). Od 1 III 1983 r. kierownik referatu II KW MO (następnie RUSW) w Legnicy. W związku z przedłużającymi się przerwami w pracy z powodów zdrowotnych został uznany za niezdolnego do służby i zwolniony 15 XII 1983 r.³¹

Eugeniusz Florczyk, zbiory IPN

Florczyk Eugeniusz, syn Antoniego, urodzony w 1928 r. w Warszawie. Ukończył 5 klas szkoły powszechnej. Do 1943 r. przebywał przy rodzinie, m.in. w czasie wojny handlując papierosami na ulicy. W 1943 r. został wywieziony na roboty przymusowe. Od 1945 do 1948 r. pracował w Warszawie w wydawnictwie „Czytelnik”, następnie wyjechał do Wałbrzycha, gdzie zatrudnił się w elektrowni. Od 1949 r. odbywał służbę wojskową (KBW). Od 13 XI 1951 r. referent placówki BP w Kaczanowie PUBP Lubin, miesiąc później został wysłany do szkoły międzywojewódzkiej we Wrocławiu. Z dniem 1 V 1952 r. został młodszym referentem sekcji 3 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu.

³¹ AIPN Wr, 057/707, Akta osobowe Zbigniewa Dzusa.

Od 1 VII 1952 r. referent Referatu Ochrony z siedzibą na obiekcie PZPL Nr 18 PUBP w Wałbrzychu. Od 1 X 1952 r. referent Referatu Ochrony Elektrownia „Victoria” PUBP w Wałbrzychu. Od 1 II 1953 r. referent grupy powiatowej PUBP w Lwówku Śląskim. Od 1 VIII 1953 r. referent terenowy na gminy Pławna, Sobota, za zgubienie tajnych dokumentów został dyscyplinarnie zwolniony 15 XII 1953 r., aresztowany i 17 II 1954 r. skazany przez WSR we Wrocławiu na trzy lata więzienia³².

Zenon Florek, zbiory IPN

Florek Zenon, syn Antoniego, urodzony w 1922 r. w powiecie chrzanowskim, z zawodu elektryk, w czasie wojny pracował w kopalni „Janina”, gdzie, jak sam podkreślał w życiorysie, przez okres trzech lat sabotował wydobywanie. Jeszcze w lutym 1945 r. zgłosił się do pracy w PUBP w Chrzanowie, gdzie objął stanowisko kierownika jednej z sekcji. W marcu 1945 r. został wysłany na kurs do CW MBP w Łodzi. Po jego ukończeniu od połowy czerwca 1945 r. pełnił funkcję referenta p.o. kierownika PUBP w Bolesławcu. Doprowadził tu do rozbicia organizacji „Freies Deutschland”, jedną z ofiar śledztwa był wówczas ksiądz Paul Sauer. Po przeniesieniu do Lubina Florek skończył

kurs szefów w Centrum Wyszczolenia MBP. Na stanowisku pozostał do 8 IX 1949 r., kiedy to został dyscyplinarnie przekazany do dyspozycji szefa WUBP we Wrocławiu. Przeprowadzona jesienią kontrola wykazała bowiem, że lekceważył obowiązki, sprawozdania z działalności PUBP pisała za niego sekretarka, w swoim ogrodzie zatrudniał więźniów, notorycznie upijał się, ubliżał przedstawicielom władz (m.in. pobił przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej Mariana Wykę). Podejrzewano go także, o przyjęcie łapówki w wysokości 20 tys. złotych w maju 1947 r. za zwolnienie zatrzymanego Stanisława Dudka. Został za to postawiony przed Wojskowym Sądem Rejonowym we Wrocławiu, który 31 III 1950 r. skazał go na sześć lat więzienia. Wedle opinii naczelnika więzienia w Jaworznie był początkowo więźniem nieposłusznym, aroganckim, nieakceptującym wyroku. Po kolejnych odmowach skrócenia kary zmienił swoje zachowanie i w sierpniu 1952 r. został warunkowo zwolniony³³.

³² AIPN Wr, 056/331, Akta osobowe Eugeniusza Florczyka; R. Klementowski, *Urząd Bezpieczeństwa w powiecie Lwówek Śląski (1945-1956)*, Wrocław 2006, s. 63.

³³ AIPN Wr, 057/165, Akta osobowe Zenona Florka, k. 5, 52-55, 72-81; K. Szwagrzyk, *Sprawa ks. Paula Sauera w materiałach Urzędu Bezpieczeństwa we Wrocławiu* [w:] *Ks. Paul Sauer 1892-1946. Materiały konferencyjne*, red. Grzegorz Strauchold, Bolesławiec 2004, s. 35-39; AIPN Wr, 21/3922, Akta sądowe Zenona Florka; *ibidem*, Odpis wyroku p-ko Zenonowi Florkowi, Wrocław 31 III 1950 r., k. 72-81.

Leon Formago, zbiory IPN

Formago Leon, syn Bartłomieja, urodzony w 1921 r. w Krzywoszynie, pow. Baranowicze, woj. nowogrodzkie, ukończył 6 klas, w czasie wojny przebywał w gospodarstwie rodzinnym. W 1944 r. został zmobilizowany najpierw do Armii Czerwonej, następnie przeniesiony do II Armii Wojska Polskiego. Po demobilizacji, 6 XII 1946 r. został zatrudniony na stanowisku wartownika PUBP w Jeleniej Górze. 1 IV 1950 r. przeniesiony na stanowisko rachmistrza-płatnika Referatu Gospodarczego PUBP w Jeleniej Górze. Od 15 IX 1952 r. rachmistrz-płatnik Referatu Gospodarczego PUBP w Lubinie, w ramach ogólnej reorganizacji (komasacja pionów gospodarczych UB i MO) przeniesiony został do służby w milicji 31 I 1955 r. Od 1 IV 1956 r. referent grupy terenowej Wydziału Finansowego KW MO we Wrocławiu. Od 1 VI 1956 r. starszy referent Referatu Zaopatrzenia Finansowego KP MO w Lubinie Legnickim. Został dyscyplinarnie zwolniony 30 IX 1956 r. po stwierdzeniu manka³⁴.

Jan Franczak, zbiory IPN

Franczak Jan, syn Michała, urodzony w 1920 r. Rosochach, pow. Opatów. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej. W 1944 r. został wywieziony do Niemiec na roboty. Do pracy w UB skierował go KP PPR w Lubinie. Od 23 I 1946 r. zatrudniono go jako wartownika w PUBP w Lubinie. W ciągu kilku pierwszych miesięcy był kilkakrotnie karany za pijaństwo i lekceważenie pracy. Pomimo upomnień nie zmienił się pod względem charakterystyk służbowych, określano go mianem kobieciarza (jak pisano „co tydzień zmienia sobie żonę”)³⁵. W związku z tym dwukrotnie w 1947 r. szef PUBP wnosił o jego zwolnienie. Od 27 VII 1947 r. wartownik PUBP w Brzegu. Tu nie zmienił swego postępowania, został zwolniony dyscyplinarnie za pijaństwo i lekceważenie obowiązków służbowych 22 X 1947 r.

³⁴ AIPN Wr; 080/112, Akta osobowe Leona Formago.

³⁵ AIPN Wr; 0126/1684, Akta osobowe Jana Franczaka, k. 24.

Stefan Gadomski, zbiory IPN

Gadomski Stefan, syn Ludwika, urodzony w 1928 r. w Warszawie, ukończył 3 klasy szkoły powszechnej. Wychowywał się tylko z ojcem, w wieku 2 lat zmarła mu matka. Po Powstaniu Warszawskim został wywieziony do obozu w Pruszkowie, w 1945 r. trafił do Lubina. Od 16 VII 1946 r. (z zaliczeniem od 12 IX 1945 r.) zatrudniono go jako gońca PUBP w Lubinie. W charakterystyce z października 1946 r. pisano, że „do rządu obecnego ustosunkowany dobrze, do Rządu ZSRR lojalny”. W 1947 r. wszczęto dochodzenie w związku z zatrzymaniem ojca pod zarzutem współpracy z Niemcami w czasie okupacji. Został z tego powodu zwolniony 25 V 1947 r. jako politycznie niepewny pomimo że dodatkowa kontrola i wywiady w Warszawie zaprzeczyły, aby ojciec jego kolaborował z okupantem³⁶.

Krystyna Garmada (Dżus), 1969 r.,
zbiory IPN

Garmada (Dżus) Krystyna, córka Kazimierza, urodzona w 1951 r. w Legnicy. W 1968 r. ukończyła szkołę krawiecką i zaczęła roczny kurs pisanie na maszynie. W maju 1969 r. zgłosiła się do pracy w KP MO w Lubinie na stanowisku maszynistki. Została polecona do pracy w MO przez Alicję Dec. Miała wówczas 18 lat. W czasie przeprowadzonego sprawdzenia umiętności pisanie na maszynie uzyskała wynik 182 uderzeń na minutę. Od 1 czerwca 1969 r. maszynistka Referatu Ogólnego KP MO w Lubinie. W 1972 r. wyszła za mąż za pracownika SB w Lubinie, Zbigniewa Dżusa. Od 16 I 1974 r. sekretarka-maszynistka referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Motywacją przejścia do pionu SB było uzyskanie lepszych warunków materialnych. W tym roku osiągnęła biegłość pisanie 360 uderzeń na minutę. Od 1 VI 1975 r. sekretarka-maszynistka Wydziału Paszportów KW MO w Legnicy. Od 30 XII 1976 r. sekretarz-maszynistka Wydziału „W” SB KW MO w Legnicy. Od 1 I 1984 r. sekretarz-maszynistka Wydziału „C” SB WUSW w Legnicy. Od 16 XI 1987 r. sekretarz-maszynistka Wydziału Ogólnego WUSW w Legnicy. Zwolniona na własną prośbę z dniem 31 XII 1989 r.³⁷

³⁶ AIPN Wr; 059/172, Akta osobowe Stefana Gadomskiego, k. 28, 32.

³⁷ AIPN Wr; 057/786, Akta osobowe Krystyny Garmady.

Jan Giedrewicz, zbiory IPN

Giedrewicz Jan, syn Zygmunta, urodzony w 1939 r. w powiecie grodzieńskim. Do Polski z rodziną przyjechał dopiero w 1955 r. Po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej w Legnicy rozpoczął pracę w Hucie Miedzi. Przed wstąpieniem do SB ukończył technikum, a następnie służył w jednostce KBW w Legnicy. Jak przekonywał w życiorysie pisanym w 1978 r.: „decyzję o podjęciu pracy w resorcie MSW podjąłem w czasie odbywania zasadniczej służby wojskowej w KBW w Legnicy. Zainteresowania moje w tym kierunku wynikły z przedstawianej na wykładach historii walk z reakcyjnym podziemiem żołnierzy KBW i funkcjonariuszy resortu MSW. Postanowiłem wówczas, że przyszła moja praca będzie związana z tym resortem”. W listopadzie 1964 r. został zatrudniony w SB w Środzie Śląskiej. Od 1 VI 1965 r. inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa. Do Lubina przeniesiono go ze względu na wykształcenie techniczne, które miało przydać się przy zabezpieczaniu obiektu miedziowego. Faktycznie otrzymał w zakresie obowiązków „opiekę” nad ZG „Lubin”. W 1966 r. został zaliczony w stan słuchaczy Oficerskiej Szkoły Nr 1 CW MSW (operacyjnej), którą ukończył w lipcu 1967 r. Po kilku latach miał

tylko dwóch tajnych współpracowników; w 1969 r. nie prowadził spraw operacyjnych, jego aktywność zawodowa ograniczała się do prowadzenia rozmów ostrzegawczych, inspirowania kontroli i przekazywania notatek do MO, Instancji Partyjnej i zakładów pracy. Z dniem 1 III 1972 r. został przeniesiony do KMiP MO w Legnicy na stanowisko inspektora operacyjnego Grupy Operacyjnej Referatu ds. Bezpieczeństwa. W 1973 r. ukończył studia magisterskie na Uniwersytecie im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu (administracja). Za zdanie egzaminu z języka rosyjskiego otrzymał podwyżkę. Kierownik połączonych sekcji II, III i IV Wydziału III SB KW MO w Legnicy od 1 VI 1975 r. Już 16 I 1976 r. zastępca naczelnika Wydziału II SB KW MO w Legnicy³⁸. Od 1 IX 1976 do 30 VI 1977 r. odbywał kurs specjalny w Wyższej Szkole Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów ZSRR im. Feliksa Dzierżyńskiego. Od 1 V 1978 r. na własną prośbę został starszym inspektorem Zespołu ds. SB Wydziału Inspekcji KW MO w Łomży, od 24 IX 1978 r. kierownik Samodzielnej Sekcji „A” KW MO w Łomży, następnie od 1 I 1980 r. naczelnik Wydziału III „A”. Powrócił do Legnicy 1 XI 1981 r. na stanowisko kierownika sekcji KW MO Legnica. Od 1 III 1983 r. zastępca Komendanta Miejskiego ds. SB KW MO w Legnicy. Po wywołaniu w stanie upojenia alkoholowego awantury w stołówce Konsumów (kasyno nr 18 w Legnicy), w czasie której tłukł naczynia i dopuścił się rękoczynów w stosunku do kelnerek został zawieszony w czynnościach z dniem 5 IV 1984 r., a następnie przeniesiony na niższe stanowisko. Od 25 IV 1984 r. starszy inspektor Wydziału V SB WUSW w Legnicy. Dwa lata później na próbie nielegalnego przekroczenia granicy z CSRS złapano jego syna, któremu dotąd odmawiano wyjazdu do NRF. W styczniu 1990 r. kolejny raz wszczął awanturę w miejscu zamieszkania, co wywołało konieczność interwencji służb. Zwrócił się o zwolnienie w związku z uzyskaniem praw emerytalnych. Zwolniony 10 III 1990 r.

³⁸ AIPN Wł; 057/831, Akta osobowe Jana Giedrewicza.

Głogowski August, syn Jakuba, urodzony w 1925 r. w . Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej, następnie pomagał rodzicom w gospodarstwie. W 1943 r. wstąpił do PPR i AL na terenie województwa krakowskiego (pow. Chrzanów). Po wojnie mili-cjant KW MO w Krakowie do 30 lipca 1945 r. Od 28 sier-pnia referent sekcji 8 PUBP w Lubinie, faktycznie wykonywał obowiązki w referacie II. Na własną prośbę został zwolniony 1 XII 1945 r.³⁹

Michał Goderecki, lata 50., zbiory IPN

**„jest oziębły po linii naszej Partii,
brak współpracy z Partią naszą”; „robi
różne intrygi odnośnie Szefa tego Urzędu”**

Goderecki Michał, syn Józefa, urodzony w 1903 r. w Poto-ku Wielkim, pow. Jędrzejów. Ukończył 7 klas szkoły powszech-nej, w 1920 r. został powołany do wojska, zdemobilizowany w 1922 r. rozpoczął pracę w Hucie Bankowej jako robotnik. W czasie wojny przeniósł się do Huty Katarzyna, gdzie pracował do czasu wkroczenia Armii Czerwonej. Podawał, że był w AL, wstąpił w szeregi MO, od lutego 1945 r. był też członkiem PPR

w Dąbrowie Górniczej. Komitet Miejski tej partii skierował go do miejscowego UB, gdzie pracował na stanowisku referenta Sekcji 2, magazyniera (żywność i depozyty), zastępować też miał kierownika MUBP. Przez kradzież ziemniaków w stołówce urzę-du i „poróżnienie funkcjonariuszy” został przeniesiony w maju 1945 r. na teren Dolnego Śląska, pracował jako starszy refe-rent Sekcji 3, czasowo pełnił też obowiązki kierownika Urzędu (podczas kiedy ten był w areszcie tymczasowym) w Wałbrzychu. Od 1946 r. szef PUBP w Wołowie, skąd dyscyplinarnie prze-niesiono go na stanowisko zastępcy szefa PUBP w Kamiennej Górze. Przyczyniła się do tego zapewne opinia KP PPR w Woło-wie, wysłana do MBP, gdzie zarzucano mu brak jakiegokolwiek zaangażowania w działalność partii. W Kamiennej Górze zde-gradowano go na stanowisko starszego referenta Referatu I w li-stopadzie 1947 r. Powodem tego były negatywne opinie pokon-trolne, w czasie których oskarżono go o podważanie pozycji szefa PUBP, do tego miał posiadać własną restaurację (formalnie pro-wadziła ją jego żona). Jak mu zarzucano – pod wpływem wódki zwierzał się ludziom „wrogo ustosunkowanym do demokracji”. Krytykowano też braki w pracy operacyjnej, brak zdolności kie-rowniczych (jako starszy referent): „podwładni często ujawniają niechęć do pracy, gdyż jest zarozumialec i intrygant. Sam leniwy do pracy, wszystką robotę zwała na drugich, przez co są niesna-ski i hamuje pracę. Brak poczucia odpowiedzialności. Być może, że wiąże się to z jego podeszłym wiekiem. Imponuje mu stanowi-sko i często przedstawia się jako zastępca Szefa, jest dokuczliwy, do Władz odnosi się nietaktownie, co wpływa ujemnie na innych pracowników”. Od 15 kwietnia 1950 r. starszy referent refera-tu I PUBP w Lubinie, skąd w październiku tego roku przenie-siono go do WUBP we Wrocławiu. Na własną prośbę w lutym 1951 r. został przeniesiony do WUBP w Katowicach (jako starszy referent sprawozdawczości Kwatermistrzostwa). Po reorganizacji 1 XI 1951 r. został przeniesiony do Wojewódzkiego Biura Ewi-dencji Ludności i Dowodów Osobistych KW MO w Katowi-cach. Od 1 stycznia 1957 r. starszy referent Referatu BELiDO przy KM MO w Dąbrowie Górniczej, dwa lata później został kierownikiem tego referatu. Pozostawał tu w konflikcie z kome-

³⁹ AIPN Wł; 056/357, Akta osobowe Augusta Głogowskiego.

dantem miejskim MO i lokalnymi władzami partyjnymi, jak również ze swoim współlokatorem (dochodziło do bójek), pisał na nich skargi i donosy, których nie potwierdzano. Ostatecznie został zwolniony ze służby 31 stycznia 1960 r.⁴⁰

Golemo Kazimierz, syn Jana, urodzony w 1926 r. w Żabczycach, pow. Pińsk. Mieszkał z rodzicami w Krakowie. W 1940 r. ukończył szkołę powszechną, przez następne lata pracował jednocześnie ucząc się zawodu. Po przejściu frontu tworzył OMTUR w Krakowie. Skierowany do UB z polecenia PPS we Wrocławiu. Wartownik PUBP w Lubinie od 12 IX 1945 r., zniknął 21 I 1946 r. Zwolniony ostatecznie 1 II 1946 r. z powodu dezercji⁴¹.

Zbigniew Gołąb, 1956 r., zbiory IPN

Gołąb Zbigniew, syn Józefa, urodzony w 1933 r. we wsi Rosochowaciec, woj. tarnopolskie, do 1952 r. mieszkał na terenie ZSRS, gdzie ukończył szkołę średnią. Po powrocie do Polski osiedlił się w Giżycku, pracował w Zarządzie Powiatowym ZMP jako instruktor. Wyjechał do Wrocławia, tu ukończył Oficerską Szkołę Inżynieryjną, po jej ukończeniu w 1955 r. pracował

jako instruktor w Zarządzie Wojewódzkim ZMP. Karierę w UB rozpoczął w Wołowie w lutym 1956 r., gdzie przepracował 15 lat. Był tam oceniany pozytywnie, choć bardzo ogólnie, co może świadczyć o tym, że niczym szczególnym się nie wykazał. Został przeniesiony do Lubina 1 X 1971 r. na stanowisko inspektora grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa, jak tłumaczono – ze względów osobistych. Prawdziwa przyczyna tkwić mogła w ocenie lubińskiego przełożonego z 1974 r.: „Jest pracownikiem niezbyt zdyscyplinowanym, o czym świadczą takie fakty, jak wychodzenie bez meldowania z gmachu i picie alkoholu w czasie pracy, do którego ma skłonności, za co w tym okresie otrzymał kilka ustnych upomnień. Są to stare nawyki, których trudno mu się wyzbyć. Pracownikiem jest słabym, brak mu myśli operacyjnej”.

Zdzisław Grudzień, lata 40., zbiory IPN

Grudzień Zdzisław, syn Józefa, urodzony w 1925 r. w Denkówku, pow. Opatów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. W czasie wojny pracował w gospodarstwie rodziców. Członek PPR. Od 23 I 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie. Już jako war-

⁴⁰ AIPN Ka, 0180/35, Akta osobowe Michała Godereckiego.

⁴¹ AIPN Wt, 056/363, Akta osobowe Kazimierza Golemo.

townik miał lekceważyć obowiązki służbowe. Od 20 IX 1946 r. kurier Poczty Specjalnej. Jako kurier oddał się z powiatu bez pozwolenia, określano go jako niezdyscyplinowanego, nieposłusznego i nielubianego przez pracowników. Urządzał awantury pod wpływem alkoholu, w marcu 1947 r. zdemolował celę, w której został zamknięty do wytrzeźwienia. Po tym zdarzeniu został zwolniony dyscyplinarnie 2 V 1947 r.⁴²

Edward Grzechnik, lata 40., zbiory IPN

Grzechnik Edward, syn Michała, urodzony 1925 r. we wsi Składów, pow. Puławy. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Podawał, że w 1944 r. wstąpił do AL w woj. lubelskim, a jesienią tego roku do grupy operacyjnej (desant) „Grunwald”. W opinii PUBP w Puławach znajduje się zaś informacja, że po wkroczeniu Armii Czerwonej wstąpił do MO w Baranowie. Ojciec jego miał być źle ustosunkowany do rzeczywistości (członek PSL). Edward Grzechnik od 1945 do 1947 r. służył w wojsku. Od 19 VIII 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie, w 1949 r. pełnił także obowiązki bibliotekarza. We wrześniu 1949 r. zawarł zwią-

zek małżeński bez zgody szefa WUBP. Z 16 na 17 X 1949 r. podczas służby Grzechniaka zbiegł więzień z aresztu wyginając kraty (były zbyt cienkie). Kiedy do tego okazało się, że siostrą jego kontaktowała się z „bandą”, a kuzyn został skazany na 7 lat więzienia za przynależność do „AK po wyzwoleniu” został zwolniony dyscyplinarnie 31 I 1950 r. jako nieprzydatny do służby. W lutym 1952 r. wstąpił do WP i został wysłany na kurs w Ośrodku Przeszkolenia Oficerów Politycznych w Mińsku Mazowieckim⁴³.

Grzymkowiak Marta, brak bliższych danych, sprzątaczką w PUBP w Lubinie, występuje od października 1947 r. na liście płac.

Marian Gut, lata 40., zbiory IPN

Gut Marian, syn Jana, urodzony w 1923 r. w Libiążu Małym, pow. Chrzanów. W czasie wojny został wywieziony na roboty przymusowe. Z zawodu szewc. We wniosku o zatrudnienie referent Wydziału Personalnego zapisał o nim: „politycznie słaby, słaby charakter pisma, chce pomagać przy odbudowie Demokratycznej Polski, charakter twardy, chce walczyć z AK”.

⁴² AIPN Wr; 057/195, Akta osobowe Zdzisława Grudnia, k. 19, 23-24.

⁴³ AIPN Wr; 057/198, Akta osobowe Edwarda Grzechnika.

Od czerwca 1945 r. młodszy referent sekcji I PUBP w Kłodzku. W rzeczywistości był wartownikiem. Od 9 I 1946 r. wartownik ochrony PUBP w Lubinie. W sierpniu 1946 r. we wniosku referenta Wydziału Personalnego zapisano: „prace swą wykonuje opieszale, sprzeciwia się należeniu do jakiegś partii. Jest to typ podejrzany, należy usunąć z organów bezpieczeństwa”. Zwolniony z dniem 1 IX 1946 r. jako nienadający się do służby⁴⁴.

Piotr Hardygóra, lata 40., zbiory IPN

Hardygóra Piotr, syn Szymona, urodzony w 1926 r. w Siemianówce, pow. Lwów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Podczas służby w wojsku, na kursie radiotelegrafistów w 1946 r. został zwierzbowany do współpracy jako informator Informacji Wojskowej pod ps. „Trawa”, którą kontynuował w macierzystej jednostce do lutego 1947 r. Od 7 VII 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie. We wniosku o zatrudnienie opisano go w sposób następujący: „poziom intelektualny niski, politycznie mało wyrobiony, do demokracji ustosunkowany dobrze”. W lutym 1948 r. został wysłany na kurs teletechników Międzynarodowej Łączności Rządowej przy Departamencie II.

Od 19 VI 1948 r. technik stacji WCz Sekcji V Wydziału II WUBP we Wrocławiu. W 1949 r. obsługiwał m.in. placówkę (TKN) w Kowarach. Zwolniony 29 II 1952 r. w związku z wywoływaniem awantur pod wpływem alkoholu⁴⁵.

Alojzy Idziak, zbiory IPN

Idziak Alojzy, syn Józefa, urodzony w 1926 r. we wsi Huta Drewniana, woj. łódzkie. Od dziesiątego roku życia pracował u gospodarzy i w majątku rodziców. W latach 1947–1949 służył w wojsku. Od 15 IX 1949 r. wartownik ochrony PUBP w Lubinie. 24 XI 1950 r. szef urzędu zwrócił się o zgodę na przesunięcie go na stanowisko referenta referatu IV, w związku z brakami w obsadzie pionu. Uznano, że będzie to możliwe dopiero po odbyciu szkoły wojewódzkiej. Komisja kwalifikacyjna szkoły międzywojewódzkiej proponowała jednak, by nie przyjmować go w związku z prowadzeniem dochodzenia dotyczącego nadużycia władzy. Był karany m.in. za samowolne oddalenie się z powiatu. Od 1 V 1952 r. pomocnik, a od 1 IX 1952 r. komendant gmachu. 23 I 1953 r. po upiciu się usiłował dokonać gwałtu na 52-letniej kobiecie. We wniosku Wydziału ds. Funkcjonariuszy znalazł się zapis: „Tego rodzaju wybryki chuligańskie pocią-

⁴⁴ AIPN Wr, 057/201, Akta osobowe Mariana Guta.

⁴⁵ AIPN Wr, 059/273, Akta osobowe Piotra Hardygóry, k. 7, 64-65.

gają za sobą olbrzymie szkody polityczne, które naprawić się dadzą po części jedynie przez aresztowanie i sądzenie winnych. Biorąc powyższe pod uwagę wnoszę: Idziaka Alojzego, mimo iż nie był on dotychczas dyscyplinarnie karany wydalić dyscyplinarnie z aparatu b.p., aresztować i skierować sprawę p-ko niemu na drogę postępowania sądowego...”. Skrytykowano także wówczas Szefa PUBP. We wniosku o ukaranie Idziaka za pijaństwo Naczelnik Wydziału ds. Funkcjonariuszy kpt. H. Gryta napisał: „Wszczęć niezależnie od tego dochodzenie w kierunku ustalenia jakie warunki złożyły się na to, że funkcjonariusz, nie będąc dotychczas karany mógł się dopuścić tak niskiego występku. Moim zdaniem Szef PUBP nie jest właściwie ustosunkowany do walki z pijaństwem wśród podległych mu pracowników”. Idziak został zwolniony z dniem 28 II 1953 r. w związku z aresztowaniem⁴⁶.

Edward Iskra, lata 40., zbiory IPN

Iskra Edward, syn Józefa, urodzony w 1925 r. w Grabówce, pow. Kraśnik, z zawodu rolnik. Wojnę spędził pracując w gospodarstwie rodziców, miał współpracować z PPR i partyzantką komunistyczną. Od 15 XII 1944 r. wywiadowca sekcji II WUBP

Lublin. Od 5 V 1945 r. kierownik PUBP Oława, w grudniu 1945 r. został przeniesiony do PUBP w Lublinie i zwolniony jeszcze w tym miesiącu na własną prośbę⁴⁷.

Bazyli Iwanow, lata 40., zbiory IPN

Iwanow Bazyli, syn Karpa, urodzony w 1921 r. w Szkierach, pow. Dżisna, staroobrzędowiec. Wojnę spędził w gospodarstwie rodzinnym. W 1944 r. został wcielony do wojska. Od 1946 r. przebywał na Ziemiach Zachodnich, w Lubawce (Państwowa Przędzalnia Lnu „Lubawa”) pracował jako strażnik przemysłowy. Od 27 VI 1947 r. młodszy referent PUBP w Lublinie, od 1 X 1947 r. referent referatu III. Miał pozytywne charakterystyki. Brat Bazylego, Szymon Iwanow był referentem PUBP w Kamiennej Górze. Podczas kontroli specjalnej okazało się, że w 1943 r. Szymon Iwanow wstąpił do białoruskiej jednostki „SS” i brał udział w zwalczaniu partyzantki sowieckiej. Bazyli Iwanow zataił ten fakt podczas pisania ankiety. Przyznał się, Szymon został aresztowany, Bazyli zaś dyscyplinarnie zwolniony z pracy 1 VI 1949 r.⁴⁸

⁴⁶ AIPN Wr; 057/208, Akta osobowe Alojzego Idziaka, k. 50, 55, 64.

⁴⁷ AIPN Wr; 059/1253, Akta osobowe Edwarda Iskry; T. Gałwiaczek, *Urząd Bezpieczeństwa w Oławie 1945–1956*, Wrocław 2012, s. 57.

⁴⁸ AIPN Wr; 057/209, Akta osobowe Bazylego Iwanowa, k. 41.

Zygmunt Jabłoński, lata 40., zbiory IPN

Jabłoński Zygmunt, syn Stanisława, urodzony w 1927 r. w Nowodworze, pow. Garwolin. W czasie wojny pracował w młynie. Od 1946 r. mieszkał w Wałbrzychu, wstąpił do MO, przez dwa lata pracował w KP MO w Legnicy oraz na posterunku MO w Kunicach⁴⁹. Z dniem 1 XII 1951 r. został zatrudniony w KW MO w Warszawie. Tu 10 IX 1952 r. skierowano go do Międzywojewódzkiej Szkoły BP, po ukończeniu której z dniem 7 VII 1953 r. przeniesiono go na stanowisko referenta Referatu Ochrony w Legnickich Zakładach Metalurgicznych (podległych PUBP w Legnicy). Od 1 XI 1954 r. referent terenowy PUBP/PDdsBP Lubin Legnicki, przejmując gminy po referencie Janie Badke. Po kilku miesiącach oceniano, że jest słaby operacyjnie, ma do tego nieodpowiedni stosunek do pracy. W związku z reorganizacją aparatu bezpieczeństwa został zwolniony 31 III 1955 r.

Czesław Janowiak, lata 40., zbiory IPN

Janowiak Czesław, syn Franciszka, urodzony w 1928 r. w Rybowie, pow. Wągrowiec, członek ZMP. W czasie wojny pracował w niemieckim majątku, po wojnie w młynie, uzupełnił wówczas szkołę powszechną. W 1949 r. został powołany do służby wojskowej, zdemobilizowany w 1952 r. Pracował jako młynarz w PGR w Nowym Dworze, miejscowy Urząd nie miał przeciwko niemu zastrzeżeń. Od 30 X 1953 r. pomocnik komendanta gmachu PUBP w Lubinie. Pełnił także dodatkowo służbę przy biurze przepustek i centrali telefonicznej. Właściwie zbierał pozytywne charakterystyki, w 1954 r. był karany aresztem za upicie się na służbie. W związku z wieloma znajomościami sprzed służby w UB prosił o przeniesienie na inny powiat. Po kolejnej awanturze po pijanemu na początku stycznia 1955 r. został zwolniony dyscyplinarnie z dniem 28 II 1955 r.⁵⁰

⁴⁹ AIPN Wr; 057/211, Akta osobowe Zygmunta Jabłońskiego.

⁵⁰ AIPN Wr; 057/218, Akta osobowe Czesława Janowiaka.

Stanisław Jasienia, lata 50., zbiory IPN

Jasienia Stanisław, syn Juliana, urodzony w 1928 r. w Parczewie, pow. Włodawa, woj. Lublin, bezwyznaniowiec. Posiadał małą maturę, z zawodu był ślusarzem. W latach 1943-1946 pracował w ślusarni w Parczewie, od 1946 do 1949 r. uczęszczał do gimnazjum ogólnokształcącego, członek ZWM, ZMP. Od 6 VII 1949 r. młodszy referent referatu V PUBP we Włodawie. W tym czasie ukończył też sześciotygodniowy kurs przeszkolenia wojskowego (w III Brygadzie KBW). Dwukrotnie zgubił pistolet służbowy, bił także przestępców. Od 20 IX 1950 r. przebywał w Rocznej Szkole CW MBP. Od 6 IX 1951 r. starszy referent kierownictwa PUBP w Lubinie. Kontrola specjalna wykazała zastrzeżenia do ojca, byłego Hallerczyka. W Lubinie oceniony był jako mało poważny, nieutrzymujący niezbędnego dystansu do podwładnych sobie pracowników. Od 1 V 1952 r. starszy referent Sekcji III Wydziału III WUBP we Wrocławiu, od 1 X 1952 r. kierownik Referatu Ochrony Państwowej Fabryki Sztucznego Włókna Nr 7 UB na miasto i powiat Jelenia Góra. Tu jednak skarżył się, że nie

może się wykazać, więc już 1 XI 1952 r. przeniesiono go na stanowisko starszego referenta Sekcji 3 Wydziału IX „K” WUBP we Wrocławiu. Już pierwszego dnia służby upił się jednak i szef wydziału mjr Ogonowski zwrócił się o odwołanie go z Kowar. Sam Jasienia także zwrócił się o karne przeniesienie go do innej jednostki: „Obecnie po przemyśleniu swojego postępków nie jestem w stanie patrzeć uczciwie w oczy towarzyszom z Wydziału IX-go, atmosfera ta zabija we mnie wszelką chęć do pracy”. Od 1 XII 1952 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału V WUBP we Wrocławiu. Od 1 III 1953 r. starszy referent Sekcji 5 Wydziału V WUBP we Wrocławiu. Po przeprowadzeniu kontroli pracy Jasieni okazało się, że ma on wielki bałagan, zgubił doniesienia informatorów za okres kilku miesięcy. Do tego kilkakrotnie w miejscowości Parczew awanturował się po pijanemu, używał broni, był zatrzymywany przez MO. Stąd wniosek o wydalenie go ze służby. Zawieszony w czynnościach służbowych z dniem 17 XI 1953 r. został dyscyplinarnie zwolniony 31 I 1954 r.⁵¹

⁵¹ AIPN Wr; 059/1306, Akta osobowe Stanisława Jasieni, k. 58, 67-68, 85.

Roman Jezierski, lata 50., zbiory IPN

Jezierski Roman, syn Konstantego, urodzony w 1928 r. w Międzyzlesiu, woj. Warszawa. Do 1944 r. przebywał przy rodzicach, wówczas rozpoczął pracę w Fabryce Maszyn Rolniczych w Baczkach, pow. Węgrów. Od 1946 r. w Kamiennej Górze, tkacz i majster tkacki w fabryce PZPL „Wiśła”, członek ZMP. Od 1949 r. odbywał służbę wojskową. Od 28 VII 1951 r. referent Referatu Ochrony w Fabryce Maszyn Lniarskich i Pomp („Famał”) PUBP w Kamiennej Górze, od grudnia 1951 r. przebywał w szkole międzywojewódzkiej we Wrocławiu. Tam był oceniany jako jeden z najlepszych. Od 1 VII 1952 r. referent Referatu Ochrony PUBP w Kamiennej Górze na obiekcie PZPL Nr 12. Karany za postrzeżenie w nogę po pijanemu innej osoby (żołnierz). Ponownie strzelał po pijanemu w czerwcu 1953 r. i w kwietniu 1954 r. Od 30 VI 1954 r. referent terenowy na gminy Małczyce i Bukówek PUBP w Środzie Śląskiej. Od 1 VII 1954 r. referent terenowy PUBP w Lubinie. Oceniany pozytywnie, jednak kiedy w końcu marca 1955 r. po pijanemu w Chocianowie zgubił

pistolet służbowy został zawieszony i tylko ze względu na troje małych dzieci nie stanął przed sądem. Zwolniony dyscyplinarnie 30 IV 1955 r.⁵²

Stefan Kałuża, 1954 r., zbiory IPN

Kałuża Stefan, syn Tomasza, urodzony w 1925 r. w Częstochowie. W czasie wojny został wywieziony do pracy przymusowej z całą rodziną w miejscowości Wilczy Las pod Bolesławcem. W 1945 r. osiedlił się z rodziną w Solnikach, pow. Oleśnica. W latach 1946–1948 służył w wojsku, następnie pracował w rodzinnym gospodarstwie. Z dniem 25 V 1950 r. został zatrudniony jako wartownik ochrony PUBP w Lubinie. Po kursie operacyjnym we Wrocławiu od 1 III 1951 r. młodszy referent referatu IV PUBP w Lubinie. Pierwsze charakterystyki miał pozytywne, nie wykazywał jednak w pracy własnej inicjatywy. Z dniem 1 V 1952 r. w ramach reorganizacji powiatowych struktur został referentem terenowym na gminy Księginice i Miłoradzice. W związku ze zwolnieniem na własną prośbę sekretarki Zofii Płazy na stanowisko sekretarza zaproponowano Kałużę (zgodnie z Rozkazem MBP Nr 010 Sekretarzem Urzędu winien być pracownik operacyjny mężczyzna). Kałużę zastąpić miał zaś wartownik Stanisław Wiśniewski. Od 1 IX 1952 r. sekretarz

⁵² AIPN Wł; 057/229, Akta osobowe Romana Jezierskiego.

Urzędu. W 1953 r. nie zameldował o pijaństwie jednego z pracowników. Tłumaczył się tym, że przez pracowników Urzędu był oskarżany o donoszenie szefowi. W innej charakterystyce podano, że miał konflikt z kierownictwem Urzędu. W Delegaturze wskazywano, że ma małe doświadczenie operacyjne, w ramach rejonizacji otrzymał do pracy część powiatu Głogów. Od 1 IV 1955 r. referent, a od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny PDdsBP w Lubinie. Od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Referatu do Spraw Bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Ukończył kurs prowadzenia czynności dochodzeniowych oraz kurs szyfrowy II stopnia. Od 1 IV 1967 r. inspektor operacyjny Referatu do Spraw Bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Z dniem 1 VI 1975 r. przekazany do dyspozycji komendanta wojewódzkiego w Legnicy, mianowany na stanowisko inspektora w Sekcji Paszportowej w Lubinie. Zwolniony ze służby 12 XII 1983 r. Wpisany do „Honorowej Księgi Zasłużonych Funkcjonariuszy MO i SB województwa legnickiego”⁵³.

Czesław Kałużny, lata 50., zbiory IPN

Kałużny Czesław, syn Adama, urodzony w 1923 r. w Zawadzie, pow. Radomsko. Wojnę spędził na robotach przymusowych. Do Polski wrócił w 1945 r., wstąpił do PPS. Z dniem 1 IX 1945 r. został skierowany do pracy jako młodszy referent Sekcji V PUBP w Lubaniu, w rzeczywistości trafił jako wartownik do PUBP w Lubinie. Od 12 I 1946 r. dowódca warty/plutonu ochronnego w tej jednostce. Od 1 X 1946 r. wartownik aresztu PUBP w Lubinie. Po wyjeździe foto-szyfranta Euzebiusza Płazy na szkolenie, Szef PUBP proponował przesunąć na to stanowisko Kałużnego. Uzyskał akceptację Wydziału ds. Funkcjonariuszy, jednak awans zastopował Departament Kadr argumentując, że funkcjonariusz ma krewnych za granicą, a jego rodzina jest mocno wierząca. Ze względu na dobre zachowanie i w związku z tym, że był niezadowolony (od 1946 r. bez awansu) ponownie próbowano go przenieść na początku 1951 r. na stanowisko referenta broni, bowiem dotychczasowego Franciszka Borysewicz miano przenieść do referatu V. Ostatecznie jednak zdecydowano, że w związku z rodziną za granicą może co najwyżej pracować w referacie gospodarczym. Od 1 VI 1951 r. intendent PUBP w Legnicy. Karany 3-dniowym aresztem zwykłym za upicie się do nieprzytomności, wszczęcie awantury i oddanie strzału w kancelarii ogólnej UB. Został zwolniony 30 IV 1952 r.⁵⁴

⁵³ AIPN Wr; 057/712, Akta osobowe Stefana Kałuży, k. 44-45, 50.

⁵⁴ AIPN Wr; 057/237, Akta osobowe Czesława Kałużnego.

Stanisław Kałużny, zbiory IPN

Kałużny Stanisław, syn Ignacego, urodzony w 1925 r. w Krotoszynie. W czasie wojny został wywieziony na roboty przymusowe. Po wojnie rozpoczął pracę w MO w Miliczu. Od sierpnia 1945 r. pracował jako wartownik plutonu ochrony PUBP w Miliczu, od 10 I 1946 r. jako intendent. Z Milicza miał być usunięty za nadużycia, choć Naczelnik Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy WUBP we Wrocławiu lakonicznie zaznaczył iż chodziło o „stałe nieporozumienia z Szefem Urzędu”. Od 8 VIII 1946 r. intendent PUBP w Lubinie. Tu miał bardzo złe charakterystyki, Szef UB Michta pisał o nim: „kłamca, złodziej, nie nadaje się na intendenta [...] opieszały, niezdyscyplinowany, niepunktualny, nieposłuszny, zrobił braki w magazynie na 94 kg benzyny, nie wypłacił pensji ref. Bigajowi”. Przepił pieniądze na pensje pracowników, nie załatwił dodatków rodzinnych, dlatego pojawił się wniosek o zwolnienie. Lekcewał swoje obowiązki intendenta, doprowadził do braków w magazynie, nie stawiał się na odprawach w WUBP (kłamał, że był). W marcu 1947 r. Szef PUBP zwrócił się w końcu do WUBP: „Proszę załatwić z wyżej wymienionym według własnego uznania i nie zwracać go więcej do naszego Urzędu”. W sierpniu 1947 r. ponowiono prośbę

jeszcze raz, Komisja Rewizyjna PUBP w Lubinie przeprowadziła kontrolę działalności Kałużnego i wniosła o usunięcie go ze stanowiska oraz przestanie Komisji Specjalnej z Wrocławia. Wydział do Spraw Funkcjonariuszy po przeprowadzeniu dochodzenia stwierdził braki w magazynie, oszukiwanie pracowników, marnotrawstwo (oszacowano straty na około pół miliona złotych), dlatego też zawniósł o aresztowanie Kałużnego i skierowanie sprawy do WPR we Wrocławiu. Zwolniony w związku z aresztowaniem z dniem 1 IX 1947 r., został skazany za nadużycia na pięć lat więzienia⁵⁵.

Salomea Kaniuch, zbiory IPN

Kaniuch Salomea, z domu Kidawa, córka Jana, urodzona w 1928 r. w powiecie chrzanowskim. Po ukończeniu 7 klas szkoły powszechnej zatrudniono ją w dworze, a następnie w fabryce mydła w Trzebini. Od 1945 r. mieszkała we Wrocławiu, gdzie pracowała w stołówce kolejowej i sklepie konfekcyjnym. Po wyjściu za mąż zmieniła nazwisko na Szymańska. Jej mąż Wojciech, był także funkcjonariuszem UB (m.in. jako wartownik PUBP w Jeleniej Górze). W latach 1950–1951 zatrudniona była w charakterze woźnej w PZUW w Środzie Śląskiej. Od 1951 r. pracowała w PUBP w Jeleniej Górze jako sekre-

⁵⁵ AIPN Wi; 057/238, Akta osobowe Stanisława Kałużnego, k. 32, 36, 38, 46.

tarka-maszynistka Referatu Wojskowego w Jeleniogórskiej Wytwórni Optycznej. Wskazywano, że słabo pisała na maszynie, robiła dużo błędów ortograficznych. Pomimo tego pozostała w jednostce jako sekretarka-maszynistka, a następnie do końca 1956 r. jako sekretarz Delegatury. Po zwolnieniu pracowała jako kierownik sekretariatu w Prokuraturze Powiatowej, następnie w Fabryce Obuwia w Lubinie jako pracownik fizyczny. Ponownie została przyjęta do służby 10 III 1959 r. na stanowisko sekretarza referatu ds. bezpieczeństwa, następnie podoficera ewidencji operacyjnej (w 1961 r. rozkazem organizacyjnym nr 07/WR/61 etaty sekretarzy w referatach bezpieczeństwa komend powiatowych zostały przemianowane na etaty podoficerów ewidencji operacyjnej). Oceniano ją pozytywnie. Została zwolniona na własną prośbę 31 X 1966 r.⁵⁶

Wojciech Kaniuch, 1954 r., zbiory IPN

Kaniuch Wojciech, syn Mariana, urodzony w 1930 r. w Kaczanówce, pow. Skata (Skafat), woj. Tarnopol. W czasie wojny pracował w gorzelnii, od 1945 r. w powiecie Wołów. Od 1948 r. pracował w Fabryce „Rokita” w Brzegu Dolnym, następnie ukończył kurs powiatowego instruktora SOM, był kierowni-

kiem SOM w Gminnej Spółdzielni ZSCh w Górze Śląskiej. W 1951 r. został powołany do wojska. Od 15 XI 1953 r. pracował jako referent powiatowy PUBP w Trzebnicy. Od 1 III 1954 r. referent terenowy na gminę Trzebnica. W okresie 1 II – 1 VII 1955 r. przebywał na kursie MKPOBP w Stalino-grodzie. Od 1 VII 1955 r. referent operacyjny, następnie oficer operacyjny Delegatury ds. BP w Lubinie. W Lubinie chwalono go, dostrzegając jednak, że ma na tym terenie dużo kolegów. Poprosił o przeniesienie ze względów rodzinnych do Wołowa. Od 1 IX 1956 r. oficer operacyjny PUdsBP w Wołowie. Podczas reorganizacji nie zgodził się pozostawać w organach BP, zwolniony 31 XII 1956 r.⁵⁷

Władysław Kanoniak, 1954 r., zbiory IPN

Kanoniak Władysław, syn Józefa, urodzony w 1919 r. we wsi Mokrsko, pow. Wieluń, z zawodu był monterem teletechnicznym. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., wojnę spędził na robotach przymusowych w Berlinie, gdzie nawet odbył karę 7 miesięcy więzienia w słynnym Moabicie. Po wojnie pra-

⁵⁶ AIPN Wt; 057/243, Akta osobowe Salomei Kaniuch.

⁵⁷ AIPN Wt; 059/3613, Akta osobowe Wojciecha Kaniucha.

cował w Urzędzie Telekomunikacyjnym w Wieluniu, tam też w 1948 r. rozpoczął karierę funkcjonariusza UB jako oficer śledczy. Od 1950 r. w Sieradzu, następnie w 1952 r. został przeniesiony do Łodzi za to, że „wykazał zbytnią, szkodliwą nadgorliwość w ocenianiu spraw śledczych, w wyniku czego doprowadził do pochopnej realizacji kilku spraw śledczych, które następnie zakończyły się niepowodzeniem w Prokuraturze czy w Sądzie”. Został za to nawet ukarany 14-dniowym aresztem. Oceniano, że jest porywczy, czasami niezdyscyplinowany i niedbały, co powodowało problemy w pracy. Do tego oskarżano go o utrzymywanie jeszcze w Sieradzu kontaktów z „kobietami lekkiego prowadzenia”. Od 1 kwietnia 1955 r. pełnił stanowiska kierownicze w Wieluniu, Wieruszowie i od 1957 r. ponownie w Wieluniu. W 1962 r. poprosił o przeniesienie do dyspozycji zastępcy komendanta ds. bezpieczeństwa KW MO we Wrocławiu ponieważ, jak argumentował, na terenie Wielunia był powszechnie znany, miał rodzinę i wielu znajomych, którzy usiłowali wykorzystać zajmowane przez niego stanowisko do załatwiania własnych celów. To stawiało go w niezręcznej sytuacji. Od 1 VIII 1962 r. zastępcą komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Lubinie. Po przenosinach okazało się jednak, że problemy natury dyscyplinarnej, z jakimi dotąd borykali się przełożeni Kanoniaka, nie zniknęły na nowym miejscu pracy. Został on bowiem oskarżony o nachodzenie bufetowej kawiarni „Klubowa”, upijanie się w miejscach publicznych, czym „zdyskredytował się” na terenie miasta i powiatu. Poza tym, jak to enigmatycznie stwierdzono w kolejnej notatce, „posiada trudności w należyтым ułożeniu współpracy z miejscowym pionem mundurowym MO, na co złożyło się szereg przyczyn i okoliczności”. Nic więc dziwnego, że na stanowisku utrzymał się jedynie 10 miesięcy i z końcem kwietnia 1963 r. został przeniesiony do Jawora. Oficjalną przyczyną przeniesienia miało być jednak zwiększenie zadań na terenie powiatu w związku z rozbudową zagłębia miedziowego i konieczność mianowania na to stanowisko kogoś „bardziej zrównoważonego i lepiej przygotowanego do pracy”. W Jaworze wkrótce zaczął otrzymywać negatywne oceny ze strony miejscowej komórki PZPR jako osoba nieszczerą, niedoinformowaną, nieradząca sobie z obowiązkami i utrzymu-

jąca niewłaściwe stosunki towarzyskie. Dochodzenie nieformalne, przeprowadzone przez przełożonych Kanoniaka wykazało następujące fakty: tolerowanie „klerykalnej sekretarki”; konflikt Kanoniaka z sekretarzami KP PZPR, u podstaw którego leżało zwolnienie z pracy w Komitecie Wojewódzkim żony oficera, którą oskarżono o zapisywanie czasu i miejsca wyjazdów sekretarzy w teren (innymi słowy – zbieranie ewentualnych „haków”). Poza tym uznano, że SB pod kierownictwem Kanoniaka niewiele robi w zakresie zabezpieczenia powiatu przed turystami zagranicznymi i aktywnością duchownych. Jedynym wyjściem z sytuacji, jakie widziano to przeniesienie Kanoniaka na emeryturę. Odwołanie ze stanowiska Egzekutywa KW PZPR zatwierdziła 25 lipca 1967 r.⁵⁸

Marian Kański, lata 50., zbiory IPN

Kański Marian, syn Ludwika, urodzony w 1927 r. w Będzinie – Ksawera, pow. Będzin. W czasie wojny pracował w kopalni węgla. W latach 1948–1950 odbywał służbę wojskową. Przyjęty do pracy w UB został 1 XII 1950 r. i wysłany na sześciomiesięczny kurs MBP w Pleszewie. Od 10 czerwca 1951 r. aplikant śledczy Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu. Tu

⁵⁸AIPN Wr, 057/244, Akta osobowe Władysława Kanoniaka, k. 4, 29, 43-44, 64, 75, 80.

oceniano, że jest zarozumiały, ma wybujałe ambicje, co powoduje brak sympatii wśród kolegów. Od 1 I 1952 r. oficer śledczy PUBP w Dzierżoniowie. W listopadzie 1952 r. wskazywano, że po zwolnieniu z organów BP w Lubinie dotychczasowego oficera śledczego Burghardta, stanowisko jest nieobsadzone. Jako że w Dzierżoniowie był jeszcze jeden śledczy (Bolesław Rudowski), proponowano przenieść Kańskiego do Lubina. Jak podawano we wniosku był już od pół roku oddelegowany do Lubina (a więc od maja tr.). Od 1 XII 1952 r. oficer śledczy PUBP w Lubinie. W karierze nie przeszkodził mu fakt, że w 1953 r. ochrzczył dziecko. W lipcu 1953 r. zwrócił się o zwolnienie z pracy, motywując to faktem, że został pobity przez referentów Waliczka i Skowyrkę, którzy mieli do tego wyzywać go od „kapusiów, szpicli, gestapowców, faszystów”. Komentując ten raport Szef PUBP Lichosik informował kierownictwo, że Kański nie jest lubiany ze względu na zarozumiałość, że powodem pobicia i wyzywania od szpicli był fakt doniesienia przez Kańskiego o piciu wódki z Waliczkiem i Skowyrką. Poza tym pisanie raportów o zwolnienie starał się on wymusić korzystne dla siebie decyzje. Takich raportów miał pisać do tego czasu już kilka. We wrześniu 1953 r. odmówił zgody na wysłanie na kurs CW MBP w Legionowie. Prośbę o zwolnienie złożył w listopadzie 1953 r., motywując rzekomymi szykanami ze strony współpracowników, upomnieniami związanymi z ułomnościami w pracy, a w końcu złymi warunkami mieszkaniowymi. Był negatywnie postrzegany przez partię, jako oficer śledczy oceniony jako słaby i leniwy. Zgodę na zwolnienie wyraził wicedyrektor Departamentu Śledczego MBP ppłk Humer. Zwolniony na własną prośbę 15 II 1954 r. Oceniano go po zwolnieniu, że był zarozumiały („fałszywa ambicja”) i z tego powodu nie był lubiany. W czerwcu 1954 r. zwrócił się o ponowne przyjęcie do pracy w UB. Referent Wydziału Kadr wskazywał jednak, że nie było z niego wcześniej większej korzyści, „jest on typowym malkontentem i histerykiem”. Prośbę załatwiono odmownie⁵⁹.

Eugeniusz Kaźmierczak, lata 50., zbiory IPN

Kaźmierczak Eugeniusz, syn Stefana, urodzony w 1928 r. w Lublinie. Od 1941 r. pracował w hucie szkła, po wojnie w firmie wodno-melioracyjnej. Od 1947 r. był funkcjonariuszem KW MO w Lublinie. Za postrzelenie podczas bójki człowieka został dyscyplinarnie zwolniony. W 1949 r. został powołany do służby wojskowej w WOP. Charakteryzowano go jako podoficera mało zdyscyplinowanego, upijającego się, chwiejnego. Został zwerbowany do pracy w UB będąc w wojsku, zataił jednak informację o zwolnieniu z MO, za co był karany 14-dniowym aresztem zwykłym. Od 14 XI 1951 r. młodszy referent Placówki BP Kaczanów PUBP w Lubinie. Od grudnia 1951 r. słuchacz Międzywojewódzkiej Szkoły BP we Wrocławiu. Od 1 V 1952 r. młodszy referent Sekcji IV Wydziału IV WUBP we Wrocławiu. Od 1 VII 1952 r. młodszy referent Sekcji I Wydziału II, od 1 IV 1955 r. referent Sekcji I Wydziału X. Został zwolniony 31 XII 1956 r.⁶⁰

⁵⁹ AIPN Wr; 057/245, Akta osobowe Mariana Kańskiego, k. 6, 80-81, 85.

⁶⁰ AIPN Wr; 059/3631, Akta osobowe Eugeniusza Kaźmierczaka, k. 12, 32.

Kaźmierczak Jan, syn Józefa, brak bliższych danych, wartownik, referent placówki w Kaczanowie PUBP w Lubinie od 1 VIII 1949 do 30 IV 1952 r.

Bolesław Klimas, lata 40., zbiory IPN

Klimas Bolesław, syn Józefa, urodzony w 1928 r. w Kruchowie, pow. Mogilno. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych. Po wojnie do 1948 r. był m.in. instruktorem ZWM, członkiem ORMO w Trzemesznie, robotnikiem w PZPL Nr 4 „Odra” w Nowej Soli. Został zatrudniony jako wartownik ochrony PUBP w Legnicy 24 VI 1949 r. Od 1 I 1951 r. na własną prośbę starszy strażnik więzienia w Kłodzku. Od 1 II 1951 r. intendent referatu gospodarczego PUBP w Lubinie. Jako intendent otrzymywał negatywne charakterystyki, zdaniem szefa UB w grudniu 1951 r. nie nadawał się na stanowisko: „Z pracy swej nie wywiązuje się należycie, jest niedbały, lekceważy polecenie kierownictwa [...] bardzo często chodzi do lekarza i leczy się, polecenia i rozkazy nie wykonuje sumiennie, robi wszystko na swoją rękę w rezultacie czego przynosi szkody moralne i materialne

tutejszej jednostce”. Do tego podkreślano jego przynależność do PPS, odmowę wstąpienia do PZPR, niekoleżeńskość i w końcu podejrzenia o dokonywanie kradzieży. Od 1 V 1952 r. referent broni PUBP w Jaworze. Zwolniony 28 II 1955 r. w związku z reorganizacją, gdyż nie wyraził zgody na przeniesienie do MO. Po zwolnieniu pracował w Zakładach Młynarskich w Jaworze jako magazynier⁶¹.

Stanisław Kociński, lata 50., zbiory IPN

Kociński Stanisław, syn Bogusława, urodzony w 1930 r. we wsi Byczyna, pow. Radziejów Kujawski, był absolwentem Liceum Pedagogicznego. W 1956 r. przyjechał do Bolesławca, gdzie pracował kolejno jako aktywista ZMP, dekorator w ZG „Konrad”. Po odbyciu służby wojskowej (jako radiotelegrafista) od 1958 r. był nauczycielem, a od 1963 r. nawet kierownikiem Szkoły Podstawowej w Rakowicach. Po ukończeniu Studium Nauczycielskiego we Wrocławiu został starszym planistą w Wydziale Oświaty i Kultury w Bolesławcu⁶². W 1965 r. został zatrudniony jako oficer operacyjny Referatu Bezpieczeństwa w Jeleniej Górze. Jeszcze w tym samym roku trafił do Bolesławca.

⁶¹ AIPN Wł; 057/255, Akta osobowe Bolesława Klimasa.

⁶² AIPN Wł; 057/669, Akta osobowe Stanisława Kocińskiego.

Formalnie z dniem 15 XI 1966 r. skierowany do Lubina. U podłoża tej decyzji leżał fakt, iż dotychczas macierzysta jednostka zatrudniała zbyt wielu ludzi w stosunku do liczby etatów. Ukończył Szkołę Oficerską MSW w 1968 r. Od 1 II 1968 r. pełnił funkcję inspektora operacyjnego grupy operacyjnej Referatu ds. Bezpieczeństwa. Był pozytywnie oceniany, z dniem 1 VI 1975 r. mianowano go na stanowisko kierownika grupy operacyjnej w Lubinie Wydziału III KW MO w Legnicy (zakłady przemysłowe). Pod koniec lat siedemdziesiątych w ocenie przełożonych opuścił się w pracy, przez co grupa „Lubin” nie miała większych osiągnięć, nie realizował także jako kierownik grupy zaleceń kontrolnych. W związku z tym na początku 1979 r. był karany naganą, co nie przeszkodziło w przeniesieniu go na inne stanowisko kierownicze już pół roku później, kiedy z dniem 1 VII 1979 r. został kierownikiem Sekcji Wydziału III „A” KW MO w Legnicy. Rok później skierowany został na badania lekarskie, gdyż podejrzewano, że z tego powodu nie wywiązuje się z obowiązków służbowych. Został zwolniony 15 XII 1980 r.

Marian Kopczyński, lata 40., zbiory IPN

Kopczyński Marian, syn Stanisława, urodzony 4 IX 1926 r. w Kielcach⁶³. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. W czasie wojny pracował jako uczeń ślusarski w warsztacie samochodowym. Członek Związku Walki Młodych. Zatrudniony 8 I 1946 r. na etacie oficera śledczego PUBP w Kłodzku, pracował jako referent gminny oddelegowany do placówki w Kudowie Zdroju. Otrzymał pozytywne charakterystyki. 1 VII 1946 r. został przeniesiony na stanowisko referenta gminnego PUBP w Lubinie. Ciągłe się upijał wywołując awantury, czym „kompromitował autorytet organów bezpieczeństwa”. Zwolniony 29 VIII 1946 r. za „niemoralne prowadzenie się”.

Kosikówna J., brak bliższych danych, kucharka, występuje na liście płac w styczniu 1946 r.

Kosztowniak, brak bliższych danych, sprzątaczką, pojawia się w dokumentach w 1953 r.

⁶³ AIPN Wł; 057/365, Akta osobowe Mariana Kopczyńskiego.

Franciszek Kowalik, lata 50., zbiory IPN

Kowalik Franciszek, syn Franciszka, urodzony w 1921 r. w Homlu (Rosja), od 1922 r. w Polsce (Radom), po ukończeniu 6 klas pracował w fabryce broni, członek „Strzelca” w latach 1937–1939. W 1942 r. wywieziony na roboty przymusowe, do Polski wrócił w 1945 r. Z zawodu frezer. Od września 1945 r. młodszy referent Referatu Walki z Bandytyzmem PUBP w Żaganiu, gdzie został przeniesiony do plutonu ochrony. Od sierpnia 1946 r. wartownik WUBP we Wrocławiu (przeniósł się w związku z chorobą żony). Od 14 III 1947 r. referent PUBP w Kamiennej Górze (w charakterystyce służbowej znalazła się informacja, że w Kamiennej Górze znalazł się już od 13 XII 1946 r.). W 1946 r. negatywnie rozpatrzono możliwość wysłania go na kurs oficerów śledczych, bo nielegalnie wrócił do Polski z robót, miał brata za granicą, ojciec należał do PPS – dlatego uważano go za politycznie niepewnego. Jako referent V, później IV referatu pracował do września 1947 r. Oceniany przez szefa Urzędu jako politycznie „słaby”, niezdolny do pracy operacyjnej. Dlatego też w Kamiennej Górze pełnił głów-

nie obowiązki kuriera poczty specjalnej. Od 1 X 1947 r. oficer śledczy, miał sobie radzić lepiej. Za ukrycie przed przełożonymi faktu wymuszania biciem zeznań przez jednego z pracowników urzędu był karany aresztem. W styczniu 1948 r. był karany za dopuszczenie do ucieczki więźnia, w czerwcu za wprowadzenie władz w błąd. W związku ze zbyt długim przebywaniem na terenie Kamiennej Góry (przychylnie odnoszenie się do aresztowanych w czasie przesłuchań) został w końcu przeniesiony. Od 1 V 1949 r. pracował jako oficer śledczy PUBP w Lubinie. Tu był oceniany przez kierownictwo jako człowiek arogancki, zarozumiały w stosunku do przełożonych i kolegów, dlatego ogólnie nie lubiany. Między lutym a lipcem 1950 r. słuchacz CW MBP, wykonywał także prace dla Wydziału Śledczego WUBP i w Lubinie pojawił się około listopada. Od 1 III 1951 r. oficer śledczy PUBP w Wołowie. Od 1 VIII 1952 r. oficer śledczy PUBP w Kamiennej Górze. Został zwolniony 30 IV 1953 r.⁶⁴

Kowel Ryszard, syn Józefa, urodzony w 1924 r. w Janówkach, pow. Sandomierz. W czasie wojny przebywał w obozach koncentracyjnych w Niemczech. W październiku 1945 r. powrócił do Polski. Skierowany do UB przez KP PPR. Od stycznia 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie, w rzeczywistości od 18 IX 1946 r. pełnił obowiązki młodszego referenta gminnego. W 1946 r. został wysłany do szkoły WUBP we Wrocławiu, jednak zwrócił się o zwolnienie z powodu niemożliwości skupienia się (kontuzja głowy). W lutym 1946 r. wysłano go z innymi pracownikami UB do młyna (Kazimierz Stępień oraz furman Edward Nowacki). W Trzebnicy zostali zaczepieni przez trzech pijanych żołnierzy sowieckich, którzy zaczęli gonić Polaków, chcąc ich rozbroić. Kiedy zaczęli strzelać, Kowel obawiając się o własne życie odpowiedział ogniem, zabijając prawdopodobnie jednego z napastników. W raporcie po tym incydencie napisano, że władze sowieckie „aresztowały Kowla Ryszarda, bijąc go niemiłosiernie, po czym osadziły go w więzieniu w Wałbrzychu, gdzie siedział do dnia 11 VI 1946 r.”. Wówczas wrócił do pracy. Ostatecznie nie zatwierdzono go oficjalnie na tym stanowisku. Po powrocie otrzymał polecenie od szefa donoszenia na kolegów. W tym m.in. celu wywołał celowo awanturę, za którą szef

⁶⁴ AIPN Wr; 056/530, Akta osobowe Franciszka Kowalika, k. 60, 67-68, 84.

zamknął ich w areszcie, gdzie Kowel miał opisywać to, co mówią inni. Jak napisał jednak „u nas w Urzędzie nie ma tajemnicy, bo co wiedzą operatywni to i to samo wiedzą wartownicy i żony pracowników – a od żon całe miasto”. Fakt donoszenia przez Kowela dotarł więc do innych, co wywołało wrogość pozostałych pracowników wobec niego. Kiedy pojawiły się oskarżenia o kradzież opon lotniczych, Kowel tłumaczył, że to z zemsty na niego donoszono. Od sierpnia 1947 r. wartownik PUBP w Jeleniej Górze. Z dniem 1 X 1947 r. wartownik aresztu PUBP w Jeleniej Górze. Po przeniesieniu do Jeleniej Góry pijany dał sobie odebrać broń, w 1948 r. zatrzymany także w związku z kradzieżą opon lotniczych, które w Lubinie składowano po pozbieraniu z okolicznych terenów. Poza tym nie rozliczył się za materiały tekstylne w Lubinie. W związku z utratą broni i za pijaństwo został zwolniony dyscyplinarnie 29 II 1948 r. Następnie aresztowano go, bowiem pojawiły się podejrzenia o to, że podczas pobytu w obozie koncentracyjnym pełnił funkcję Stubendiensta (sztubowego) i znęcał się nad innymi więźniami. Jednocześnie prowadzono śledztwo w sprawie opon przez sąd we Wrocławiu. Łącznie skazany został 19 V 1948 r. na rok i sześć miesięcy więzienia. Po odbyciu kary więzienia zwrócił się o ponowne przyjęcie do UB, bez rezultatu. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych pracował w FUKW „Kimator” w Świebodzicach. Zwracał się o rekomendację do KW MO w sprawie przyjęcia do ZBO-WiD⁶⁵.

Antoni Kozioł, lata 40., zbiory IPN

Kozioł Antoni, syn Walentego, urodzony w 1924 r. we wsi Kopopiska, pow. Częstochowa. Ukończył 6 klas szkoły powszechnej. W czasie wojny pracował jako robotnik, powołany do wojska w 1945 r., a następnie WOP, gdzie służył do 1947 r. Od 7 X 1947 r. wartownik aresztu PUBP w Brzegu. 1 XI 1948 r. został przeniesiony dyscyplinarnie za nadużywanie alkoholu na stanowisko wartownika aresztu PUBP w Lubinie. Ostatecznie został zwolniony dyscyplinarnie już po dwóch miesiącach 31 XII 1948 r.⁶⁶

⁶⁵ AIPN Wt; 056/533, Akta osobowe Ryszarda Kowela, k. 26, 37, 50.

⁶⁶ AIPN Wt; 057/277, Akta osobowe Antoniego Kozioła.

Józef Krzywiński, lata 50., zbiory IPN

Krzywiński Józef, syn Antoniego, urodzony w 1925 r. w Trójcy, woj. Stanisławów. Od 1940 r. członek Komsomołu. W 1944 r. wstąpił do partyzantki sowieckiej, był ranny. W 1945 r. wyjechał do Polski, osiedlił się w poznańskim (gromada Jabłonna), był członkiem ZWM oraz PPR. Od 1947 r. mieszkał w gromadzie Małonice, gmina Księginice, pow. Lubin, był przewodniczącym najpierw Zarządu Powiatowego ZWM, następnie ZMP. Na początku 1950 r. został zatrudniony jako młodszy posterunkowy KM MO w Lubinie. Od 1 V 1950 r. rachmistrz-płatnik PUBP w Lubinie. Do UB został przyjęty z powodu nieobsadzenia od wielu miesięcy referatu finansowego. Tu był oceniany pozytywnie, zamierzano przenieść go do referatu operacyjnego. W 1952 r. pojawiły się problemy osobiste, podejrzewano go o utrzymywanie intymnych kontaktów z żoną innego pracownika Urzędu, dlatego też został przeniesiony do Jeleniej Góry. Od 15 X 1952 r. rachmistrz-płatnik PUBP na miasto i powiat Jelenia Góra. Od 1 IV 1955 r. referent ds. ogólnych. Został zwolniony 31 XII 1956 r.⁶⁷

Kazimierz Krzyżanowski, zbiory IPN

Krzyżanowski Kazimierz, syn Józefa, urodzony w 1928 r. w m. Liczkowe, pow. Kopyczyńce, woj. Tarnopol. Ukończył przed wojną 3 klasy, podczas okupacji pracował w warsztacie ojca (szewc), następnie jako furman w majątku niemieckim. W 1945 r. wyjechał do Kluczborka, gdzie pracował przez rok w warsztatach TOR, następnie w gospodarstwie rolnym jako pracownik najemny. Od 1947 r. pracował w tartaku państwowym w Chocianowie (pow. Lubin). W latach 1949–1950 odbywał służbę wojskową. Od 10 III 1951 r. wartownik ochrony PUBP w Lubinie, był karany za spanie na służbie. Zamierzano go przenieść na inny teren, dlatego zwolnił się na własną prośbę z dniem 30 IV 1952 r.⁶⁸

⁶⁷ AIPN Wr; 056/558, Akta osobowe Józefa Krzywińskiego.

⁶⁸ AIPN Wr; 057/300, Akta osobowe Kazimierza Krzyżanowskiego.

Eugeniusz Kucharz, zbiory IPN

Kucharz Eugeniusz, syn Jana, urodzony w 1948 r. w ZSRS. Do Polski (Chocianów) z rodziną przyjechał w ramach repatriacji w 1958 r. Pracował jako kierowca w kilku instytucjach od 1968 r., przed wstąpieniem do pracy w resorcie był zatrudniony w oddziale lubińskim PKS. Od 16 IV 1973 r. kierowca referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. W charakterystyce z 1974 r. zarzucano mu brak dyscypliny, samowolne dysponowanie pojazdem, łamanie przepisów drogowych, niedbanie o stan techniczny i estetyczny samochodu. Sam Kucharz nie zgadzał się z zarzutami. W sierpniu 1974 r. przekazał obywatelowi ZSRS znaleziony przez siebie dowód osobisty, który miał posłużyć do przekroczenia granicy z NRD. Jako że sprawą interesował się kontrwywiad przy jednostce Armii Radzieckiej w Chocianowie, wszczęto dość intensywne dochodzenie, po którym zamierzano wydalic Kucharza z resortu. Ostatecznie został zwolniony na własną prośbę 30 IX 1974 r.⁶⁹

Kukowski Józef, wartownik⁷⁰.

Władysław Kurnik, lata 50., zbiory IPN

Kurnik Władysław, syn Jana, urodzony w 1926 r. w Zagórz, pow. Chrzanów. W czasie wojny pracował w fabryce lokomotyw „Fablok” w Chrzanowie. W 1945 r. wyjechał do Namysłowa na Dolnym Śląsku. Członek PPR, PZPR, ZWM i ZMP. Referent gminny PUBP w Namysłowie od 17 VIII 1945 r., początkowo pełnił funkcję wartownika. Od 1 X 1947 r. referent Referatu V PUBP w Namysłowie. Jak twierdził, miał być członkiem grupy operacyjnej zwalczającej niemieckie podziemie (Wherwolf). Odbił kurs „O” CW MBP Legionowo, po którym uznano, że nadaje się na stanowisko kierownicze. Oddelegowano go więc do PUBP w Lubinie jako starszego referenta kierownictwa z dniem 1 V 1949 r. Po odejściu Florka pełnił w praktyce obowiązki szefa urzędu, natomiast zastępcy nie było. W związku z pozytywną oceną ze strony WUBP proponowano zatwierdzić go na stanowisku zastępcy szefa PUBP. Pierwotnie miał być nawet szefem, ale Departament Kadr uznał, że jest za młody, zbyt słaby operacyjnie i nadaje się do pracy jako zastępca szefa pod „dobrym kierownictwem”. Dlatego też zaproponowano, by ob-

⁶⁹ AIPN Wr; 080/275, Akta osobowe Eugeniusza Kucharza.

⁷⁰ AIPN Wr; 264/2546, Akta osobowe Józefa Kukowskiego.

jął takie stanowisko w PUBP w Dzierżoniowie, ostatecznie jednak trafił do Legnicy. Od 1 III 1950 r. Zastępca Szefa PUBP w Legnicy. Tu miał się sprawdzać, dlatego zatwierdzono go na stanowisku Szefa PUBP w Środzie Śląskiej z dniem 1 VII 1952 r. Półtora roku później oceniono jednak, że nie radzi sobie z kierowaniem ludźmi, nie ma autorytetu, nie dba o dyscyplinę, decyzją Egzekutywy KW PZPR zdjęto go więc ze stanowiska i zawieszono w czynnościach służbowych. Następnie był starszym referentem Referatu Ochrony Wydziału IV od 1 III 1954 r. Starszy referent Inspektoratu Wiejskiego od 1 IX 1954 r. Kierownik Sekcji IV Wydziału VI WUdsBP Wrocław. Po zmianach organizacyjnych związany z SB przy KW MO we Wrocławiu jako starszy oficer operacyjny Wydziału III grupy VI, kierownik Grupy Wydziału III Grupy V, kierownik Grupy Wydziału IV Grupy V, inspektor Inspektoratu Kierownictwa, starszy Inspektor Wydziału II SB, starszy inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB na etacie zastępcy naczelnika Wydziału „B”, starszy inspektor Wydziału Inspektorów Zespołu ds. SB Wydziału Inspekcji. Od 1 III 1977 r. Zastępca Naczelnika Wydziału II SB. Od 20 III 1990 r. naczelnik Wydziału Inspekcji WUSW Wrocław. Został zwolniony 31 III 1990 r.⁷¹

Henryk Kusiak, lata 50. i 60., zbiory IPN

Kusiak Henryk, syn Andrzeja, urodzony w 1928 r. w Bogumiłowicach, pow. Radomsko, ukończył jedynie 4 klasy szkoły powszechnej⁷². Rozpoczął służbę w Wydziale VIII WUBP we Wrocławiu już w 1946 r. (w Sekcji II), następnie w Wydziale II. Od 1951 r. pracownik UB w Legnicy (foto-szyfrant), pozostał w tym mieście aż do sierpnia 1971 r. Od 15 VIII 1971 r. inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa Grupy Operacyjnej KP MO w Lubinie. Po utworzeniu Kombinatoru Miedziowego zajmował się zagadnieniem kontroli specjalistów firm kapitalistycznych, przebywających na terenie Kombinatoru Miedziowego. Z dniem 1 VI 1975 r. kierownik Grupy Operacyjnej Wydziału II w Lubinie. Zwolniony 31 V 1978 r., pracował potem na pół etatu w Sekcji Paszportów KRP Lubin do początku 1991 r.

⁷¹ AIPN Wł; 0219/1903, Akta osobowe Władysława Kurnika, k. 63-65, 71.

⁷² AIPN Wł; 057/672, Akta osobowe Henryka Kusiaka.

Antoni Kuźmiński, lata 40., zbiory IPN

Kuźmiński Antoni, syn Włodzimierza, urodzony w 1924 r. w Mińsku Mazowieckim. Uzyskał małą maturę. Jeszcze przed wojną był wychowankiem zakładu Ojców Salezjanów. W czasie wojny był zatrudniony w straży pożarnej jako szofer-mechanik motopomp. Podawał, że w 1943 r. wstąpił do GL (wedle kontroli specjalnej był w AK), zagrożony aresztowaniem od 1944 r. ukrywał się. Po wojnie pracował jako urzędnik w urzędzie wojewódzkim, był członkiem PPS. Od 16 IV 1946 r. referent gminny PUBP w Lubinie, nagradzany za sumienną i gorliwą pracę w czasie wyborów. Wnioskowano więc o przydział dla niego do pracy w pionie IV. W październiku 1946 r. pojawiła się krytyczna ocena, że rozkazy wykonuje lekceważąco, jest nie lubiany, lubi wypić. Po kilku kolejnych miesiącach nie zmienił się, jak podawano w ciągu trzech kolejnych dekad nie zwerbował żadnego informatora, nie otrzymywał doniesień. Uznano, że przestał pracować po wyborach. Do tego był podejrzewany o to „że pracuje na rzecz PPS-u, stale siedzi u starosty Tomaszewskiego i z nim prowadzi rozmowę poufną”, dlatego też wnioskowano o zwolnienie. W efekcie sam złożył taki wniosek, powołując się na stan

zdrowia. Został zwolniony 30 IV 1947 r. Przez dwa kolejne lata pracował jako kancelista zaopatrzenia w szpitalu powiatowym w Kątach Wrocławskich, złożył w 1949 r. wniosek o zatrudnienie w Sanatorium Dziecięcym MBP w Szklarskiej Porębie. Zatrudniono go na stanowisku magazyniera⁷³.

Kuźmiński Henryk, syn Czesława, urodzony w 1931 r. W archiwum zachowało się jedynie kilka stron z akt osobowych potwierdzających jego pracę w resorcie jako referent referatu gospodarczego od 2 XI 1953 do 28 II 1955 r.⁷⁴

Antoni Kwiatkowski, lata 50., zbiory IPN

Kwiatkowski Antoni, syn Władysława, urodzony w 1927 r. we Włocławku. W czasie wojny i po wojnie pracował jako mechanik-ślusarz, m.in. w kopalni węgla w Wałbrzychu. W latach 1948-1950 odbywał służbę wojskową (KBW). Od 23 X 1950 r. młodszy referent referatu węglowego PUBP w Wałbrzychu. Od 1 V 1952 r. referent referatu górnictwa. Od 1 XII 1952 r. starszy referent terenowy na gminę Boguszów. W Wałbrzychu miał opinię kobieciarza z czym wiązały się problemy, bowiem porzuci-

⁷³ AIPN Wł; 057/311, Akta osobowe Antoniego Kuźmińskiego, k. 36-37.

⁷⁴ AIPN Wł; 057/312, Akta osobowe Henryka Kuźmińskiego.

ne kobiety demaskowały go jako funkcjonariusza, dlatego m.in. wnosił we wrześniu 1953 r. o przeniesienie na inny powiat. Od 1 XII 1953 r. starszy referent powiatowo-terenowy PUBP w Lubinie. Od 1 IV 1955 r. starszy referent operacyjny Delegatury. Po przenosinach do Lubina często chorował, nie przeszkadzało mu to jednak bywać w lokalach rozrywkowych, co zauważono w urzędzie. Gdy wnosił o przeniesienie do Włocławka, postanowiono w ogóle go zwolnić 30 VI 1955 r.⁷⁵

Teofil Latosi, lata 50., zbiory IPN

Latosi Teofil, syn Melchiora, urodzony w 1912 r. w Niemczech. Od 1924 r. mieszkał we Francji, od 14 roku życia pracował w kopalni, w czasie wojny miał należeć do miejscowych komunistycznych organizacji. Od 1 II 1947 r. referent PUBP w Wałbrzychu, od sierpnia 1947 r. referent referatu IV PUBP w Lubinie. 20 VIII 1948 r. został przeniesiony dyscyplinarnie na stanowisko referenta referatu IV PUBP w Namysłowie. Został ukarany w Lubinie aresztem i przeniesieniem do Namysłowa za wprowadzenie w błąd przełożonych odnośnie fikcyjnego

zamachu na niego. Od 1 V 1952 r. starszy referent terenowy na gminy Głuszycza, Michalice PUBP w Namysłowie. Został wyrzucony z partii oraz zwolniony dyscyplinarnie 31 VIII 1954 r. za picie wódki z informatorem w czasie żałoby po śmierci Stalina⁷⁶.

Lepiarz Józefa, brak bliższych danych, kucharka, występuje na liście płac do stycznia 1946 r.

Edward Lichosik, lata 50., zbiory IPN

Lichosik Edward, syn Stanisława, urodzony w 1925 r. w Chotowie, pow. Włoszczowa, w czasie wojny robotnik przymusowy, członek PPR. Od 10 IX 1946 r. młodszy referent sekcji IV PUBP w Dzierżoniowie, od 1 III 1948 r. referent sekcji IV. Od 1 XII 1950 r. zastępca szefa PUBP w Lubinie, z dniem 1 IV 1952 r. szef PUBP w Lubinie. Rok później, po przeprowadzonej kontroli podległego Lichosikowi urzędu stwierdzono, że nie tylko nie ma on większych osiągnięć operacyjnych, ale doprowadził do całkowitego rozprężenia dyscypliny i „rozkładu moralnego”,

⁷⁵ AIPN Wr; 057/313, Akta osobowe Antoniego Kwiatkowskiego.

⁷⁶ AIPN Wr; 0126/311, Akta osobowe Teofila Latosiego.

co miało wynikać z pobłażliwego i tolerancyjnego zachowania szefa. „Poza wyjątkami, wszyscy nadużywają alkoholu, co było powodem wielu sytuacji kompromitujących aparat, włącznie z próbą samobójstwa jednego z pracowników, awanturami w miejscach publicznych, strzelaninach” – pisano w raporcie do szefa WUBP. Krytycznie funkcjonowanie urzędu opisała także sekretarka i jednocześnie sekretarz urzędu Zofia Płaza, wskazując m.in.: „Zastępca Lichosik nie przywiązywał najmniejszej uwagi co do pracy zawodowej...”, wykorzystywał samochody do celów prywatnych (jeździł np. na polowania), zatrudnił w otwartym od grudnia 1951 r. konsumie przy urzędzie swoją szwagierkę, Jadwigę Adydan, która miała spekulować towarami, doprowadzając do strat i niedoborów. Sekretarka zarzuciła wręcz Lichosikowi, że traktował urząd jak folwark. Jako przykład nadmiernego pobłażania podwładnym podawano sprawę Józefa Wołka, któremu pijaństwo i wywoływanie awantur zostało darowane. W skontrolowanym w marcu 1953 r. notatniku szefa do spraw dyscyplinarnych i karnych takich decyzji było więcej⁷⁷. Jak stwierdzono podczas kontroli w końcu lipca 1953 r., dokumentacja ta nie była w ogóle prowadzona od 1950 r. aż do marca 1953 r. „Nie umiał jako kierownik jednostki należycie ustawić ludzi do pracy oraz należytej dyscypliny, w wyniku czego rozluźniła się w danej jednostce. Były objawy pijaństwa i chuligaństwa, na co z jego strony nie było zdecydowanego reagowania. Porucznik Lichosik poprzez tolerancyjny i pobłażliwy stosunek do podwładnych nie umiał sobie wyrobić należytego autorytetu”. Zamierzano przenieść go do Sycowa, jednak po dokładnej analizie sytuacji w Lubinie, gdy stwierdzono, że jest winny „całkowitego rozkładu” jednostki, zdecydowano się oddać go do dyspozycji szefa WUBP. Za karę Lichosik został z dniem 30 IX 1953 r. przeniesiony do Wrocławia. W 1956 r. został referentem Powiatowej Delegatury, a następnie starszym oficerem referatu ds. BP w Trzebnicy. Został zwolniony ze służby 31 XII 1958 r.

Stanisław Lorek, 1954 r., zbiory IPN

„jako świadomy pracownik aparatu proszę w stosunku do winnego (brata) wyciągnąć jak najostrzejsze konsekwencje w myśl prawa Polski Ludowej.”

Lorek Stanisław, syn Franciszka, urodzony w 1915 r. w Biczycach Polskich, pow. Nowy Sącz. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej, pracował potem na rodzinnym gospodarstwie, prowadził z bratem sklep przez dwa lata, pracował jako magazynier przy budowie zapory wodnej. W międzyczasie był karany za kradzieże, co tłumaczył trudną sytuacją materialną. W czasie okupacji został skierowany do pracy w warsztatach kolejowych w Nowym Sączu. Po przejściu frontu był komendantem samodzielnego milicji w rodzinnej gromadzie, a po jej rozwiązaniu, został zatrudniony przy odbudowie miasta, a następnie jako zastępca kierownika kamieniołomu. Do pracy w UB skierował go KP PPR w Nowym Sączu. Zatrudniony w PUBP w Kamiennej Górze formalnie jako referent gminny 13 VII 1945 r. W rzeczywistości zaczynał jako wartownik, następnie referent sekcji VI,

⁷⁷ AIPN Wł; 059/3900, Akta osobowe Edwarda Lichosika, k. 6.

dopiero od początku 1946 r. jako starszy referent gminny. Był karany dyscyplinarnie za urządzenie w stanie podpitym awantury w hotelu „Wiktoria” w Kowarach 6 VII 1947 r., pobicie jednego z muzyków, usiłowanie zatrzymania innych i w końcu strzelanie w miejscu publicznym. Awantura wyniknęła z tego, że część uczestników zabawy nie pozwoliła śpiewać piosenek rosyjskich. W ramach kary został przeniesiony na stanowisko starszego referenta gminnego PUBP w Lubinie 4 VIII 1947 r. Od 1 X 1947 r. starszy referent referatu IV. 12 VI 1949 r. znowu wywołał awanturę na zabawie w świetlicy Fabryki Mechanizmów Fortepianowych w Lubinie na oczach osób postronnych, do rana leżał na ulicy przed budynkiem PUBP, gdzie był widziany przez osoby cywilne. Znowu częścią kary były przenosiny na inny teren. 1 VII 1949 r. został dyscyplinarnie przeniesiony na analogiczne stanowisko w PUBP w Bolesławcu. Po roku uznano, iż ma dość doświadczenia i wiedzy o spółdzielczości wiejskiej, oraz że można go przenieść do powiatu o takiej charakterystyce. Od 1 I 1951 r. zastępca Szefa PUBP w Górze Śląskiej. Po aresztowaniu za nadużycia finansowe przez UB w Strzelinie jego brata Wojciecha, dyrektora miejscowych kamieniołomów, nie tylko odmówił szwagierce pomocy, ale w raporcie do szefa WUBP napisał, że skoro go aresztowano, to „musiały być ku temu powody”, a dalej stwierdzał, że „jako świadomy pracownik aparatu proszę w stosunku do winnego wyciągnąć jak najostrejsze konsekwencje w myśl prawa Polski Ludowej”. Faktycznie jego brat został skazany i wyszedł z więzienia w 1953 r. Od 1 V 1955 r. kierownik Delegatury ds. BP w Górze Śląskiej. Oceniając go Komisja Wojewódzka 27 XII 1956 r. stwierdziła, że „był jednym ze słabszych kierowników i w związku z tym nie był przewidziany do dalszej pracy w służbie bezpieczeństwa”, nie rekomendowano go więc do pozostawienia w służbie, choć sam Lorek zgłaszał taką chęć. Przeniesiony do dyspozycji wojewódzkiego komendanta MO 31 XII 1956 r., został ostatecznie zwolniony 31 I 1957 r. w stopniu porucznika. Został zatrudniony w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Górze Śląskiej. Prawdopodobnie zwracał się o możliwość powrotu do pracy w resorcie, ale już na stanowisku administracyjnym⁷⁸.

Mieczysław Łukasiewicz, lata 40., zbiory IPN

Łukasiewicz Mieczysław, syn Marii, urodzony w 1923 r. w Boryczówce, pow. Trembowla, woj. Tarnopol. Od 1941 r. przebywał na robotach przymusowych. Po wojnie przez krótki okres był pomocnikiem traktorzysty. Do UB został skierowany przez KP PPR w Lubinie. Od 12 IX 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie. W lutym 1947 r. szef Urzędu wnosił o zwolnienie go z pracy z powodu pijaństwa, niedbalstwa, kompromitowania UB. Kilkakrotnie karany za pijaństwo Łukasiewicz zmarł od postrzału w płuco w nocy 14 IV 1947 r. Wedle opisu z akt osobowych, o 1.00 w nocy przejął obowiązki wartownika, kwadrans później padł strzał. Przeniesiony do szpitala, zmarł około 2.00 w wyniku przestrzelenia tętnicy głównej i płuca. Wedle opinii przełożonych nie nadawał się do służby jako notoryczny pijak, któremu zdarzało się pełnić służbę pod wpływem alkoholu, kilkakrotnie był za to karany. Ostatecznie nie stwierdzono, czy było to samobójstwo czy też nieumiejętne obchodzenie się z bronią. Mimo to jego nazwisko umieszczono w Księdze Pamięci, jako „poległego w walce o władzę ludową”⁷⁹.

⁷⁸ AIPN Po, 0153/39, Akta osobowe Stanisława Lorka.

⁷⁹ AIPN Wr, 056/618, Akta osobowe Mieczysława Łukasiewicza.

Julian Madej, lata 40., zbiory IPN

Madej Julian, syn Józefa, urodzony w 1924 r. w Węglowie, pow. Iłża, woj. Kielce. W czasie wojny pracował jako robotnik w różnych zakładach. Kontrola specjalna wykazała, że był sympatykiem AK, a ojciec członkiem PSL. Od 10 VI 1945 r. był komendantem plutonu ochrony PUBP w Sycowie, od stycznia 1946 r. wartownikiem ochrony, a od 1 X 1947 r. wartownikiem aresztu. Od 1 III 1951 r. młodszy referent referatu IV, od 1 V 1952 r. referent terenowy na gminę Międzybórz. Przeniesiony w związku z tym, że znał zbyt wielu ludzi na terenie Sycowa, co utrudniało mu pracę. Od 1 IV 1953 r. referent terenowy PUBP w Lubinie. Zasłużył się schwytaniem dwóch bandytów, którzy 14 VIII 1954 r. około godz. 17.00 napadli na kierownika PGR w Rudnej i zrabowali pieniądze. Od 1 IV 1955 r. referent operacyjny Delegatury w Lubinie. 1 IX 1955 r. został wysłany do szkoły Nr 3 (Roczna Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Referentów i Oficerów Śledczych). Po jej ukończeniu został przeniesiony 1 IX 1956 r. na stanowisko oficera operacyjnego Delegatury w Jaworze. Zwolniony 31 XII 1956 r. w związku z reorganizacją resortu⁸⁰.

Makowski Józef, patrzą: Altmark Józef.

Marian Małek, lata 40/60., zbiory IPN

Małek Marian, syn Antoniego, urodzony w 1924 r. we wsi Świeciechów Podlaski, pow. Kraśnik Lubelski. Wojnę spędził przy rodzinie, pracował w kamieniołomie. Od 15 XII 1944 r. wartownik WUBP w Lublinie. Od stycznia 1946 r. wartownik WUBP, a od 30 IX 1948 r. PUBP we Wrocławiu. W 1950 r. ukończył sześciomiesięczną szkołę WUBP, po której 1 X 1950 r. awansował na stanowisko młodsze referenta referatu V PUBP we Wrocławiu. Od 1 VIII 1951 r. młodszy referent placówki Urzędu BP Kąty WUBP we Wrocławiu. Od 1 VI 1952 r. referent jednostki szyfrującej Referatu II PUBP w Środzie Śląskiej. Tu upijał się, utrzymywał stosunki intymne z pracownicą Urzędu i został pobity przez jej męża, też pracownika UB, w związku z tą sytuacją został przeniesiony. Od 1 III 1954 r. referent referatu II PUBP w Lubinie. Po likwidacji etatu w pionie II został przeniesiony do MO 15 V 1955 r. na stanowisko fotolaboranta laboratorium KP MO w Lubinie. Od 1 XI 1956 r. technik dochodzeniowy, od września

⁸⁰ AIPN Wr; 057/350, Akta osobowe Juliana Madeja.

roku następnego słuchacz kursu technik OSMO w Legionowie. Od 1 IX 1961 r. technik dochodzeniowy Referatu Operacyjnego KP MO w Lubinie. Od 1 IX 1964 r. Inspektor Techniki Dochodzeniowej Referatu Operacyjnego. Zwolniony 31 XII 1969 r.⁸¹

Bronisław Marek, lata 40., zbiory IPN

Marek Bronisław, syn Józefa, urodzony w 1926 r. w Sosnowcu. Z zawodu szofer. W 1942 r. został wywieziony na roboty przymusowe, po powrocie do Polski wstąpił do UB. Od 21 X 1945 r. referent gminny w PUBP Kłodzko. Od 14 I 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie. Podawano, że jedyną jego wadą jest pijaństwo i urządzanie awantur, za co było kilkakrotnie karany. Kiedy jednak 25 III 1947 r. po pijanemu pobił na ulicy intendenta Urzędu Stanisława Kałużnego, powodując jego niezdolność do pracy powyżej 20 dni (bił pistoletem po głowie) został zwolniony dyscyplinarnie 1 VI 1947 r.⁸²

Jerzy Merta, 1964 r., zbiory IPN

Merta Jerzy, syn Józefa, urodzony w 1928 r. w Kowlu, woj. Łuckie⁸³. Od 1943 r. pracował na kolei. Członek OMTUR, ZMP. Od 1949 do 1951 r. odbywał służbę wojskową (WOP). Od 19 XI 1951 r. młodszy referent referatu V PUBP w Lubinie, został wysłany do międzywojewódzkiej Szkoły BP we Wrocławiu. Od 1 V 1952 r. młodszy referent Sekcji 5 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu. Od 1 VII 1952 r. referent powiatowy PUBP w Lubaniu. Od 1 IX 1954 r. referent terenowy na gminę Pobiedna. Od 1 IV 1955 r. referent operacyjny PUdsBP w Lubaniu, od 1 I 1956 r. sekretarz Urzędu. Po 1956 r. pozostał w SB tej jednostki, od 1 III 1958 r. jako oficer operacyjny referatu ds. BP. Oficer dyżurny KP MO Lubią od września 1960 r. Od 15 VI 1964 r. oficer dyżurny KP MO Trzebnica. Od 1966 r. ponownie w Lubaniu, jako starszy referent ds. ORM. Zwolniony 31 XII 1969 r.

⁸¹ AIPN Wr; 080/345, Akta osobowe Mariana Małka.

⁸² AIPN Wr; 057/361, Akta osobowe Bronisława Marka.

⁸³ AIPN Wr; 0128/591, Akta osobowe Jerzego Mertę.

Stanisław Michalec, zbiory IPN

„poziom intelektualny niski, w ogóle brak życia, pracę wykonuje powoli, bardzo flegmatyczny, nie posiada żadnych kwalifikacji do pracy w Organach Bezpieczeństwa.”

Michalec Stanisław, syn Antoniego, urodzony w 1924 r. w m. Płoskirów, pow. Kamieniec Podolski. W 1936 r. wyjechał z rodziną do Kazachstanu, tam ukończył szkołę podstawową i rozpoczął naukę w technikum. Po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej pracował jako mechanik. Od 1943 r. służył w 1 Warszawskiej Brygadzie Artylerii im. J. Bema, z którą przeszedł cały szlak bojowy. Zdemobilizowany w 1945 r. osiedlił się w Bolestawcu. Referent gminny od 1 VI 1946 r., od 8 XI 1946 r. komendant urzędu, czasowo także zastępował intendenta Kałużnego. Został zwolniony na własną prośbę 1 VII 1947 r.²⁷¹

Antoni Michta, lata 40., zbiory IPN

„poziom intelektualny mierny, do samokształcenia specjalnego pociągu nie widać.”

Michta Antoni, syn Jana, urodzony w 1914 r. we wsi Maśłów, pow. Kielce, z zawodu górnik-kamieniarz. W czasie wojny dostał się do niewoli, a po zwolnieniu wstąpił do ZWZ. Po 1942 r. miał być członkiem GL, a od 1943 r. BCh w Maśłowie. Od 30 IV 1945 r. kierownik sekcji II PUBP w Trzebnicy, następnie starszy referent referatu III. Od lipca 1946 r. starszy referent p.o. szefa PUBP w Lubinie. Delegując go do Lubina wskazywano, że został przeniesiony z „braku odpowiedniejszej kandydatury”, dlatego formalnie został jedynie starszym referentem p.o. szefa. Jego pracę w Lubinie oceniano słabo, zdaniem szefa WUBP nie potrafił wywiązać się z nałożonych nań obowiązków, mimo to w marcu 1947 r. został przeniesiony na stanowisko zastępcy szefa PUBP w Sycowie. W latach 1947-1948 przebywał na kursie zastępców szefów CW MBP. Usiłował popełnić samobójstwo. Od 1 XI 1949 r. referent sekcji I Wydziału III WUBP we Wrocławiu, od 1951 r. inspektor przeciwpożarowy w Służ-

²⁷¹ AIPN Lu, 028/1038, Akta osobowe Stanisława Michalca.

bie Kwaterunkowo-Budowlanej Kwatermistrzostwa WUBP we Wrocławiu, tu rozwinął aktywność społeczną i polityczną, będąc nawet sekretarzem POP przy Kwatermistrzostwie. Został zwolniony 15 XII 1956 r. na własną prośbę. Znalazł bowiem pracę w Komendzie Wojewódzkiej Straży Pożarnej⁸⁵.

Jerzy Mieszczankowski, 1964 r., zbiory IPN

Mieszczankowski Jerzy, syn Stefana, urodzony w 1928 r. w Tomaszowie Mazowieckim. Szofer z zawodu, został skierowany do pracy w UB przez KP PPR w Lubinie. Od 21 X 1946 r. szofer PUBP w Lubinie. 8 VII 1948 r. samowolnie wziął samochód służbowy „Opel P4”, w drodze do Trzebnicy w lesie nie zachował bezpieczeństwa i doprowadził do wypadku (dachowanie). Jechał z nim wartownik, Kazimierz Sikorski. Mieszczankowski by ukryć swoją winę nakazał mówić wartownikowi, że w lesie do nich strzelano i stąd wypadek. Obaj wystrzelili także trochę amunicji dla zachowania pozorów. Szofer złożył w Chocianowie doniesienie na Posterunku MO o napadzie, „tworząc wśród funkcjonariuszy MO i w PUBP Lubin Legnic-

ki niepożądaną sytuację i nastrój”. Zwolniony dyscyplinarnie z dniem 1 IX 1948 r. za pijaństwo, niewywiązywanie się z obowiązków⁸⁶.

Tadeusz Mikołajczak, lata 40., zbiory IPN

Mikołajczak Tadeusz, syn Wojciecha, urodzony w 1929 r. we Francji. Tam był członkiem ZMP „Grunwald”, był uczniem cukierniczym. Od 1946 r. mieszkał w Polsce, wstąpił do MO we Wrocławiu. Od maja 1948 r. podoficer broni i amunicji w PUBP w Lubinie. Z dniem 1 I 1949 r. został przekazany do dyspozycji Szefa PUBP we Wrocławiu. Od 1 II 1949 r. oddziałowy Aresztu PUBP w Lubinie, jednocześnie pełnił funkcję dowódcy warty. Miał dobrą opinię. Złożył wniosek o zezwolenie na poślubienie Stefanii Pawelec i będąc na urlopie w Garwolinie, u rodziny narzeczonej (nie mając jeszcze zgody) wziął z nią ślub kościelny, a po powrocie cywilny. Dopiero po tym fakcie nadeszła zgoda. W efekcie został ukarany 7-dniowym aresztem i wydaleniem ze służby 31 I 1950 r.⁸⁷

⁸⁵ AIPN Wr; 079/6, Akta osobowe Antoniego Michty.

⁸⁶ AIPN Wr; 057/372, Akta osobowe Jerzego Mieszczankowskiego.

⁸⁷ AIPN Wr; 057/374, Akta osobowe Tadeusza Mikołajczaka.

Edward Miller, lata 40., zbiory IPN

Miller Edward, syn Michała, urodzony w 1924 r. w Zagórzcu, pow. Będzin, woj. kieleckie. Do 1938 r. mieszkał we Francji. W czasie wojny był robotnikiem przymusowym, za ucieczkę został odesłany do Gross-Rosen, skąd zbiegł w 1944 r. i do lutego 1945 r. odbywał służbę w wojsku sowieckim, był ranny. Po wojnie mianowano go sołtysem wsi Gross Hirschwerder (powiat Środa Śląska), został jednak zwolniony za pijaństwo. Przyjęty do UB w sierpniu 1945 r. jako młodszy referent Sekcji I PUBP w Środzie Śląskiej, zaś 7 XII 1945 r. przeniesiony do PUBP w Lubinie na stanowisko młodszego referenta Sekcji I. Został zwolniony w styczniu 1946 r.⁸⁸

Mieczysław Mista, 1963 r., zbiory IPN

Mista Mieczysław, syn Marcina, urodzony w 1922 r. w Zawierciu. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczył się na krawca. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych. Od 3 VIII 1945 r. młodszy referent Sekcji I PUBP w Jaworze, od 14 I 1946 r. referent gminny (Bolków), od 1 X 1947 r. dyscyplinarnie referent referatu IV. Od 1 IX 1948 referent referatu IV PUBP w Lubinie, w rzeczywistości pełnił obowiązki starszego referenta i kierownika referatu. W Lubinie był charakteryzowany negatywnie, że nie dba o godność osobistą, jest nieprawdopodobny, utrzymuje stosunki z wyrzuconymi z partii, jest niepopularny wśród pracowników. Mimo to szacowano, że „gdyby nie pociąg do wódki można by go wysunąć na kierownicze stanowisko”. W kolejnej charakterystyce z listopada 1950 r. wskazywano wręcz, że jest najlepszym pracownikiem operacyjnym, jedyne co mu przeszkadza to okresowe nadużywanie alkoholu oraz „tchórzliwość” w realizacji zadań. Od 1 IV 1951 r. referent sekcji V Wydziału IV WUBP we Wrocławiu. Od 10 IV 1952 do 31 VIII 1953 r. słuchacz kursu w CW MBP. Starszy referent

⁸⁸ AIPN Wr, 057/375, Akta osobowe Edwarda Millera.

Sekcji V Wydziału II WUBP we Wrocławiu od 1 IX 1953 r., kierownik Sekcji V „b” Wydziału IV od 15 II 1954 r., kierownik Sekcji I „a” Inspektoratu Wiejskiego od 1 IX 1954 r., kierownik Sekcji VI Wydziału IV i jednocześnie zastępcą naczelnika Wydziału IV od 1 IV 1955 r. Od 1 I 1957 r. zastępcą komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Świdnicy. Jako pierwszy na Dolnym Śląsku z kierowników referatów SB w powiatach ukończył studia wyższe w 1962 r. Od 1 VIII 1964 r. zastępcą komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Legnicy; od 1 XI 1965 r. II zastępcą komendanta MO na miasto i powiat Wałbrzych. Został zwolniony ze służby 31 X 1967 r.⁸⁹

Bolesław Molak, lata 40., zbiory IPN

Molak Bolesław, syn Karola, urodzony w 1923 r. w Kołomyji, woj. stanisławowskie. W czasie wojny robotnik kolejowy. W 1944 r. służył krótko w Istriebitielnym Batalionie przy NKWD w Kołomyji, skąd został przeniesiony do wojska polskiego. Po przyjeździe na Dolny Śląsk pracował w Fabryce Celulozy w Bardzie Śląskim, aktywny członek ZWM. Został wysłany do UB przez KP PZPR w Ząbkowicach Śląskich. Od 20 IV 1950 r.

młodszy referent referatu V PUBP w Lubinie. Jesienią 1950 r. Szef PUBP usiłował rozwiązać problem braku obsady referatu I poprzez przeniesienie Molaka z referatu V. Do referatu I skierowano bowiem świeżego człowieka bez doświadczenia, Michała Wojciechowskiego. W WUBP nie zgodzono się jednak na przeniesienie. Z czasem prowadzona wobec Bolesława Molaka kontrola specjalna wykazała, że jego brat był w Armii Andersa i pozostawał w kartotece PUBP Wałbrzych. Z tego powodu odmawiano mu awansu, a w 1951 r. szef PUBP w Lubinie wniósł wręcz o przeniesienie do referatu gospodarczego, gdzie z jednej strony jako niepewny politycznie nie miał dostępu do informacji operacyjnych, z drugiej zaś pozostawiano mu możliwość awansu. Dotychczasowego referenta gospodarczego Tadeusza Bilińskiego miano odesłać do dyspozycji Szefa WUBP za lekceważenie obowiązków, pijaństwo i lenistwo. Decyzją naczelnika Wydziału Personalnego został jednak zwolniony 31 I 1952 r. jako „element niepewny”⁹⁰.

⁸⁹ AIPN Wr, 058/760, Akta osobowe Mieczysława Misty.

⁹⁰ AIPN Wr, 057/382, Akta osobowe Bolesława Molaka.

Władysław Mordarski, zbiory IPN

„w miarę swoich możliwości pomaga Kierownictwu tutejszej Delegatury w utrzymaniu oblicza moralnego pozostałych pracowników, dzięki czemu oblicze moralne pracowników jest obecnie dość dobre”

Mordarski Władysław, syn Wojciecha, urodzony w 1921 r. w Chochorowicach, pow. Nowy Sącz. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej, od 1931 do 1940 r. miał się różnych prac dorywczych. W 1940 r. zatrudniono go u volksdeutscha w Bieczycach Dolnych, dzięki czemu nie musiał wyjeżdżać na roboty przymusowe do Niemiec. Od sierpnia 1945 r. mieszkał w Kamiennej Górze na Dolnym Śląsku. Przyjęty do służby 28 VIII 1945 r. w charakterze wartownika PUBP w Kamiennej Górze. Poza służbą uzupełniał wykształcenie. Od 1947 do początków 1951 r. pełnił funkcję kuriera poczty specjalnej (odpowiedzialny funkcjonariusz chorował na gruźlicę). W 1951 r. ukończył kurs w Szkole Międzywojewódzkiej we Wrocławiu. Od 30 XI 1951 r. młodszy

referent referatu I PUBP w Lubinie. Od 1 V 1952 r. referent terenowy na gminę Szklary. Od 1 IV 1955 r. referent operacyjny delegatury, od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny delegatury. Zbierał w miarę pozytywne charakterystyki, w 1955 r. był Sekretarzem POP PZPR przy Delegaturze. Zwolniony 31 XII 1956 r. w ramach reorganizacji, co uzasadniono faktem, iż „jest słabym operacyjnie pracownikiem i nie podobał się zadaniom”⁹¹.

„karny, o zapatrywaniach demokratycznych, słaby aktywnie”

Nahorniak Edward, syn Władysława, urodzony w 1920 r. w Stanisławowie. Wstąpił ochotniczo do Szkoły Podchorążych Piechoty w Jarosławiu, z której go zwolniono z powodu choroby. Ukończył Liceum Handlowe. Od 1937 r. pracował jako urzędnik w Zarządzie Gminy w Jarosławiu, następnie jako rachmistrz w Wydziale Powiatowym, buchalter, pracownik fizyczny. Po wojnie próbował wrócić do służby wojskowej w Szkole Oficerskiej w Lublinie, ale został zwolniony. Członek PPR w Ząbkowicach Śląskich od 1946 r. Od stycznia 1946 r. referent gospodarczy PK MO w Strzelinie, w lipcu tego roku został przeniesiony do KW MO we Wrocławiu, a w październiku do PK MO w Ząbkowicach Śląskich. Od 1 II 1949 r. rachmistrz-płatnik referatu gospodarczego PUBP w Lubinie. Tu miano do niego zastrzeżenia. Był karany za m.in. samowolne opuszczenie pracy i wyjazd bez zezwolenia do Jarosławia do rodziny jesienią 1948 r. Nie chciał także zwolnić mieszkania w Ząbkowicach Śląskich, a burmistrzowi miasta groził konsekwencjami za upominanie się o opuszczenie przez niego lokalu. Kontrola w Urzędzie w Lublinie wykazała także braki w kasie na prawie 140 tys. złotych. Został dyscyplinarnie zwolniony na wiosek Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy 31 X 1949 r.⁹²

⁹¹ AIPN Wr, 057/384, Akta osobowe Władysława Mordarskiego.

⁹² AIPN Wr, 057/393, Akta osobowe Edwarda Nahorniaka.

Niewiadomski Stanisław, syn Stanisława, urodzony w 1928 r. w Komornikach, pow. Wieluń. Do 1939 r. ukończył trzy klasy szkoły powszechnej, następnie do 1942 r. pracował jako parobek. W 1942 r. został wywieziony na roboty przymusowe. Po zakończeniu wojny pracował jako uczeń fryzjerski w Sławnie (na Pomorzu Zachodnim), od 1947 r. w PGR w Ścinawce Średniej, powiat Kłodzko. Od 1949 r. odbywał służbę wojskową w KBW w Warszawie. Od 5 XI 1951 r. wartownik ochrony PUBP w Jaworze. Od 1 V 1952 r. pomoc komendanta gmachu PUBP w Lubinie. Karany za pijaństwo i wywoływanie awantur (w tym strzelanie z broni), za zawarcie związku małżeńskiego przed otrzymaniem zgody, został zwolniony dyscyplinarnie z dniem 15 XI 1953 r.⁹³

Józef Nowak, lata 50., zbiory IPN

Nowak Józef, syn Ignacego, urodzony w 1926 r. miejscowości Paskrzynie pow. Piotrków Trybunalski. Do 1941 r. uczęszczał do szkoły, w tym też roku został wywieziony na roboty przymusowe. Do Polski wrócił w 1946 r., w następnym roku powołany do odbycia służby wojskowej – służył w Wojskach Ochrony Po-

granicza. Po demobilizacji w 1949 r. zatrudnił się w Oleśnickich Zakładach Roszarniczych jako stróż, a następnie komendant straży. W podaniu o przyjęcie do pracy napisał: „chcę stanąć w szeregach tych ludzi, którzy budują Polskę sprawiedliwą, silną, w której nie będzie więcej wyzysku człowieka przez człowieka”. Swoją karierę początkowo związał z PUBP w Wołowie. Od 15 VII 1950 r. referent broni, potem od 1 IX 1954 r. referent powiatowy, od 1 IV 1955 r. starszy referent operacyjny. Po roku pracy operacyjnej wniósł o zwolnienie, motywując to stanem zdrowia i odmową przeniesienia go na stanowisko nieoperacyjne. Od 1 XII 1955 r. sekretarz delegatury w tym mieście. Po zmianach z końca 1956 r. sekretarz Referatu SB, a od listopada 1957 r. ponownie starszy oficer operacyjny. W latach 1958-1960 przebywał w szkole oficerskiej SB MSW w Legionowie, po której został przeniesiony do Lubina. Od 1 VIII 1960 r. starszy oficer operacyjny Referatu SB KP MO w Lubinie. Uznano bowiem, że będzie się nadawał do zabezpieczania powstającego Kombinatu Górniczo-Hutniczego. Obok tych obowiązków już w 1962 r. pełnił także funkcję I sekretarza POP PZPR. Od 1 IV 1967 r. starszy inspektor operacyjny Referatu ds. SB KP MO w Lubinie. Po kilku latach, doceniając jego umiejętności, powierzono mu także funkcję koordynatora pracy całej grupy oficerów operacyjnych. Przez cały okres służby był oceniany bardzo pozytywnie na polu pracy operacyjnej i politycznej. Zwolniony na własną prośbę w związku ze stanem zdrowia i uzyskaniem uprawnień emerytalnych 16 XII 1972 r.⁹⁴

⁹³ AIPN Wr; 057/399, Akta osobowe Stanisława Niewiadomskiego.

⁹⁴ AIPN Wr; 057/402, Akta osobowe Józefa Nowaka; J. Syrnok, *Urząd Bezpieczeństwa w Wołowie (1945–1956)*, Wrocław 2010, s. 54, 56, 59-60.

Olczak Władysław, syn Franciszka, urodzony w 1915 r. w Warszawie. Z zawodu szofer. W czasie wojny przebywał w obozach koncentracyjnych (Auschwitz, Buchenwald). Od 17 IX 1945 r. szofer PUBP w Jaworze. Tu skarżono się na jego pijaństwo, urządzenie awantur, wręcz o sabotowanie pracy w momencie, gdy nie chciał mu się gdzieś wyjeżdżać. Wnioskowano o przeniesienie licząc, że zmiana otoczenia go zmieni. Z dniem 15 VIII 1946 r. przeniesiony na stanowisko szofera PUBP w Lubinie. Tu początkowo szef Urzędu Michta ocenił go dobrze, ale Olczak znowu zaczął pić, zgubił legitymację służbową. Zwolniony dyscyplinarnie za pijaństwo i wywołanie awantur z dniem 1 X 1947 r.⁹⁵

Czesław Orzeł, lata 40., zbiory IPN

Orzeł Czesław, syn Stanisława, urodzony w 1915 r. w Kobiątkach, pow. Opatów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. W latach 1932-1937 pracownik Starachowickich Zakładów Górniczych, następnie odbywał służbę wojskową. Uczestnik kampanii wrześniowej, w niewoli przebywał do 1942 r. W 1944 r. został

wywieziony na roboty przymusowe. Od 23 I 1946 r. komendant Urzędu PUBP w Lubinie. Od 15 IX 1946 r. referent gminny. Od 1 IX 1947 r. szef PUBP nakazał mu pracę w referacie III, wnosząc jednocześnie o awans na starszego referenta kierownictwa za dobrą pracę. Od 1 X 1947 r. starszy referent kierownictwa. W 1947 r. oskarżono go o dokonywanie bezprawnych rewizji, m.in. w grudniu 1946 r. u Ireny Ertel i Jana Nowaka. Zwykle rzeczy zabierane podczas rewizji (radioadapter, broń, opony samochodowe) trafiały do depozytu PUBP i były zwracane właścicielom po zakończeniu postępowaniu, czy wyjściu z więzienia. Orzeł pełnił także funkcję intendenta PUBP w Lubinie, gdy był nim Stanisław Kałużny. Od lutego 1948 r. przebywał na kursie w CW MBP. Od 1 V 1949 r. starszy referent kierownictwa PUBP w Jaworze, od 1 X 1949 r. starszy referent Sekcji VI Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, właściwie od początku zatrudniony w Referacie Wojskowym WSK Psie Pole. Od 31 XII 1950 r. starszy referent sekcji II Wydziału IV. Na początku 1952 r. został przeniesiony do Wałbrzycha jako starszy referent kierownictwa PUBP, od 1 V 1952 r. kierownik Sekcji V p.o. zastępcy szefa Urzędu; od 1 I 1953 r. kierownik RO na obiekcie Fabryka Porcelany Wałbrzych. W 1953 r. podczas kontroli okazało się, że Orzeł przed wojną był członkiem Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży oraz „Strzelca”, a w czasie wojny współpracował z Niemcami. Poza tym miał pić i awanturować się, został zwolniony dyscyplinarnie 30 XI 1953 r.⁹⁶

Pachana, brak bliższych danych, kucharka, występuje na liście płac w marcu 1946 r.

⁹⁵ AIPN Wr; 057/407, Akta osobowe Władysława Olczaka.

⁹⁶ AIPN Wr; 058/818, Akta osobowe Czesława Orła, k. 39, 93, 97, 100.

Stanisław Paciepnik, lata 40., zbiory IPN

Paciepnik Stanisław, syn Franciszka, urodzony w 1926 r. w Niemczech⁹⁷. W czasie wojny robotnik leśny. Do UB skierowany przez KW PPR w Legnicy. Od 25 VIII 1945 r. strażnik Wydziału Więzień i Obozów WUBP w Legnicy. 15 IV 1946 r. przeniesiony na stanowisko wartownika w PUBP w Lubinie. Był karany na początku 1946 r. za przeprowadzenie bezprawnej rewizji. W kwietniu 1947 r. zwrócono się o przeniesienie go na stanowisko referenta gminnego. Został zwolniony dyscyplinarnie 1 X 1947 r. za pijaństwo i lekceważenie obowiązków służbowych⁹⁸.

⁹⁷ AIPN Wr, 057/415, Akta osobowe Stanisława Paciepnika.

⁹⁸ AIPN Wr, 057/415, Akta osobowe Stanisława Paciepnika; *ibidem*, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego. [Lubin kwiecień 1947 r.], k. 30.

Stanisław Pactwa, 1949 r., zbiory IPN

„prośbę motywuję zamiłowaniem do wymienionej służby w Urzędzie Bezpieczeństwa”

Pactwa Stanisław, syn Jana, urodzony w 1917 r. w Libiążu Wielkim, pow. Chrzanów. Po ukończeniu szkoły powszechnej zaciągnął się do Junackich Hufców Pracy, następnie w wieku 17 lat wstąpił do wojska, ukończył szkołę podoficerską. W 1940 r. został wywieziony na roboty przymusowe, gdzie spędził całą okupację. Na początku 1946 r. zwrócił się o przyjęcie do pracy w UB, pisząc iż swoją prośbę motywuje „zamiłowaniem do wymienionej służby w Urzędzie Bezpieczeństwa”. Prawdopodobnie został zatrudniony na stanowisku oficera śledczego w PUBP w Lubinie już we wrześniu 1945 r., ale nie był zatwierdzony na to stanowisko aż do początku 1946 r. Pomimo oceny ze stycznia tegoż roku, że na stanowisko się nie nadawał (referent z Wydziału Personalnego WUBP Łaskawski pisał o nim: „niekonsekwentny, tchórzliwy, charakter słaby”), nie odwołano go. Od 1 IV 1947 r. oficer śledczy, a następnie starszy oficer śledczy WUBP we Wrocławiu.

Od 1 IX 1949 r. p.o. kierownika sekcji 2 Wydziału Śledczego. Od 6 II 1952 r. zastępca p.o. naczelnika Wydziału Śledczego WUBP w Białymstoku. Od 1 IV 1953 r. naczelnik Wydziału Śledczego. Zwolniony w stopniu kapitana 15 VII 1954 r. Powodem zwolnienia było niewywiązywanie się z obowiązków służbowych, brak umiejętności pracy z podwładnymi. Prawdziwe powody były jednak zapewne inne, chodziło o to, że ukrył swe przedwojenne związki z organizacjami katolickimi (przynależność do KSMM), fakt usługiwania do mszy, zawodową służbę wojskową od 1936 do 1939 r. i w końcu wzięcie ślubu kościelnego w 1950 r., kiedy był kierownikiem sekcji. Chyba ponownie zwracał się o przyjęcie do MO, z powodu okoliczności zwolnienia odmówiono mu⁹⁹.

Edward Pajęcki, lata 70., zbiory IPN

**„znając swoje zainteresowania
i predyspozycje jestem pewien, że nie
zrobię zawodu swoim przełożonym”**

Pajęcki Edward, syn Tadeusza, urodzony w 1949 r. w Wołowie. W Brzegu Dolnym ukończył szkołę podstawową oraz Zasadniczą Szkołę Zawodową. Po odbyciu zasadniczej służby wojskowej w 1970 r. pracował w Nadodrzańskich Zakładach Przemysłu Organicznego „Rokita” i w Warsztatach Szkolnych Technikum Chemicznego w Brzegu Dolnym. Uczęszczał do technikum wieczorowego dla pracujących. W 1973 r. zdał maturę i zatrudnił się w MPGK w Wołowie. Sam zgłosił się do pracy w resorcie. Od IX 1973 r. milicjant plutonu służbowego KD MO Wrocław-Krzyki. Na własną prośbę został przeniesiony 1 II 1974 r. do KP MO w Lubinie. Już po kilku miesiącach miał „na łączności” dwóch tajnych współpracowników, zdołał też ustalić autora anonimu przesłanego do Radia Wolna Europa. Od 1 IX 1974 r. inspektor SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa. Od 1 VI 1975 r. inspektor Wydziału III SB KW MO w Legnicy. Ukończył szkołę chorążych i od 1 VII 1976 r. został inspektorem Grupy Operacyjnej w Lubinie Wydziału III SB. Od 1 VII 1979 r. inspektor Wydziału III „A” (następnie Wydziału V) KW MO w Legnicy. Odbił przeszkolenie w Wydziale Śledczym. W okresie wprowadzania stanu wojennego przebywał na leczeniu, miał ujemną charakterystykę służbową, zarzucano mu niezdyscyplinowanie, aroganckie zachowanie wobec przełożonych i podwładnych, odmawiał wykonywania rozkazów. Ukończył Wieczorowy Uniwersytet Marksizmu i Leninizmu przy KW PZPR w Legnicy oraz studia magisterskie w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Wrocławskiego. W związku z problemami zdrowotnymi został uznany za niezdolnego do służby na zajmowanym stanowisku służbowym, zaproponowano mu stanowisko dowódcy plutonu ZOMO, ale odmówił. Miał pozwalać sobie na pogróżki wobec kierownictwa Komendy Wojewódzkiej oraz wymuszał zwolnienia lekarskie. W związku z tym wszczęto postępowanie dyscyplinarne i między 1 III a 4 IV 1983 r. był zawieszony w czynnościach służbowych. Zwolniony 5 IV 1983 r., co określono rozwiązaniem najłagodniejszym „w tej sytuacji”. Udało mu się uzyskać skrócenie zastrzeżenia na wyjazd do krajów kapitalistycznych w związku z planowanym wyjazdem na kontrakt do krajów arabskich w 1986 r.¹⁰⁰

⁹⁹ AIPN Bi, 043/584, Akta osobowe Stanisława Pactwy; AIPN Bi, 98/1061, Akta osobowe Stanisława Pactwy.

¹⁰⁰ AIPN Wr, 057/690, Akta osobowe Edwarda Pajęckiego.

Eugeniusz Paluch, lata 40/50., zbiory IPN

Paluch Eugeniusz, syn Stefana, urodzony w 1926 r. we Lwowie, rzeźnik z zawodu. Od 1944 do 1947 r. służył w wojsku. Z dniem 16 VIII 1947 r. buchalter PUBP w Lubaniu, od 1 X 1947 r. intendent aparatu gospodarczego. W 1948 r. na podstawie kontroli specjalnej uznano, że jest wrogo ustosunkowany do ZSRR. Od 1 I 1949 r. starszy referent referatu gospodarczego PUBP w Lubinie. 15 V 1950 r. został przeniesiony dyscyplinarnie na stanowisko starszego referenta sekcji gospodarczej PUBP w Jeleniej Górze z powodu zatargu z szefem. Kierownik sekcji gospodarczej od 1 III 1951 r. Od 1 V 1952 r. kierownik referatu budowlanego Służby Kwatermistrzowskiej WUBP we Wrocławiu. Od 1 XII 1953 r. starszy referent i zastępca naczelnika Służby Transportu WUBP we Wrocławiu. Całą dalszą karierę związał z Wrocławiem na stanowiskach: kierownika Służby Samochodowej, pomocnika dowódcy ds. technicznych Grupy Operacyjnej, inspektora Służby Transportowej Kwatermistrzostwa, inspektora Wydziału Transportu KW MO we Wrocławiu. Zwolniony 30 IX 1970 r., został ponownie przyjęty

1 XI 1982 r. jako pomocnik szefa sztabu ds. operacyjno-szkoleniowych ZOMO we Wrocławiu. Ostatecznie zwolniony 15 VII 1985 r.¹⁰¹

Henryk Panfil, 1962 r., zbiory IPN

Panfil Henryk, syn Józefa, urodzony w 1939 r. we wsi Bródzki, pow. Inowrocław. Ukończył Technikum Chemiczne w Inowrocławiu w 1959 r., następnie rozpoczął studia na Wydziale Chemii Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, z których musiał zrezygnować z powodu warunków materialnych. Od 1960 r. odbywał służbę wojskową. Uzasadniając swoje podanie o przyjęcie do SB pisał, że podczas odbywania służby wojskowej współpracował z kontrwywiadem wojskowym i ta praca mu się spodobała. Rozpoczął służbę w 1962 r. w Wydziale III KW MO we Wrocławiu, od 1 III 1963 r. oficer operacyjny Wydziału II, od 15 VII 1964 r. ponownie w Wydziale III. Odbywał szkolenie w Legionowie. Nie mogąc znaleźć mieszkania we Wrocławiu poprosił o przeniesienie. Od 15 X 1965 r. był funkcjonariuszem SB w Jaworze. Cały czas pracował w zakresie „ochrony gospodarki narodowej” i w związku z nabytymi umiejętnościami przeniesiono go właśnie do Lubina¹⁰².

¹⁰¹ AIPN Wr, 0219/1826, Akta osobowe Eugeniusza Palucha, Charakterystyka służbowa [Palucha Eugeniusza], Wrocław 11 VIII 1952 r., k. 65.

¹⁰² AIPN Wr, 057/775, Akta osobowe Henryka Panfila, Wniosek personalny, Wrocław 1 X 1969 r., k. 241.

Od 16 X 1969 r. inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa w Lubinie. Tu jednak zbierał „średnie” oceny, uważano bowiem, że ze względu na doświadczenie stać go na lepsze wyniki pracy. Po roku miał na koncie tylko jednego tajnego współpracownika, zajmował się kopalnią ZG „Rudna”²⁹⁰. Dwa lata później na kontakcie miał już sześciu informatorów. Od 1972 r. starał się o przyjęcie do Akademii Spraw Wewnętrznych, udało mu się to dopiero w 1974 r. Studia ukończył w 1977 r. W opinii służbowej komendant ASW zawarł ocenę, iż jest bardzo dobrym kandydatem na stanowisko kierownicze. Skierowano go do pracy w KW MO w Legnicy, gdzie pracował jako starszy inspektor w Wydziale Inspekcji. Od 16 VIII 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału „B”, od 1 III 1983 r. powierzono mu jednocześnie pełnienie obowiązków zastępcy komendanta miejskiego ds. SB KMMO w Lubinie, następnie RUSW w Lubinie. Tu już w grudniu zwrócił się o odwołanie z zajmowanego stanowiska ze względu na zarzuty co do jakości jego pracy, zachowania względem innych osób, zbyt bliskich relacji w miejscowymi notablami (dyrekcje zakładów i instytucji). W odpowiedzi wskazywał, że zbiera efekty błędów w polityce kadrowej w RUSW jakie popełniono przed nim. Odwołany z tego stanowiska 5 IV 1984 r. Wrócił na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału „B” p.o. naczelnika tego Wydziału. Nie zatwierdzono jednak go na to stanowisko z powodu „kompletnego braku zdolności organizacyjnych”. Był członkiem zarządu MKS Zagłębie Lubin, wiceprezesem Okręgowego Związku Tenisa Stołowego WFS w Legnicy. Zwolniony ze względu na stan zdrowia 31 grudnia 1987 r.

Pankiewicz Stanisława, brak bliższych danych, maszynistka, występuje na liście płac w lutym 1946 r.

Zygmunt Parka, lata 40., zbiory IPN

Parka Zygmunt, syn Jana, urodzony w 1926 r. w Ćmielowie, pow. Opatów²⁹¹. Od 1942 r. na robotach przymusowych. Z zawodu fryzjer. Od 8 VII 1945 r. wartownik PUBP w Oławie, od października 1945 r. młodszy referent Sekcji III, od września 1946 r. referent referatu III. Od 1 VII 1947 r. słuchacz CW MBP, ukończył kurs szyfrowy. Od 1 V 1948 r. szyfrant-fotograf Referatu II PUBP w Oławie. Od 15 X 1949 r. szyfrant-fotograf PUBP w Lubinie. W marcu 1950 r. został przeniesiony na stanowisko szyfranta-fotografa PUBP w Wołowie, ponieważ jednostka ta nie miała szyfranta, a WUBP w 1950 r. nie posiadało łączności szyfrowej z aż ośmioma powiatami. Od 13 VIII 1951 r. szyfrant-fotograf PUBP w Świdnicy. Skreślony z ewidencji 12 VI 1953 r. w związku ze zgonem (chorował).

¹⁰³ AIPN Wr, 057/775, Akta osobowe Henryka Panfila, Opinia służbowa za okres od dnia 16 XII 1969 r. do dnia 31 XII 1970 r., Lubin 31 I 1971 r., k. 245.

¹⁰⁴ AIPN Wr, 058/840, Akta osobowe Zygmunta Parki.

Stefan Partyka, lata 40., zbiory IPN

Partyka Stefan, syn Kacpra, urodzony w 1922 r. w Czela-dzi, pow. Będzin. W czasie wojny pracował jako robotnik, m.in. w kopalni w Michałkowicach, z zawodu ślusarz. Od 1 III 1945 r. młodszy oficer śledczy PUBP w Olkuszu, absolwent CS MBP w Łodzi. Od 12 X 1945 r. zastępca kierownika PUBP w Trzebnicy, od 1 II 1946 r. kierownik jednostki. Od 1 XII 1946 r. w dyspozycji szefa WUBP we Wrocławiu, objął na krótko kierownictwo PUBP w Lubinie, jeszcze w grudniu 1946 r. przeniósł się do Żar. Zwolniony dyscyplinarnie 6 VIII 1947 r. w związku z podejrzeniami o współpracę z Niemcami w czasie wojny¹⁰⁵.

Michał Pawlik, lata 40., zbiory IPN

Pawlik Michał, syn Jana, urodzony w 1924 r. w Godziszkach, pow. Biała. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych. Od 29 VIII 1945 r. wartownik PUBP w Górze. Po uzyskaniu oceny niedostatecznej na kursie w WUBP, został przeniesiony 1 VI 1947 r. na stanowisko kuriera Poczty Specjalnej PUBP w Lubinie. Podczas kontroli specjalnej pojawiły się oskarżenia o to, że jego ojciec miał namawiać rodzinę do wpisania się na niemiecką listę narodowościową. Z tego powodu został zwolniony ze służby z dniem 1 VII 1948 r.¹⁰⁶

¹⁰⁵ AIPN Wr, 059/2040, Akta osobowe Stefana Partyki. Lista płac za lipiec, sierpień i wrzesień.

¹⁰⁶ AIPN Wr, 057/420, Akta osobowe Michała Pawlika.

Stanisław Pęczkowski, zbiory IPN

Pęczkowski Stanisław, syn Stefanii, urodzony 1 V 1928 r. w miejscowości Iwierzycy, pow. Dębica. Ukończył 5 klas szkoły powszechnej, bez zawodu. W czasie okupacji został wywieziony na roboty przymusowe. Młodszy referent referatu IV od 15 XI 1951 r. Wyślany na 6-miesięczny kurs w Szkole Międzywojewódzkiej, po ukończeniu której został przeniesiony 1 V 1952 r. na stanowisko młodszego referenta Sekcji 5 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu. Trzy miesiące później skierowano go do Sekcji 1 Wydziału „A” WUBP, gdzie pełnił funkcję młodszego wywiadowcy. Zwolniony dyscyplinarnie 31 III 1953 r. w związku z aresztowaniem za awanturowanie się publicznie po pijanemu. 15 V 1953 r. Sąd Rejonowy we Wrocławiu skazał go na 2,5 roku więzienia¹⁰⁷.

Piątkowski Antoni, syn Aleksandra, urodzony w 1927 r. w Sulejowie, pow. Piotrków Trybunalski, woj. łódzkie. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych. Po wojnie pracował w kamieniołomie, od 1946 do 1948 r. był zatrudniony w MO w Radomsku, skąd został zwolniony. Od 1948 do 1950 r. odbywał służbę wojskową. Od 1 XII 1950 r. wartownik PUBP w Dzierżoniowie. Był tu karany za lekceważenie obowiązków i wulgarne zwracanie się do przełożonych. Od 1 V 1952 r. pomoc komendanta gmachu PUBP w Lubinie. Wyślany na szkołę WUBP poprosił o zwolnienie z niej, bo nie dawał sobie rady. W Lubinie także awanturował się po pijanemu. Ostatecznie zwolniony 30 IX 1952 r. na własną prośbę.¹⁰⁸

**„z rozmowy i fizjonomji wyczuwam,
że żyje on stale pod czyimiś wpływami”**

Pluta Roman, syn Kazimierza, urodzony 25 II 1918 r. w miejscowości Śliwaków, pow. Radomsko. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Praktykował w zawodzie rzeźnika, ochotniczo wstąpił do wojska, w czasie kampanii wrześniowej trafił do sowieckiej niewoli, z której zbiegł. Wojnę spędził na gospodarstwie rodziców, wstąpił wówczas do PPS, od 1944 r. członek grupy partyzanckiej AK „Brzeszczota”¹⁰⁹. Do UB skierowany przez KW PPS razem z Zygmuntem Dróżdżem. Od 28 VIII 1945 r. komendant plutonu ochrony PUBP w Lubinie. Dość szybko uznano, że się nie nadawał na to stanowisko i z dniem 1 XI 1945 r. został zwolniony¹¹⁰.

¹⁰⁷ AIPN Wr, 059/2068, Akta osobowe Stanisława Pęczkowskiego.

¹⁰⁸ AIPN Wr, 057/429, Akta osobowe Antoniego Piątkowskiego.

¹⁰⁹ Zob. biogram Zygmunta Dróżdża.

¹¹⁰ AIPN, 056/774, Akta osobowe Romana Pluty.

Euzebiusz Płaza, lata 40., zbiory IPN

Płaza Euzebiusz, syn Aleksego, urodzony w 1925 r. w Wólce Bodzechowskiej, pow. Opatów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Do 1943 r. pracował w kopalni rudy żelaza w Sowiej Górze, następnie został wywieziony na roboty przymusowe. Pierwotnie wnioskowano o zatrudnienie go na stanowisku młodszego referenta Sekcji I. Od 12 IX 1945 r. lub 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie. W 1946 r. pełnił funkcję dowódcy plutonu ochrony. W styczniu 1950 r. szef PUBP wnosił o przeniesienie Płazy do referatu II, bowiem dotychczas pracująca tam Stanisława Antonkiewicz nie dawała sobie rady z obowiązkami dotyczącymi pracy operacyjnej (rozpracowywanie pracowników Poczty). Od 1 IV 1950 r. szyfrant-fotograf PUBP w Lubinie, w 1951 r. ukończył kurs szyfrantów w CW MBP. Był I sekretarzem POP przy Urzędzie. Od 1 V 1952 r. starszy referent jednostki szyfrującej PUBP w Lubinie. Podczas kontroli stanu dyscypliny na początku grudnia 1953 r. wniesiono zastrzeżenia wobec pięciu funkcjonariuszy, w tym chorążego Płazy, dlatego wnioskowano

o przeniesienie go na inny teren. Płaza pracował w Lubinie już 8 lat, miał szereg znajomości. Od 1 III 1954 r. starszy referent referatu II PUBP w Środzie Śląskiej, w którym to mieście pracował do końca służby jako starszy referent Delegatury, oficer operacyjny, od 1 I 1957 r. sekretarz referatu ds. SB KP MO w Środzie Śląskiej. Od 1 VIII 1958 r. starszy referent gospodarczy, od 1 VIII 1962 r. kierownik referatu gospodarczo-finansowego. Został zwolniony w 1971 r.¹¹¹

Zofia Płaza, lata 50., zbiory IPN

Płaza Zofia, z domu Skrzat, córka Stanisława, urodzona w 1928 r. w Murzysku, woj. wołyńskie. W 1946 r. wróciła do Polski, pracowała jako sekretarka w starostwie w Lubinie. Została skierowana do pracy w UB przez KP PPR. Od 7 V 1947 r. maszynistka PUBP w Lubinie, we wrześniu 1947 r. zmieniła nazwisko na Płaza. W charakterystyce z 1950 r. znalazło się stwierdzenie, że „gadatliwa nie jest”. Była przewodniczącą Ligi Kobiet przy Urzędzie. W 1951 r. pojawiła się propozycja przeniesienia na stanowisko rachmistrza-płatnika. Dotychczasowego rachmistrza planowano przesunąć do referatu IV

¹¹¹ AIPN Wr, 0219/1276, Akta osobowe Euzebiusza Płazy.

jako pracownika operacyjnego. Naczelnik Wydziału Finansowego WUBP stwierdził jednak, że nie ma potrzeby zmieniać ludzi na stanowiskach. Od 1 IX 1951 r. sekretarka PUBP w Lubinie. Od 1 V 1952 r. sekretarz sekretariatu, zwolniona na własną prośbę 31 VII 1952 r. Po odejściu napisała obszerny raport, w którym opisywała nie tylko sprawę plotek o jej rzekomym romansie z jednym z funkcjonariuszy (Józef Krzywiński), ale generalnie poddała krytyce działania ówczesnego szefa, Lichosika. W sprawie Krzywińskiego Płaza podała, że ze względu na obowiązki służbowe miała częsty z nim kontakt. Krzywiński był m.in. bibliotekarzem i kierownikiem świetlicowym, członkiem Egzekutywy, opiekunem Koła Ligi Kobiet. Stąd plotki o flircie. Opisała krytycznie funkcjonowanie Urzędu po wyjeździe Ścibora na kurs do CW MBP: „Z-ca Lichosik nie przywiązywał najmniejszej uwagi co do pracy zawodowej...”, wykorzystywał samochody do celów prywatnych (jeździł np. na polowania), zatrudnił w otwartym od grudnia 1951 r. konsumie przy Urzędzie swoją szwagierkę, Jadwigę Adydan, która spekulowała towarem, doprowadzając do strat i niedoborów. Lichosik miał także traktować Urząd jak folwark. Powtórnie została przyjęta do pracy w resorcie jako maszynistka KP MO w Środzie Śląskiej z dniem 16 IX 1958 r., gdzie przepracowała kolejne dwie dekady jako sekretarz sekretariatu, kierownik Referatu Ogólnego KP MO, a od 1 VI 1975 r. sekretarz-maszynistka Komisariatu MO w Środzie Śląskiej. Została zwolniona 15 VI 1977 r.¹¹²

Ryszard Przybyszewski, 1974 r., zbiory IPN

Przybyszewski Ryszard, syn Adama, urodzony w 1953 r. w Grodkowie. Jego ojciec był funkcjonariuszem KP MO (dzielnicowy) w Lubinie. Ryszard w 1972 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące w Lubinie, w tym samym roku rozpoczął służbę zasadniczą w wojsku. Od 1 XII 1974 r. inspektor operacyjny SB w Lubinie. Od 1 VI 1975 r. młodszy inspektor Wydziału III SB KW MO w Legnicy. Od września 1975 r. do czerwca 1976 r. słuchacz Szkoły Chorążych SB w Ośrodku Szkolenia Kadr Kierowniczych MSW w Łodzi. W ramach pracy w Wydziale III był funkcjonariuszem grupy operacyjnej w Lubinie, zajmował się zabezpieczeniem operacyjnym ZG „Rudna”. W latach 1979–1982 szkolił się w WSO MSW im. F. Dzierżyńskiego w Legionowie. Jako podchorąży był wykorzystywany do różnych akcji operacyjnych, m.in. akcji „Zjazd”, „Lato 80” w Legnicy (w ramach praktyk wakacyjnych). Po wprowadzeniu stanu wojennego 20 XII 1981 r. podczas jednego z patroli na terenie Warszawy upili się z towarzyszącym im dzielnicowym, za co był karany dyscyplinarnie. Od 1 VI 1982 r. starszy inspektor Wydziału

¹¹² AIPN Wr, 0219/1578, Akta osobowe Zofii Płazy.

V KW MO w Legnicy. Od 1 III 1983 r. starszy inspektor sekcji V SB KR MO w Lubinie. Jak pisano w 1985 r. pracował na najbardziej odpowiedzialnym i trudnym odcinku zwalczania podziemia „Solidarności”. Od 1 VII 1988 r. starszy inspektor Wydziału V SB WUSW w Legnicy. Od 16 I 1990 r. inspektor Sekcji do Walki z Przestępczością Gospodarczą RUSW w Lubinie. Został zwolniony 31 III 1990 r.¹¹³

Andrzej Radziszewski, zbiory IPN

„w chwili obecnej doszedłem do przekonania, że praca funkcjonariusza MO wzbudza we mnie duże zainteresowanie i pociąg ku sobie”

Radziszewski Andrzej, syn Feliksa, urodzony 22 X 1950 r. w Drezdenku, pow. Strzelce Krajeńskie. Jego ojciec był funkcjonariuszem MO. W 1969 r. ukończył Technikum Ekonomiczne w Gorzowie, po którym zatrudnił się w Gorzowskich Zakładach Ceramiki Budowlanej w Skwierzynie. Od października 1969 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową w Żaganiu. Od 16 XI 1971 r. zatrudniony jako milicjant w KP MO

w Lubinie, od 30 XI 1972 r. oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Od 16 XI 1972 r. oficer SB Grupy Operacyjnej KP MO w Lubinie, pracował w pionie III nad zabezpieczeniem kopalni rud miedzi. W 1976 r. ukończył Wyższą Szkołę Oficerską im. Feliksa Dzierżyńskiego i z dniem 1 VI 1976 r. został mianowany na młodszego inspektora Wydziału IV Departamentu II MSW. Po roku czasu zwrócił się o przeniesienie do innej jednostki, uznano go za funkcjonariusza nieposiadającego predyspozycji do pracy w kontrwywiadzie. Jak pisał naczelnik Wydziału IV Departamentu II MSW, „w szeregu przypadkach – jak wynika z jego wypowiedzi – zasady tej pracy sprzeczne są z jego przekonaniami (np. sprawa wykorzystywania materiałów kompromitujących)”. Został przeniesiony na stanowisko młodszego inspektora w Biurze Ochrony Rządu i do lutego 1981 r. „prowadził pracę rozpoznawczo-zapobiegawczą”, następnie wykonywał zadania ochronne „w miejscu zamieszkania osoby ochranianej”. O wyjeździe w październiku 1980 r. brata do RFN w celach zarobkowych powiadomił swoich przełożonych dopiero po dziewięciu miesiącach, tłumacząc to faktem, że był świadomy możliwości zwolnienia ze służby, ale „miał pożyczkę do spłacenia”. Postawa ta spotkała się z negatywną oceną przełożonych, którzy uznali, że wiedział o zamiarach pozostania brata za granicą, do tego oceniano go jako pracownika przeciętnego, dlatego 21 IX 1981 r. został zwolniony ze służby. Co ciekawe, pomimo złamania przepisów wewnętrznych MSW, „jako rekompensatę finansową za dolegliwość zwolnienia” jeszcze przez rok czasu miano mu wypłacać miesięczne uposażenie. Ze skargą na decyzję o zwolnieniu do ministra Spraw Wewnętrznych zwróciła się żona funkcjonariusza, wskazując na nieadekwatność kary do przewinienia i postawienie rodziny w trudnej sytuacji ekonomicznej. Po zwolnieniu Radziszewski zatrudnił się w Instytucie Lotnictwa w Warszawie jako dowódca warty straży przemysłowej, następnie zwrócił się o ponowne zatrudnienie w MSW, pisząc nawet skargę do Przewodniczącego Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego. Wobec odpowiedzi negatywnej złożył podanie o powołanie go do zawodowej służby wojskowej, bez

¹¹³ AIPN Wr, 057/845, Akta osobowe Ryszarda Przybyszewskiego.

¹¹⁴ IPN BU, 0218/2375, Akta osobowe Andrzeja Radziszewskiego.

rezultatu. Jawne akta osobowe kończą się w grudniu 1989 r., gdy były funkcjonariusz bezskutecznie wnosił o możliwość powrotu do służby w BOR¹¹⁴.

Romaniszyn Michał, syn Aleksandra, urodzony w 1925 r. we wsi Myszkowce, woj. Tarnopol. W czasie wojny pracował w majątku rolnym. W 1944 r. został wcielony do wojska. Od 1947 r. pracował w Państwowej Hucie Szkła w Wałbrzychu. Zgłosił się do służby w BP, sporządzono nawet rozkaz personalny powołujący go na stanowisko komendanta ochrony PUBP w Lubinie z dniem 1 VI 1949 r. Zanim podjął służbę, złożył rezygnację motywując to chorobą żony i niemożnością wyjazdu z Wałbrzycha¹¹⁴.

Bogdan Rubisz, zbiory IPN

**„duchowo i ideologicznie całkowicie
jestem przekonany o słuszności sprawy o jaką
walczy Naród Polski pod przewodnictwem PZPR
na drodze do Socjalizmu”**

Rubisz Bogdan, syn Rocha, urodzony w 1928 r. w Częstochowie. Od 1942 r. przebywał na robotach przymusowych. Po wojnie pracował na gospodarstwie, w latach 1949-1951 służył w wojsku (WOP). Tu został zwierzbowany do pracy w resorcie BP. Od 13 XI 1951 r. młodszy referent Referatu Ochrony (Huta Szkła) PUBP w Wałbrzychu, od 1 XII 1951 r. słuchacz Międzywojewódzkiej Szkoły we Wrocławiu. Wrócił na stanowisko w lipcu 1952 r. Od 1 V 1954 r. starszy referent sekcji IX PUBP w Wałbrzychu. W związku z reorganizacją resortu został zwolniony 31 III 1955 r. Ponownie przyjęty 1 XI 1955 r. jako starszy referent PDsBP w Lubinie, w pionie kontrwywiadowczym. Oficer operacyjny od 1 X 1956 r., następnie od 1 I 1957 r. oficer operacyjny Referatu Bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. Wykonywał obowiązki w ramach pionu III, a potem także częściowo IV. Na początku lat sześćdziesiątych zwracano uwagę na fakt, że nie chce uczęszczać do szkoły średniej by uzupełnić wykształcenie. Od 1 IV 1967 r. inspektor operacyjny Referatu ds. BP KP MO w Lubinie. Na początku lat siedemdziesiątych doszło do konfliktu z kilkoma oficerami miejscowych SB, w którą to sprawę zaangażowano najpierw pracowników Referatu SB, kierownictwo powiatowe PZPR, a w końcu komendanta wojewódzkiego MO. Rubisz, który był wówczas II sekretarzem POP PZPR miał wobec niektórych z funkcjonariuszy twierdzić, że są pijakami i wrogami socjalizmu, oskarżano go o próbę użycia siły, czemu zaprzeczał. Koledzy zarzucali mu w końcu próby zbierania na ich temat i ich rodzin poufnych informacji. Pomimo prób doprowadzenia do pogodzenia, także na forum organizacji partyjnej w jednostce, Rubisz pozostawał nieugięty, pozostając w konflikcie z pozostałą kadrą jednostki, został wyrzucony z PZPR (sam na zebraniu oświadczył, że rezygnuje i oddał legitymację partyjną). W połowie roku uznano, że ze względu na stan zdrowia jest niezdolny do pracy operacyjnej, a że nie zgodził się na przeniesienie do biura grupy paszportów i dowodów osobistych, na własną prośbę został zwolniony ze służby z dniem 10 X 1972 r.¹¹⁵

¹¹⁵ AIPN Wr, 057/471, Akta osobowe Michała Romaniszyna.

¹¹⁶ AIPN Wr, 057/475, Akta osobowe Bogdana Rubisza.

Stefan Samczuk, lata 40., zbiory IPN

Samczuk Stefan, syn Adama, urodzony w 1925 r. w Holeszowie, pow. włodawski. W czasie wojny był członkiem Armii Ludowej. W 1944 r. wstąpił do MO w Sławatyczach, następnie od listopada tego roku był funkcjonariuszem PUBP we Włodawie. Brał udział w walkach z podziemiem poakowskim i jak napisał w ankiecie „siedmiu żywych przyprowadził do UBP we Włodawie”. W 1945 r. został skierowany na kurs do szkoły MBP w Łodzi, której jednak ze względu na braki w ogólnym wykształceniu nie ukończył. Mimo to został skierowany na stanowisko zastępcy kierownika PUBP w Wałbrzychu. Tam prowadził dość swobodny tryb życia, nabawił się choroby wenerycznej, nie wywiązywał z obowiązków służbowych i dyscyplinarnie został przeniesiony do Lubina, gdzie swego postępowania nie zmienił. Nie potrafił m.in. rozliczyć się z 5 tys. złotych, jakie podjął w Wydziale Finansowym WUBP we Wrocławiu na cele organizacyjne. Aby zdobyć środki na zabawę potrafił podległym sobie pracownikom po 200 złotych (rzekomo na świetlicę), w końcu zgubił pieczętkę urzędową. Skargi na niego dotarły aż do MBP,

dlatego 24 XI 1945 r. Samczuk został zdegradowany i zwolniony. Po latach, pomimo okoliczności zwolnienia, Samczuk zwrócił się o zaświadczenie, że brał udział „w latach 1944-1945 w walce z bandami i reakcyjnym podziemiem”. Po jego uzyskaniu został przyjęty do ZBOWiD¹¹⁷.

Tomasz Sawicki, 1954 r., zbiory IPN

Sawicki Tomasz, syn Stanisława, urodzony w 1927 r. w Biedugni, pow. Troki. Z zawodu stolarz, w latach 1945-1946 służył w wojsku, pracował jako stolarz w Żarach. Członek PPR, PZPR. Od 22 IV 1950 r. wartownik PUBP w Lubinie. Wskazywano, że jest „słaby umysłowo”, nie było za to uwag natury dyscyplinarnej. Ze względu na stan zdrowia oraz reorganizację został zwolniony na własną prośbę z dniem 1 V 1952 r. Ponownie przyjęty 15 VII 1953 r. jako pomocnik komendanta gmachu. W 1955 r. znowu w związku z likwidacją pionu ochrony gmachu, proponowano go zwolnić, bo uznano, że nawet do MO był za słaby. Ostatecznie został zwolniony 31 III 1955 r.¹¹⁸

¹¹⁷ AIPN Wr; 058/978, Akta osobowe Stefana Samczuka.

¹¹⁸ AIPN Wr; 057/486, Akta osobowe Tomasza Sawickiego.

Kazimierz Sikorski, lata 40., zbiory IPN

Sikorski Kazimierz, syn Józefa, urodzony w 1922 r. we wsi Babińce, pow. Barszczów, woj. Tarnopol. W czasie wojny pracował w warsztacie ślusarskim. Od 1944 do 1947 r. służył w wojsku. Do UB skierowany przez PPR w Brzegu. Od 24 VII 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie. Od 1 X 1947 r. oddziałowy aresztu. Po objęciu funkcji oddziałowego przeżył załamanie nerwowe w związku z nabytą w wojsku chorobą weneryczną, miał się upijać, kilkakrotnie usiłował popełnić samobójstwo (chciał się zastrzelić, rzucił się z okna), kilkakrotnie używał broni w czasie, gdy był pijany. Ostatecznie został zwolniony dyscyplinarnie 1 IX 1948 r.¹¹⁹

Singer Marian, syn Wincentego, brak bliższych danych. Młodszy referent referatu III w 1949 r.

Irena Siurek (Wołek), lata 40/50., zbiory IPN

„jest uparta i nie da sobie przetłumaczyć o nieistnieniu Boga.”

Siurek Irena, córka Juliana, urodzona w 1928 r. w Zygmuntówce, pow. Opatów. Wojnę spędziła przy rodzicach. Po wojnie od 27 IV 1945 r. pracowała jako cenzor Powiatowego Oddziału CW w Sandomierzu (WUBP Kielce), została zwolniona w sierpniu na własną prośbę. Do UB została skierowana przez KP PPR. Wedle jej wyjaśnień z lat siedemdziesiątych w Lubinie pojawiła się we wrześniu 1945 r., przyjeżdżając transportem z późniejszymi funkcjonariuszami Urzędu: Euzebiuszem Płazą, Zdzisławem Grudniem, Edwardem Siurkiem, Haliną Sternik, Tadeuszem Cupiałem. Od stycznia 1946 r. formalnie zatrudniona jako sekretarka PUBP w Lubinie, w tym też roku zmieniała nazwisko na Wołek. W rzeczywistości pełniła obowiązki sekretarki, referenta personalnego oraz pracownika poczty specjalnej. Jako referent personalny

¹¹⁹ AIPN Wr, 057/492, Akta osobowe Kazimierza Sikorskiego.

oceniana słabo, ale była „lojalna, zdyscyplinowana, posłuszna w pracy punktualna, cicha i spokojna”. Z czasem przesunięto ją do obowiązków sekretarki, gdzie oceniano ją pozytywnie. Z powodu przekonań religijnych (wierząca) w 1950 r. szef Urzędu sugerował, że winna być przesunięta na mniej odpowiedzialne stanowisko. Jak to uzasadniał: „w swym przekonaniu jest uparta i nie da sobie przetłumaczyć o nieistnieniu Boga, stanowczo jest przekonana o istnieniu istoty, która kieruje całym światem”. Razem ze Stanisławą Antonkiewicz była karana za przywłaszczenie sobie rzeczy po zamordowanej kobiecie. Została zwolniona 31 VIII 1951 r. na własną prośbę¹²⁰.

Edward Siurek, lata 40., zbiory IPN

Siurek Edward, syn Juliana, urodzony w 1924 r. w Wólce Bodzechowskiej, pow. Opatów. W czasie wojny pracował w warsztacie mechanicznym jako ślusarz, w 1944 r. został wywieziony na roboty przymusowe. Wartownik PUBP w Lubinie od 1 XI 1945 r., w UB pracowała także jego siostra. Został zwolniony na własną prośbę 1 VIII 1947 r.¹²¹

Sergiusz Skowyrko, zbiory IPN

Skowyrko Sergiusz, syn Aleksandra, urodzony w 1920 r. w Szycie, pow. Brańsk, woj. Wilno. Ukończył siedem klas szkoły powszechnej. W czasie wojny w ZSRS, pracował fizycznie na budowie oraz w piekarni. Od 1943 r. służył w I Dywizji Kościuszkowskiej. Zdemobilizowany w grudniu 1945 r., jako osadnik wojskowy w lutym 1946 r. otrzymał gospodarstwo rolne w Pławnej Górnej, którego się zrzekł w połowie 1947 r. Członek PPR we Lwówku Śląskim, skierowany przez Komitet Powiatowy do pracy w UB w 1947 r. Od 4 VI 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie. Od 1 X 1947 r. komendant ochrony. Pisano o nim, że jest niezdyscyplinowanym, nałogowym pijakiem. Winnym tej sytuacji miało być poznanie przez niego właścicielki miejscowej herbaciarni, poprzez którą „nawiązał szeroką znajomość z ludnością postronną, gdzie często upija się podczas godzin służbowych lekceważąc swoje obowiązki”. Od 1 II 1949 r. referent broni, skierowany został do szkoły przy WUBP we Wrocławiu. Od 1 XII (nieformalnie od 20 XI) 1949 r. referent referatu III. I sekretarz POP PZPR przy Urzędzie w 1950 r. Pomimo zaangażowania ideologicznego miał problemy z opanowaniem pracy w referacie, w którym był sam (na trzy etaty). W ocenie

¹²⁰ AIPN Wr, 057/614, Akta osobowe Ireny Siurek (Wołek).

¹²¹ AIPN Wr, 057/495, Akta osobowe Edwarda Siurka.

kierownictwa „nie mógł organizacyjnie opanować i powiązać zagadnień politycznych z pracą zawodową. Ze względu na słabą wymowę pod względem gramatycznym, niejednokrotnie wypowiedziane przez niego zdania przy wygłaszaniu referatów przekształcał na akcent wileński przez co powodowała ośmieszenie w następstwie czego przy nowych wyborach do władz partyjnych nie wszedł”. Od 1 V 1952 r. referent terenowy na gminę Zimna Woda. Został zwolniony 31 III 1955 r. w związku z reorganizacją resortu¹²².

Marian Skrzyniarz, lata 50., zbiory IPN

Skrzyniarz Marian, syn Władysława, urodzony w 1928 r. w Kunowie, pow. Opatów. Ukończył 3 klasy szkoły powszechnej. W czasie wojny pracował w młynie. Po 1945 r. uczył się na rzeźnika oraz pracował jako robotnik w cegielni, PGR. W latach 1949–1951 służył w wojsku. Od 5 XI 1951 r. wartownik PUBP w Dzierżoniowie. Od 1 V 1952 r. pomoc komendanta gmachu PUBP w Lubinie. Od 1 IV 1955 r. referent operacyjny Delegatury ds. BP w Oleśnicy, dwa miesiące później przeniesiony na stanowisko wartownika Delegatury nr 10 w Kowarach. Zwolniony 31 XII 1956 r.¹²³

Władysław Smolarczyk, zbiory IPN

Smolarczyk Władysław, syn Jana, urodzony w 1927 r. w miejscowości Czartoszowy, pow. Kielce. Ukończył 6 klas szkoły powszechnej, wojnę spędził pracując na gospodarstwie rodziców. W 1946 r. wyjechał na Ziemię Zachodnie, do Lubina. Po ukończeniu kursu traktorzysty pracował w PGR w Niemstowie. W latach 1948–1950 odbywał służbę wojskową, do UB zgłosił podanie pisząc, że nie ma środków do życia. Przyjęty na stanowisko wartownika PUBP w Lubinie 20 II 1951 r. Został wysłany na 6-miesięczny kurs w szkole międzywojewódzkiej BP. Po jego ukończeniu został oddelegowany do dyspozycji szefa WUBP w Koszalinie. Tam został zatrudniony jako wywiadowca w Wydziale „A”. Od 1 IV 1955 r. referent grupy do zadań specjalnych. Od 1 X 1955 r. referent Wydziału VII PUdsBP w Słupsku. Zwolniony ze służby 31 XII 1956 r.¹²⁴

Sojka Katarzyna, zastępczyni kucharki, występuje na liście płac do marca 1946 r.

¹²² AIPN Wr, 057/499, Akta osobowe Sergiusza Skowyrko.

¹²³ AIPN Wr, 056/875, Akta osobowe Mariana Skrzyniarza.

¹²⁴ AIPN Gd, 235/154, Akta osobowe Władysława Smolarczyka.

Michał Soliński, zbiory IPN

Soliński Michał-Stanisław, syn Romana, urodzony w 1920 r. w miejscowości Sierzawy, pow. Itża. Z zawodu ślusarz-mechanik, po ukończeniu szkoły pracował w warsztacie u ojca. Członek Ochotniczej Straży Pożarnej do 1939 r. Od 1941 r. pracował w Zakładach Starachowickich. Deklarował przynależność do PPR w tym mieście podczas okupacji. Od 28 I 1945 r. sekretarz Sekcji 7 PUBP w Starachowicach, ukończył kurs w Centralnej Szkole MBP w Lublinie. Od 13 III 1945 r. młodszy oficer śledczy. Znalazł się w grupie operacyjnej, skierowanej na Dolny Śląsk. Od 15 VII 1945 r. starszy referent p.o. kierownika PUBP w Kłodzku. Tu oceniano, że się „nie wykazał”, uległ wypadkowi samochodowemu i się leczył. Od 1 II 1946 r. p.o. kierownika PUBP w Lubinie. Już po 5 miesiącach zdecydowano zabrać go ze stanowiska, obawiano się bowiem że „doprowadzi do demoralizacji pracowników”. Przekazany z dniem 6 VII 1946 r. do dyspozycji szefa WUBP, został skierowany do pełnienia funkcji kierownika Placówki Ekspozytury Kolejowej PUBP w Kamiennej Górze. Tu także zbierał negatywne charakterystyki, zarzucano mu, że jest pijakiem, nic nie robi, „styka się z różnymi elementami”, „prowadzi hulaszczę życie”, „w życiu prywatnym

posiada niedociągnięcia na odcinku współżycia z żoną, które jednak nie wynikają z jego przyczyny”. Od 1 XII 1948 r. referent Ekspozytury Kolejowej Wydziału IV WUBP we Wrocławiu. Od 1 III 1949 r. referent Sekcji 8 Wydziału IV, od 1 I 1951 r. starszy referent Sekcji 2 Wydziału Komunikacyjnego WUBP we Wrocławiu. Dwa miesiące później awansował do Warszawy na stanowisko referenta Sekcji 4 Wydziału II Departamentu Komunikacji MBP. Od 1 II 1952 r. referent Sekcji 3 Wydziału II Departamentu VIII MBP. W połowie grudnia 1952 r. przeniósł się do Szczecina na stanowisko starszego referenta Sekcji 5 Wydziału VIIIa WUBP w Szczecinie. Od 1 VIII 1954 r. starszy referent na etacie 056/30 „N” WUBP w Szczecinie. Od 1 IV 1955 r. starszy referent WUdsBP w Szczecinie. Zwolniony 31 XII 1955 r. na własną prośbę, argumentował, że jako ślusarz chce pracować w swoim zawodzie. Został zatrudniony w Przedsiębiorstwie Imprez i Wypoczynku „Hala Ludowa”¹²⁵.

Jadwiga Sołtysiak, zbiory IPN

Sołtysiak Jadwiga, córka Jana, urodzona 30 X 1928 r. w Kielcach, ukończyła 7 klas szkoły powszechnej, z zawodu biuralistka. Po wojnie pracowała jako sekretarka w KP PPR w Górze Śląskiej, skąd skierowano ją na kurs maszynopisania, organizowany

¹²⁵ AIPN Sz, 0019/3420, Akta osobowe Michała Solińskiego.

przez WUBP we Wrocławiu. Od 15 X 1946 r. maszynistka PUBP w Górze Śląskiej, po dwóch miesiącach została przeniesiona do Lubina. Tu chciano z niej zrobić sekretarkę, na co nie zgodziło się kierownictwo WUBP. W marcu 1947 r. szef PUBP prosił jednak, by zabrać ją bo „kompromituje Urząd”. „Nie myśli o pracy, tylko o chłopcach, po mieście jest plotkarką i cywile za nią łażą jak za? [tak w oryginale – przyp. R.K.] Wobec tego proszę o zabranie wyżej wymienionej z naszego urzędu i załatwienie, aby więcej u nas nie pracowała, gdyż wyżej wymieniona nie jest materiałem do UB”. Obiecała poprawę i od 28 IV 1947 r. zatrudniono ją na podobnym stanowisku w PUBP w Strzelinie. Zwolniona z dniem 9 VI 1947 r. „za niemoralne prowadzenie się”, pracowała potem na stanowisku maszynistki w kilku zakładach powiatu dzierzoniowskiego i w Prezydium PRN. W 1951 r. starała się o ponowne przyjęcie do służb (MO we Wrocławiu)¹²⁶.

Józef Sołtysiak, zbiory IPN

Sołtysiak Józef, syn Władysława, urodzony w 1943 r. Przed przyjęciem do służby pracował fizycznie w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego w Oleśnicy, Zakładach Warzywno-Mięsnych i w końcu w Zakładach Górniczych „Lubin” (ślusarz-

-konserwator). Od 16 VIII 1969 r. oficer Służby Bezpieczeństwa grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa w Lubinie. W 1972 r. ukończył Szkołę Oficerską w Legionowie, następnie pracował jako starszy inspektor Grupy Terenowej w Lubinie. Od 1976 r. studiował w Akademii Spraw Wewnętrznych, którą ukończył w 1979 r. i powrócił jako kierownik Grupy Terenowej w Lubinie 1 lipca 1979 r. W czasie stanu wojennego miał być oceniany negatywnie ze względu na niewywiązywanie się z obowiązków służbowych, składał nawet rezygnację ze stanowiska. Od 1986 r. był zastępcą szefa ds. polityczno-wychowawczych RUSW w Lubinie. Od 23 XI 1989 r. starszy inspektor ds. kadr, szkolenia i wychowania w RUSW w Lubinie. Zwolniony 31 VII 1990 r., negatywnie oceniony przez Wojewódzką Komisję Kwalifikacyjną, odwoływał się argumentując, że od 1986 r. formalnie był w MO, a nie SB. Odwołanie nie zostało uwzględnione¹²⁷.

¹²⁶ AIPN Wr, 059/2339, Akta osobowe Jadwigi Sołtysiak.

¹²⁷ AIPN Wr, 186/1, t. 1-3, Akta osobowe Józefa Sołtysiaka.

Władysław Sroczyński, 1954 r., zbiory IPN

„wyżej wymieniony jest o niskim poziomie intelektualnym, mało inteligentny. Umysłowo raczej ograniczony.”

Sroczyński Władysław, syn Wiktora, urodzony w 1910 r. w powiecie Wieluń. Przed wojną ślusarz, członek TUR oraz KPP. W czasie wojny przebywał na robotach przymusowych w Kamiennej Górze. Po wojnie ukończył kurs Centralnej Szkoły Partyjnej, pracował w Wydziale Propagandy przy KW PPR we Wrocławiu. Skierowany do UB przez KW PPR we Wrocławiu. Od 14 I 1948 r. młodszy referent referatu V PUBP w Ząbkowicach. Od 1 II 1949 r. referent referatu V PUBP w Legnicy. Od 15 VII 1950 r. starszy referent p.o. zastępcy szefa PUBP w Oławie. Oceniając go jako szefa w tym mieście pisano: „na-leży stwierdzić, iż w/w jest o niskim poziomie intelektualnym, mało inteligentny. Umysłowo raczej ograniczony. Nie widać u niego żadnego rozwoju i większych perspektyw w Aparacie BP”. Funkcję szefa pełnił tylko jako pełniący obowiązki,

a gdy zamiast niego na to stanowisko skierowano dotychczasowego zastępcę, obraził się [w ocenie przełożonych – przyp. R.K.] i poprosił o zwolnienie. W efekcie dano mu stanowisko szefa, ale w Lubinie. Od 1 XI 1953 r. szef PUBP w Lubinie. Jak napisano po kilku miesiącach: „pracę Urzędu, która była za poprzedniego Szefa bardzo zaniedbana, przez okres 5-cio miesięcznej swojej pracy nieco ożywił, lecz żadnych wyników jeszcze nie widać”. Od 1 IV 1955 r. kierownik Delegatury ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Lubinie. Zwolniony w czasie reorganizacji 31 XII 1956 r. na własną prośbę, tłumacząc się niskim wykształceniem¹²⁸.

Henryk Stachoń, zbiory IPN

Stachoń Henryk, syn Romana, urodzony 5 X 1918 r. w Dąbrowie Górniczej. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, następnie uczył się w szkole rzemieślniczej na elektromontera. Przed wojną pracował m.in. w Polskich Zakładach Lotniczych w Mielcu. W 1940 r. został wywieziony na roboty przymusowe. Zatrudniony w listopadzie 1945 r. jako wywiadowca Sekcji 8, następnie referent PUBP w Wołowie. Przeniesiony do PUBP w Lubinie 10 VII 1946 r. na stanowisko referenta gminnego w Parchoci-cach. Zarzucano mu częste upijanie się i awanturowanie, w tym

¹²⁸ AIPN Wr, 057/517, Akta osobowe Władysława Sroczyńskiego.

z używaniem przez niego broni palnej. Został zwolniony za „nie-moralne prowadzenie się” 12 XII 1946 r. W 1954 r. ponownie starał się o przyjęcie do straży więziennej, bez rezultatu¹²⁹.

Mieczysław Starzomski, lata 40., zbiory IPN

Starzomski Mieczysław, syn Tomasza, urodzony w 1914 r. w Ostrowcu Kieleckim. W latach 1927-1937 przebywał we Francji, w czasie wojny przebywał na robotach przymusowych. Po wojnie osiedlił się w Lubinie, był instruktorem w KP PPR. Skierowany do UB przez PPR. Od 30 XI 1946 r. młodszy referent ekspozytury kolejowej (VI referat) PUBP w Lubinie. Był sekretarzem komórki PPR w Urzędzie. W marcu 1947 r. szef wnosił o przeniesienie go na stanowisko intendenta. W lipcu 1947 r. doniesienie na Starzomskiego złożył inny z referentów, Józef Makowski, pisząc, że się rozpija, obelżywie odnosi do innych pracowników. Został zwolniony na własną prośbę 1 VIII 1947 r.¹³⁰

Stasiak Marian, syn Teofila, urodzony w 1927 r. w Wierchowiskach, woj. Lublin. Skierowany do pracy w UB przez sekretarza PPR w Lubinie, Krzezińskiego. Pracował w PUBP w Lubinie jako woźnica od 1 IV 1947 r. do 31 V 1948 r. Został zwolniony z powodu likwidacji etatu¹³¹.

Zdzisław Staśko, lata 40., zbiory IPN

Staśko Zdzisław, syn Jana, urodzony w 1924 r. w Tarnowie. Od 1942 r. przebywał w obozie koncentracyjnym. Skierowany do UB przez ZWM w Legnicy. Od 27 VIII 1945 r. wartownik WUBP w Legnicy. Od 30 IX 1945 r. młodszy referent referatu III PUBP w Kamiennej Górze. Z powodu problemów dyscyplinarnych został przeniesiony na stanowisko młodszego referenta referatu V PUBP w Lubinie. W marcu 1948 r. trafił na kurs w CW MBP. Od 9 VIII 1948 r. referent Sekcji 1 Wydziału V WUBP we Wrocławiu. Dochodzenie w jego sprawie wykazało, że Staśko w Lubinie handlował z jednym z informatorów, poza

¹²⁹ AIPN Lu, 028/276, Akta osobowe Henryka Stachonia.

¹³⁰ AIPN Wr, 057/520, Akta osobowe Mieczysława Starzomskiego.

¹³¹ AIPN Wr, 060/1344, Akta osobowe Mariana Stasiaka.

¹³² AIPN Wr, 059/605, Akta osobowe Zdzisława Staśko.

tym usiłował dokonać werbunku pracownicy starostwa, wezwał ją 8 III 1948 r. oficjalnie do Urzędu na godzinę 19.00. Kobieta przyszła z koleżankami, które potem miały ją odprowadzić. Zrobił to jednak sam funkcjonariusz, w ten sposób ją dekonspirując. Został zwolniony dyscyplinarnie 1 XII 1948 r.¹³²

Zdzisław Steckowicz, zbiory IPN

Steckowicz Zdzisław, syn Mikołaja, urodzony w 1951 r. w Jaworze. W 1969 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące w Jaworze. Krótko pracował fizycznie w Fabryce Narzędzi Rolniczych i zgłosił się do Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii im. Gen. J. Bema w Toruniu. Naukę musiał przerwać ze względu na sytuację rodzinną, do 1971 r. odbywał służbę wojskową. Przed wstąpieniem do SB był pracownikiem Urzędu Powiatowego w Jaworze. Od 1974 r. inspektor SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa. Od 1 VI 1975 r. młodszy inspektor Wydziału II SB KW MO w Legnicy. Był odpowiedzialny za ochronę obiektów wojskowych, jednocześnie na początku lat osiemdziesiątych był pełnomocnikiem SB na węzle PKP Miłkowice. Od 1 IX 1984 r. starszy inspektor Wydziału II SB WUSW w Legnicy. Od 1 VII 1986 r. został na własną prośbę przenie-

siony na stanowisko inspektora Wydziału Paszportów WUSW w Legnicy, tłumaczył, że nie może podjąć obowiązków pracy operacyjnej. Został zwolniony 31 III 1990 r. na własną prośbę¹³³.

Stanisław Stefański, zbiory IPN

„Prosty, uczciwy, prostolinijny, zdolności ograniczone. Nadaje się tylko do plutonu ochrony.”

Stefański Stanisław, syn Władysława, urodzony w 1925 r. w Szydłowcu, pow. Radom. W 1939 r. ukończył 7 klas szkoły powszechnej, następnie do 1944 r. pracował u kamieniarza. Został wywieziony na roboty przymusowe, uciekł po siedmiu miesiącach. Od 1945 r. członek PPR, od sierpnia tego roku mieszkał na Dolnym Śląsku. Od 28 VIII 1945 r. do 15 IX 1946 r. wartownik PUBP w Lubinie, został przeniesiony na stanowisko referenta gminnego już w lipcu 1946 r., formalnie z dniem 15 IX 1946 r. Od 1 X 1947 r. referent referatu IV. Pomimo ocen, że nie pije podpisał zobowiązanie zaprzestania spożywania wódki, co musi świadczyć o istnieniu takiego problemu. Jednocześnie zobowiązał się uczęszczać systematycznie do szkoły przy PUBP. Nie wytrzymał jednak, o czym świadczy udział w awanturze w lip-

¹³³ AIPN Wr, 057/848/CD, Akta osobowe Zdzisława Steckowicza.

¹³⁴ AIPN Po, 061/723, Akta osobowe Stanisława Stefańskiego.

cu 1948 r., po której napisano o nim, że jest nałogowym i nieoprawnym pijakiem. Za karę został przeniesiony na analogiczne stanowisko do PUBP w Jaworze 1 IX 1948 r. Tu także był karany za pijaństwo i awantury. Od 31 I 1950 r. pracownik PUBP w Żarach. Został dyscyplinarnie zwolniony 30 IX 1951 r., a jego sprawę skierowano do sądu¹³⁴.

Sternik Zbigniew, syn Wacława, urodzony 15 III 1929 r. w Wólce Bodzechowskiej, pow. Opatów. Ukończył 1 klasę gimnazjum. Wartownik PUBP w Lubinie od 7 września 1945 do 12 stycznia 1946 r. Zwolniony ze względu na chorobę weneryczną¹³⁵.

Kazimierz Stępień, lata 40., zbiory IPN

Stępień Kazimierz, syn Zygmunta, urodzony w 1922 r. w Pogorzałach, pow. Kielce. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, w czasie wojny pracował jako pomocnik szofera w elektrowni w Skarżysku Kamienniej. Wartownik PUBP w Lubinie od 28 VIII 1945 r. Podczas amnestii ujawnił się, że był członkiem AK. W czasie służby wywoływał awantury pod wpływem alkoholu. Zwolniony 15 V 1947 r. za zatajenie przynależności do AK¹³⁶.

Stępińska Anna, córka Józefa, brak bliższych danych, kucharka i sprzątaczką od stycznia 1946 do września 1947 r., występuje na liście płac.

Jan Szewczyk, lata 40., zbiory IPN

Szewczyk Jan, syn Józefa, urodzony w 1926 r. we wsi Eliaszkówka, pow. Włoszczowa. W latach 1947–1949 odbywał służbę wojskową. Następnie przyjechał na Dolny Śląsk, pracował w GRN w Gniechowcu. Młodszy referent referatu V PUBP w Lubinie od 27 XII 1951 r. Od 1 V 1952 r. referent terenowy na gminę Miłoradzice. Po ukończeniu Międzywojewódzkiej Szkoły BP we Wrocławiu, gdzie wysunięto wobec niego zarzuty niepewności politycznej i chwaleń kleru, zdecydowano o przeniesieniu do pracy nieoperacyjnej, dlatego od 7 VII 1953 r. objął stanowisko dowódcy grupy konwojentów Komendatury WUBP we Wrocławiu. Wyrażał z tego powodu niezadowolenie i dlatego został zwolniony 15 XII 1953 r.¹³⁷

¹³⁵ AIPN Wr, 057/529, Akta osobowe Zbigniewa Sternika.

¹³⁶ AIPN Wr, 057/527, Akta osobowe Kazimierza Stępnia.

¹³⁷ AIPN Wr, 059/2464, Akta osobowe Jana Szewczyka.

Stanisław Szlasa, lata 50., zbiory IPN

Szlasa Stanisław, syn Jana, urodzony w 1931 r. we wsi Kozłów, pow. Grójec. Wojnę spędził przy rodzinie. W latach 1951-1953 odbywał służbę wojskową. Od 26 X 1954 r. kierowca PUBP w Lubinie, od 1 IV 1955 r. kierowca Delegatury, zwolniony 31 XII 1956 r. Po UB pracował we Wrocławiu jako kierowca autobusu w MPK¹³⁸.

Tadeusz Szumigraj, lata 40/50., zbiory IPN

Szumigraj Tadeusz, syn Józefa, urodzony w 1929 r. we wsi Szewsko, pow. Jarosław. Od 1929 r. mieszkał we Francji (tu należał do CGT), wrócił do kraju w czerwcu 1947 r., pracował we Wrocławskiej Fabryce Obrabiarek. Stryj Jan był funkcjonariuszem WUBP we Wrocławiu. Od 15 V 1948 r. młodszy referent Sekcji 1 Wydziału II, od 1 VI 1948 r. młodszy referent Sekcji 3 Wydziału II WUBP we Wrocławiu. Od 1 XI 1951 r. referent referatu III PUBP w Lubinie. Od 1 V 1952 r. referent terenowy na gminę Parchów. Zwolniony w związku z aresztowaniem 30 IV 1953 r. Podczas pracy we Wrocławiu był delegowany do prac specjalnych w PUBP w Bolestawcu, tam zaniedbywał się w pracy, za co był karany. Podobnie był karany za upijanie się w czasie pracy, raz w ten sposób zgubił pistolet, awanturował się, groził osobom cywilnym. Został w końcu aresztowany i za tego typu zachowania skazany 10 VI 1953 r. przez WSR we Wrocławiu na 2 lata i 6 m-cy więzienia¹³⁹.

¹³⁸ AIPN Wr, 057/140, Akta osobowe Stanisława Szlasy.

¹³⁹ AIPN Wr, 057/556, Akta osobowe Tadeusza Szumigraja.

¹⁴⁰ AIPN Wr, 080/1256, Akta osobowe Kazimierza Szumskiego.

Kazimierz Szumski, lata 60., zbiory IPN

Szumski Kazimierz, syn Mikołaja, urodzony w 1941 r. w Łucku. Od 1945 r. mieszkał na Dolnym Śląsku. Absolwent Technikum Geodezyjnego we Wrocławiu z 1959 r. Pracował jako urzędnik Rad Narodowych w Zielonej Górze, Trzebnicy, jako geodeta w Biurze Projektów Wodno-Melioracyjnych we Wrocławiu. Od 15 VII 1965 do 30 IX 1970 r. inspektor Wydziału II SB KW MO we Wrocławiu. W 1967 r. ukończył Szkołę Oficerską Służby Bezpieczeństwa MSW. Zwolnił się na własną prośbę, by po pół roku wrócić do służby, tymczasowo do Lubina. Od 6 XI 1971 r. inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. 1 XII 1971 r. został przeniesiony do Wrocławia na stanowisko inspektora Wydziału III SB. Od 1 VI 1973 r. inspektor operacyjny SB Grupy Operacyjnej Referatu ds. Bezpieczeństwa KMIP MO w Legnicy. Od 1 VI 1975 r. inspektor Wydziału „B” KW MO w Legnicy. Od 1 VII 1978 r. inspektor Wydziału Prewencji KW MO w Legnicy, od 1 XII 1978 r. dyżurny KM MO w Legnicy. Od 2 X 1979 r. słuchacz ASW w Warszawie. W związku z pro-

blemami zdrowotnymi, z powodu których przebywał na ciągłych zwolnieniach we wrześniu 1981 r. Komisja Lekarska uznała go za niezdolnego do służby w MO. Zwolniony 15 XII 1981 r.¹⁴⁰

Przemysław Szybicki, zbiory IPN

Szybicki Przemysław, syn Lucjana, urodzony 22 VI 1923 r. w Kielcach. Ukończył 4 klasy gimnazjum, z zawodu urzędnik. W końcu 1945 r. został zatrudniony jako intendent PUBP w Złotorii. 12 stycznia 1946 r. podczas czyszczenia pistoletu służbowego postrzelił śmiertelnie wartownika Stanisława Urbańskiego. Nie pociągnięto go do odpowiedzialności karnej, dyscyplinarnie został przeniesiony do PUBP w Lubinie z dniem 4 lutego 1946 r. Wysłany na odprawę do WUBP, 3 marca zdezerterował zabierając ze sobą wszystkie dokumenty oraz dwa pistolety. 10 kwietnia 1947 r. ujawnił się przed komisją amnestijną WUBP w Gdańsku. Sprawę wówczas umorzono, Szybicki założył zakład pantoflarski. Do sprawy jednak powrócono i w marcu 1950 r. stanął przed WSR we Wrocławiu. Skazany został na sześć lat więzienia, jednak na mocy amnestii z 1947 r. karę mu darowano¹⁴¹.

Szymańska Salomea, patrz: Kaniuch Salomea

¹⁴¹ AIPN Wr, 057/557, Akta osobowe Przemysława Szybickiego.

¹⁴² AIPN Wr, 058/1139, Akta osobowe Eugeniusza Szymańskiego.

Eugeniusz Szymański, lata 50., zbiory IPN

Szymański Eugeniusz, syn Władysława, urodzony w 1912 r. w Węglowicach, pow. Wieluń. Po ukończeniu 6 klas szkoły wyjechał do Francji, tam uczył się jeszcze do 18 roku życia, pracował na kolei. Od 1936 r. w Polsce, odbywał służbę wojskową, brał udział w kampanii wrześniowej. Dostał się do niewoli, z której uciekł do Poznania. Tu współpracował z komunistami, aresztowany w 1944 r. trafił do obozu koncentracyjnego. Po powrocie został skierowany przez PPR do MBP. Od 15 X 1945 r. młodszy referent WUBP w Poznaniu, został wysłany na kurs w CW MBP. Od 10 II 1946 r. starszy referent PUBP w Lubinie na gminę Kaczanów. Nagrodzony za postawę w czasie wyborów. Na początku 1947 r. Szef PUBP Lubin napisał raport na Szymańskiego, podejrzewał go o podpisanie volkslisty w czasie wojny, prosząc o przeprowadzenie śledztwa. Szymański będąc w Kaczanowie zorganizował sobie gospodarstwo, żył się z ludźmi, dlatego został przeniesiony do Lubina. Od 1 X 1947 r. starszy referent i kierownik referatu V. 3 IX 1950 r. brał udział w bija-

tyce w czasie meczu między KS „Gwardia” Lubin z „Włókniarzem” Polkowice. Drużyna z Lubina została zaproszona z okazji dożynek. W czasie bijatyki Szymański został rozbrojony, gracze drużyny z Polkowic (w tym milicjanci) pobili także innych funkcjonariuszy UB z Lubina: Jana Waliczka oraz Euzebiusza Płazę. W 1950 r. pojawiły się ponownie podejrzenia o volkslistę, które nie potwierdziły się, okazało się natomiast, że wykorzystywał stanowisko, np. zatrzymując ludzi w czasie targu i wypuszczając za postawienie w gospodzie wódki. Jako że uznano, iż spotyka się z elementem wrogim (kułakami), wnioskowano o przeniesienie na inny teren. Od 15 II 1951 r. starszy referent p.o. kierownika referatu V PUBP w Bystrzycy, od 1 V 1952 r. starszy referent powiatowy. Już w Bystrzycy wróciła sprawa rzekomego przywłaszczenia sobie biżuterii w czasie jednej z rewizji przez Szymańskiego oraz Wołka i Molaka w styczniu 1951 r. Zwolniony dyscyplinarnie 31 X 1954 r. „za łamanie praworządności i nadużycie władzy”, zdegradowany do stopnia szeregowego (z podporucznika)¹⁴².

¹⁴³ AIPN Wr, 057/560, Akta osobowe Ryszarda Szymańskiego.

Ryszard Szymański, lata 50., zbiory IPN

Szymański Ryszard, syn Floriana, urodzony w 1929 r. w Opatowie. Wojnę spędził przy rodzicach, po wojnie uzyskał zawód ślusarza, w latach 1950-1951 służył w wojsku. Od 18 VIII 1951 r. konwojent grupy konwojentów Wydziału Ogólnego WUBP we Wrocławiu. Od 1 I 1952 r. wartownik w Wydziale Ogólnym, od 1 VIII 1952 r. wartownik komendantury. Od 1 II 1953 r. oddziałowy komendantury. Od 1 X 1953 r. aplikant Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu. Od 1 IX 1954 r. oficer śledczy PUBP w Lubinie. Przeniesiony do Lubina pomimo młodego wieku i braku doświadczenia w związku z tym m.in., że na tym terenie obserwowano „stosunkowo małe nasilenie wrogiej działalności i małą ilość spraw śledczych”. Jednakże w Lubinie już w ciągu kilku pierwszych miesięcy był oceniany jako pracownik słabo przygotowany merytorycznie, lekceważący obowiązki, wyjeżdżający bez wiedzy kierownictwa. Był za to karany. Zwolniony dyscyplinarnie 31 III 1955 r.¹⁴⁴

Maria Szymik, 1964 r., zbiory IPN

Szymik (Zamaro) Maria, z domu Skrzat, córka Stanisława, urodzona w 1934 r. w powiecie kowelskim. Po przyjeździe do Polski w 1946 r. ukończyła w Lubinie szkołę, następnie została zatrudniona w Komendzie Powiatowej „Służby Polsce” oraz w Prezydium PRN w Lubinie. Jako maszynistka i sekretarz pracowała w lubińskiej milicji od 1953 r. następnie jako maszynistka, sekretarz KP MO. Do 1952 r. jej siostra Zofia pracowała w miejscowym UB, szwagier był pracownikiem operacyjnym. Od 1 IV 1967 r. starszy referent Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MP w Lubinie, od 1971 r. referent grupy paszportów i dowodów osobistych. Od 1 VI 1975 r. została przeniesiona do Wydziału Paszportów KW MO w Legnicy. Zwolniona na własną prośbę (wystuga lat) 30 XI 1982 r.¹⁴⁴

¹⁴⁴ AIPN Wr, 057/717, Akta osobowe Marii Szymik.

Marian Szyngier, lata 40., zbiory IPN

Szyngier Marian, syn Wincentego, urodzony w 1926 r. w Możejkach, woj. wileńskie. Ukończył 4 klasy szkoły powszechnej. Do 1944 r. przebywał w gospodarstwie rodziców, potem został wcielony do wojska, został zdemobilizowany w 1947 r. Od 25 VI 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie, od 15 X 1948 r. młodszy referent referatu III. Wcześniej przeniesiony na okres próbny, ze względu na braki kadrowe w referacie III, oceniono go pozytywnie. Dodatkowo był kierownikiem biblioteki. Był karany za zatajenie, że jego brata wcielono do armii niemieckiej, skąd miał uciec i walczyć w AK na Wileńszczyźnie. Jego także podejrzewano o związki z AK w czasie wojny, stąd rozważano wydalenie. Zwolniony na własną prośbę 31 III 1950 r. Po zwolnieniu trafił na kurs Przeszkolenia Oficerów Politycznych w Mińsku Mazowieckim¹⁴⁵.

Tadeusz Ścibor, lata 50., zbiory IPN

Ścibor Tadeusz, syn Józefa, urodzony w 1912 r. w Krakowie, z zawodu był krawcem¹⁴⁶. Od 18 XI 1946 r. starszy referent sekcji 2 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, od 1 VI 1948 r. starszy referent sekcji 1 Wydziału IV. Ponownie w sekcji 2 Wydziału IV od 1 I 1949 r. Od 1 XII 1949 r. zastępca szefa PUBP w Lubinie. Od 1 XII 1950 r. szef PUBP w Lubinie. We wniosku stwierdzono, że posiada trudności w pracy, „które wynikają ze słabej obsady urzędu”. Poza tym jednak oceniano go jako pracownika statecznego, cieszącego się autorytetem wśród podwładnych¹⁴⁷. Na początku 1951 r. wystąpił z wnioskiem o wysłanie na szkolenie, co ułatwiłoby mu wypełnianie obowiązków. Oddelegowany we wrześniu tego roku na roczną szkołę w CW MBP, do Lubina już nie wrócił. Zastępca szefa PUBP w Wałbrzychu od 15 IX 1952 r. Od 1 II 1953 r. zastępca szefa urzędu bezpieczeństwa na miasto i powiat Jelenia Góra. Zwolniony 31 III 1955 r.

¹⁴⁵ AIPN Wr, 057/561, Akta osobowe Mariana Szyngiera.

¹⁴⁶ AIPN Wr, 056/848, Akta osobowe Tadeusza Ścibora.

¹⁴⁷ AIPN Wr, 056/848, Akta osobowe Tadeusza Ścibora, Wniosek do Departamentu Kadr MBP, Wrocław 17 X 1950 r., k. 64.

Andrzej Śliż, zbiory IPN

„Rodzina i on do kościoła nie uczęszczają”

Śliż Andrzej, syn Bazylego, urodzony w 1927 r. we wsi Sokołówka, pow. Pińsk. Od 1940 r. w ZSRR, pracował fizycznie w polu do czasu repatriacji do Polski w 1946 r. Pracował jako kierowca w PGR w Górze, Legnicy oraz w KP PZPR w Górze (jako kierowca, następnie instruktor KP PZPR do spraw POM w Wąsoczku) do 1956 r. Po redukcji etatów powrócił do zawodu kierowcy w GS w Wąsoczku. W 1958 r. ukończył 7 klasę szkoły wieczorowej dla dorosłych. O przyjęcie do pracy w KP MO w Lubinie zwracał się w 1958 r. Od 3 VII 1958 r. kierowca KP MO w Lubinie. Oceniany bardzo pozytywnie, jako dbający o park maszynowy i stosowanie się do przepisów ruchu drogowego. Jak pisano, początkowo był pod wpływem innego z kierowców, Józefa Koniaka, co wiązało się z piciem alkoholu. Po zwolnieniu Koniaka miało się to zmienić. Od 1 V 1962 r. kierowca samochodowy Referatu Bezpieczeństwa w Lubinie. Tu również miał generalnie pozytywne oceny, choć zdarzało się, że upominano go za picie alkoholu w pracy, czym zajmowała się nawet komórka partyjna. Zwolniony 14 IV 1973 r. w związku z przejściem na emerytu-

rę. Po dwóch latach podjął pracę kierowcy w Gminnej Szkole Zbiorczej w Lubinie jako kierowca i kontynuował ją do 1982 r. Zwrócił się wówczas o ponowne przyjęcie do pracy w resorcie i pierwotnie miał zostać zatrudniony na stanowisku milicjanta-kierowcy Wydziału Gospodarki Materiałowo-Technicznej KW MO w Legnicy od 1 VIII 1982 r. – ostatecznie jednak z jego usług zrezygnowano¹⁴⁸.

Witold Świerczewski, zbiory IPN

Świerczewski Witold, syn Eugeniusza, urodzony 3 XII 1924 r. w Warszawie. Ukończył 4 klasy gimnazjum, w czasie wojny pracował w magazynie firmy „Baustafflager”. Był też członkiem AK, co zataił w swoim życiorysie. Po wyparciu Niemców w gminie Młociny pracował jako milicjant przez miesiąc, następnie wyjechał i osiedlił się w Kłodzku. W PUBP Kłodzko został zatrudniony na stanowisku starszego referenta sekcji VIII rzekomo już 1 VII 1945 r. Do Lubina miał zostać przeniesiony pod koniec grudnia 1945 r. jako starszy referent, razem z nowym kierownikiem Solińskim (mieli się stawić w Lubinie 22 grudnia). Nagrodzony kwotą 6 tys. złotych za pracę w czasie wyborów. Kiedy posadę szefa PUBP objął Michta, zaczęły się problemy. Ten ostatni w raporcie specjalnym oskarżał Świerczewskiego o lekceważący

¹⁴⁸ AIPN Wr, 057/505, Akta osobowe Andrzeja Śliża.

stosunek do przełożonych, niewykonywanie rozkazów, chęć zwolnienia się z pracy i wyjazdu do Warszawy z nagromadzonym majątkiem. Sytuacja ta miała wynikać z faktu, że przy poprzednim kierowniku pełnił funkcję zastępcy, „chodził samopas”, a po zmianach nie potrafił dostosować się do dyscypliny. Za zatajenie prawdy o swojej przeszłości został zwolniony 15 IX 1947 r. Dwa lata później zgłosił się jako kandydat do pracy w Sanatorium MBP w Szklarskiej Porębie w charakterze agenta zaopatrzenia¹⁴⁹.

Edward Taraz, lata 40., zbiory IPN

Taraz Edward, syn Michała, urodzony w 1923 r. we wsi Potrzebicz, woj. wileńskie. Ukończył 3 klasy szkoły powszechnej. Wojnę spędził przy rodzinie, od 1944 r. służył w wojsku, brał udział w walkach z podziemiem ukraińskim. Zdemobilizowany z wojska w 1947 r. Od 19 VI 1947 r. wartownik PUBP w Lubinie. Po ślubie z właścicielką sklepu całkowicie stracił zainteresowanie pracą, przychodził na służbę pijany, utrzymywał kontakty z osobami uznanymi za wrogie (kupcy). Został zwolniony dyscyplinarnie 1 II 1949 r.¹⁵⁰

Jan Tekieli, lata 40/50., zbiory IPN

Tekieli Jan, syn Ignacego, urodzony w 1926 r. w Rybnej, gmina Czernichów, pow. Kraków¹⁵¹. W latach 1943–1944 pomocnik górniczy, następnie był wysłany do pracy przymusowej. Z zawodu ślusarz. Miał być w czasie okupacji członkiem PPR. Od 27 I 1945 r. wartownik WUBP w Krakowie. Od 10 V 1945 r. młodszy referent Sekcji 6 referatu IV PUBP we Wrocławiu. Od 3 II 1946 r. referent referatu ekonomiczno-przemysłowego PUBP w Lubinie, skierowany do ekspozytury kolejowej. 5 V 1947 r. przeniesiony na analogiczne stanowisko w PUBP w Jeleniej Górze. Od 15 XI 1948 r. referent ekspozytury kolejowej Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, następnie od 17 XI 1949 r. starszy referent Sekcji 8 Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, od 15 XII 1949 r. jako kierownik Sekcji. Od 1 VI 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału VIII WUBP we Wrocławiu, zwolniony w związku z aresztowaniem 30 IX 1953 r. Za przywłaszczenie mienia w czasie czynności zatrzymania podejrzanego 25 XI 1953 r. WSR we Wrocławiu skazał go na rok

¹⁴⁹ AIPN Wr, 057/536, Akta osobowe Witolda Świerczewskiego.

¹⁵⁰ AIPN Wr, 057/565, Akta osobowe Edwarda Taraza.

¹⁵¹ AIPN Wr, 059/2510, Akta osobowe Jana Tekielego.

więzienia (karę umorzono w związku z amnestią z 1952 r.). „Po zwolnieniu z aparatu BP przebywał nadal we Wrocławiu, zajmując różne eksponowane stanowiska, gdyż cieszył się zaufaniem instancji partyjnych i terenowych organów władzy” – pisano enigmatycznie w charakterystyce¹⁵².

Kazimierz Tomaszewski, lata 40., zbiory IPN

Tomaszewski Kazimierz, syn Kazimierza, urodzony w 1926 r. w Komorówce, pow. Grody. W czasie wojny przebywał w ZSRR, od 1944 r. w wojsku polskim, po wojnie skierowany do KBW. Zdemobilizowany w 1946 r. Od 12 IX 1946 r. młodszy referent referatu III PUBP w Lubinie, od 1 X 1947 r. referent referatu I. W 1948 r. przeszedł szkolenie w CW MBP. W tajemnicy chciał wziąć ślub kościelny, dlatego został zwolniony dyscyplinarnie 31 I 1950 r.¹⁵³

Józef Trzewik, lata 40/50., zbiory IPN

Trzewik Józef, syn Jana, urodzony w 1925 r. w Trzcińcu, pow. Mościska, woj. lwowskie. W czasie wojny pracował jako robotnik budowlany. Od 1944 r. w wojsku, po wojnie skierowany do służby w WOP. Zdemobilizowany w 1947 r., od 24 V tego roku młodszy referent PUBP w Lubinie. Od 1 X 1947 r. młodszy referent, od 1 V 1950 r. referent referatu IV. W 1950 r. był I sekretarzem POP, zaangażowany społecznie i politycznie, co odbijać się miało na jakości pracy operacyjnej. Z dniem 20 IX 1950 r. został skierowany do Rocznej Szkoły Oficerskiej CW MBP w Legionowie. Od 8 VIII 1951 r. starszy referent sekcji IV Wydziału IV WUBP we Wrocławiu. Do 1956 r. obejmował we Wrocławiu kolejne stanowiska: 1 III 1953 r. – starszy referent sekcji I Wydziału IV; 1 XII 1953 r. – starszy referent sekcji I Wydziału IV; 1 III 1954 r. – kierownik sekcji IV Wydziału IV; 1 IX 1954 r. – kierownik sekcji III Inspektoratu Wiejskiego, następnie kierownik sekcji IVa Wydziału IV WUdsBP Wrocław.

¹⁵² AIPN Wr, 059/2510, Akta osobowe Jana Tekielego.

¹⁵³ AIPN Wr, 057/567, Akta osobowe Kazimierza Tomaszewskiego.

Od 1 IV 1955 r. starszy oficer operacyjny sekcji IVa Wydziału IV. Od 1 I 1957 r. z-ca komendanta powiatowego ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubaniu Śl. Od 15 VI 1964 r. z-ca naczelnika Wydziału III KW MO we Wrocławiu. Od 1 X 1971 r. starszy Inspektor Inspektoratu Kierownictwa SB, od 8 X 1975 r. I sekretarz KZ PZPR KW MO w Wałbrzychu. Od 15 X 1977 r. Naczelnik Wydziału „B” KW MO w Wałbrzychu. Zwolniony 15 III 1981 r.¹⁵³

Turek Edward, brak bliższych danych, wartownik w okresie od grudnia 1946 do stycznia 1947 r., kiedy to występuje na liście płac.

Stanisław Turek, lata 40/50., zbiory IPN

Turek Stanisław, syn Tomasza, urodzony w 1926 r. w Łącku, pow. Nowy Sącz. W latach 1948-1949 służył w wojsku, od 1950 r. w Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w Nowym Sączu. Od 27 XI 1951 r. młodszy referent referatu V PUBP w Lubinie, skierowany od razu na szkołę międzywojewódz-

ką. Młodszy referent sekcji 5 Wydziału IX „K” w Kowarach od 1 VII 1952 r., z czasem oddelegowany do sekcji 3, formalnie od 1 X 1952 r. młodszy referent sekcji 3 Wydziału IX „K”. W czasie pracy w Kowarach kilka razy był karany za pijaństwo i awantury, popełniał błędy w pracy z agenturą. Aresztowany za wywołanie po pijanemu awantury w Kostrzycy, grożenie bronią, strzelanie w powietrze i pobicie człowieka. Zwolniony 31 V 1953 r. w związku z aresztowaniem. Został skazany przez WSR we Wrocławiu 24 VII 1953 r. na trzy i pół roku więzienia¹⁵⁴.

Anna Twaróg, zbiory IPN

Twaróg Anna, córka Piotra, urodzona w 1918 r. w Ponicach Raba Wyżna, pow. Nowy Targ. Ukończyła dwie klasy szkoły powszechnej. Przed wojną pracowała w restauracji w Zakopanem. W czasie wojny przebywała na robotach przymusowych. Od 29 VI 1946 r. kierowniczką kuchni PUBP w Lubinie, zwolniona 10 II 1947 r. w związku z chorobą weneryczną¹⁵⁵.

¹⁵³ AIPN Wr, 058/1337, Akta osobowe Józefa Trzewika.

¹⁵⁴ AIPN Wr, 059/2542, Akta osobowe Stanisława Turka.

Franciszek Ulczycki, zbiory IPN

Ulczycki Franciszek, syn Stanisława, urodzony 2 X 1927 r. w Bobulincach, pow. Buczac. Przed wojną ukończył 5 klas szkoły, potem uczył się na ślusarza. Wojnę spędził przy rodzicach, którzy po jej zakończeniu osiedlili się na Pomorzu. Tu ukończył edukację na 7 klasie, pracował przy rodzicach do czasu powołania do wojska (WOP). Nie mając perspektyw po zakończeniu służby wojskowej zgłosił akces do pracy w UB. Młodszy referent referatu III PUBP Lubin od 15 XII 1950 r. Od 1 XI 1951 r. młodszy referent referatu IV WUBP w Koszalinie. Po reorganizacji od 1 V 1952 r. referent terenowy na gminy Rogowo i Łęczno PUBP/PDdsBP w Białogardzie. Od 1 IX 1955 r. starszy referent PUdsBP w Sławnie. Zwolniony 31 XII 1956 r., w ramach pomocy dla zwalnianych pracowników resortu wysłano go do Technikum Budowlanego w celu przyuczenia do zawodu. Po jego ukończeniu został zatrudniony na stanowisku kierownika budowy w Miejskim Przedsiębiorstwie Remontowo-Budowlanym w Sławnie, następnie w Spółdzielni Usługowej Kótek Rolniczych w Malechowie. Ponownie przyjęty 1 X 1961 r. na stanowisko starszego technika Służby Remontowo-Budowlanej Kwatermistrzostwa (odmówił powrotu do SB) KW MO w Koszalinie. Zwolniony 30 IX 1962 r.¹⁵⁶

Jan Waliczek, zbiory IPN

Waliczek Jan, syn Ludwika, urodzony 14 VI 1923 r. w miejscowości Węgierska Górką, pow. Żywiec. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej. Od lipca 1945 r. wartownik plutonu ochrony PUBP w Oławie, jednak tu było zbyt wielu pracowników, dlatego cztery lata później został przeniesiony na stanowisko referenta referatu IV PUBP w Lubinie, czasowo nawet pełnił funkcję kierownika referatu. Starszy referent terenowy na gminy Renarcice i Rudna od 1 V 1952 r. Referent terenowy od 30 V 1953 r. Nie było wobec niego zastrzeżeń, jedyne problemy związane były ze zdrowiem, „posiada 50% utratę wzroku przez co nie może pracować przy świetle, a tylko w porze dziennej”, wskazywano na nadużywanie alkoholu. Na tym tle doszło do pobicia, m.in. przez Waliczka chorążego Kańskiego, którego funkcjonariusze w Lubinie oskarżali o donoszenie szefowi jednostki o tym kto pije na służbie. Karą za to było przeniesienie z dniem 1 XI 1953 r. na stanowisko referenta terenowego na gminę Lutomia PUBP w Świdnicy. Rok później został przeniesiony na podobne stanowisko, ale dotyczące zabezpieczenia gmin Domanice i Żary. Do końca 1956 r. pracował w Świdnicy jako starszy referent sekcji 2 i oficer operacyjny. Został zwolniony 31 XII 1956 r.¹⁵⁷

¹⁵⁵ AIPN Wr, 062/1032, Akta osobowe Anny Twaróg.

¹⁵⁶ AIPN Sz, 0118/2100, Akta osobowe Franciszka Ulczyckiego.

¹⁵⁷ AIPN Wr, 058/1197, Akta osobowe Jana Waliczka; AIPN Wr, 053/323, Sprawozdania roczne z PUBP Kłodzko, Lubań, Lubin do Wydziału Śledczego i IV WUBP za rok 1950, Pismo Szefa PUBP w Lubinie do naczelnika Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, Lubin 22 XII 1950 r., k. 137.

Jan Wegneris, 1954 r., zbiory IPN

Wegneris Jan, syn Jana, urodzony w 1919 r. w miejscowości Reblow koło Szczecina, a więc na terenie Niemiec. Po powrocie z rodziną do Polski, przyszły funkcjonariusz SB ukończył szkołę rzemieślniczą, prowadzoną przez salezjanów. W czasie wojny wstąpił do PPR (Łódź-Chojny), był więziony w obozie koncentracyjnym w Mauthausen, gdzie zginął jego ojciec. Służbę w UB rozpoczął już w sierpniu 1945 r. w Gdańsku jako wywiadowca sekcji VII Wydziału I miejscowego WUBP. Od grudnia 1947 r. starszy referent sekcji VII Wydziału „A”, cztery miesiące później został przeniesiony na stanowisko starszego referenta Wydziału IX Departamentu IV MBP z siedzibą w Kowarach, gdzie zajmował się ochroną kopalni uranu. We wrześniu 1952 r. został wysłany na kurs w Centrum Wyszkołenia MBP w Legionowie, po ukończeniu którego z dniem 1 X 1953 r. objął stanowisko zastępcy szefa PUBP w Kłodzku. Od kwietnia 1956 r. kierował przez następne lata pionem bezpieki (UB i SB) w Jaworze. Uzasadniając przeniesienie do Lubina w 1963 r. pisano dość enigmatycznie: „Jego pracę i postawę oceniamy dodatnio, uznając go

za człowieka, który jest w stanie pokierować większą jednostką, o bardziej złożonej problematyce pracy. Osobowość i całokształt postępowania mjr. Wegnerisa stwarza przesłanki, że dobrze przystosuje się do warunków Lubinia, potrafi ułożyć współpracę ze społeczeństwem i urzędami oraz sprosta zadaniom na proponowanym stanowisku”. Od 1 V 1963 r. zastępca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Lubinie. W 1972 r. awansowany na stopień podpułkownika, co pośrednio świadczyć może o znaczeniu jednostki powiatowej, którą kierował. Sam Wegneris był przez te lata oceniany jednak dość krytycznie. W opinii służbowej z lutego 1970 r. wskazywano np., że o ile wcześniej jego predyspozycje były wystarczające, nie nadążał wobec zmieniających się warunków. „Ostatnio jednak w związku z rozwojem ekonomicznym powiatu i wzrostem zadań służbowych, możliwości sprostania obowiązkom służbowym okazują się nieadekwatne do wymogów. Wobec osób zajmujących wyższe stanowiska kierownicze, zauważa się u niego kompleks niższości”. Planowano wysłać go jeszcze w tym roku „na zasłużony odpoczynek”, jednak przetrwał do czerwca 1975 r., kiedy to przeniesiono go na stanowisko naczelnika Wydziału Paszportów KW MO w Legnicy, gdzie służył przez kolejne cztery lata¹⁵⁸.

¹⁵⁸ AIPN Wr, 057/696, Akta osobowe Jana Wegnerisa.

Czesław Wiącek, lata 50., zbiory IPN

Wiącek Czesław, syn Stanisława, urodzony w 1928 r. we wsi Nietuliska Małe, pow. Opatów. Ukończył 5 klas szkoły powszechnej. Od 5 III 1947 r. woźnica kontraktowy PUBP w Jaworze, podawał, że właściwie od początku pracował jako szofer. Od 1 XII 1947 r. szofer PUBP w Jaworze. Od 1 IX 1948 r. szofer PUBP w Lubinie. Przeniesiony z Jawora do Lubina, bowiem tam było dwóch kierowców i ani jednego samochodu. Za awanturowanie się podczas urlopu i używanie broni, był karany m.in. odebraniem broni. Ożenił się z sekretarką PUBP w Środzie Śląskiej, dlatego poprosił o przeniesienie. Od 1 VII 1951 r. kierowca PUBP w Środzie Śl. Od 25 II 1952 r. kierowca PUBP w Kamiennej Górze. Od 1 IX 1953 r. pomoc komendanta gmachu. Od 1 III 1954 r. wartownik PUBP w Strzelinie. Zwolniony 31 III 1955 r.¹⁵⁹

¹⁵⁹ AIPN Wr, 059/3230, Akta osobowe Czesława Wiącka.

Stanisław Wieczorek, lata 40., zbiory IPN

Wieczorek Stanisław, syn Józefa, urodzony w 1924 r. w Prasce, pow. Wieluń. Członek PPS. Od 1941 r. na robotach przymusowych. Młodszy oficer śledczy sekcji VIII PUBP w Kłodzku od 20 VIII 1945 r. W 1946 r. przebywał na kursie śledczych CW MBP. Przełożony w Kłodzku wyrażał się o nim źle, że pracuje od początku istnienia urzędu, ma zbyt wiele kontaktów, zaniedbuje pracę i nie ma z niego pożytku. Mimo ujemnych charakterystyk został zatwierdzony na stanowisko śledczego w Lubinie. Od 1 IX 1947 r. oficer śledczy PUBP w Lubinie. Od 1 I 1949 r. oficer śledczy sekcji śledczej PUBP w Wałbrzychu. Przeniesiony został do Wałbrzycha, bowiem tam było dwóch oficerów, którzy nie dawali sobie rady z powodu ilości prowadzonych spraw. Na miejsce Wieczorka do Lubina zamierzano skierować Franciszka Kowalika z Kamiennej Góry, który „został tam skompromitowany”. Od 1 X 1951 r. kierownik sekcji śledczej PUBP w Wałbrzychu. Zwolniony 31 III 1954 r.¹⁶⁰

¹⁶⁰ AIPN Wr, 058/1214, Akta osobowe Stanisława Wieczorka.

Helena Wilk, lata 40/50., zbiory IPN

Wilk Helena, z domu Hulka, córka Stanisława, urodzona w 1934 r. w Sidorowie, woj. Tarnopol. Wojnę spędziła przy rodzinie, w 1945 r. została przesiedlona do Lubina. Po ukończeniu szkoły w 1950 r. pracowała w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. Wyszła za mąż za funkcjonariusza PUBP w Lubinie, szofera Józefa Wilka. Od 1 II 1952 r. maszynistka PUBP w Lubinie, zwolniona na własną prośbę 31 I 1954 r. w związku z urodzeniem dziecka¹⁶¹.

Józef Wilk, zbiory IPN

Wilk Józef, syn Rocha, urodzony 12 III 1927 r. w Międzyzlesiu. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, w czasie okupacji do 1944 r. pracował na gospodarstwie jako pracownik najemny, wówczas został wywieziony na roboty. Po wojnie pracował na PKP w Legnicy. Do pracy w UB zgłosił się będąc w wojsku. Szofer PUBP w Lubinie od 1 XII 1950 r. Był zaangażowany w działalność TPPR, proponowano mu przeniesienie do pionu operacyjnego, ale odmówił. Wysłany na kurs oficerów śledczych po kilku dniach zrezygnował, wyrażając chęć pozostania przy zawodzie szofera. Prosił o przeniesienie na inny teren, ale wobec odmowy zwolnił się na własną prośbę 31 X 1954 r. Po zwolnieniu pracował jako kierowca taksówki¹⁶².

Wilkus Roman, wartownik zatrudniony z dniem 29 VIII 1945 r.¹⁶³

¹⁶¹ AIPN Wr, 057/593, Akta osobowe Heleny Wilk.

¹⁶² AIPN Wr, 057/595, Akta osobowe Józefa Wilka.

¹⁶³ AIPN Wr, 056/1008, Akta osobowe Romana Wilkusa.

Stanisław Wiśniewski, lata 50., zbiory IPN

Wiśniewski Stanisław, syn Józefa, urodzony w 1927 r. w Trojanowie, pow. Garwolin. W czasie wojny pracował jako elektryk, w 1946 r. wyjechał na Dolny Śląsk (Piława Górna). Od 1948 r. odbywał służbę wojskową. Skierowany do UB przez KP PZPR w Dzierżoniowie. Od 29 X 1951 r. wartownik PUBP w Dzierżoniowie, od 1 V 1952 r. pomoc komendanta gmachu PUBP w Lubinie. W 1952 r. złożono wniosek o przeniesienie go na stanowisko referenta gminnego do obsługi gmin Księginice i Miłoradzice, bowiem dotychczasowy referent, Stefan Kałuża, został przeniesiony na stanowisko sekretarza. Kierownictwo urzędu uznało, że gminy są blisko Lubina i Wiśniewski będzie miał pomoc w pracy operacyjnej. We Wrocławiu uznano jednak, że jest za słaby na pracę operacyjną. Od 1 IX 1953 r. komendant gmachu, na tym stanowisku był oceniany bardzo pozytywnie. Zwolniony 31 III 1955 r., pracował potem w Dolnośląskiej Fabryce Instrumentów Lutniczych w Lubinie¹⁶⁴.

Wiśniewski Wiktor, syn Ignacego, urodzony w 1927 r. w miejscowości Książek Nowy, pow. Radom. Robotnik w lasach państwowych w radomskim w czasie wojny. Jak podawał od

1944 r. na krótko był w BCh, a jego oddział miał zostać rozbity przez AK. Zagrożony aresztowaniem przez Niemców, wstąpił do AK. Po wkroczeniu Armii Czerwonej został przez NKWD aresztowany, ale jak twierdził, wydał wszystkich oficerów oraz broń. Po pięciu tygodniach został zwolniony, wstąpił do PPR. Jako wartownik ochraniał Komitet Miejski PPR w Radomiu. Od 25 I 1945 r. wartownik WUBP w Legnicy. Od 31 VIII 1945 r. młodszy referent referatu Walki z Bandytyzmem PUBP w Lubinie. Mianowany został dowódcą plutonu ochrony. W kwietniu 1946 r. ukończył kurs w WUBP we Wrocławiu, pracował w referacie III. Zwolniony dyscyplinarnie z dniem 1 XI 1947 r. za zatajenie informacji, że od 1943 r. był w AK¹⁶⁵.

Urszula Maciejczuk z d. Witek, lata 70., zbiory IPN

Witek Urszula, córka Stefana, urodzona w 1950 r. we Wrocławiu, pochodziła z rodziny resortowej. Jej ojciec: Stefan i brat Zbigniew pracowali w SB. Od 1 IX 1972 r. sekretarka-maszynistka referatu ds. bezpieczeństwa w Lubinie. Od 16 I 1973 r. oficer SB Referatu ds. Bezpieczeństwa KMiP MO w Legnicy. Od 1 VI 1975 r. starszy referent techniki operacyjnej Wydziału „T” SB KW MO w Legnicy. Od 1 II 1979 r. młodszy inspektor

¹⁶⁴ AIPN Wr, 057/599, Akta osobowe Stanisława Wiśniewskiego.

¹⁶⁵ AIPN Wr, 057/600, Akta osobowe Wiktora Wiśniewskiego.

Wydziału „B” SB KW MO w Legnicy. Od 1 XI 1979 r. młodszy inspektor Wydziału „T” SB KW MO w Jeleniej Górze na własną prośbę, bowiem w Legnicy zastępcą komendanta KW MO był jej ojciec. Od 16 XII 1989 r. inspektor Wydziału Kadr WUSW w Jeleniej Górze¹⁶⁶.

Zbigniew Witek, zbiory IPN

Witek Zbigniew, syn Stefana, urodzony 11 V 1949 r. we Wrocławiu. Jego ojciec, podpułkownik, był funkcjonariuszem MO i SB w Legnicy (m.in. komendant KMIP MO w Legnicy). Ukończył w 1969 r. Technikum Mechanizacji Rolnictwa we Wrocławiu, po którym zatrudnił się na staż w POM w Legnicy. Od 1970 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową w Głogowie. Podanie o przyjęcie do resortu złożył będąc jeszcze w wojsku. Od 1 XI 1972 r. oficer SB grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie (zajmował się zabezpieczaniem kopalni rud miedzi). Od 1 X 1973 r. słuchacz WSO MSW im. F. Dzierżyńskiego w Legionowie, gdzie w opinii przełożonych: „nie przywiązywał większej wagi do nauki”, był za to zaangażowany społecznie i politycznie. Od 1 VII 1976 r. starszy inspektor Wydziału III SB KW MO w Legnicy, trzy miesiące później został przeniesiony na analogiczne stanowisko w Wydziale III „A” KW MO we Wrocławiu (powodem był konflikt interesów – ojciec był wówczas zastępcą komendanta wojewódzkiego). 15 VI 1977 r. został przeniesiony na stanowisko młodszego inspektora Wydziału VI Departamentu III MSW w Warszawie (w zakresie obowiązków miał zabezpieczenie „resortu chemii”, następnie hutnictwa). W związku z faktem poślubienia przez siostrę żony obywatela brytyjskiego i jej wyjazdu do Wielkiej Brytanii uznano, że ma zbyt wiele kontaktów z obcokrajowcami i z dniem 31 VIII 1980 r. został zwolniony¹⁶⁷.

Michał Wojciechowski, zbiory IPN

„na pracownika operatywnego jest mało ruchliwy.”

Wojciechowski Michał, syn Ludwika, urodzony 29 IX 1927 r. we wsi Młyny, pow. Busko-Zdrój. Ukończył 6 klas szkoły powszechnej, w czasie wojny pomagał rodzicom w gospodarstwie, w 1946 r. osiedlił się w powiecie trzebnickim i pomagał bratu

¹⁶⁶ AIPN Wr, 494/293, Akta osobowe Urszuli Witek.

¹⁶⁷ IPN BU, 0604/586, Akta osobowe Zbigniewa Witka.

na gospodarstwie do czasu powołania do służby w KBW. Od 30 X 1950 r. młodszy referent referatu I PUBP w Lubinie, który pozostawał bez obsady. Szef Urzędu postulował, by przenieść go do innego referatu, gdzie będzie mógł nabierać doświadczenia, a na jego miejsce w referacie I skierować Boleśta-wa Molaka z referatu V. Ostatecznie trafił do referatu IV, gdzie miał nauczyć się pracy operacyjnej. Od 1 VII 1951 r. referent do spraw poboru, był kilkakrotnie karany (zgubienie legitymacji, upicie się w miejscu publicznym). Okresowo pomagał w zakresie poboru także jednostce w Jaworze. 31 XII 1954 r. przekazany do dyspozycji Biura Wojskowego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, został skierowany na stanowisko pomocnika kierownika Referatu Uzupełnień w Wołowie od 1 V 1955 r. Po kilku miesiącach poprosił o przyjęcie na podoficera nadterminowego w wojskach wewnętrznych. Ostatecznie zwolniony do rezerwy 23 sierpnia 1956 r.¹⁶⁸

Marian Wojtkiewicz, 1965 r., zbiory IPN

„korzystał on z nieuzasadnionej pobłażliwości i tolerancji ze strony swoich przełożonych.”

Wojtkiewicz Marian, syn Jana, urodzony w 1943 r. w Białymstoku. W 1960 r. ukończył LO w Wałbrzychu, następnie pracował fizycznie, a od 1962 r. był etatowym pracownikiem Związku Młodzieży Socjalistycznej w Nowej Rudzie. Służbę wojskową odbywał w Szkole Oficerskiej i Ośrodku Szkoleniowym KBW im. Marcelego Nowotki w Legnicy. Tu był Przewodniczącym Zarządu Szkolnego Kół Młodzieży Wojskowej. Od 1963 r. członek PZPR. Służąc w KBW w Legnicy zwrócił się w 1965 r. o przyjęcie do pracy w SB. Od 15 X 1965 r. oficer operacyjny Referatu Bezpieczeństwa KP MO w Legnicy. Od 16 X 1969 r. oficer grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa, następnie inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa (występuje w 1971 r.) KP MO w Lubinie. W 1975 r. na własną prośbę został przeniesiony do KW MO w Lublinie. Już w końcu lutego 1976 r. wrócił do Legnicy, zajmował stanowiska kierownicze w Wydziale III, Wydziale III „A”. W 1980 r. został inspektorem Wydziału „W”. Po udziale w stanie upojenia alkoholowego w bójce pod restauracją „Parkowa” w nocy z 4 na 5 VI 1981 r., biorąc także pod uwagę fakt, że w przeszłości „wielokrotnie naruszał dyscyplinę służbową i to zawsze pod wpływem alkoholu” (m.in. pobicie innego funkcjonariusza w restauracji „Kosmos”) wnioskowano o jego zwolnienie dyscyplinarne. Ostatecznie 3 XI 1981 r. został zwolniony ze służby. Odwoływał się od tej decyzji, bezskutecznie. Od połowy lat osiemdziesiątych pracował w Zakładach Górniczych „Lubin”¹⁶⁹.

¹⁶⁸ IPN BU, 0194/506, Akta osobowe Michała Wojciechowskiego.

Stefan Wołczyński, zbiory IPN

**„byłem uświadomiony, że my jako Awangarda
krocząca ciernistą drogą musimy iść
do całkowitego zwycięstwa.”**

Wołczyński Stefan, syn Jana, urodzony 8 VII 1923 r. w Podzamczu, pow. Olkusz. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, wojnę spędził pracując w gospodarstwie rodziców. W 1944 r. aresztowany za próbę przekroczenia granicy GG został osadzony w obozie, z którego zbiegł, i do nadejścia wojsk sowieckich ukrywał się. W życiorysie podawał, że był członkiem PPR, a ze względu na stan zdrowia został zwolniony ze szkoły wojskowej. Skierowany do pracy w UB przez Miejski Komitet PPR we Wrocławiu. Zatrudniony 15 VIII 1945 r. jako młodszy referent sekcji 3 MUBP we Wrocławiu. Od 4 II 1946 r. oficer śledczy PUBP w Lubinie. W grudniu 1946 r. ówczesny szef Michta napisał na niego donos, że choć podaje przynależność do PPR w rzeczywistości był członkiem PPS. Ciekawostką jest to, że dokument został napisany ręcznie, a nie na maszynie, gdyż jak wskazywał donosiciel – „chodzi o dyskrecję”. Co równie interesujące, domagał się w nim odesłania Wołczyńskiego na inny teren, bowiem socjaliści w powiecie lubińskim chcieli „opano-

wać sytuację, nawet swymi członkami obsadzić ważne stanowiska w Urzędzie Bezpieczeństwa”. Wołczyński tłumaczył się, że w Olkuszu zabrano mu legitymację PPR z niewiadomego powodu, a w Lubiniu zapisał się do PPS. Wołczyńskiego oskarżono o przyjęcie łapówki w wysokości 17 tys. złotych od podejrzanego o nielegalne posiadanie broni Jana Mochnackiego za zwolnienie go z aresztu. Został odesłany do dyspozycji Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy, nie można było jednak udowodnić łapówki (Mochnacki wyjechał w nieznanym kierunku), więc zamiast osadzenia w areszcie funkcjonariusza zwolniono z dniem 24 III 1947 r. jako „nie nadającego się do pracy”. Miał w Zawierciu prowadzić sklep, potem pracować jako ekspedient w Centrali Tekstylnej. Rok po zwolnieniu funkcjonariusze doszli prawdopodobnie do tego w jaki sposób odbywał się proceder łapówkarski. Będący na kontroli w Lubinie funkcjonariusz z WUBP otrzymał informację, że jeden z TW o ps. „Rewolwer” odmawia współpracy skarżąc się, że został do tego zmuszony – była to cena za zwolnienie z aresztu za nielegalne posiadanie broni, a do tego musiał zapłacić 18 tys. złotych łapówki. Jak się okazało, pośrednikiem między Wołczyńskim a osadzonymi i ich rodzinami był właściciel jednej z restauracji, Marian Groń. Z tym ostatnim jak dowodzono, Wołczyński miał zażyłe relacje¹⁷⁰.

Wołek Irena, patrz: Siurek Irena.

¹⁶⁹ AIPN Wr, 057/697, Akta osobowe Mariana Wojtkiewicza.

Józef Wołek, lata 40/50., zbiory IPN

Wołek Józef, syn Jana, urodzony w 1917 r. w Czernichowie, pow. Kraków. Przed wojną pracował w piekarni. Od 1941 r. przebywał na robotach przymusowych. Od 20 VIII 1945 r. młodszy referent sekcji 2 PUBP w Lubaniu. Od 12 I 1946 r. kurier poczty specjalnej PUBP w Lubinie. Od 15 X 1946 r. referent referatu V przeniesiony w związku z brakiem obsady referatu. W 1947 r. pracował czasowo w ekspozyturze kolejowej. W 1947 r. uległ wypadkowi motocyklowemu razem z Edwardem Siurkiem. W 1948 r. oskarżano go o to, że lekceważy obowiązki, rozpija siebie i innych pracowników, do tego posiada własną piekarnię w województwie krakowskim. Na początku 1950 r. proponowano przenieść Wołkę do referatu komunikacji, jednak w związku z dyscyplinarnym przeniesieniem Szymańskiego do Bystrzycy, Wołek został sam w referacie V. Oceniany był jako pracownik przeciętny i niczym się niewyróżniający. Rzeczywiście od 15 II 1951 r. pełnił funkcję kierownika referatu i zbierał pozytywne oceny. Pod koniec 1951 r. był II Sekretarzem POP. W 1952 r. prowadzono śledztwo przeciwko Szymańskiemu Eugeniuszowi i Wołkowi, podejrzanymi o przywłaszczenie biżuterii

podczas rewizji jeszcze w styczniu 1951 r. u figuranta sprawy dotyczącej rozsiewania wrogiej propagandy. Został ukarany nagana za brak cywilnego świadka podczas rewizji. Podczas wyborów 1951 r. był dowódcą grupy operacyjnej. Od 1 V 1952 r. starszy referent terenowy na gminę Chocianowiec. Od 1 VI 1953 r. został dyscyplinarnie przeniesiony na stanowisko starszego referenta terenowego PUBP w Bolesławcu na gminę Gromadka. Został przeniesiony do Bolesławca w związku z faktem upijania się na początku 1953 r. Ówczesny szef Lichosik zamiast go ukarać, darował mu winę motywując to „śmiercią Stalina”. Sprawa wyszła na jaw podczas kontroli w marcu 1953 r. notatnika szefa do spraw dyscyplinarnych i karnych. Został zwolniony 31 III 1955 r.¹⁷¹

Irena Woronko, zbiory IPN

Woronko Irena, córka Andrzeja, urodzona 24 III 1928 r. w Starosielcach, pow. Białystok. Ukończyła 4 klasy polskie i 2 klasy rosyjskie. W czasie wojny przebywała przy rodzicach, była też na przymusowych robotach. Po wojnie wyszła za mąż za funkcjonariusza MO Jana Woronko. Pracowała w różnych insty-

¹⁷⁰ AIPN Wr, 057/613, Akta osobowe Stefana Wołczyńskiego.

tucjach na terenie województwa białostockiego, a następnie w powiecie Syców, przenosząc się z mężem. Karierę w resorcie zaczęła jeszcze w Sycowie w Biurze Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych we wrześniu 1953 r. Pozostała w służbie do 1956 r., została skierowana do Lubina 1 I 1965 r., do referatu organizacyjnego KP MO (w ramach nierozdzielania rodzin, jej mąż został bowiem przeniesiony służbowo do Lubina). Od 27 V 1967 r. starszy referent referatu ds. bezpieczeństwa, następnie referent grupy paszportów i dowodów osobistych w Komendzie Powiatowej w Lubinie, Komendzie Wojewódzkiej w Legnicy (Sekcja Paszportów w Lubinie), Rejonowym Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Lubinie. Została zwolniona 31 XII 1987 r.¹⁷²

Wójtowicz Piotr, syn Michała, urodzony 3 III 1922 r. w Woli Batorskiej, pow. Bochnia. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, uczył się na ślusarza. Wartownik od 15 VII 1946 r. Zwolniony jako „niepewny politycznie” 21 IX 1946 r.¹⁷³

Wróblewski Jerzy, syn Juliana, brak bliższych danych. Młodszy referent referatu komunikacji od 28 III 1951 r.

Wrzalik Stanisław, brak bliższych danych, zastępca Komendanta gmachu w 1945 r. Występuje na liście płac za grudzień 1945 r.

Wysocki Marian, syn Jana, urodzony w 1942 r. w Bydgoszczy, tam też zaczynał służbę w 1967 r. jako milicjant. Dwa lata później przeniesiono go do dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO we Wrocławiu i zatrudniono jako wywiadowcę Sekcji V Wydziału „B” KW MO. Od 16 XI 1969 r. inspektor operacyjny grupy operacyjnej referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w Lubinie. W maju 1974 r. przeniesiono go do Wydziału Śledczego KW MO we Wrocławiu. Po 1975 r. pracował w komendzie legnickiej jako inspektor Inspektoratu, a od 1979 r. jako zastępca naczelnika Wydziału Organizacyjnego. Zmarł 2 X 1981 r.¹⁷⁴

Bolesław Zajączkowski, lata 40/50., zbiory IPN

Zajączkowski Bolesław, syn Mikołaja, urodzony w 1931 r. w Zniatynie, pow. Sokal. W 1948 r. ukończył szkołę powszechną. Następnie pracował jako ślusarz, w latach 1951-1953 odbywał służbę wojskową. Od 9 I 1954 r. pracownik kontraktowy – dyspozytor garaży kwatermistrzostwa WUBP we Wrocławiu. Od 1 V 1954 r. referent broni PUBP w Lubinie. Przeszedł do MO w ramach ogólnej reorganizacji 15 V 1955 r. jako dowódca drużyny konwojowo-rezerwowej KP MO w Lubinie. Ze względu na brak doświadczenia w rzeczywistości wykonywał inne czynności, „jak patrole, obchody, przeprowadzanie wywiadów i przesłuchiwanie świadków do mniej poważnych spraw”. Skierowano go na kurs organizatorów wychowania fizycznego dla funkcjonariuszy MO. Został zwolniony 30 VI 1956 r.¹⁷⁵

¹⁷¹ AIPN Wr, 056/1032, Akta osobowe Józefa Wołka.

¹⁷² AIPN Wr, 057/778, Akta osobowe Ireny Woronko.

¹⁷³ AIPN Wr, 057/610, Akta osobowe Piotra Wójtowicza.

¹⁷⁴ AIPN Wr, 057/698, Akta osobowe Mariana Wysockiego.

Wacław Zębik, lata 40., zbiory IPN

Zębik Wacław, syn Karola, urodzony w 1907 r. we wsi Jaworznik, woj. kieleckie¹⁷⁶. Do 1945 r. pracował jako górnik. Podał, że od 1945 r. był w AL. Został skierowany do UB przez PPR w Częstochowie. Od 18 VII 1945 r. referent gminny PUBP w Sycowie, od 13 IV 1946 r. referent gminny PUBP w Lubinie. Od 13 IV 1946 r. został przeniesiony na stanowisko referenta gminnego w PUBP w Ząbkowicach. 31 V 1946 r. został zwolniony na własne żądanie ze względu na stan zdrowia.

Władysław Zieliński, lata 50., zbiory IPN

Zieliński Władysław, syn Stefana, urodzony w 1930 r. w Kamieńcu Podolskim. Od 1943 r. w Armii Czerwonej, jak sam napisał jako „syn pułku”. Po wojnie pracował jako mechanik, od 1950 r. odbywał służbę wojskową. Od 1 VIII 1953 r. referent broni PUBP w Sycowie, mimo że nie miał żadnego w tym kierunku przeszkolenia. Szkolenia za niego musieli wykonywać inni, do tego upijał się. Został przeniesiony dyscyplinarnie do Lubina za lekceważenie obowiązków. Od 15 I 1954 r. referent broni PUBP w Lubinie. Skierowano go na 10-dniowe przeszkolenie, na które spóźnił się cztery dni. W Lubinie upijał się, dlatego wnioskowano o zwolnienie go ze służby. Ostatecznie został zwolniony dyscyplinarnie 28 II 1954 r.¹⁷⁷

¹⁷⁵ AIPN Wr, 080/673, Akta osobowe Bolesława Zajączkowskiego.

¹⁷⁶ AIPN Wr, 058/1308, Akta osobowe Wacława Zębika.

¹⁷⁷ AIPN Wr, 057/637, Akta osobowe Władysława Zielińskiego.

Władysław Zięcina, lata 40., zbiory IPN

Zięcina Władysław, syn Józefa, urodzony w 1923 r. w Nowym Sączu. W czasie wojny pracował m.in. w stolarni, wykorzystywano go do kopania okopów. W latach 1945–1947 odbywał służbę wojskową. Pracował w gospodarstwie oraz jako goniec w sanatorium w Kamiennej Górze. Od 30 V 1950 r. wartownik PUBP w Lubinie. Po ukończeniu we Wrocławiu kursu szkoleniowego, od 1 III 1951 r. młodszy referent referatu IV. Zięcina okazał się marnym pracownikiem, często się upijającym, nie dbającym o zachowanie tajemnicy służbowej, okłamującym przełożonych, niewykonującym poleceń. Podczas kontroli warunków mieszkaniowych stwierdzono m.in., że trzyma w domu niezabezpieczone dokumenty, jak zobowiązania do współpracy z UB, pokwitowania za przyjęte pieniądze, korespondencje i doniesienia agentury. Przepijał także pieniądze społeczne, np. składki członków TPPR. Został zwolniony dyscyplinarnie 30 IV 1952 r.¹⁷⁸

Zuber Anna, brak bliższych danych, sprzątaczką, występuje na liście płac w październiku 1947 r.

Zwoźniak Tadeusz, syn Jana, urodzony 7 IV 1928 r. we wsi Wymysłów, pow. Miechów. Ukończył 7 klas szkoły powszechnej, w czasie okupacji pracował w sklepie jako subiekt w Miechowie. Od 1943 r. miał być członkiem BCh. Po wojnie wstąpił do PPR, wyjechał na Ziemię Zachodnie. Został zatrudniony 18 IX 1945 r. na stanowisku młodszego referenta Sekcji 4 PUBP w Lubinie. Zdezerterował 30 IX 1945 r., brak informacji o jego dalszych losach¹⁷⁹.

Wojciech Zychal, zbiory IPN

Zychal Wojciech, syn Franciszka, urodzony 17 XI 1926 r. w Woli Batorskiej, pow. Bochnia. Do 1939 r. uczęszczał do szkoły, w czasie wojny pracował dorywczo u różnych gospodarzy, po wojnie wstąpił do ORMÓ. W latach 1947–1949 służył w wojsku (KBW w Bydgoszczy). Nie został przyjęty do pracy w WUBP w Krakowie z powodów politycznych – jak pisano „podczas służby w wojsku źle wyrażał się o osiągnięciach Polski Ludowej (...) ojciec w/w jest poglądów mikołajczykowskich, matka fanatyczka religijna”. W 1950 r. przeniósł się na Dolny

¹⁷⁸ AIPN Wr, 057/632, Akta osobowe Władysława Zięciny.

¹⁷⁹ AIPN Wr, 056/1077, Akta osobowe Tadeusza Zwoźniaka.

Śląsk i osiedlił w Lubinie. Tu pracował w Komendzie Powiatowej Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”, której kierownictwo przeniosło go do UB. Pomimo opinii z WUBP w Krakowie 1 III 1951 r. został zatrudniony jako wartownik PUBP w Lubinie, a następnie został wysłany na kurs w Szkole Międzywojewódzkiej we Wrocławiu. Od 30 XI 1951 r. młodszy referent referatu III. Na jego służbę wpływała sytuacja rodzinna, brak akceptacji jego zatrudnienia w UB. Przeniesiony do pracy w Ośrodku Pracy Więźniów w Jelczu z dniem 1 V 1952 r. do Działu Specjalnego, miał jednak negatywne charakterystyki jako osoba, która nie chce pracować. Przeniesiony na stanowisko oddziałowego Więzienia Nr 1 we Wrocławiu w lipcu 1952 r., tu także narzekano na lekceważenie przez niego obowiązków służbowych. Zwolniony na własną prośbę 31 VIII 1953 r.¹⁸⁰

Władysław Żmuda, lata 40/50., zbiory IPN

Żmuda Władysław, syn Władysława, urodzony w 1923 r. w Sosnowcu. W czasie wojny pracował jako robotnik. W 1945 r. został skierowany do odbycia służby wojskowej, trafił do KBW,

stąd zaś do UB. Od 24 X 1948 r. wartownik PUBP w Lubinie. Od 28 XII 1948 r. młodszy referent ds. wywiadu PUBP w Kamiennnej Górze. Od 1 XI 1950 r. starszy kurier poczty specjalnej WUBP w Opolu. Został zwolniony 15 IX 1953 r. na własną prośbę. W 1954 r. ponownie zwrócił się z prośbą o przyjęcie do służby więziennej, swoje poprzednie zachowanie (zwolnienie) tłumaczył wpływem poprzedniej żony. Badanie lekarskie wykazało jednak, że stan zdrowia nie pozwala na zatrudnienie¹⁸¹.

¹⁸⁰ AIPN Wr, 264/834, Akta osobowe Wojciecha Zychała.

¹⁸¹ AIPN Wr, 0126/401, Akta osobowe Władysława Żmudy.

CZEŚĆ TRZECIA.

TOWARZYSZE Z BEZPIECZEŃSTWA NA TERENIE POWIATU
LUBIŃSKIEGO. PRÓBA PODSUMOWANIA

Towarzysze z Bezpieczeństwa – kadry od kuchni

Zarówno w obiegu powszechnym, jak i często naukowym, istnieje tendencja do uogólniania i upraszczania zjawisk, procesów, zdarzeń. Dotyczy to także organizacji, instytucji, a elementem owego podejścia jest ich antropomorfizowanie, co widać choćby w języku. Piszemy, że Urząd Bezpieczeństwa aresztował, podjął działania, zdecydował się na rozpoczęcie inwigilacji. Jest to oczywiście w dużej mierze zrozumiała konwencja i jako odbiorcy nie mamy problemu z odczytaniem takiego skrótu myślowego. Problem pojawia się jednak w sytuacji, gdy chcemy bliżej wejść w kwestię funkcjonowania danej instytucji, oceniać jej działalność zarówno na gruncie profesjonalnym czy etycznym. Kuriozalnie wtedy brzmi formuła „Urząd Bezpieczeństwa zabił”, czy „bezpieka torturowała aresztowanego”. Może być akceptowana co najwyżej w publicystyce, jest nie do przyjęcia natomiast w dyskursie naukowym¹. I nie chodzi tu li tylko o zakładaną odpowiedzialność zbiorową, lecz o idące za takim uproszczeniem kłamstwa lub błędy merytoryczne. Logika stosowania języka wymaga przy użyciu orzeczenia (odpowiadającego wykonywaniu konkretnej czynności) także podmiotu z nim powiązanego. Przy odtwarzaniu działalności danej instytucji musimy więc wskazać na konkretną osobę, bo tylko w ten sposób możemy umiejscowić przyporządkowane jej czynności w odpowiednim kontekście – faktograficznym, etycznym, prawnym.

Dlatego tak istotne wydaje się zwracanie większej uwagi przy opisywaniu instytucji na poznanie historii, losów ludzi w niej zatrudnionych. Ustawy, schematy organizacyjne, rozkazy, broń są tylko narzędziami. Efekty/skutki ich używania zależą już jednak od konkretnych jednostek, z ich ułomnościami, ograniczeniami, subiektywnymi i nie zawsze logicznymi motywacjami. Tylko taka perspektywa pozwala odpowiadać na pytania o ocenę skuteczności realizacji zadań, stawianych przed – w naszym przypadku – lokalnym aparatem bezpieczeństwa. Pochodzenie, wykształcenie, relacje interpersonalne, umiejętność zachowania dyscypliny, zindoktrynowanie, motywacje zatrudnienia –

wszystko to ma znaczenie. Przedstawianie pracowników UB i SB jako jednolitej grupy jest po prostu nieprawdziwe i w istocie rzeczy zaciemnia obraz środowiska, a w konsekwencji pozwala rozmywać odpowiedzialność za zbrodnie tych, którzy je w rzeczywistości popełnili. W moim głębokim przekonaniu istnieje różnica między pracownikiem operacyjnym, śledczym a osobą zatrudnioną na stanowisku archiwalnym czy w sekretariacie. Dlatego w niniejszym opracowaniu staram się unikać sformułowań nacechowanych negatywnie, pozostawiając ocenę poszczególnych pracowników UB i SB w Lubinie Czytelnikom. Opis środowiska, jaki czynię na następnych stronach to w istocie próba odtworzenia funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa w oparciu o wytworzoną w jego ramach dokumentację. Oczywiście jest to pewnego rodzaju ograniczenie, mówimy bowiem o kadrach oczami kierownictwa resortu. Zderzają się tu oczekiwania co do zadań, jakie powinni wykonywać funkcjonariusze, sposoby w jakie się zachowują, czy w końcu efekty pracy jakie mają osiągać, z rzeczywistością. Na styku założeń z realiami powstaje wyraźne napięcie i to ono właśnie pozwala na stawianie hipotez dotyczących analizy miejsca aparatu bezpieczeństwa w dziejach lokalnych.

Przegląd życiorysów osób, które zatrudniano w powiatowych urzędach BP, wskazuje na duże podobieństwa ich losów i pochodzenia. Nie był to przypadek, lecz celowa polityka kadrowa władz. Po pierwsze, realizując ideologiczne założenia systemu zatrudniano osoby pochodzenia robotniczego lub chłopskiego. Zakładano bowiem, że są to środowiska będące naturalnym zapleczem rewolucji, jaką prowadzono. Nie jest to miejsce na falsyfikowanie tego założenia, wydaje się jednak, że lojalność wobec resortu (zjawisko warte bliższego spojrzenia) opierała się w większej mierze na nieco innych przesłankach.

Nie jest bowiem przypadkiem, że w kadrach aparatu bezpieczeństwa niemal nie było ludzi związanych w okresie okupacji z Polskim Państwem Podziemnym. To raczej ludzie, z różnych względów dalecy od powiązań z legalnymi władzami RP,

¹ Jest to nic innego jak stereotypizacja i to szalenie szkodliwa, bo opierająca się na odpowiedzialności zbiorowej. Analogiczne współcześnie są twierdzenia w stylu lekarze biorą łapówki czy też określenie historyk IPN.

bądź pozostający z dala od spraw dziejących się na terenie okupowanego kraju. Chodzi tu z jednej strony o osoby sympatyzujące lub aktywnie działające w przedwojennych organizacjach komunistycznych, a w czasie wojny zaangażowane w struktury PPR, GL/AL, częściowo też żołnierze tzw. ludowego wojska polskiego, choć *en masse* było to jednak środowisko w pierwszych miesiącach po zakończeniu wojny wrogie wobec władz². Drugą wyraźną grupę stanowili ci wszyscy, którzy okres okupacji spędzili z dala od wydarzeń w okupowanej Polsce, a więc wywiezieni na roboty przymusowe, więźniowie obozów, a także do pewnego stopnia emigranci z lat dwudziestych i trzydziestych, którzy zdecydowali się na powrót do Polski po 1945 r. (doskonałym przykładem są tu tzw. Francuzi, a więc głównie górnicy z Francji i Belgii, werbowani do pracy w UB jeszcze na punktach etapowych). Życiorys taki nie oznaczał jednak oczywiście determinizmu, fakt powrotu z emigracji, obozu czy pracy przymusowej nie oznaczał automatycznie skłonności do podjęcia pracy w resorcie. Była to jednak dość zauważalna grupa w pierwszych miesiącach budowania struktur bezpieki. Kolejne weryfikacje pracowników prowadziły do selekcji i o pozostawieniu w służbie decydowały już inne czynniki – zebrane doświadczenia, skłonność ulegania indoktrynacji, poczucie spełnienia (awans społeczny), władzy i zwykły konformizm, związany z uzyskaniem poczucia bezpieczeństwa.

Istotną, aczkolwiek niedocenianą w badaniach rolę formacyjną odgrywała w przypadku najmłodszych pracowników UB służba wojskowa – zwłaszcza odbywana w KBW lub WOP. Tam często dochodziło do pierwszych kontaktów z działalnością służb specjalnych (tyle że wojskowych), tam też przedstawiciele MBP prowadzili werbunek. Mieli bowiem do czynienia z młodymi ludźmi, których już wstępnie weryfikowano. Pamiętajmy, że zwłaszcza w końcu lat czterdziestych politycznie „podejrzanych” kierowano do zastępczej służby wojskowej, jak choć-

by w Batalionach Pracy. Władze dbały o to by nie dawać broni do ręki ludziom potencjalnie wrogim wobec systemu, dlatego zaufaniem obdarzano żołnierzy wojsk wewnętrznych czy chroniących granice – z zasady wydawali się lojalni wobec systemu.

Podobny sposób myślenia obowiązywał wobec członków różnego rodzaju przybudówek partii komunistycznej, zwłaszcza Związku Walki Młodych. Można wręcz powiedzieć, że z braku innych narzędzi weryfikacji w pierwszych powojennych miesiącach przynależność do takich organizacji była wystarczającym kryterium akceptacji. Stąd przypadki „hurtowego” przyjmowania do służby całych grup, zjeżdżających na Ziemię Zachodnie członków PPR czy właśnie ZWM.

Zaświadczenie J. Altmarka z PPS, zbiory IPN

² Nieprzypadkowo znajdujemy w archiwach przykłady takich zachowań, zob. np. raporty MO, opisujące jak żołnierze frontowi podważali władzę, AIPN Wr, 145/70, Raporty sytuacyjne Komendy Powiatowej MO w Jeleniej Górze. Na ten temat pisałem także np. w monografii, poświęconej PUBP w Bolesławcu czy artykule o 15 Pułku KBW, zob. R. Klementowski, *My wszyscy są od pracy fizycznej. Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Bolesławcu 1945–1956*, Wrocław–Bolesławiec 2012; *idem, Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego województwa wrocławskiego w latach 1945–1947* [w:] *Wojsko w Polsce „Ludowej”: studia i materiały IPN*, Wrocław 2014, s. 235–255.

Co ciekawe, w latach późniejszych przetrwał tylko jeden z powyższych mechanizmów poszukiwania potencjalnych adeptów, chętnych pośród odbywających służbę wojskową, zwłaszcza uczestników szkół wojskowych. Trzeba jednak pamiętać, że nie miało już miejsca masowe uzupełnianie kadr. Proces rekrutacji i sprawdzania kandydata mógł trwać dłużej, warunki wprowadzania do zawodu były już wypracowane. W pierwszej dekadzie po 1945 r. zmieniła się także rola partii komunistycznej. Proces delegowania do służby w UB dość szybko został przerwany, zaangażowanie – i to na poziomie Komitetu Wojewódzkiego – dotyczyło już tylko (albo aż) zatwierdzania lub odwoływania ze stanowisk kierowniczych w jednostkach powiatowych i wojewódzkich bezpieki. Z dostarczyciela kadr w 1944–1945 r. partia komunistyczna przeszła dość szybko na pozycję nadzorcy UB.

Zatwierdzenie KW PZPR H. Panfila na stanowisko naczelnika, zbiory IPN

To dlatego m.in. komórki PPR tworzone od początku w jednostkach UB każdego szczebla. Skąpe źródła pozwalają oszacować liczbę członków partii komunistycznej w PUBP w Lubinie w latach 1946–1948 na około dwudziestu³. Nader często stawali się oni też awangardą kadr powiatowych w 1945 i 1946 r. liczących w sumie jesienią 1945 r. jedną czwartą wszystkich w terenie. W kolejnych latach przynależność do PPR/PZPR była dobrze widziana przy wdrapywaniu się na kolejne szczeble kariery w resorcie. Z drugiej strony dla kierownictwa zaś było to kolejne narzędzie do kontrolowania podległych funkcjonariuszy. Na forum zebrań partyjnych zajmowano się nie tylko sprawami dyscyplinarnymi związanymi z zawodem, ale także życiem prywatnym pracowników UB i SB.

Lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte to okres, w którym o przyjęciu do służby zaczęły decydować nie tylko czynniki pochodzenia i stosunku do ustroju. Istotne stawało się w coraz większym stopniu wykształcenie i doświadczenie. O przyjęcie do pracy prosili ludzie, którzy ukończyli szkoły średnie, nawet studia i często mający już za sobą pierwsze doświadczenia zawodowe. Można przypuszczać, że pewną rolę odgrywały tu ich kontakty z funkcjonariuszami milicji, którzy pojawiają się potem w ankietach jako osoby rekomendujące. Oznaczało to też, że generalnie przyjmowani do służby byli starsi, niż średnia wieku z pierwszych kilku lat istnienia komunistycznej policji politycznej. W przypadku Lubina za okres 1945–1956 wyniosła ona 24,5 roku, co jest nieco mylące. Najstarsi byli pracownicy zajmujący stanowiska kierownicze i nieoperacyjne, aż jedenastu liczyło 30 lat i więcej. Jako najstarszych wymienić można 43-letniego Władysława Sroczynskiego, trzy lata młodszego Stanisława Bakowicza, 39-letniego Wacława Zębika i 38-letniego Tadeusza Ścibora. 25% szeregowych pracowników nie przekraczała w chwili przyjęcia do pracy 22. roku życia, a 90% zatrudnionych miało mniej niż 30 lat⁴.

³ M. Sodeł, *W walce o ład...*, s. 222.

⁴ Dla porównania w UB we Lwówku Śl. dane te wynosiły: 29 i 83%.

Po 1956 r. zmiany kadrowe polegały w pierwszej kolejności na zredukowaniu liczby pracowników, w przypadku Lubina pozostało ich w nowej Służbie Bezpieczeństwa tylko trzech. Przez szereg lat nie przeprowadzano nowych zatrudnień, o nowej fali można mówić tak naprawdę od przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Co ciekawe, wiekowo adeptci nie odbiegali od tych z lat czterdziestych, także mieli niewiele ponad 20 lat. Różnica dotyczyła jednak wykształcenia. Urodzeni zwykle już po wojnie, dorastali w Polsce już komunistycznej, ale ominęły ich trudne czasy stalinizmu czy doświadczenia kryzysu z 1956 r. Doświadczeniem formacyjnym była dla nich Polska „małej stabilizacji”, w której wróg wewnętrzny był już inaczej definiowany, a i zadania policji politycznej realizowane były w sposób dużo bardziej dyskretny.

Podobieństwa między adeptami bezpieki przez cały opisywany okres wiązały się także z rzadko zauważanym faktem – do pracy w resorcie nie mogły przygotować żadne szkoły czy kursy. Dotyczy to także funkcjonariuszy chwalaćcych się praktyką w wywiadzie i kontrwywiadzie Armii Ludowej. Jeszcze gorzej było w przypadku zatrudnianych po 1956 r., bezpieka przeszła też długą drogę w zakresie stosowanych metod pracy, odwołujących się (przynajmniej w teorii) w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych do osiągnięć psychologii, socjologii – generalnie subtelniejszych form realizowania nakładanych na nią zadań⁵.

W pierwszej dekadzie funkcjonowania dodatkowym problemem było słabe wykształcenie młodych ludzi, których motywacje pracy w UB były weryfikowane w trakcie ich służby, a nie przed⁶. Drobiazgowość sprawdzania życiorysów przez pion kadr dorównywała działaniom operacyjnym wobec osób traktowanych jako

wrogie wobec systemu. W późniejszym okresie selekcja opierała się na większej ilości danych, dlatego w teczkach osobowych tak wiele jest zaświadczeń i opinii zakładów pracy czy przełożonych z jednostek wojskowych, w których służyli kandydaci. Nie bez znaczenia jest także zjawisko budowania całej sieci powiązań o charakterze rodzinnym czy środowiskowym, która wyłaniała chętnych do pracy w MO, SB.

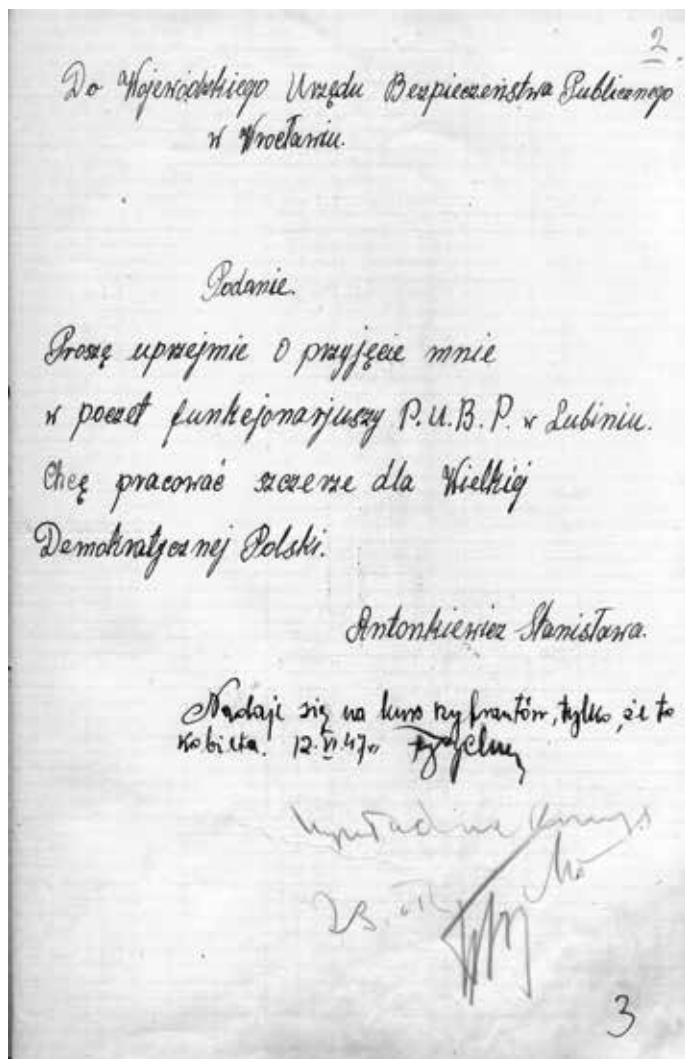
Kolejną wspólną cechą dziejów aparatu bezpieczeństwa przez dekady był permanentny brak wystarczającej liczby chętnych do pracy. Wśród wyjaśnień tego zjawiska wskazywać można różne kwestie. Jedną z nich był ostracyzm społeczny wobec instytucji traktowanej jako obca, odpowiedzialna za terror przeciwko narodowi polskiemu, do tego zatrudniająca osoby o niepolskim pochodzeniu (popularne określenie „żydokomuna”). Zapewne jest w tym dużo prawdy, nie sposób jednak nie zauważyć, że nie prowadzono badań nad relacjami między pracownikami UB czy MO a ich otoczeniem. Sama instytucja bez wątpienia wzbudzała niechęć, czym innym jednak były zapewne stosunki funkcjonariuszy z ich najbliższym środowiskiem. Pamiętajmy, że w realiach społeczno-gospodarczych PRL, charakteryzujących się powszechnym niedoborem, wszelkie znajomości, „dojścia” były niezwykle cenione⁷. Tym bardziej, że w świadomości społecznej funkcjonariusze pracowali zazwyczaj jako milicjanci, nie pracownicy SB. Oczywiście jest też, że owe relacje musiały podlegać fluktuacjom związanym z kryzysami politycznymi w PRL. Nie możemy ukrywać zjawiska, które w mniej lub bardziej pośredni sposób ujawniają akta personalne, a więc niechęć do osób narodowości żydowskiej w aparacie bezpieczeństwa. W przypadku Lubina, poza Czerwińskim, nie ma informacji o osobach niepolskiego pochodzenia⁸.

⁵ Uprzedzając ewentualne wątpliwości, nie oznaczało to rezygnacji ze stosowania brutalnego terroru. Nie był on jednak potrzebny w codziennej, rutynowej pracy.

⁶ AIPN Wr; 0298/16, Organizacja – struktura aparatu BP oraz przejawy wrogiej działalności reakcyjnego podziemia i przeciwdziałanie organów w latach 1945–1960, t. XIV, Organizowanie Wojewódzkiego i Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego na Dolnym Śląsku w 1945 r., Wrocław 22 VI 1954 r., k. 9.

⁷ Dość wspomnieć choćby o klasycznych sytuacjach utraty prawa jazdy, szybszego załatwienia paszportu itd. – wtedy znajomość pracownika Komendy Powiatowej, a jeszcze lepiej Wojewódzkiej MO była bezcenna.

⁸ Wedle badań, przeprowadzonych przez K. Szwagrzyka, dotyczących kadry kierowniczej RBP/KdsBP w latach 1944–1956 odsetek osób pochodzenia żydowskiego wynosił około 35% (37% w latach 1944–1954 oraz 34,5% w latach 1954–1956). Na szczęblu wojewódzkim Żydzi stanowili 13,7%, nie prowadzono natomiast badań dotyczących powiatów, z całą pewnością jednak odsetek kadry kierowniczej pochodzenia żydowskiego był tu dużo niższy. Por. *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra...*, s. 59-64

Podanie o przyjęcie do pracy S. Antoniewicz, zbiory IPN

W przekonaniu autora jednym z tematów zasługujących na szczególną uwagę pozostaje kwestia powodów, dla których zgłaszano się do służby. Wydaje się bowiem, że obowiązujące dotąd poglądy, wyrażane w literaturze przedmiotu mają charakter uproszczenia. Do największych należą dwa założenia – o ideologicznym oraz materialnym podłożu decyzji o wstąpieniu do służby. Oczywiście dla obu znajdziemy przykłady, rzecz wydaje się jednak bardziej złożona. Trudno bowiem uznać za wiarygodną sytuację, by słabo wykształceni, często zdeprawowani okolicznościami wojny młodzi ludzie, świadomie odwoływali się do ideologii i wykazywali coś, co propagandiści z PPR nazwaliby „świadomością klasową”. Podania o pracę, życiorysy pisane niewprawnymi ruchami piór czy ołówków odwołują się wprawdzie często do wartości lewicowych, ale sztuczność tych enuncjacji jest aż nadto widoczna. Jest oczywistym, że w większości takich przypadków było to realizowanie pewnego oczekiwanego przez władze rytuału lojalności. Bez wątpienia natomiast w ideologii komunistycznej szukano uzasadnienia dla własnych, z punktu widzenia przyzwoitych ludzi, nieakceptowalnych zachowań. Powielanie haseł propagandowych o walce z faszyzmem, budowaniu Polski Ludowej, demokracji socjalistycznej ułatwiał racjonalizowanie zbrodni.

Jeszcze kilkanaście lat temu sam podzielałem pogląd, iż tym, co przyciągało do pracy w policji politycznej były wysokie zarobki. Wczytując się w akta funkcjonariuszy widać jednak wyraźnie, że były to pozory. Przenoszeni z miejsca na miejsce, w przypadku posiadania rodziny bywało, że byli zmuszeni do utrzymywania dwóch gospodarstw, młodzi często wspomagali rodziców. Nieunormowany czas pracy nie ułatwiał także organizacji życia osobistego. Część pensji wydawano przysłowiowym „przelewem”. W efekcie w pierwszym okresie organizowania się aparatu bezpieczeństwa, a szerzej mówiąc w ogóle życia społecznego na Ziemiach Zachodnich, argument finansowy nie był najistotniejszy. Punktem odniesienia dla funkcjonariuszy była praca w przemyśle, gdzie dostrzegano większe możliwości dorobienia się.

Aby nie pozostawać gołostownym, warto przyjrzeć się warunkom socjalnym w resorcie. Wykorzystywano przy tym bodźce o różnym charakterze – materialne i niematerialne, przy czym

w moim przekonaniu, im niżej w hierarchii resortu, tym większe znaczenie zyskiwały te pierwsze. Lista płac funkcjonariuszy UB z powiatu lubińskiego nie zachowała się, można jednak wykorzystać podobne dane z innego terenu. Rzeczą charakterystyczną był rozbudowany system dodatków do pensji zasadniczej, do których należały: wysługa lat na stanowisku oficerskim, dodatek funkcyjny (lub służbowy), dodatek ekonomiczny do uposażenia zasadniczego, dodatek ekonomiczny do dodatku funkcyjnego (lub służbowego), dodatek rodzinny, dodatek zachodni (inaczej zwany lokalnym), dodatek operacyjny (lub śledczy).

Funkcjonariuszom potrącano składki na odbudowę Warszawy (kwoty te zmieniały się), później na Premiową Pożyczkę Odbudowy Kraju. Struktura zarobków, w których pensja zasadnicza stanowić mogła początkowo jedynie około jednej szóstej całości wynagrodzenia (pozostałe to różne dodatki), pozwalały na skuteczne motywowanie pracowników i utrzymywanie ich w karności⁹.

Stałym elementem systemu oceny były nagrody, zwyczajowo przyznawane z okazji świąt: państwowych, resortowych czy też rocznic indywidualnych jak: urodziny Józefa Stalina, 22 Lipca, 1 Maja, nawet Dzień Kobiet. Doceniano w ten sposób także realizację spraw istotnych z punktu widzenia władz, jak zabezpieczenie referendum, wyborów, doprowadzenie do likwidacji organizacji konspiracyjnych. I tak np. w 1950 r. z okazji 1 Maja nagrodzeni zostali: Jan Waliczek (4 tys. zł), Józef Trzewik (3 tys. zł), Anna Sojka (3 tys. zł)¹⁰. Kolejną okazją nagrodzenia funkcjonariuszy były obchody 22 lipca, kiedy to nagrodzono Tadeusza Ścibora (7 tys. zł), Tomasza Sawickiego (4 tys. zł), Bolesława Molaka (4 tys. zł), Mieczysława Mistę (5 tys. zł) i Józefa

Trzewika (5 tys. zł)¹¹. W rocznicę rewolucji październikowej finansowe nagrody otrzymali: ponownie Tadeusz Ścibor (200 zł), Sergiusz Skowyrko (120 zł), Jan Waliczek (150 zł), Mieczysław Mista (150 zł), Franciszek Kowalik (150 zł), Zofia Płaza (120 zł)¹². Do najczęściej wręczanych nagród rzeczowych należały zegarki, odbiorniki radiowe czy też kupony na materiał ubraniowy¹³.

Zasadniczym dla funkcjonariuszy problemem było zawsze posiadanie mieszkania. W styczniu 1953 r. na dziewiętnastu pracowników dziewięciu ciągle było kawalerami. Nawet oni jednak zmagali się z kłopotami finansowymi, zmuszeni byli bowiem do korzystania z drogiej oferty rynkowej zarówno w zakresie wynajmu mieszkania jak i stołowania się w drogich lokalach publicznych¹⁴. Jak wskazywali więc, nie byli w stanie założyć rodziny. Pozostawało to w sprzeczności z oficjalną polityką kierownictwa resortu, wedle której należało bardzo dbać o poziom ich życia. Pracownik mieszkający w nieodpowiednich warunkach, daleko od miejsca pracy, mógł wpaść w nieodpowiednie towarzystwo, a rodziny bez należytej opieki polityczno-wychowawczej ulegać wpływom np. „reakcyjnego kleru”. Dobrze widziane były sytuacje, gdy pracownicy utrzymywali kontakty głównie w swoim gronie. Pomóc miało tu organizowanie czasu wolnego, tworzenie domów kultury, kółek zainteresowań, odczytów, pogadanek, wieczorów dyskusyjnych, wycieczek, występów amatorskich¹⁵.

W urzędach BP działały komórki organizacji i partii takich jak TPPR, Liga Kobiet, czy Zespół Sportowy „Gwardia”, zaangażowanie w ich działalność uznawano za coś obowiązkowego. Kiedy na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych okazało się, że w Lubinie nie prowadzono praktycznie zajęć sportowych, a pracownicy urzędu nie brali udziału w masowych imprezach

⁹ R. Klementowski, *Urząd...*, s. 84-85.

¹⁰ AIPN Wł; 053/413, Zarządzenia, rozkazy, pisma okólne WUBP z sygnaturą WW za rok 1950, Rozkaz Nr 20/50 WUBP we Wrocławiu, Wrocław 26 IV 1950 r., k. 90.

¹¹ *Ibidem*, Rozkaz Nr 31/50 WUBP, Wrocław 17 VII 1950 r., k. 190.

¹² *Ibidem*, Rozkaz Nr 45/50 szefa WUBP we Wrocławiu, Wrocław 5 XI 1950 r., k. 202.

¹³ R. Klementowski, *PUBP w Lubinie...*, s. 85.

¹⁴ AIPN Wł; 053/244, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP za 1953 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dnia 1 I 1953 r. do dnia 1 II 1953 r., Lubin 1 II 1953 r., k. 124.

¹⁵ AIPN Wł; 053/413, Zarządzenia, rozkazy, pisma okólne WUBP z sygnaturą WW za rok 1950, Rozkaz Nr 1 Szefa WUBP we Wrocławiu, Wrocław 2 I 1950 r., k. 1-2.

ogólnopolskich, kierownictwo zostało skrytykowane. „Powyższy fakt należy napiętnować, ponieważ dowodzi on niezrozumienia politycznej treści uchwały naszej Partii o powszechnym W.F.”¹⁶ Już w 1953 r. procent zdolnych do zajęć fizycznych wyniósł 100, w ciągu pierwszej połowy tego roku w dziesięciu zajęciach udział wzięło 90% kadry¹⁷.

Jeszcze w 1953 r. wszystkie powiaty otrzymały wytyczne co do tworzenia komitetów Kulturalno-Oświatowych. Dzięki raportowi z kontroli z 1954 r. wiemy, że w lubińskiej jednostce, formalnie przynajmniej, istniała wypożyczalnia książek: „W PUBP Lubin Legnicki biblioteka wygląda jak rupiecarnia lub magazyn gratów, książki rozrzucone w nieładzie walają się po podłodze tak, że sam wygląd estetyczny biblioteki zniechęca czytelników do korzystania z niej. Całość dokumentacji bibliotecznej prowadzona jest bardzo chaotycznie przez co nie można stwierdzić stanu księgozbioru, co uniemożliwia jednocześnie zaopatrywanie biblioteki w nowe książki, gdyż nie ma pewności czy tej książki nie ma już w bibliotece. Jest bardzo dużo braków w księgozborze, co w pobieżnej kontroli wykazało brak ponad 69 książek. Brak katalogu uniemożliwia czytelnikowi korzystanie z całego księgozbioru. Mimo przesyłania zarządzeń o wycofaniu książek ideologicznie szkodliwych, duża ich część znajduje się na półkach i trafia przez to do rąk czytelnika. Ponadto dużo książek przesłanych do PUBP nie została wciągnięta do inwentarza, co stwarza dogodne warunki do kradzieży tych książek. (W czasie kontroli stwierdzono 135 książek nie objętych inwentarzem)”. Zatrudniona w bibliotece kobieta otrzymała ją bez spisu zdawczo-odbiorczego. Do kwestii działalności KO negatywnie odnosił się ówczesny szef PUBP, który miał stwierdzić, że najchętniej

pozbyłby się biblioteki, nie był zwolennikiem upowszechniania czytelnictwa, bał się, że „zamiast zajmować się pracą operacyjną, ludzie będą czytać książki”¹⁸.

Do dyspozycji pracowników „wyróżniających się wzorową pracą i aktywnością w życiu społeczno-politycznym” były ośrodki wczasowe w resortowych ośrodkach wypoczynkowych. Najbliższe Lubinia znajdowały się sanatoria MBP w Cieplicach, Szklarskiej Porębie (m.in. „Witoldówka”), Kudowie, Korczakowie oraz Domy Wypoczynkowe MBP w Karpaczu, Bierutowicach, w Szklarskiej Porębie („Jurata” i „Rzemieślnik”). Zapewniano w końcu opiekę ze strony wyodrębnionej (resortowej) służby zdrowia. Na Dolnym Śląsku była to Poliklinika WUBP, natomiast na miejscu do dyspozycji był lekarz kontraktowy¹⁹. Trudno do końca stwierdzić jak faktycznie wyglądało to na co dzień i ilu funkcjonariuszy UB korzystało z ofert sanatoriów – takich danych nie zamieszczano w teczkach osobowych.

Oczywiście w miarę upływu czasu sytuacja stabilizowała się. Pensje spływały regularnie, kierownictwo resortu zaczęło faktycznie dbać o warunki mieszkaniowe swoich pracowników, mieli oni też coraz większe możliwości wykorzystywania budowanej skwapliwie infrastruktury socjalnej MBP, a potem MSW (sanatoria, domy wypoczynkowe, resortowa służba zdrowia). W dobie gospodarki wiecznego niedoboru pozostawanie w służbie niezbędnej dla rządzących dawało poczucie bezpieczeństwa. Dopiero połączenie tego z innymi elementami, jak prestiż (organizacja wojskowa, mundury, stopnie), elitarność, bezkarność składały się na mieszankę przyciągającą do służby. I właśnie taki konglomerat wartości łączył funkcjonariuszy pierwszej,

¹⁶ AIPN Wr; 053/12, Sprawozdania i analizy dotyczące organizacji społecznych i sportu przy WUBP Wrocław 3 II 1950 – 3 V 1954, Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zarządu ZS „Gwardia” we Wrocławiu za 1950 r., Wrocław 9 IV 1951 r., k. 10-11.

¹⁷ *Ibidem*, Sprawozdanie z planu pracy Zarządu Wojewódzkiego ZS „Gwardia” we Wrocławiu w czasie od 1 stycznia do 15 czerwca 1953 r., [Wrocław czerwiec 1953 r.], k. 43.

¹⁸ AIPN Wr; 053/12, Sprawozdania i analizy dotyczące organizacji społecznych i sportu przy WUBP Wrocław 3 II 1950 – 3 V 1954, Analiza pracy Kulturalno-Oświatowej na podstawie przeprowadzonych kontroli po tej linii w jednostkach terenowych BP woj. Wrocław oraz na terenie Domu Klubowego WUBP Wrocław 3 V 1954 r., k. 95-96.

¹⁹ *Ibidem*, 053/406, Zarządzenia, rozkazy, instrukcje WUBP za rok 1952, Pismo do wszystkich jednostek bezpieczeństwa publicznego województwa wrocławskiego, Wrocław 5 VI 1952 r., k. 44. Wydział Zdrowia przy WUBP powstał w sierpniu 1945 r. (dr med. Stanisław Witkowski, nst. dr med. Aleksander Zagórski). Pierwszą siedzibą była willa przy ul. Kraszewskiego, od sierpnia 1948 r. klinikę przeniesiono na ul. Ołbińską. W 1947 r. zorganizowano także szpital WUBP przy ul. Bujwida. Por. W. Fijałkowski, *Milicja...*, s. 82, 93.

drugiej i trzeciej dekady aparatu bezpieczeństwa. Z czasem niektórzy nawet przestali ukrywać swe prawdziwe motywacje, zaznaczając w podaniach o przyjęcie do służby, że liczą np. na ułatwienie w uzyskaniu mieszkania czy polepszenie warunków życia. Jeżeli pojawiają się przy tym deklaracje natury ideologicznej, nieodmiennie sprawiają wrażenie pustych, aczkolwiek oczekiwanych gestów.

Nawet jednak pozytywne aspekty pracy wspomniane powyżej nie były na tyle atrakcyjne, by masowo przyciągać chętnych. Przez cały okres istnienia komunistycznego aparatu bezpieczeństwa wskazywano na braki kadrowe, czego doskonałym przykładem jest też powiat lubiński²⁰. Resort po chwilowym „zwinięciu się” na przełomie 1956 i 1957 r. w kolejnych dekadach ponownie ulegał rozbudowie. Jednocześnie wzrastały wymagania, jakie stawiano jego potencjalnym pracownikom. Zmieniało się bowiem społeczeństwo (wiek, wykształcenie), metody radzenia sobie z systemem i w systemie, postępowały procesy modernizacyjne w gospodarce, rozrastały i komplikowały się nieformalne sieci lokalnych powiązań właścicieli PRL, a więc szeroko rozumianej kadry urzędniczej, administracji przemysłowej i partyjnej, wchodzącej do tego w relacje z szarą strefą. Funkcjonariusz policji politycznej nie mógł prezentować niższego poziomu inteligencji od przedstawicieli inwigilowanych środowisk, zwłaszcza jeśli idzie o procesy technologiczne w przemyśle. Kierownictwo resortu doskonale zdawało sobie z tego sprawę i robiło wiele, by sprostać wymaganiom²¹.

W praktyce przed takimi właśnie problemami kadrowymi stawali szefowie SB także w powiecie lubińskim w latach sześćdziesiątych, kiedy w perspektywie oczekiwano od nich skutecznego zabezpieczenia jednej z najważniejszych inwestycji w Polsce tamtego czasu, a więc w wydobywaniu i przeróbce miedzi. Konsekwentnie więc wysyłano do Wrocławia monity w tej sprawie,

zgodnie zresztą z tradycją sięgającą lat czterdziestych. Dość przypomnieć, że na 51 przysługujących powiatowemu urzędowi etatów w 1946 r. w Lubinie pracowało 36 osób, w 1947 r. – 42²². Na początku 1952 r. Urząd pozostał prawie bez ochrony. Na czterech zatrudnionych wartowników jeden leczył się w szpitalu i nie nadawał do pełnienia warty, drugi był chory na oczy i miał skierowanie na operację, jednemu z dwóch pozostałych przysługiwał urlop. Szef urzędu skarżył się wtedy, że „nie ma dowódcy warty, nie ma kluczników i nie ma pełnego etatu wartowników”²³. Większym problemem był brak pracowników operacyjnych, w styczniu 1953 r. były to dwa vacaty (pięć obsadzonych na siedem etatów), brakowało także komendanta gmachu. W połowie tego roku obsadzone były już tylko cztery etaty, w sierpniu trzy²⁴. Podejmując się oceny skuteczności aparatu represji nie możemy pomijać tego typu danych, zwłaszcza w kontekście panującej w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych dużej fluktuacji kadr. Jeżeli ludzi zwalniano lub przenoszono dyscyplinarnie, a na ich miejsce przysyłano podobnie nieprzystosowanych do pracy w bezpieczeństwie, trudno nie poddawać w wątpliwość możliwości oceny przez resort faktycznego stanu rzeczy.

Nie jest to jedynie hipoteza badacza, gdyby wyczytać się w ocenie działalności lokalnych struktur bezpieczeństwa zwłaszcza w przededniu większych reform organizacyjnych – widać wyraźnie, że z konsekwencji tych mechanizmów zdawano sobie sprawę. To dlatego np. w 1951 r. szef WUBP wyraźnie wskazywał cele działań werbunkowych: „Przystąpić natychmiast z Komitetem Partii PZPR i z organizacjami społecznymi do typowania odpowiednich ludzi nadających się do pracy w org. BP, mając na uwadze w pierwszym rzędzie dobór kandydatów do pracy operatywnej i to o lepszym wykształceniu. Jako źródła werbunku należy wykorzystać przede wszystkim: Zakłady pracy, Organizacje: ZMP, SP, Związki Zawodowe, Gminne Komitety PZPR, Spółdzielnie produkcyjne i PGR, Liga Kobiet itp. Cenne źródło

²⁰ R. Klementowski, *Urząd...*

²¹ R. Klementowski, *Aparat a gospodarka...*

²² M. Sodel, *W walce o ład...*, s. 221.

²³ AIPN Wł; 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 III do dnia 1 IV 1952 r., Lubin 4 IV 1952 r., k. 71, 80.

²⁴ AIPN Wł; 053/244, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP za 1953 r., Sprawozdanie z pracy PUBP Lubin za m-c sierpień 1953 r., Lubin 1 IX 1953 r., k. 129, 143, 155.

systematycznego i ciągłego werbunku winny stanowić Wieczorowe Gimnazja dla Dorosłych, wszelkie kursy dokształcające różnych systemów wśród młodzieży, która z zasady ma uregulowaną służbę wojskową, za wyjątkiem szkół objętych PKPG (Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego), z których bez uprzedniego porozumienia się z Wydziałem Personalnym WUBP nie wolno tam werbować. Prócz tego niemniej poważną rolę winien odgrywać werbunek indywidualny”²⁵.

Za prawdziwością tezy o istnieniu jakiejś formy ostracyzmu świadczą jednak wskazówki, by unikać nazwy Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, a jak podaje instrukcja z 1950 r. zachęcający do pracy „winni (...) operować szkołami jak KBW i WOP celem pozyskania większej frekwencji ochotników na szkoły oficerskie systemu MBP”. Poszukiwano przy tym zdecydowanie osób pochodzących ze środowiska robotniczego (mieli stanowić aż 80% kandydatów), 15% przewidziano dla przedstawicieli wsi, pozostali to tak zwana inteligencja pracująca. W idealnym świecie planistów MBP członkowie PZPR stanowić mieli 60% kadry, ZMP 35%, 5% miejsc pozostawiono dla bezpartyjnych²⁶.

W tym właśnie okresie nie znajdowano chętnych na terenie powiatu: „Werbunek nowych kadr na terenie pow. Lubin nie daje żadnego rezultatu, ponieważ cały powiat liczy zaledwie 24 tys. mieszkańców, rolników. Jest to element stały, nie ma żadnej fluktuacji, to co się nadawało zostało wciągnięte bądź to do MO, bądź UB, a młodzież po wojsku jest werbowana przy demobilizacji, na powiat co wróci z tych czy innych powodów po przeprowadzeniu spec-kontroli odpada”²⁷. Wśród przyczyn wskazywano na brak mieszkań, służbowe zajmowali byli już pracownicy UB, a Miejska Rada Narodowa w Lubinie wykazywała się zadziwiającą nieudolnością w zakresie ich wykwaterowania²⁸. Osoby zatrudniane w Lubinie do lat pięćdziesiątych,

pochodziły najczęściej z zewnątrz. Dopiero przełom lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych przyniósł zmiany w tym zakresie, pracownikami SB stawali się ludzie urodzeni i wychowani na tym właśnie terenie.

Poruszane wyżej kwestie są istotne nie tyle ze względu na sprawy organizacyjne samego aparatu, co z powodu konsekwencji dla naszych badań nad historią polityczną, społeczną czy gospodarczą w skali ogółu i losów indywidualnych osób. Pamiętamy bowiem o tym, że materiały wytworzone przez aparat represji wykorzystujemy także do odtwarzania historii naszego kraju, stanu społeczeństwa, stosunku do systemu, strategii przetrwania, nastrojów. Tymczasem wcale nierzadkie są notatki, jak ta z 1955 r., kiedy pisano, że z braku obsady kilka rad gromadzkich było „poza zasięgiem pracy tutejszego urzędu”. Podobnie było przy każdej propozycji zmian organizacyjnych. Innymi słowy wiedza funkcjonariuszy o terenie przekazywana przełożonym musiała pozostawiać wiele do życzenia. Do jakiego stopnia był to obraz przekłamany – oto pytanie, na które warto szukać odpowiedzi.

Przy, nazwijmy to, kronikarskim podejściu do zagadnienia, problem stanowić może ewidentny bałagan w zakresie zarządzania jednostkami UB i kadrą w pierwszych kilku czy kilkunastu miesiącach po wojnie. Wspomiane wyżej problemy kadrowe wymagały taką organizację pracy, że zakres wykonywanych zadań przez poszczególne jednostki nie pokrywał się z oficjalnymi danymi, bywało że pełnili oni kilka funkcji jednocześnie. Tak było też w Lubinie, gdzie Irena Siurek (od 1946 r. Wołek), zatrudniona jako sekretarka, jednocześnie pełniła też obowiązki referenta personalnego oraz pracownika poczty specjalnej. Jak dowodzi z kolei przykład Michała Romaniszyna (powołany na stanowisko komendanta ochrony PUBP Lubin z dniem 1 czerwca 1949 r.)

²⁵ AIPN Wr, 053/405, Zarządzenia, rozkazy, instrukcje, pisma okólne WUBP Wrocław za rok 1951, Pismo okólne Szefa WUBP, Wrocław 9 VI 1951 r., k. 77.

²⁶ AIPN Wr, 053/413, Zarządzenia, rozkazy, pisma okólne WUBP z sygnaturą WW za rok 1950, Pismo okólne nr 6/50 WUBP we Wrocławiu, Wrocław 3 IV 1950 r., k. 49.

²⁷ *Ibidem*, k. 80.

²⁸ AIPN Wr, 053/195, Sprawozdania miesięczne i kwartalne kierowników PUdBP Legnica, Lubań, Lubin i Lwówek Śl. za 1955 r., Sprawozdanie o stanie bezpieczeństwa na terenie powiatu lubińskiego za II-gi kwartał 1955 r., Lubin 8 VIII 1955 r., k. 148.

bywało i tak, że w rozkazach personalnych figurują osoby, które przed podjęciem obowiązków nagle rezygnowały, w dokumentacji tego jednak nie odnotowywano²⁹. Nie bez znaczenia dla efektów pracy pozostawała duża fluktuacja zatrudnienia. W jednostce lubińskiej ponad 40% funkcjonariuszy pracowało krócej niż rok, kolejne około 20% krócej niż dwa lata. Dłuższy staż pracy dotyczył pracowników nieoperacyjnych, zdarzało się, że awansowali do pionu operacyjnego, gdzie jednak dość szybko byli weryfikowani co do swej przydatności. W UB w Lubinie najdłużej zatrudniano Józefa Wołka i Sergiusza Skowyrko (około 8 lat), Eugeniusza Płazę (ponad 7 lat), Stefana Kałużę i Stanisława Antonkiewicza (ponad 6 lat). Po 1956 r. ruchy kadrowe zostały zamrożone na ponad dekadę, zmieniło się to dopiero na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych i do końca opisywanej epoki (rok 1975) nowi pracownicy mieli za sobą dość krótkie doświadczenia pracy w Lubinie.

*

Stałym elementem powojennej, resortowej rzeczywistości były problemy dyscyplinarne wynikające z szeregu okoliczności – przypadkowości zatrudnienia, młodego wieku, deprawacji wojną, braku autorytetów i poczucia władzy. Już w końcu grudnia 1945 r. aresztowano trzech funkcjonariuszy UB, zatrzymanych na gorącym uczynku, którzy brali udział w napadzie rabunkowym na restauratora Romana Duławskiego³⁰. 30 marca 1946 r. śmiertelnie postrzelony w drodze na posterunek UBP został milicjant z posterunku MO w Kaczanowie – Stanisław Sendeki. Jednym z podejrzanych był Witold Świerszczewski z miejscowej placówki UBP³¹. Sprawy nigdy nie wyjaśniono ostatecznie do końca, podobnie jak w wypadku wartownika Mieczysława Łukaszewicza, który podczas służby w nocy 14 kwietnia 1947 r.

śmiertelnie się postrzelił³². Dochodzenie nie ustaliło, czy było to samobójstwo czy też nieumiejętne obchodzenie się z bronią.

Nadużycia władzy dotyczyły różnych sytuacji. W lutym 1951 r. referent gospodarczy Tadeusz Bieliński przekroczył uprawnienia, udając się do prokuratora powiatowego rzekomo z polecenia szefa PUBP, w celu doprowadzenia do zwolnienia aresztowanej kobiety (Helena Kruszevska)³³. Będąc w marcu 1952 r. służbowo we Wrocławiu, Mieczysław Andruszkiewicz na własną rękę przeprowadził rewizję w domu jednego z mieszkańców miasta, zatrzymał go i kazał zamknąć w areszcie komisariatu kolejowego. W efekcie człowiek ten spędził 29 godzin w areszcie, zanim sprawa się wyjaśniła³⁴.

Powody karania bywały czasami kuriozalne. Jerzy Mieszczankowski 8 lipca 1948 r. samowolnie wziął samochód służbowy „Opel P4”, w drodze do Trzebnicy w lesie nie zachował bezpieczeństwa i doprowadził do wypadku (dachowanie). Aby ukryć winę namówił jadącego z nim wartownika Kazimierza Sikorskiego, by zeznawali o rzekomym napadzie, z lasu miano do nich strzelać. Dla uwiarygodnienia sami wystrzelili trochę amunicji, w Chocianowie złożyli zaś doniesienie o napadzie, „tworząc wśród funkcjonariuszy MO i w PUBP Lubin Legnicki niepożądaną sytuację i nastroj”³⁵.

Wspomniany wyżej Mieszczankowski był już wcześniej bohaterem innej „afery” związanej z kradzieżą opon zdeponowanych w jednym z pokoi Urzędu. Kilku funkcjonariuszy wykorzystało fakt możliwości dostania się do pomieszczenia przez strych. Wspomniany Mieszczankowski, oraz szofer Olczak, wartownik Franczak i Ryszard Kowel zabrali 50 sztuk. Kiedy sprawa się wydała, ten ostatni złożył doniesienie, w którym oskarżył o kra-

²⁹ AIPN Wr; 057/471, Akta osobowe Michała Romaniszyna, Pismo Michała Romaniszyna do WUBP we Wrocławiu, Wałbrzych 23 VIII 1949 r., k. 32.

³⁰ AIPN Wr; 145/141, Raporty sytuacyjne KP MO Lubin za 1946 r., Rap syt od 20 XII 45 do 5 I 465, Lubin 4 I 1946, k. 7.

³¹ *Ibidem*, Pismo do Komendy Wojewódzkiej MO, Lubin 31 III 1946, k. 78.

³² AIPN Wr; 056/618, Akta osobowe Mieczysława Łukaszewicza, Wyjaśnienie w sprawie śmierci ob. Łukaszewicza, [Lubin 14 IV 1947 r.], k. 44.

³³ AIPN Wr; 057/84, Akta osobowe Tadeusza Bielińskiego, Raport do Szefa WUBP we Wrocławiu dot. Bielińskiego Tadeusza, Wrocław 22 X 1951 r., k. 36.

³⁴ AIPN Wr; 059/2796, Akta osobowe Mieczysława Andruszkiewicza, Raport w sprawie p-ko st. ref Sekcji Gosp PUBP Lubin Andruszkiewicz Mieczysławowi, Wrocław 19 VI 1952 r., k. 30-32.

³⁵ AIPN Wr; 057/372, Akta osobowe Jerzego Mieszczankowskiego, Raport [dot. Mieszczankowskiego Jerzego], Wrocław 9 VIII 1948 r., k. 31.

MINISTERSTWO SPRAW WĘWĄTRZNIICH
DEPARTAMENT SZKOLENIA I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO MSW

T A J N E
Egz. pojed.

Ś W I A D E C T W O
UKOŃCZENIA KURSU SPECJALNEGO

Ob. kpt. Jan GIEDREWICZ, syn Zygmunta
ur. 3 grudnia 1939 r. w Borgunia

ukończył kurs specjalny w Odznaczonyj Orderem Czerwonego Sztandaru Wyższej Szkole Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy RM ZSRR im. Feliksa Dzierżyńskiego w okresie od 1 września 1976 r. do 30 czerwca 1977 r. i uzyskał następujące oceny z przedmiotów egzaminacyjnych:

1. Naukowy Komünizm	<u>bardzo dobry</u>
2. Podstawy działalności agenturalno-operacyjnej radzieckiego kontrwywiadu /SD-1A/	<u>bardzo dobry</u>
3. Radziecki kontrwywiad w walce z dywersyjną działalnością wywiadów państw imperialistycznych /SD-2/	<u>bardzo dobry</u>
4. Język rosyjski	<u>bardzo dobry</u>

WARSZAWA, dnia 10 marca 1978 r.

Nr ewid. 54

D Y R E K T O R
DEPARTAMENTU SZKOLENIA
I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO MSW

Zaświadczenie ukończenia kursu specjalnego w ZSRR, zbiory IPN

Przedstawiane powyżej uwagi to tylko jeden z elementów istotnych przy ocenie pracy operacyjnej. Równie istotne pozostawało wykształcenie pracowników bezpieczeństwa, przypomnijmy bowiem raz jeszcze, do służby trafiali ludzie bez podstawowej często wiedzy o funkcjonowaniu służb. Dlatego też wśród priorytetów kierownictwa resortu od samego początku było zbudowanie systemu doskonalenia w postaci różnego rodzaju szkół – ogólnych i skoncentrowanych na wybranych elementach pracy operacyjnej czy śledczej. Nowo zatrudniony trafiał na samym początku do Międzywojewódzkiej Szkoły MBP we Wrocławiu. Tam zapoznawał się z podstawowymi zasadami działania UB, poddawany był też ideologicznemu oddziaływaniu, obserwowano także jego zachowanie, sprawdzając przede wszystkim lojalność. W zależności od oceny predyspozycji, kierowano go do pracy w jednostkach cierpiących na braki kadrowe w danym zakresie. Dla wielu pracowników UB na tym kończyło się ich fachowe szkolenie. Dla funkcjonariuszy, którzy sprawdzili się w służbie, bądź którzy potrafili dobrze uzasadnić swoją prośbę, były szkolenia specjalistyczne – dla kierowników referatów, szefów urzędów, oficerów śledczych – w miarę rozbudowy całego systemu. Były to: Dwuletnia Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Aktywu Kierowniczego w Warszawie (od 1955 r. Szkoła Nr 1 Komitetu do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego), Dwuletnia Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Kierowników Sekcji w Gdańsku (Szkoła Nr 2 Komitetu do Spraw BP), Roczna Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Referentów i Oficerów Śledczych w Legionowie (Szkoła Nr 3 Komitetu do Spraw BP), Roczna Szkoła Referentów dla nowo przyjętych w Czerwińsku (Szkoła Nr 4 Komitetu do Spraw BP), Roczna Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Referentów dla Wydziału „B” (Szkoła Nr 5 Komitetu do Spraw BP), Kurs Przeszkolenia Aktywu Kierowniczego w Legionowie (Kurs Nr 1 Komitetu do Spraw BP)⁴². Ukończenie takich kursów miało duże znaczenie zwłaszcza dla tych funkcjonariuszy, którzy liczyli na zrobienie w resorcie kariery. Było to z całą pewnością traktowane jako wyróżnienie za osiągnięcia w pracy, lojalność i aktywność polityczną. Ale i wiązało się z prawdopodobieństwem zmiany miejsca pracy – resort cierpiał bowiem na permanentne braki

⁴² AIPN Wr; 053/409, t. 2, Zarządzenia, rozkazy, pisma, notatki WUBP za okres od lipca do grudnia 1955 roku, Pismo, Wrocław 20 IX 1955 r., k. 77.

kadrowe, zwłaszcza w zakresie pracowników wykwalifikowanych i doświadczonych, a tylko tacy trafiali na szkolenia specjalistyczne. Dlatego absolwenci pozostawali do dyspozycji szefów WUBP i byli kierowani do pracy na stanowiska ważne z punktu widzenia operacyjnych interesów służby.

Olbrzymią rolę w późniejszym okresie przywiązywano do praktycznego przygotowania do służby. Nowo przyjmowani w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych byli pod opieką starszego, doświadczonego funkcjonariusza i tak uczyli się „fachu”. Kierowano ich także na podstawowe przeszkolenie. Jako że przyjmowano do pracy osoby z minimum średnim wykształceniem, bardzo często kierunkiem wybieranym przez funkcjonariuszy były szkoły wyższe cywilne (zazwyczaj prawo) lub Akademia Spraw Wewnętrznych im. Feliksa Dzierżyńskiego, gdzie bronili prace dyplomowe, zazwyczaj analizując działalność operacyjną aparatu bezpieczeństwa wobec zdefiniowanych środowisk (np. związki wyznaniowe, mniejszości) czy zjawisk (np. rewizjonizm). Szczególnie zasłużeni byli wysyłani na kursy do Związku Sowieckiego. W Lubinie stało się to udziałem Jana Giedrewicza.

O postawę ideologiczną pracowników UB dbały komórki partii komunistycznej. W przeciwieństwie do Milicji Obywatelskiej, w UB nie było bowiem (do lat osiemdziesiątych) wyodrębnionego aparatu polityczno-wychowawczego. W zależności od sytuacji i stopnia zaangażowania funkcjonariuszy z różną częstotliwością organizowano pogadanki polityczno-ideologiczne (np. w Lubinie odbywały się zazwyczaj w poniedziałki, uczestniczyli w nich, jeżeli wierzyć sprawozdaniom, wszyscy funkcjonariusze UB). Formą samokształcenia były poza tym zebrania partyjne czy szkolenia polityczno-wychowawcze, które prowadzili wybrani funkcjonariusze urzędu. Pytanie czy taki obraz był zgodny z rzeczywistością, a raporty nie są jedynie odzwierciedleniem oczekiwań przełożonych? Ta wątpliwość ma swoje uzasadnienie w pojawiających się w dokumentacji zastrzeżeniach co do jakości pracy ideologicznej. Oto np. w 1952 r. szef lubińskiej bezpieki zwracał uwagę, że ludzie są przemęczeni pracą, brakuje kadr i „tego typu treści w ogóle ich nie interesują”⁴³. Wydaje się to bliż-

KOMENDA WOJEWODZKA MILICJI OBYWATELSKIEJ
we WROCŁAWIU

ZASWIADCZENIE
O UKOŃCZENIU KURSU WSTĘPNEGO DLA NOWO PRZYJĘTYCH
FUNKCJONARIUSZY SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA

SZER. BOLESŁAW DĄBROWA
.....
.....
5 czerwca 1949 r. Bolesławiec
.....
data urodzenia i miejsca

UKOŃCZYŁ KURS WSTĘPNY DLA NOWO PRZYJĘTYCH
FUNKCJONARIUSZY SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA
13 stycznia 15 lutego 1975 r.
trwający od do

z wynikiem ogólnym
.....

mp.
PRZEWODNICZĄCY
KOMISJI ORGANIZACYJNEJ
Policj. Józef Trzaski
.....

Wrocław 15 lutego 75
.....

Zaświadczenie o ukończeniu kursu przez B. Dąbrowę, zbiory IPN

⁴³ AIPN Wr, 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 III do dnia 1 IV 1952 r., Lubin 4 IV 1952 r., k. 80.

IPN WR 090/1256
2254/VII

WIECZOROWY UNIWERSYTET
MARKSIZMU-LENINIZMU
PRZY KOMITECIE WOJEWÓDZKIM PZPR
w Legnicy

ŚWIADECTWO

Nr 0523

Tow. Szumski Kazimierz

ur. 6. VII. 1941 r.

w Legnicy - ZSRP

ukończył dwuletnie studium
(roczne lub dwuletnie)

Podstawy Marksizmu-Leninizmu
(kierunek studiów)

Wieczorowego Uniwersytetu Marksizmu-Leninizmu

Oceną ogólną bardzo dobry

 Legnica

Kierownik WUML [Signature]
Data 5.05.1977.

strona: 0049.

Świadectwo ukończenia kursu WUML, zbiory IPN

sze prawdy. Nie zmienia to jednak faktu podejmowania wysiłków przez niektórych z nich, by realizować szkolenia w tym zakresie, co było dobrze widziane przez przełożonych, zarówno przed, jak i po 1956 r.

Na odrębne zainteresowanie zasługuje kwestia ogólnego wykształcenia pracowników zwłaszcza Urzędów Bezpieczeństwa, pamiętajmy w większości mających za sobą co najwyżej kilka klas szkoły powszechnej. W latach 40-tych w siedzibie PUBP prowadzono także zajęcia dla funkcjonariuszy, chcących uzupełnić wykształcenie podstawowe. Nie cieszyły się jednak specjalnym zainteresowaniem, podobnie jak dekadę późniejsze wysiłki, by przekonać pracowników do kształcenia się w szkołach średnich. W efekcie nie mogą dziwić krytyczne uwagi na temat podległego personelu ze strony kierownictwa jednostki przez kolejne lata. Tłumaczono w ten sposób nikłe efekty pracy. W końcu lat czterdziestych Zenon Florek tak opisywał swoje miejsce pracy: „Brak pracowników operatywnych, którzy by mogli wywiązać się z nałożonych obowiązków i stanąć na wysokości swego zadania, jak również stali na bardzo niskim poziomie intelektualnym. Braki te były hamulcem w rozwoju pracy operatywnej i likwidacji wrogiego nam elementu, tak że agentura werbowana przez nich była nieplanowana oraz żadnej wartości nie przedstawiała. Przyjmowany element nie był kwalifikowany i sprawdzany czy nadaje się do naszej pracy z zamiłowaniem, tylko wstępował z rozmaitych względów, bądź to materialnych lub też innych. Rezultaty były takie, że zostali wtajemniczeni w ogólne zadania bezpieczeństwa oraz doksztalcało się ich operatywnie, a gdy zaczęło się wymagać od nich pracy operatywnej, to starali się od niej uchylać i szukając rozmaitych wykrętów ażeby ich zwolnić. Przy wszelkich zmianach i zwolnieniach pracowników operatywnych nie może się dźwignąć praca operatywna i być planowana. Następnie, co również ujemnie wpływa na agenturę. Pracowników również obecnie przyjmuje się bez żadnych kursów operatywnych i kwalifikacji, te czynności są wykonywane na miejscu przez szefów, gdzie dużo czasu poświęca się na wykłady operatywne nowo przyjmowanych i po pewnym czasie przychodzi się do przekonania, że niektórzy z nich jako pracownicy operatywni wcale się nie nadają, dużo czasu zostało stracone, a praca operatywna nie podniosła się, natomiast osoby takie są

przenoszone na inne stanowiska albo też zwalniane, agentura widząc takie zmiany po prostu boi się pracować z drugim referentem. Gorzej i ujemniej wpływają na agenturę całkowite zwolnienia referentów, którzy to po zwolnieniu pozostają w danym powiecie, znając od 10-15 informatorów. Informatorzy ci obserwując zachowania byłych pracowników, którzy mają bardzo dużo znajomości i zachowują się niemoralnie, po prostu agentura nie chce pracować i trzeba ją wyeliminować. I wynik jest taki, że jednej agentury nie zdążyliśmy wychować i wyuczyć, przystępujemy do nowych werbunków i strasznie jest trudno mieć agenturę starą⁴⁴.

Czy Florek przesadzał? Wydaje się, że wskazywał, jak wyglądała rzeczywistość na szczeblu powiatowym w końcu lat czterdziestych. Dowodzą tego problemy dyscyplinarne, fluktuacja kadr – ludzie pracujący w aparacie bezpieczeństwa nie byli obrońcami socjalizmu z przekonania. Traktowali swoją pracę jak każdą inną, mającą przynieść zarobek, unikając przepracowania i wykorzystując możliwości jakie daje władza. Braki kadrowe wykorzystywano do usprawiedliwiania się ze słabych efektów. Na przełomie 1950 i 1951 r. jedynie referat IV (dwóch pracowników) i V (trzech pracowników) mógł się czymś wykazać, referat I nie był obsadzony, w referacie II i III (jeden pracownik) obsada była „słaba”⁴⁵. Uzyskiwaniu wyników nie pomagały przeprowadzane reorganizacje jak np. ta z połowy 1952 r., wymuszały bowiem przestawienie się z dotychczasowych rutynowych działań, zapoznanie z nowymi materiałami, agenturą. „W miesiącu maju [1952 r. – przyp. R.K.] w związku z nieznaną prowadzonych spraw pracownicy operacyjni w ogóle nie opracowywali planów pracy, a jedynie pracowali nad analizą materiałów”⁴⁶.

Marną jakość personelu potwierdzał w sierpniu 1953 r. nowy szef urzędu. Wytknął on funkcjonariuszom nie tylko nieprzestrzeganie dyscypliny, ale i brak zaangażowania. Okazywało się bowiem, że mając dużo pracy ograniczali swą aktywność do godzin urzędowych, od 8 do 16, a i tak się nie przemęczali⁴⁷. To była przyczyna, dla której w 1953 r. nie prowadzono żadnych rozpracowań agencyjnych, wstępno-agencyjnych, agencyjno-śledczych i agenturalno-poszukiwawczych⁴⁸. Rutynowo spotykano się z agenturą, odbierano od niej doniesienia i je opracowywano, nie podejmując żadnych działań. Jako że nie odnotowywano wrogich działań o charakterze politycznym, do rangi wydarzenia urastał zwykły pożar, jak w marcu 1952 r. Stworzono specjalną grupę, celem wyjaśnienia zdarzenia, a gdy dodatkowo zajęto się napadem na posterunek MO w Parchowie – urząd właściwie przestał zajmować się czymkolwiek innym⁴⁹. Odpowiadało to opinii o jakości pracy z tego okresu: „Odnosnie wyrażenia opinii nt. osiągnięć należy stwierdzić, że takowych w okresie sprawozdawczym nie mieliśmy, dotychczas nie prowadzimy spraw o specjalnym znaczeniu, żebyśmy mogli poszczycić się wynikami w pracy operatywnej, jedynie uzyskujemy informacyjne materiały od agentury z dziedziny wrogiej propagandy, które niejednokrotnie są wypadkami oderwanymi od siebie i są wypowiadane jedynie do informatora, brak możliwości do sprawdzenia, brak świadków powoduje, że osoby tej nie można pociągnąć do odpowiedzialności i tym samym nie mamy efektu swojej pracy”⁵⁰. Trzy lata później sytuacja nie zmieniła się: „Praca operacyjna PUBP w Lubinie jest jeszcze w dalszym ciągu niedostateczna i nie nadąża za potrzebami i zadaniami jakie stoją przed PUBP, uwidacznia się to w szczególności na powolnym tempie rozbudowy sieci agencyjno-informacyjnej wynikającej z koniecz-

⁴⁴ AIPN Wr, 057/165, Akta osobowe Zenona Florka, Ankieta, [Lubin b.d.], k. 40-41.

⁴⁵ *Ibidem*, Sprawozdanie miesięczne za okres od dnia 1 I 1951 do dnia 1 II 1951 r., Lubin 3 II 1951 r., k. 75.

⁴⁶ AIPN Wr, 053/428, Raporty, wnioski, sprawozdania dotyczące reorganizacji aparatu BP rok 1951–1952, Raport z przeprowadzonej kontroli po linii reorganizacji PUBP w Lubinie, Lubin 2 VII 1952 r., k. 217.

⁴⁷ AIPN Wr, 053/244, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP za 1953 r., Sprawozdanie z pracy PUBP Lubin za miesiąc sierpień 1953 r., Lubin 1 IX 1953 r., k. 155.

⁴⁸ *Ibidem*, Sprawozdanie roczne PUBP Lubin za rok 1953, Lubin 23 II 1954 r., k. 170.

⁴⁹ AIPN Wr, 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin za 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dnia 1 III 1952 do dnia 1 IV 1952 r., Lubin 3 IV 1952 r., k. 79.

⁵⁰ AIPN Wr, 053/246, Sprawozdania miesięczne z pracy PUBP Lubin za 1951 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dnia 1 VIII 1951 do dnia 1 IX 1951 r., Lubin 3 IX 1951 r., k. 118.

Edward Grzechnik, zbiory IPN

ności zabezpieczenia szczególnie odcinka wiejskiego, spółdzielni produkcyjnych i PGR-ów. Należy jednak nadmienić, że wpływ na taki stan rzeczy posiada również obsada personalna jak niski poziom zawodowy pracowników operacyjnych. Obecnie stan ten poprawił się o tyle, że tutejszy urząd otrzymał jednego starszego referenta, któremu została przydzielona gmina o największym nasileniu wrogiego elementu, poza tym tutejszy Urząd otrzymał również oficera śledczego, tym samym referenci terenowi nie

będą potrzebowali zajmować się pracą śledczą jak przesłuchiwaniem świadków, a będą mogli więcej skupić się nad pracą operacyjną, a szczególnie nad rozbudową sieci informacyjnej⁵¹. Przejawiało się to w jednostkowych zdarzeniach, np. 14 października 1949 r. z aresztu uciekł, wyginając kraty w oknie, Stanisław Pietrzyk (zatrzymany w związku z podejrzeniem rozpowszechniania wrogich, antyradzieckich wypowiedzi). Dwóch pracowników zostało wówczas wyrzuconych z pracy (oficer inspekcyjny Jan Baraniak, wartownik Edward Grzechnik), a p.o. szefa Władysław Kurnik dostał nagane⁵². Okazało się, że kraty w oknach zrobione zostały ze zbyt cienkich prętów i pomimo przekazania środków finansowych na wymianę, przez dłuższy czas nie zrobiono nic w tej sprawie⁵³.

Wczytując się w dokumentację nietrudno zauważyć, iż pracownicy faktycznie nie byli specjalnie zdyscyplinowani. Przez materiały osobowe i administracyjne przewijają się różne problemy np. zjawisko niezachowywania tajemnicy służbowej. Wbrew przepisom, tajne dokumenty trzymano w szufladach biurka lub zwykłych szafach, a powinny być „pod kluczem”. Kierownictwo było tu czasami bezlitosne, karząc nawet aresztem jak np. Stefana Kałużę, który nosił ze sobą grafik spotkań z siecią czy Tadeusza Szumigraję. Ten ostatni rozpracowanie obiektowe pozostawił w szafie i wyjechał na kilka dni⁵⁴. Bywało, że nie wykonywano poleceń, jak w 1953 r., kiedy weryfikowano pozwolenia na posiadanie broni. Obowiązkiem jednostek powiatowych było przesłanie charakterystyk posiadaczy broni, na 22 przesłane do uzupełnienia dokumenty nie odesłano żadnego⁵⁵. W maju 1954 r. referent gospodarczy przez nieostrożne posługi-

⁵¹ AIPN Wr; 053/230, Sprawozdania miesięczne i kwartalne Szefów PUBP Lubin, Lubin i Lwówek Śląski 1954 r., Sprawozdanie z pracy PUBP Lubin Legnicki za m-c lipiec, sierpień i wrzesień 1954 r., Lubin Legnicki 1 X 1954 r., k. 101.

⁵² AIPN Wr; 057/73, Akta osobowe Jana Baraniaka, Raport w sprawie ref. PUBP Lubin Baraniak Janowi i wartownikowi Grzesiak Edwardowi, Wrocław 16 I 1950 r., k. 45-46. Nazwisko błędne, winno być Grzechnik [R.K.]

⁵³ *Ibidem*, Raport w sprawie ref. PUBP Lubin Baraniak Janowi i wartownikowi Grzesiak Edwardowi, Wrocław 16 I 1950 r., k. 45-46. Nazwisko błędne: winno być Grzechnik [przyp. R.K.]

⁵⁴ AIPN Wr; 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 II do dnia 1 III 1952 r., Lubin 4 III 1952 r., k. 76.

⁵⁵ AIPN Wr; 053/407, Zarządzenia, rozkazy, pisma okólne, raporty WUBP za okres od lipca do grudnia 1953 r., Pismo do szefa PUBP w Jaworze, Wrocław 8 IX 1953 r., k. 142.

wanie się bronią postrzelił się i by to ukryć, upozorował napad ze strony NN. Kiedy wykryto mistyfikację został ukarany 14-dniowym aresztem⁵⁶.

Nader często chodziło o sprawy zwykłych nadużyć, jak w przypadku wspomnianego już intendenta, Stanisława Kałużnego. Doprowadził on do sytuacji, kiedy materiały żywnościowe były przechowywane niewłaściwie i się psuły, oskarżano go o doprowadzenie do ruiny gospodarstwa PUBP w Lubinie. Współpracownicy mieli do niego pretensje z kolei o to, że nie wypłacał na czas pensji czy dodatku rodzinnego. Na tym tle doszło nawet do pobicia Kałużnego przez Bronisława Marka, w obronie którego stanęli inni pracownicy urzędu. W petycji, skierowanej do szefa WUBP domagali się wyciągnięcia konsekwencji służbowych wobec Kałużnego⁵⁷. Podobne zdanie na jego temat miał szef Urzędu wnosząc w końcu formalnie o zwolnienie⁵⁸. Kiedy WUBP nie reagował, miejscowi wzięli się na sposób i powołali Komisję Rewizyjną w PUBP w Lubinie do zbadania gospodarowania przez Kałużnego. Dopiero negatywny raport zmusił do działań Wydział do Spraw Funkcjonariuszy. Po przeprowadzeniu dochodzenia skierowano sprawę do WSR we Wrocławiu, który 12 czerwca 1948 r. skazał intendenta na pięć lat więzienia (warunkowo został zwolniony trzy lata później)⁵⁹.

Kolokwialnie mówiąc, jednostka lubińska nie miała szczęścia do pracowników gospodarczych. Referent gospodarczy Tadeusz Bieliński tłumaczył się z bałaganu tym, że „nie jest w stanie pracy tej podołać”⁶⁰. W efekcie narastających zaległości złożył podanie o przeniesienie na inny powiat⁶¹. Tak o intendencie Bolesławie Klimasie pisał z kolei kierownik jednostki w grudniu 1951 r.: „Z pracy swej nie wywiązuje się należycie, jest niedba-

Zobowiązanie do zachowania tajemnicy po zwolnieniu z UB, zbiory IPN

⁵⁶ AIPN Wr; 053/230, Sprawozdania miesięczne i kwartalne Szefów PUBP Lubań, Lubin i Lwówek Śląski 1954 r., Sprawozdanie z pracy PUPB Lubin za okres od dnia 1 do 30 V 1954 r., Lubin Legnicki 31 V 1954 r., k. 89.

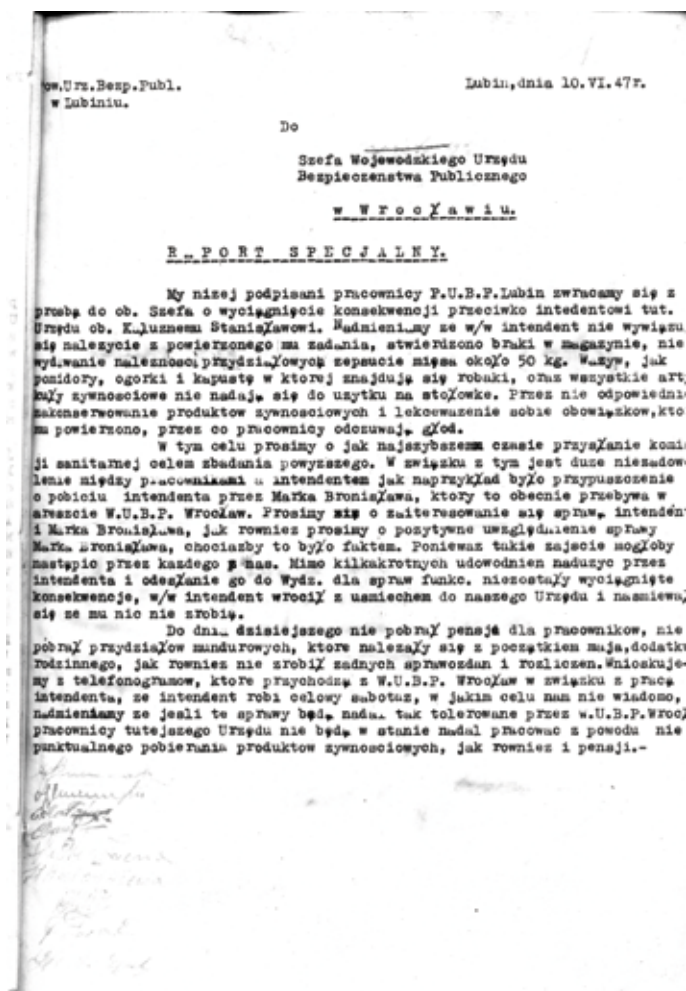
⁵⁷ AIPN Wr; 21/2711, Akta sądowe Stanisława Kałużnego, Raport specjalny do szefa WUBP we Wrocławiu, Lubin 10 VI 1947 r., k. 1.

⁵⁸ AIPN Wr; 057/238, Akta osobowe Stanisława Kałużnego, Wniosek o zwolnienie [Kałużnego Stanisława], Lubin 4 I 1947 r., k. 36.

⁵⁹ AIPN Wr; 21/2711, Akta sądowe Stanisława Kałużnego, Wyrok WSR we Wrocławiu, Wrocław 12 VI 1948 r., k. 119-121; *ibidem*, Wyrok WSR we Wrocławiu, Wrocław 12 VI 1951 r., k. 174.

⁶⁰ AIPN Wr; 053/246, Sprawozdania miesięczne z pracy PUBP Lubin Legnicki za 1951 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 I 1951 do dn. 1 II 1951 r., Lubin 3 II 1951 r., k. 77.

⁶¹ *Ibidem*, Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 VIII 1951 do dn. 1 IX 1951 r., Lubin 3 IX 1951 r., k. 117.

Skarga pracowników PUPB na Stanisława Kałużnego, zbiory IPN

ty, lekceważy polecenie kierownictwa [...] bardzo często chodzi do lekarza i leczy się, polecenia i rozkazy nie wykonuje sumiennie, robi wszystko na swoją rękę w rezultacie czego przynosi szkody moralne i materialne tut. jednostce”⁶². Zarzucano mu do tego przynależność do PPS, odmowę wstąpienia do PZPR, niekoleżeńskość, dokonywanie kradzieży. Na początku 1955 r. referaty gospodarcze UB i MO zostały połączone, a dotychczasowych pracowników referatu przeniesiono na etaty MO.

Bolesław Klimas, zbiory IPN

⁶² AIPN Wł; 057/255, Akta osobowe Bolesława Klimasa, Charakterystyka służbowa b/s Klimas Bolesława, Intendenta Gmachu PUPB Lublin, Lublin 27 XII 1951 r., k. 47.

Najczęstszym powodem problemów z dyscypliną było z całą pewnością nadużywanie alkoholu. Pijani funkcjonariusze wywoływali awantury, strzelali w miejscach publicznych, dochodziło do rękoczynów (pobicia nie tylko ludzi postronnych, ale też innych funkcjonariuszy) i lekceważenia obowiązków służbowych⁶³. Klasycznym przykładem takich zachowań była postać referenta broni – Władysława Zielińskiego, który w Lubinie znalazł się na początku 1954 r. za karę, przeniesiony z Sycowa⁶⁴. Kiedy wysłano go na przeszkolenie do Wrocławia, spóźnił się cztery dni, musiał minąć jednak jeszcze jakiś czas, by w końcu wobec ciągłego upijania się zdecydowano o jego zwolnieniu⁶⁵.

Nie potrafiono jednak zapobiegać pijaństwu, być może z powodu brak odpowiedniej reakcji ze strony przełożonych. Wydaje się zdumiewające, że zwolnienia były rzadkością, najczęściej karą był areszt, potrącenie pensji lub przenosiny na inny teren. W ten sposób funkcjonariusz mógł w istocie rzeczy czuć się bezkarny. Doskonałym przykładem tego stanu rzeczy są losy młodszego referenta referatu IV Władysława Zięciny. W sierpniu 1951 r. pijany wywołał awanturę nocą w budynku zamieszkałym przez robotników fabryki fortepianów⁶⁶. Ukarany 5-dniowym aresztem, po zwolnieniu wziął urlop i wyjechał do powiatu Kamienna Góra. Tam doprowadził do kolejnej awantury z użyciem broni, w tym obraził interweniujących miejscowych milicjantów. Po powrocie do Lubina ukarano go za to 7-dniowym aresztem zwykłym⁶⁷. Niczego go to nie nauczyło – już na początku 1952 r. pijany strzelał w powietrze w Chocianowie, co ostatecznie doprowadziło do jego zwolnienia⁶⁸.

Stanisław Kałużny, zbiory IPN

⁶³ Szerzej piszę o tym zjawisku w tekście *Nadużywanie alkoholu przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa w latach 40. i 50. XX wieku. Skala i znaczenie zjawiska* [w:] „*Jabłka zaś ziemne, a po terazniejszemu kartofle*”. *Znaczenie ziemniaka w Europie i na ziemiach polskich ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska w kontekście historii i teraźniejszości*, red. J. Nowosielska-Sobel, G. Strauchold, R. Nowakowski, Kraków 2018, s. 347-362.

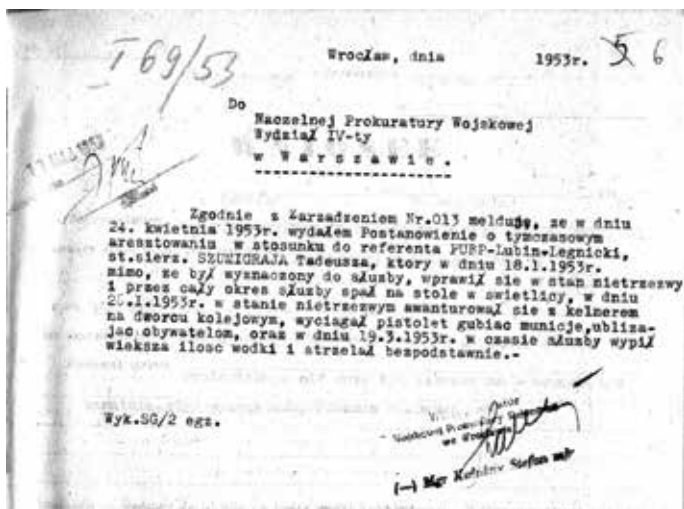
⁶⁴ AIPN Wr, 053/230, Sprawozdania miesięczne i kwartalne Szefów PUBP Lubań, Lubin i Lwówek Śląski 1954 r., Sprawozdanie z pracy PUBP Lubin Legnicki za okres m-ca stycznia 1954 r., Lubin Legnicki 1 II 1954 r., k. 70.

⁶⁵ AIPN Wr, 057/637, Akta osobowe Władysława Zielińskiego, Raport do Kwatermistrza WUBP we Wrocławiu, Wrocław 11 II 1954 r., k. 31.

⁶⁶ AIPN Wr, 053/246, Sprawozdania miesięczne z pracy PUBP Lubin Legnicki za 1951 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 VIII 1951 do dn. 1 IX 1951 r., Lubin 3 IX 1951 r., k. 117.

⁶⁷ *Ibidem*, Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 X 1951 do dn. 1 XI 1951 r., Lubin 4 XI 1951 r., k. 126.

⁶⁸ AIPN Wr, 053/291, Sprawozdania Szefa PUBP Lubin 1952 r., Sprawozdanie miesięczne za czas od dn. 1 III do dnia 1 IV 1952 r., Lubin 4 IV 1952 r., k. 80.

Informacja o przyczynach aresztowania T. Szumigraja, zbiory IPN

O dużej liczbie spraw o charakterze dyscyplinarnym świadczy zachowana korespondencja między kierownictwem wojewódzkim a powiatowym, dotycząca zarówno liczby jak i sposobu karania. W 1952 r. szef WUBP ppłk Eugeniusz Dowkan pouczał np., że szefowie PUBP stosowali kary nieregulaminowe: dyżury karne, dodatkową służbę, areszt koszarowy. Poza tym zamiast drobne sprawy załatwiać we własnym zakresie, przesyłali dokumentację do Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy. Jednocześnie krytykował zbyt niemię pobłażaniu dla wykroczeń. „Mają miejsce także wypadki tolerancyjnego stosunku niektórych przełożonych do karania podległych im pracowników, a z drugiej strony fakty

stosowania kar przekraczających kompetencje danego przełożonego”. Szefowie PUBP mieli wystarczające uprawnienia do tego by wymierzać kary:

- w stosunku do pracowników poniżej referenta: upomnienie, nagana, nagana surowa, nagana surowa z ostrzeżeniem, areszt zwykły do 5 dni;
- w stosunku do referentów: jak wyżej, ale areszt tylko domowy;
- w stosunku do referentów pełniących funkcję kierownika referatu: upomnienie i nagana.

Dodatkowo mógł potrącić z uposażenia od 25 do 50% za czas odbytej kary. Areszt domowy można było stosować wyłącznie wobec oficerów, karę powyżej 5 dni (ale do 14) mógł wymierzyć szef WUBP⁶⁹.

Sądząc z kolejnego przytaczanego dokumentu egzekwowanie kar pozostawiało sporo do życzenia. „Decyzje o ukaraniu aresztem domowym w większości wypadków są formalnością jedynie, ponieważ ukarani w ogóle nie odbywają tej kary. Powyższe niedociągnięcie jest przede wszystkim wynikiem tego, że niektórzy przełożeni jak też ukarani przez nich funkcjonariusze nie wiedzą na czym polega kara aresztu domowego”. Miało to wyglądać bowiem w sposób następujący: ukarany udaje się bezpośrednio po pracy najkrótszą drogą do domu, nie ma prawa go opuszczać ani też nikogo u siebie przyjmować po urzędowaniu. Obowiązkiem przełożonego było dopilnowanie zachowania podwładnego w tym zakresie, a za nieprzestrzeganie przepisów groziła kara do trzech lat więzienia⁷⁰.

Obok kar regulaminowych funkcjonariuszom groziła także kara ze strony organizacji partyjnej (PZPR) z wykluczeniem z członkostwa włącznie, jeżeli delikwent notorycznie przekraczał normy zachowania (dotyczyło to w dużej mierze pijaństwa i niewłaściwego zachowania się).

⁶⁹ AIPN Wr; 053/415, Zarządzenia, rozkazy, instrukcje Szefa WUBP z sygnaturą WW dla podległych organizacyjnie jednostek za rok 1952, Pismo okólne Nr 1/52 WUBP we Wrocławiu, Wrocław 8 II 1952 r., k. 21-22.

⁷⁰ AIPN Wr; 053/406, Zarządzenia, rozkazy, instrukcje WUBP za rok 1952, Pismo okólne do Szefów PUBP, Wrocław 21 XI 1952 r., k. 148-149.

Jak już wspomniano wyżej, trzeba było sobie zasłużyć na zwolnienie ze służby, najczęściej popełniając przestępstwa o charakterze kryminalnym. Czasami wystarczała recydywa w naganym zachowaniu. Wartownik Zdzisław Grudzień wyjeżdżał poza teren powiatu bez pozwolenia, charakteryzowano go jako pracownika niezdyscyplinowanego, nieposłusznego i nielubianego przez kolegów⁷¹. Awanturował się po pijanemu, zdecydowano o zwolnieniu dopiero wtedy, gdy w marcu 1947 r. zdemolował cele⁷². Najczęściej starano się przenosić winnych do innych jednostek licząc na dobroczynny wpływ nowego środowiska. Taki był powód przenosin innego z wartowników, Jana Franczaka do Brzegu w lipcu 1947 r.⁷³ Warto tu zastanowić się, do jakiego stopnia bezradności kierującego lubińską jednostką prowadził brak narzędzi do pozbycia się niechcianego funkcjonariusza, skoro we wniosku o zwolnienie Tadeusza Cupiała z funkcji wartownika wpisano, że „jako rozłądaczona pijanica nie nadaje się do pracy w organach Bezpieczeństwa Publicznego”⁷⁴. Mówimy przy tym o zjawisku masowym, a nie o pojedynczych przypadkach. Za pijaństwo referent terenowy Tadeusz Szumigraj został skazany przez WSR we Wrocławiu w 1953 r. na dwa i pół roku więzienia⁷⁵. Dyscyplinarnie za podobne przewinienia (za złamanie rozkazu zabraniającego picia w miejscach publicznych, a więc przebywania w restauracjach i innych tego typu przybytkach) w tym samym czasie ukarano także ośmiu pozostałych pracowników⁷⁶. Kiedy pijany Roman Jezierski przespał całą noc na zapleczu restauracji w Chocianowie i obudził się bez broni, został za to dyscyplinarnie zwolniony w kwietniu 1955 r.⁷⁷ Mie-

Kazimierz Krzyżanowski, zbiory IPN

czysław Andruszkiewicz, nie dając sobie rady z obowiązkami, pijany usiłował popełnić samobójstwo⁷⁸. W takim stanie szofer Bronisław Marek ciężko pobił pistoletem na ulicy intendenta urzędu Stanisława Kałużnego⁷⁹. Pijani pracownicy sprawowali wartę, zasypiając czasami tak mocno, że można ich było pozbawić broni, jak stało się w wypadku Kazimierza Krzyżanowskiego⁸⁰. W 1950 r. Tadeusz Bieliński w czasie podróży służbowej

⁷¹ AIPN Wr; 057/195, Akta osobowe Zdzisława Grudnia, Charakterystyka wartownika Zdzisława Grudnia, Lubin 26 IV 1946 r., k. 19; *ibidem*, Charakterystyka, Lubin 28 X 1946 r., k. 23.

⁷² *Ibidem*, Wniosek Szefa PUBP Lubin do Naczelnika Wydziału Personalnego we Wrocławiu, [Lubin kwiecień 1947], k. 24.

⁷³ AIPN Wr; 0126/1684, Akta osobowe Jana Franczaka, Charakterystyka służbowa Franczak Jana, [Lubin grudzień 1946], k. 24.

⁷⁴ AIPN Wr; 059/4117, Akta osobowe Tadeusza Cupiała, Charakterystyka służbowa Cupiał Tadeusza, [Lubin 1946 r.], k. 45.

⁷⁵ AIPN Wr; 057/556, Akta osobowe Tadeusza Szumigraja, Odpis wyroku WSR we Wrocławiu, Wrocław 10 VI 1953 r., k. 60.

⁷⁶ AIPN Wr; 053/244, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP za 1953 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dnia 1 IV 1953 do dnia 1 V 1953 r., Lubin 4 V 1953 r., k. 139.

⁷⁷ AIPN Wr; 053/195, Sprawozdania miesięczne i kwartalne kierowników PuBsBP Legnica, Lubań, Lubin i Lwówek Śl. za 1955 r., Sprawozdanie z pracy Pow Urzędu ds. Bezp. Publ. w Lubinie za m-c kwiecień 1955 r., Lubin 2 V 1955 r., k. 137; *ibidem*, 057/229, Akta osobowe Romana Jezierskiego, Notatka informacyjna, Wrocław 8 IV 1955 r., k. 81-82.

⁷⁸ AIPN Wr; 059/2796, Akta osobowe Mieczysława Andruszkiewicza, Raport w sprawie p-ko funkcjonariuszowi PUBP Lubin chor. Waliczek Janowi, Koński Mariannowi, Plaza Eugeniuszowi, s. sierż. Skowyrko Sergiuszowi i sierż. Andruszkiewicz Mieczysławowi, Wrocław 18 IV 1953 r., k. 34-36.

⁷⁹ AIPN Wr; 057/361, Akta osobowe Bronisława Marka, Raport do Szefa WUBP, Wrocław 13 VI 1947 r., k. 35.

⁸⁰ AIPN Wr; 053/246, Sprawozdania miesięczne z pracy PUBP Lubin Legnicki za 1951 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 X 1951 do dn. 1 XI 1951 r., Lubin 4 XI 1951 r., k. 126; *ibidem*, Sprawozdanie miesięczne za okres od dn. 1 VII 1951 do dn. 1 V 1951 r., Lubin 2 VIII 1951 r., k. 111.

Alojzy Idziak, zbiory IPN

w Środzie Śląskiej podczas libacji zgubił teczkę z dokumentami⁸¹. Trzy lata później za próbę gwałtu zatrzymano i skazano na dwa lata więzienia komendanta gmachu Alojzego Idziaka⁸². Jak wskazywano w piśmie Wydziału ds. Funkcjonariuszy, „Tęgo rodzaju wybryki chuligańskie pociągają za sobą olbrzymie szkody polityczne, które naprawić się dadzą po części jedynie przez aresztowanie i sączenie winnych. Biorąc powyższe pod uwagę, wnoszę: Idziaka Alojzego, mimo iż nie był on dotychczas dyscyplinarnie karany, wydalić dyscyplinarnie z aparatu BP, aresztować i skierować sprawę p-ko niemu na drogę postępowania sądowego...”⁸³. Współwinnym w ocenie Naczelnika Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy kpt. Henryka Gryty był także szef urzędu, dlatego polecił „wszcząć niezależnie od tego dochodzenie w kierunku ustalenia jakie warunki złożyły się na to, że funkcjonariusz, nie będąc dotychczas karany mógł się dopuścić tak niskiego występkę. Moim zdaniem szef PUBP nie jest właściwie ustosunkowany do walki z pijaństwem wśród podległych mu pracowników”⁸⁴.

Zjawiskiem niedocenianym przy ocenie funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa jest problem wewnętrznych relacji interpersonalnych. Trudno nie brać pod uwagę np. sytuacji powtarzającej się w Lubinie, a dotyczącej oskarżania się nawzajem o donoszenie szefowi PUBP. Skarżyła się na to maszynistka Stanisława Antonkiewicz w 1947 r.⁸⁵, za to także nie tolerowano w urzędzie wspomnianego już Ryszarda Kowela, który o ile wierzyć dokumentom, zachowywał się jak agent celny (zamknięty w celi z kolegami, prowokował ich do wypowiedzi, a następnie donosił przełożonemu ich treść)⁸⁶. Jeszcze gorzej wyglądała sytuacja oficera śledczego Mariana Kańskiego, który wynosił informacje poza urząd, m.in. na swojego lokalnego przełożonego o stosowanie niedozwolonych metod przesłuchania. Taka postawa spo-

⁸¹ AIPN Wr; 057/84, Akta osobowe Tadeusza Bielińskiego, Raport w sprawie p-ko st. ref. gosp. PUBP Lubin Bielińskiemu Tadeuszowi, Wrocław 28 XI 1950 r., k. 32.

⁸² AIPN Wr; 053/244, Sprawozdania miesięczne Szefa PUBP za 1953 r., Sprawozdanie miesięczne za okres od dnia I I 1953 do dnia I II 1953 r., Lubin I I 1953 r., k. 124.

⁸³ AIPN Wr; 057/208, Akta osobowe Alojzego Idziaka, Raport w sprawie p-ko Kom. Gmachu PUBP Lubin plut. Idziak Alojzy, Lubin 27 I 1953 r., k. 64.

⁸⁴ *Ibidem*, Raport w sprawie p-ko Kom. Gmachu PUBP Lubin plut. Idziak Alojzy, Lubin 27 I 1953 r., k. 64.

⁸⁵ AIPN Wr; 057/59, Akta osobowe Stanisławy Antonkiewicz, Raport do Wydziału Personalnego WUBP Wrocław, Lubin 6 VIII 1947 r., k. 60.

⁸⁶ AIPN Wr; 056/533, Akta osobowe Ryszarda Kowela, Raport specjalny do Szefa PUBP w Lubinie, Lubin 18 VI 1947 r.

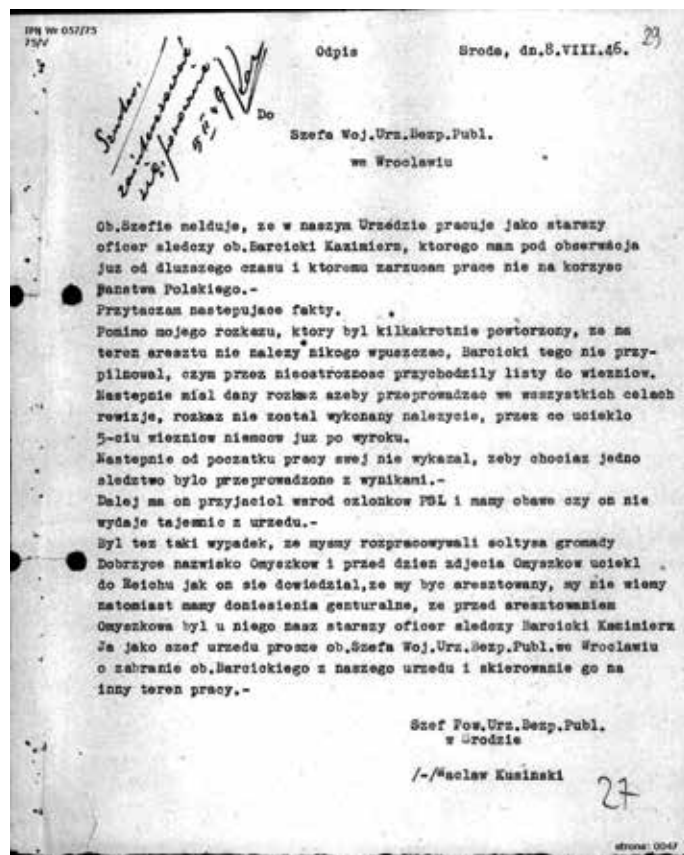
tykała się z solidarną odpowiedzią pozostałych pracowników – Kańskiego wyzywano od gestapowców, kapusi, szpicli⁸⁷, został nawet pobity (za co referent Waliczek został przesunięty do innego urzędu), ostatecznie poprosił o zwolnienie z pracy⁸⁸.

Powodem nieporozumień były w końcu relacje damsko-męskie, w takich wypadkach rozwiązaniem były jedynie przenosiny funkcjonariusza. Tak do Lubina ze Środy Śląskiej trafił Marian Małek⁸⁹. Pracowników urzędu zajmowała w 1952 r. także sprawa pobicia przez Euzebiusza Płazę płatnika Józefa Krzywińskiego, którego podejrzewał o romans z żoną Zofią, także pracownicą PUBP⁹⁰. Sprawa stała się głośna na tyle, że omawiano ją także na posiedzeniach POP PZPR w jednostce.

Dość rzadko natomiast w dokumentacji wskazywano na otwarty konflikt między podwładnymi a kierownictwem. W Lubinie wystąpił jeden taki przypadek, referenta gospodarczego Eugeniusza Palucha, który ostatecznie odszedł w 1950 r.⁹¹

*

Inny wymiar miały kwestie analizowania biografii pracowników, starano się bowiem eliminować kandydatury, co do których pojawiały się wątpliwości natury politycznej. Nie zawsze uzasadnienia usuwania ze stanowisk były poparte dowodami, stąd np. dość kuriozalne oceny Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy wartownika Mariana Guta: „politycznie słaby, słaby charakter pisma, chce pomagać przy odbudowie Demokratycznej Polski, charakter twardy, chce walczyć z AK...”⁹²; „prace swą wykonuje opieszale, sprzeciwia się należeniu do jakiegś partii. Jest to typ

Donos Szefa UB na oficera śledczego, zbiory IPN

⁸⁷ AIPN Wr; 057/245, Akta osobowe Mariana Kańskiego, Raport do Szefa WUBP we Wrocławiu, Lubin 27 VII 1953 r., k. 80.

⁸⁸ *Ibidem*, k. 33.

⁸⁹ AIPN Wr; 080/345, Akta osobowe Mariana Małka, Wniosek [dot. Małek Mariana], Wrocław 23 II 1954 r., k. 49.

⁹⁰ AIPN Wr; 0219/1578, Akta osobowe Zofii Płazy, Wyciąg z protokołu z zebrania POP PZPR w Lubinie z dnia 1 VII 1952 r., dotyczący sprawy Krzywińskiego Józefa i Płazy Euzebiusza, Lubin 20 VIII 1952 r., k. 40.

⁹¹ AIPN Wr; 0219/1826, Akta osobowe Eugeniusza Palucha, Charakterystyka służbowa [Palucha Eugeniusza], Wrocław 11 VIII 1952 r., k. 65.

⁹² AIPN Wr; 057/201, Akta osobowe Mariana Guta, Wniosek dot. Guta Mariana, Legnica 17 VI 1945 r., k. 17.

Czesław Kałużny, zbiory IPN

podejrzany, należy usunąć z organów bezpieczeństwa”⁹³. Podobnie kwestia przynależności do AK stała się przyczyną zwolnienia Kazimierza Stępnia, który zgłosił się przed komisją amnestijną 24 kwietnia 1947 r.⁹⁴ Za przynależność do AK miesiąc później zwolniono Stanisława Stefańskiego. Ukrywanie informacji o dyscyplinarnym zwolnieniu z MO w Giżycku było powodem wyrzucenia komendanta urzędu Stanisława Bakowicza⁹⁵. Pracę w UB stracił też kurier poczty specjalnej Michał Pawlik, bo jego ojciec podpisał volkslistę⁹⁶.

Funkcjonariusz był podejrzany, jeżeli posiadał rodzinę za granicą, jak np. wartownik i dowódca plutonu ochrony Czesław Kałużny. Próba przesunięcia go na stanowisko foto-szyfranta została zablokowana na poziomie MBP, gdzie zwrócono uwagę nie tylko na kontakty z zagranicą, ale i fakt przywiązania rodziny do religii⁹⁷. Ostatecznie przychylnono się do przeniesienia go do referatu gospodarczego, trafił na stanowisko intendenta w PUBP w Legnicy 1 czerwca 1951 r.

Kontrola specjalna dotyczyła rodzin funkcjonariuszy i tu też dochodziło do konfliktów. Na wstąpienie w związek małżeński konieczna była zgoda przełożonych, którzy uzależniali ją od wyników sprawdzenia. Procedury były przewlekłe, nie wszyscy chcieli czekać, co kończyło się postępowaniami dyscyplinarnymi. Taki był los oddziałowego aresztu Tadeusza Mikołajczaka, który nie czekając na zgodę wziął w Garwolinie ślub kościelny, a po powrocie do Lubina cywilny. Skończyło się to 7-dniowym aresztem i wydaleniem ze służby⁹⁸. Wpływ rodziny okazał się być znaczący w przypadku Edwarda Taraza. Poślubiając właścicielkę sklepu, funkcjonariusz stracił zainteresowanie obowiązkami

⁹³ *Ibidem*, Wniosek dot. Gut Mariana, Wrocław 20 VIII 1946 r., k. 20.

⁹⁴ AIPN Wr; 057/527, Akta osobowe Kazimierza Stępnia, Wniosek personalny [dot. Kazimierza Stępnia], [Wrocław] 29 V 1947 r., k. 35.

⁹⁵ AIPN Wr; 057/67, Akta osobowe Stanisława Bakowicza, Wniosek referenta Stróżaka Stanisława do Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, Wrocław 15 IX 1947 r., k. 50.

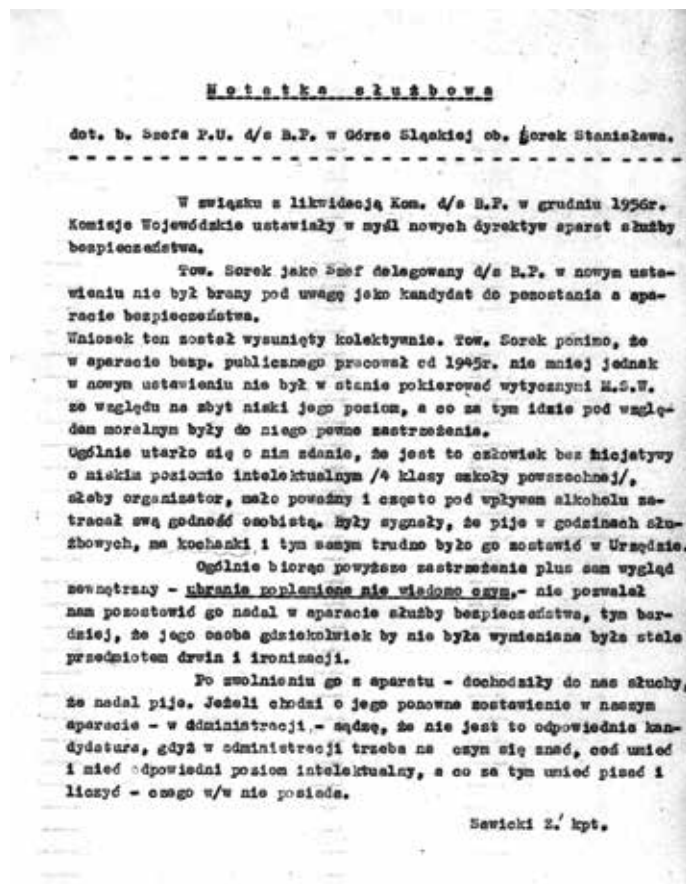
⁹⁶ AIPN Wr; 057/420, Akta osobowe Michała Pawlika, Wniosek o zwolnienie [Pawlik Michała], Wrocław 10 V 1948 r., k. 30.

⁹⁷ AIPN Wr; 057/237, Akta osobowe Czesława Kałużnego, Wniosek do Naczelnika Wydziału Personalnego we Wrocławiu, Lubin 21 XI 1950 r., k. 63.

⁹⁸ AIPN Wr; 057/374, Akta osobowe Tadeusza Mikołajczaka, Raport w sprawie p-ko Oddziałowemu Aresztu PUBP Lubin Legnicki Mikołajczak Tadeuszowi, Wrocław 28 XII 1949 r., k. 61.

– przychodził na służbę pijany i co najgorsze z punktu widzenia przełożonych miał utrzymywać kontakty z osobami uznanymi za wrogie⁹⁹. W konsekwencji został dyscyplinarnie zwolniony.

Wykazywane powyżej problemy dyscyplinarne zanikają po 1956 r., co wynikało po pierwsze z redukcji kadry SB, w późniejszym już czasie do służby trafiali ludzie społecznie ukształtowani (dorastali w czasach już powojennych), z unormowaną sytuacją rodzinną i większą świadomością co do przyszłego miejsca pracy. Redukcja etatów pozwalała w końcu na przeprowadzenie drastycznej (z punktu widzenia pracowników resortu) weryfikacji kadr. Wprawdzie niektórzy z pracowników starali się po kilku, kilkunastu miesiącach o powrót do służby i niektórym nawet się to udawało, ale przy okazji powstawały wówczas szalenie krytyczne charakterystyki niektórych z nich, pokazujące poziom kadr w okresie narodzin i upadku stalinizmu.

Opinia o Stanisławie Lorku, zbiory IPN

⁹⁹ AIPN Wi; 057/565, Akta osobowe Edwarda Taraza, Raport w sprawie p-ko funkcjonariuszowi PUBP Lubin Legnicki szer. Taraz Edwardowi, Wrocław 24 I 1949 r., k. 35.

WYKAZ SKRÓTÓW

AK	– Armia Krajowa	OMTUR	– Organizacja Młodzieżowa Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych
AL	– Armia Ludowa	OPW	– Ośrodek Pracy Więźniów
ASOW	– Archiwum Śląskiego Okręgu Wojskowego	ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
ASW	– Akademia Spraw Wewnętrznych	OSMO	– Ośrodek Szkolenia Milicji Obywatelskiej
BCh	– Bataliony Chłopskie	OUN	– Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów
BELiDO	– Biuro Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych	PDdsBP	– Powiatowa Delegatura do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
BP	– Biuro Polityczne	PGR	– Państwowe Gospodarstwo Rolne
CBKP	– Centralne Biuro Komunistów Polskich	PGWAR	– Północna Grupa Wojsk Armii Radzieckiej
CGT	– <i>Confédération générale du travail</i> – (Powszechna Konfederacja Pracy)	PKWN	– Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
CW MBP	– Centrum Wyszukolenia MBP	POM	– Powiatowy Ośrodek Maszynowy
CW MSW	– Centrum Wyszukolenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych	POP	– Podstawowa Organizacja Partyjna
DZPJ	– Dolnośląskie Zjednoczenie Przemysłu Jedwabnego	PPR	– Polska Partia Robotnicza
GG	– Generalne Gubernatorstwo	PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
GL	– Gwardia Ludowa	PRN	– Powiatowa Rada Narodowa
GPiDO	– Grupa Paszportów i Dowodów Osobistych	PSBS	– Polski Samodzielny Batalion Specjalny
KBW	– Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego	PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
KdsBP	– Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego	PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
KMiPMO	– Komenda Miejska i Powiatowa Milicji Obywatelskiej	PUDsBP	– Powiatowy Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
KM MO	– Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej	PZGS	– Powiatowy Zarząd Gminnych Spółdzielni
KP	– Komitet Powiatowy	PZPL	– Powiatowy Związek Przemysłu Lniarskiego
KP MO	– Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej	PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
KPP	– Komunistyczna Partia Polski	PZUW	– Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych
KR MO	– Komenda Rejonowa Milicji Obywatelskiej	RFN	– Republika Federalna Niemiec
KSMM	– Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej	RUSW	– Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
KW	– Komitet Wojewódzki	SB	– Służba Bezpieczeństwa
KW MO	– Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej	SD	– Stronnictwo Demokratyczne
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego	SL	– Stronnictwo Ludowe
MO	– Milicja Obywatelska	SOM	– Spółdzielczy Ośrodek Maszynowy
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	SP	– Stronnictwo Pracy
NKWD	– Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych)	t.w.	– tajny współpracownik
NN	– osoba nieznana	TKN	– telekomunikacja nośna
NOW	– Narodowa Organizacja Wojskowa	TPPR	– Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej
		UB	– Urząd Bezpieczeństwa
		UBP	– Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
		UPA	– Ukraińska Powstańcza Armia
		WBW	– Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego
		WCz	– (łącznie) wysokiej częstotliwości

WFS	– Wojewódzka Federacja Sportu
WiN	– Wolność i Niezawisłość
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WP	– Wojsko Polskie
WPH	– Wojskowy Przegląd Historyczny
WPR	– Wojskowa Prokuratura Rejonowa
WRN	– Wolność, Równość, Niepodległość
WSO	– Wyższa Szkoła Oficerska
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP	– Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZG	– Zarząd Główny
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZPB	– Zakłady Przemysłu Bawełnianego
ZPP	– Związek Patriotów Polskich
ZSCH	– Zarząd (Spółdzielni) Samopomoc Chłopska
ZSRS	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZWM	– Związek Walki Młodych
ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu

Akta osobowe funkcjonariuszy

Akta operacyjne, kontrolno-śledcze, prokuratorskie, sądowe, więzienne

Rozkazy dzienne szefa WUBP we Wrocławiu

Rozkazy dzienne kierownika WUdsBP we Wrocławiu

Rozkazy personalne szefa WUBP we Wrocławiu

Rozkazy personalne kierownika WUdsBP we Wrocławiu

Sprawozdania PUBP/PDdsBP w Lubinie 1945–1956

Sprawozdania WUBP/WUdsBP we Wrocławiu 1945–1956

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych

Akta funkcjonariuszy

ŹRÓDŁA OPUBLIKOWANE

Aparat bezpieczeństwa w latach 1944–1956. Taktyka, strategia, metody, cz. 1: *Lata 1945–1947*, Warszawa 1994; cz. 2: *Lata 1948–1949*, red. A. Paczkowski, Warszawa 1996.

Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1950–1952. Taktyka, strategia, metody, wybór i oprac. A. Dudek, A. Paczkowski, Warszawa 2000.

Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1953–1954. Taktyka, strategia, metody, wybór i oprac. G. Majchrzak, A. Paczkowski, Warszawa 2004.

„*Bijące serce partii*”. *Dzienniki personalne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego*, t. 1: 1945–1947, red. A.K. Kunert, R.E. SolarSKI, Warszawa 2001.

Biliński J., *Historia Lubina*, Lubin 1992.

Biuletyny informacyjne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 1946, red. W. Chudzik, I. Marczak, M. Olkuśnik, Warszawa 1996.

Biuletyny informacyjne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 1948, red. B. Gronek, I. Marczak, M. Olkuśnik, Warszawa 1995.

Centrum władzy. Protokoły posiedzeń kierownictwa PZPR. Wybór z lat 1949–1970, oprac. A. Dudek, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2000.

Dokumenty faszystów wyborczych w Polsce w roku 1947, wstęp i oprac. M. Adamczyk, J. Gmitruk, Warszawa 2000.

Drogi do niepodległości 1944–1956/1980–1989. Nieznane źródła do dziejów najnowszych Polski, red. W. Wrzesiński, Wrocław 2001.

Faszyzm wyborczy 1947. Memoriał Polskiego Stronnictwa Ludowego w sprawie wyborów w Polsce złożony wraz z załącznikami w dniu 18 grudnia 1946 roku Ambasadorom Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego w Warszawie, wstęp i oprac. M. Adamczyk, J. Gmitruk, Warszawa 2000.

Instrukcje pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989, oprac. T. Ruzikowski, Warszawa 2004.

Ludzie bezpieki w walce z narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978 – Centrala, oprac. M. Piotrowski, Lublin 1999.

Marat S., Snopkiewicz J., *Ludzie bezpieki. Dokumentacja czasu bezprawia*, Warszawa 1990.

Polska w dokumentach z archiwów rosyjskich 1949–1953, oprac. A. Kochański *et al.*, Warszawa 2000.

Polska–ZSRR. Struktury podległości. Dokumenty WKP(b) 1944–1949, oprac. G.A. Bodiugow *et al.*, Warszawa 1995.

Referendum z 30 czerwca 1946 r. Przebieg i wyniki, oprac. A. Paczkowski, Warszawa 1993 („Dokumenty do dziejów PRL”, z. 4).

Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944–czerwiec 1945), wstęp S. Poleszak, wybór i oprac. L. Pietrzak *et al.*, Warszawa 2004.

Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Rzeszowszczyźnie (sierpień 1944–lipiec 1945), wybór i oprac. D. Iwaneczko, Z. Nawrocki, Rzeszów 2005.

ARTYKUŁY I OPRACOWANIA

„Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989”, 2004, nr 1.

Babczenko J., Bolduan R., *Front bez okopów*, Gdańsk 1969.

Balbus T., „*Będziesz wisiał bandyto!*”. *Metody śledcze stosowane w WUBP we Wrocławiu wobec aresztowanych żołnierzy i oficerów Okręgu Lwów AK-„NIE”-WiN (1946–1952) w świetle materiałów Urzędu Ochrony Państwa* [w:] *Wrocławskie studia z historii najnowszej*, t. 7, red. W. Wrzesiński, Wrocław 1999.

Balbus T., *Konspiracja Dolnośląska AK-WiN (1945–1948). Leksykon*, Wrocław 2000.

- Balbus T., *Ludzie podziemia AK-WiN w Polsce południowo-zachodniej (1945–1948)*, t. 1-2, Wrocław 2003–2004.
- Balbus T., *Mechanizm werbowania i prowadzenia agentury Urzędu Bezpieczeństwa (dokument MBP z 1945 r.)* [w:] *Studia i materiały*, t. 3, red. Ł. Kamiński, Wrocław 2000.
- Balbus T., *O Polskę Wolną i Niezawistą (1945–1948)*, Kraków–Wrocław 2004.
- Balbus T., *Okno na świat. Formy antykomunistycznej działalności Ukraińców w Polsce południowo-zachodniej na tle kontrakcji Urzędu Bezpieczeństwa (1945–1954)* [w:] *Służby bezpieczeństwa Polski i Czechosłowacji wobec Ukraińców*, red. G. Motyka, Warszawa 2005.
- Balbus T., *Rozkaz Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 23 X 1945 r.* [w:] *Studia i materiały*, t. 1, red. Ł. Kamiński, Wrocław 1998.
- Bertisch R., *Materiały do dziejów organizacji osadnictwa wiejskiego na Dolnym Śląsku w latach 1945–1946*, „Sobótka” 1956, R. 10, z. 3.
- Bilińska-Gut A., *Struktura i organizacja Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w latach 1944–1954*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2001, nr 15.
- Biliński K., *Hiobowie XX wieku. Wspomnienia Świadków Jehowy (Badaczy Pisma Świętego)*, Wrocław 1998.
- Błazyński Z., *Mówi Józef Światło. Za kulisami bezpieki i partii 1940–1955*, Warszawa 2003.
- Czapla J., *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego w latach 1944–1945*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (dalej „WPH”) 1965, nr 3.
- Czubara K., *Bezpieka. Urząd Bezpieczeństwa na Żamojszczyźnie 1944–1947*, Zamość 2003.
- Danilecki T., Zwolski M., *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Bielsku Podlaskim w latach 1944–1949. Żarys monografii* [w:] „Żwyczajny” resort...
- Dobierzewski A., *Kolektywizacja wsi polskiej 1948–1956*, Warszawa 1993.
- Dolata B., *Wyzwolenie Dolnego Śląska w 1945 roku*, Wrocław 1985.
- Dominiczak H., *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997.
- Dominiczak H., *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem Katolickim 1944–1990. W świetle dokumentów MSW*, Warszawa 2000.
- Dubiański W., *Struktura PUBP/PUdsBP w Zawierciu* [w:] „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2004, nr 1.
- Dubiański W., Dziurok A., *Kadra kierownicza urzędów bezpieczeństwa w województwie śląskim w latach 1945–1946* [w:] „Żwyczajny” resort...
- Dudek A., *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995.
- Dziaduch B., *Wkład Śląskiego Okręgu Wojskowego w rozminowanie i rozwój społeczno-gospodarczy regionu* [w:] *50-lecie Śląskiego Okręgu Wojskowego. 50-lecie zakończenia II wojny światowej 1945–1995. Materiały z sympozjum popularnonaukowego*, Wrocław 1995.
- Fijałkowska B., *Borejsza i Różański. Przyczynek do dziejów stalinizmu*, Olsztyn 1995.
- Fijałkowski W., *Milicja Obywatelska i Służba Bezpieczeństwa w województwie wrocławskim w latach 1945–1987*, Wrocław 1988.
- Frazik W., Musiał F., *Akta agenturalne w pracy historyka*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19-20.
- Friszke A., *Rok 1956* [w:] *Centrum władzy w Polsce 1948–1970*, red. A. Paczkowski, Warszawa 2003.
- Gołabek C., Tryc R., *Ź genezy powstania i działalności Werwolfu na polskich ziemiach zachodnich*, „WPH” 1963, nr 2.
- Góra W., *Ź zagadnień organizacji służby bezpieczeństwa w pierwszych latach Polski Ludowej 1944–1945*, „WPH” 1967, nr 1.
- Góra W., Halaba R., *O utworzenie i utrwalenie władzy ludowej 1944–1948*, Warszawa 1966.
- Góra W., Jakubowski Z., *Ź dziejów organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie lubelskim*, Lublin 1978.
- Hałagida I., *Prowokacja „Żenona”. Geneza, przebieg i skutki operacji MBP o kryptonimie „C-1” przeciwko banderowskiej frakcji OUN i wywiadowi brytyjskiemu (1950–1954)*, Warszawa 2005.
- Hołownia M., *Bezimienni*, Legnica 2003.
- Hunek T., *Spółdzielczość produkcyjna w rolnictwie polskim*, Warszawa 1965.
- Instrukcja o osadnictwie wojskowym Naczelnego Dowódcy WP z 18. VI.1945 roku*, „Polska Zbrojna” 1945, nr 121.
- Instrukcja w sprawie oczyszczenia szeregów PPS z elementów wrogich, klasowo obcych i przypadkowych*, Warszawa, październik 1948 r.
- Iwaneczko D., *Urząd bezpieczeństwa w Przemyśle 1944–1956*, Rzeszów 2004.
- Jakubowski Z., *Ustanowienie Milicji Obywatelskiej*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1984, nr 36.
- Jankowiak S., *Wysiedlenie i emigracja ludności niemieckiej w polityce władz polskich w latach 1945–1970*, Warszawa 2005.
- Jankowski S., *Przejmowanie i odbudowa przemysłu dolnośląskiego 1945–1949*, Warszawa 1982.

- Janowski W., *Przebieg ujawniania członków podziemia zbrojnego w 1947 roku – na tle akcji rozładowywania lasów w latach 1944–1946 (w świetle zasobów AAN)* [w:] *Pamiętny rok...*
- Jarecka-Kimlowska S., *Ź problemów spółdzielczości wiejskiej w Polsce w latach 1944–1957*, Warszawa 1972.
- Jarosz D., *Polityka władz komunistycznych w Polsce w latach 1948–1956 a chłopci*, Warszawa 1998.
- Jarosz D., Pastor M., Robineau, Bassaler i inni. *Ź dziejów stosunków polsko-francuskich w latach 1948–1953*, Toruń 2001.
- Jaworski M., *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, Warszawa 1984.
- Jaworski M., *Udział Wojska Polskiego w budowie, rozwoju i działaniach operacyjnych organów bezpieczeństwa*, „Zeszyty Naukowe ASW”, 1984, nr 36.
- Kaliński J., *Forsowna kolektywizacja rolnictwa (1948–1956)*, „Kwartalnik Historyczny” 1984, nr 1.
- Kaliski B., *Przetąrcić grzbiet kutałowi...: terenowy aparat PZPR wobec kolektywizacji rolnictwa*, „Przegląd Powszechny” 2000, nr 6.
- Kamiński Ł., *Lingua securitatis*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1.
- Kersten K., *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948*, Paryż 1986.
- Klementowski R., *Działalność Jana Bogdziewicza „Czarnego Janka” jako przykład tzw. „czarnej legendy” podziemia po wojnie*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2004, nr 21.
- Klementowski R., *Urząd Bezpieczeństwa w powiecie Lwówek Śląski (1945–1956)*, Wrocław 2006.
- Korkuć M., *Kijbyszewiacy – awangarda UB*, „Arcana” 2002, nr 46-47.
- Kosierski W., *Źmowa w kartoflarni*, „Dziennik Zachodni” 1991, nr 3.
- Kościk E., *Osadnictwo wiejskie w południowych powiatach Dolnego Śląska w latach 1945–1949*, Wrocław b.d.
- Rogulski M.L., *Okupacja w imię sojuszu. Armia Radziecka w Polsce 1944–1956*, Warszawa 2000.
- Kułał J., „Czarna legenda” powojennego podziemia niepodległościowego, „Biuletyn IPN” 2003, nr 5.
- Kupiec W., *Procesy odszkodowawcze członków AK i WiN z terenu Lwowa i województwa lwowskiego w Sądzie Wojewódzkim we Wrocławiu w latach 1960–1969*, „Semper Fidelis. Pismo Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich” (Wrocław) 1995, nr 1 (przedruk w: „Zeszyty Historyczne WiN-u” 1999, nr 13).
- Kura A., *Represje aparatu bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1956*, „Biuletyn IPN” 2002, nr 6.
- Kura A., *Stanowisko aparatu bezpieczeństwa i wymiaru sprawiedliwości wobec kolektywizacji wsi w świetle dokumentów*, „Studia Historyczne” 1999, nr 3.
- Kura A., *Wypadki gryfickie i inne wypaczenia*, „Roczniki Historyczne Muzeum Historii Ruchu Ludowego” 1999, nr 13.
- Kurtyka J., *Światy przeciwstawne: komunistyczna bezpieka wobec podziemia niepodległościowego*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1.
- Lista członków PSL zamordowanych w latach 1944–1964*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1964, z. 6.
- Litwiński R., *Komisja rehabilitacyjno-kwalifikacyjna dla byłych policjantów (1946–1952)*, „Dzieje Najnowsze” 2004, R. 36, z. 1.
- Lubin. *Źarys rozwoju miasta na przestrzeni wieków*, red. K. Matwijowski, Wrocław–Lubin 1996.
- Łabuszewski T., *Bandy reakcyjnego podziemia czy zbrojne podziemie niepodległościowe?*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2003, nr 19-20.
- Magierska A., *Przywrócić Polsce. Przemysł na Źiemiach Odzyskanych 1945–1946*, Warszawa 1986.
- Magierska A., *Źiemie Źachodnie w okresie komendantur wojennych i kształtowanie się polskiej administracji cywilnej*, „Dzieje Najnowsze” 1973, R. 5, z. 4.
- Majer P., *Aparat bezpieczeństwa w konfrontacji z chłopami w 1953 r. – w świetle własnych dokumentów*, „Roczniki Historyczne Muzeum Historii Ruchu Ludowego” 2000, nr 16.
- Majewski R., *Dolny Śląsk 1945. Wyzwolenie*, Warszawa 1982.
- Michalak R., *Kościoty protestanckie i władze partyjno-państwowe w Polsce (1945–1956)*, Warszawa 2002.
- Michta N., *Walka o utrwalanie władzy ludowej w Krakowskim 1946–1947*, „WPH” 1972, nr 3.
- Minc H., *Biejące zadania Partii w zakresie polityki gospodarczej i społecznej na wsi*, „Nowe Drogi” 1948, nr 11.
- Misztal Z., *U progu Polski Ludowej 1944–1945. Udział wojska w tworzeniu administracji i odbudowie gospodarki narodowej*, Warszawa 1987.
- Motyka G., *Obraz polskiego podziemia antykomunistycznego w literaturze PRL* [w:] *Podziemie zbrojne na lubelszczyźnie wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1956*, red. S. Poleszak, A. Puławski, Warszawa 2002.
- Nadolski M., *Komuniści wobec chłopów w Polsce 1941–1956. Mity i rzeczywistość*, Warszawa 1993.
- Nawrocki Z., *Źamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Rzeszów 1988.

- Nazarewicz R., *Razem na tajnym froncie*, Warszawa 1983.
- Niwiński P., *Czarne karty podziemia poakowskiego. Problem demoralizacji członków konspiracji niepodległościowej po 1945 roku* [w:] *Podziemie zbrojne na lubelszczyźnie wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1956*, red. S. Poleszak, A. Puławski, Warszawa 2002.
- Niwiński P., *Problem „bandycenia się” członków konspiracji na przykładzie wybranych struktur Okręgu AK Wilno 1944–1948* [w:] *Polska walka, opozycja, niepodległość*, red. A.F. Baran, Sandomierz 2000.
- Obóz pracy w Świętochłowicach w 1945 r.*, wybór, wstęp i oprac. A. Dziurok, Warszawa 2002.
- Ochrona bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w Polsce 1944–1945*, red. T. Walichnowski, Warszawa 1989.
- Ogrodowczyk A., *Żołnierze Wojska Polskiego na Śląsku Opolskim i Dolnym 1945–1948*, Opole 1978.
- Okoniewska B., *Problem nowej polityki rolnej w Polsce w latach 1948–1956*, „Dzieje Najnowsze” 1984, nr 2.
- Ordyłowski M., *Kolektywizacja wsi dolnośląskiej w latach 1948–1956 jako instrument stalinizacji środowiska wiejskiego* [w:] *Żemie zachodnie i północne Polski w okresie stalinowskim*, red. C. Osękowski, Zielona Góra 1999.
- Ordyłowski M., *Sytuacja na wsi dolnośląskiej w świetle raportów milicji*, „Sobótka” 1995, nr 3-4.
- Orzechowski M., *By inni mogli żyć spokojnie*, Wrocław 1967.
- Orzechowski M., *Ż dziejów polskiej ludności autochtonicznej na Dolnym Śląsku. Weryfikacja narodowościowa (1945–1949)*, „Sobótka” 1957, R. 11.
- Osękowski C., *Referendum z 30 czerwca 1946 roku w Polsce*, Warszawa 2000.
- Osękowski C., *Referendum z 30 czerwca 1946 r. na ziemiach przekazanych Polsce po II wojnie światowej*, „Dzieje Najnowsze” 1995, R. 27, nr 3.
- Paczkowski A., *Aparat bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego w latach 1944–1948* [w:] *Wojna domowa czy nowa okupacja? Polska po roku 1944*, red. A. Ajnenkiel, Wrocław–Warszawa–Kraków 1998.
- Paczkowski A., *Terror i kontrola: funkcje aparatu bezpieczeństwa w systemie komunistycznym. Polska 1944–1956* [w:] *Od sfalszowanego zwycięstwa do prawdziwej klęski*, Kraków 1999.
- Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 2000.
- Paczkowski A., *Referendum z 30 czerwca 1946 r. Przebieg i wyniki*, Warszawa 1993.
- Pamiętny rok 1947*, red. M.E. Ożóg, Rzeszów 2001.
- Pasierb B., *Migracja ludności niemieckiej z Dolnego Śląska w latach 1944–1947*, Wrocław 1997.
- Pierwszy spis abonentów telefonicznych Dyrekcji Okręgu Pocht i Telegrafów we Wrocławiu na 1946 rok*, Wrocław 1946.
- Pietrow N., *Sztuka wygrywania wyborów*, „Karta” 1996, nr 18.
- Piłat L., *Struktura organizacyjna i działalność Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie 1944–1945*, „Studia Rzeszowskie” 1999, t. 6.
- Pisuliński J., *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lesku w latach 1944–1956* [w:] *Żwyczajny resort...*
- Poleszak S., *Narodziny bezpieki. Powstawanie powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego na Lubelszczyźnie od sierpnia 1944 do czerwca 1945 roku* [w:] *Żwyczajny resort...*
- Powiat Sokotów Podlaski. Materiały z sesji naukowej „Represje i opór przeciw rządowi komunistycznym w powiecie Sokotów Podlaski po 1944 r.”*, „Mazowsze i Podlasie w ogniu 1944–1956”, t. 1, Warszawa 2007.
- Próchniak L., *Kolektywizacja rolnictwa w regionie łódzkim*, Łódź 2003.
- Raźnikiewicz Z., *Wojska pancerne i zmotoryzowane 2 Armii WP w operacji tużyckiej i praskiej 16.4–11.5.1945 r.*, „WPH” 1974, nr 4.
- Robakowski K., *Spółeczno-polityczne problemy rozwoju spółdzielczości produkcyjnej w Polsce w latach 1944–1956*, Poznań 1986.
- Rokicki K., *Aparatu obraz własny. Analiza wykresów porównawczych dotyczących kadry aparatu bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1955* [w:] *Żwyczajny resort...*
- Ruszczak A., *Jeszcze w mundurze* [w:] *Trudne dni...*
- Ruzikowski T., *Tajni współpracownicy pionów operacyjnych aparatu bezpieczeństwa 1950–1984*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, nr 1.
- Rybicki H., *Powstanie i działalność władzy ludowej na zachodnich i północnych obszarach Polski 1945–1949*, Poznań 1976.
- Rzędowski J., *Najdłuższa konspiracja PRL?*, „Biuletyn IPN” 2004, nr 3 (38).
- Sielezin J.R., *Polskie Stronnictwo Ludowe na Dolnym Śląsku. Kalendarium (sierpień 1945–marzec 1947)*, Wrocław 1997.
- Sielezin J.R., *Polskie Stronnictwo Ludowe na Dolnym Śląsku w 1945–1949*, Wrocław 2000.
- Skobelski R., *Represyjna polityka władz wobec wsi województwa zielonogórskiego w latach forsownej kolektywizacji rolnictwa (1950–1955)*, „Studia Zachodnie” 1998, nr 3.
- Skrzypek A., *Mechanizmy uzależnienia. Stosunki polsko-radzieckie*

- 1944–1957, Pułtusk 2002.
- Shużby bezpieczeñstwa Polski i Czechosłowacji wobec Ukraiñców, red. G. Motyka, Warszawa 2005.
- Sodel M., *Powstanie i zarys działalnoñci WiN na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948*, „Sobótka. Śląski Kwartalnik Historyczny” 1969, nr 4.
- Sodel M., *W walce o ład i bezpieczeñstwo na Dolnym Śląsku w latach 1945–1948*, Wrocław 1979.
- Stankowski W., *Obozy i inne miejsca odosobnienia dla niemieckiej ludnoñci cywilnej w Polsce w latach 1945–1950*, Bydgoszcz 2002.
- Strzały pod górą Szpicberg [w:] T. Flisiuk, W. Stankiewicz, W. Wilczek, *Pojedynki o zmierzchu. Reportaże, wspomnienia, opowiadania w XV rocznicę powstania Milicji Obywatelskiej na Dolnym Śląsku*, Warszawa 1960.
- Styś L., *Powstanie i działalnoñć grup operacyjnych osadnictwa wojskowego na Dolnym Śląsku (lipiec-wrzesień 1945)*, „Sobótka” 1963, nr 4.
- Styś L., *Rola WP w zasiedlaniu i zagospodarowaniu Dolnego Śląska w latach 1945–48*, Wrocław 1965, pr. doktorska, maszynopis w bibliotece Instytutu Historii UW.
- Styś L., *Rozminowywanie Dolnego Śląska w latach 1945–1948*, „Sobótka” 1965, nr 3.
- Sula D., *Działalnoñć przesiedleńczo-repatriacyjna Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w latach 1944–1951*, Lublin 2002.
- Szwagrzyk K., *Jaworzno. Historia więzienia dla młodoćianych więźniów politycznych 1951–1955*, Wrocław 1999.
- Szwagrzyk K., *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005.
- Szwagrzyk K., *Winni?–Niewinni? Dolnośląskie podziemie niepodległościowe (1945–1956) w świetle dokumentów sądowych*, Wrocław 1999.
- Szwagrzyk K., *Golgota wrocławska 1945–1956*, Wrocław 1996.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Problem „bandycenia się” podziemia na przykładzie Kielczyzny*, „Polska 1944/45–1989. Studia i Materiały” (Warszawa) 1999, nr 4.
- Terlecki R., *Dyktatura zdrady. Polska w 1947 roku*, Kraków 1991.
- Tokarczuk S., *Lubin. Dzieje miasta*, Wrocław 2003.
- Turlejska M., *Te pokolenia żałobami czarne... Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944–1954*, Londyn 1989.
- Tyszkiewicz J., *Tereny wystawowe we Wrocławiu i koncepcje ich zagospodarowania w latach 1945–1950*, „Rocznik Wrocławski” 1993, nr 1.
- Uniszewski Z., *Józef Różański*, „Karta” 2000, nr 31.
- W służbie ludowej ojczyzny i społeczeństwa. W obronie ładu i porządku społecznego*, red. Z. Jakubowski, Łódź 1986.
- W walce o utrwalenie władzy ludowej 1944–1947*, red. W. Góra, R. Halaba, Warszawa 1967.
- Wadecki Z., *Czy wypędzeni?*, „Karkonosze” 1984, nr 11.
- Walichnowski T., *Organa bezpieczeñstwa państwa i porządku publicznego w Polsce 1944–1988*, Warszawa 1989.
- Walka o utrwalanie władzy ludowej w Polsce w latach 1944–1948*, red. R. Halaba, Warszawa 1983.
- Werblan A., *Stalinizm w Polsce*, Warszawa 1991.
- Węgierski J., *Archiwum Eksterytorialnego Okręgu Łiwowskiego WiN-u z 1946 r.*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 1994, nr 5.
- Wnuk R., *Problem bandytyzmu wśród żołnierzy antykomunistycznego podziemia w Polsce (1945–1947)* [w:] *Komunizm. Ideologia, system, ludzie*, red. T. Szarota, Warszawa 2001.
- Wojalski Z., *Wojsko społeczeństwu 1944–1948*, Łódź 1982.
- Wojecki M., *Uchodźcy polityczni z Grecji w Polsce 1948–1975*, Jelenia Góra 1989.
- Wolski W., *Organy bezpieczeñstwa publicznego 1944–1955*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1982, nr 2.
- Wołpiuk W.J., *Powstanie organów bezpieczeñstwa i ich znaczenie w procesie tworzenia władzy ludowej*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1984, nr 36.
- Wójcik S., *Katechizacja w warunkach systemu totalitarnego. Na przykładzie Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska w latach 1945–1961*, Prace Historyczne Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995.
- Wrzosek A., *Nad Odrą i Nysą. Opis geograficzno-gospodarczy nowych Ziemi Śląska*, Katowice 1945.
- Wtorkiewicz J., *Wojsko polskie w akcji propagandowej i wyborach do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku*, Warszawa 2002.
- Ż osadnictwa wojskowego*, „Polska Zbrojna” 1945, nr 150.
- „Żywczajny” resort. Studia o aparacie bezpieczeñstwa 1944–1956*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2005.
- Żaryn J., *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*, Warszawa 2003.
- Żaryn J., *„Księża–patrioci” – geneza powstawania formacji duchownych katolickich*, „Polska 1944/45–1989. Studia i materiały”, t. 1, Warszawa 1995.
- Żelazko J., *Kadra kierownicza Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi w latach 1945–1956* [w:] *„Żywczajny” resort...*

Żuławiński J., *Miejsca walki i męczeństwa* [w:] *Dolny Śląsk w Polsce Ludowej*, Wrocław 1970.

ENCYKLOPEDIE, INFORMATORY, SŁOWNIKI

Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. 1: 1944–1956, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005.

Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956, Lublin 1993.

Informator o osobach skazanych za szpiegostwo w latach 1944–1986, Lublin 1994.

Kochański A., *Polska 1944–1991. Informator historyczny*, t. 1: *Podział administracyjny. Ważniejsze akty prawne, decyzje i enuncjacje państwowe 1944–1956*, Warszawa 1996.

Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny, t. 1, Wrocław 2002; t. 2, Wrocław 2004.

Mołdawa T., *Ludzie władzy 1944–1991*, Warszawa 1991.

Obsada personalna aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1956, red. K. Szwagrzyk.

Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu 1946–1955, red. K. Szwagrzyk, Wrocław 2002.

Skazani za działalność w organizacjach niepodległościowych na Dolnym Śląsku, red. M. Kała, K. Szwagrzyk, Wrocław 2005.

Twarze wrocławskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa we Wrocławiu, red. T. Balbus, P. Piotrowski, K. Szwagrzyk, Wrocław 2006.

PAMIĘTNIKI, WSPOMNIENIA, WYWIADY, RELACJE

Błażyński Z., *Mówi Józef Światło. Za kulisami bezpieki i partii 1940–1955*, Londyn 1986.

Chyliński J., *Jakim był Bolesław Bierut. Wspomnienia syna*, Warszawa 1999.

Field H., Field K., *Opóźniony odlot. W okowach zimnej wojny*, Warszawa 1997.

Piecuch H., *Spotkania z Fejginem. Zza kulis bezpieki*, Warszawa 1990.

Torańska T., *Oni*, Warszawa 1997.

Zaremba Z., *Listy 1946–1967*, oprac. O. Błatonowa, A. Friszke, Warszawa 2000.

INDEKS OSÓB

- Adydan Jadwiga 125, 143
„Ala” 173
Altmark Józef 29, 30, 47, 80, 127
Andruszczak Olga 60
Andruszkiewicz Mieczysław 50, 64, 81, 189, 201
Antoniewicz Stanisława 27, 33, 35, 36, 45, 47, 82, 142, 148, 184-185, 189, 190, 202
Badke Jan 56, 57, 62, 63, 66, 83, 108
Bakowicz Stanisław 50, 82, 83, 84
Baraniak Jan 36, 37, 42, 46, 85, 196
Barcicki Kazimierz 29, 47, 85, 86, 103, 142
Bartosiewicz Bronisław 60
Bielecki Henryk 41, 46, 52, 87, 191, 197
Biliński Tadeusz 50, 88, 132, 189, 197, 201
Bierut Bolesław 89
Bigaja Jan 25, 27, 47, 88
Biliński Jan 207-208
Borowiec Stanisław 48, 89
Borysiewicz Franciszek 33, 48, 49, 64, 90
Bujak Marian 28, 33, 40, 46, 90
Burghardt Józef 42, 47, 91
Carabuch Bronisław 28, 92
Charisimowicz Marian 60
Cupiał Tadeusz 22, 23, 27, 33, 41, 45, 48, 92, 147, 201
Czekaj Władysław 20, 22-23, 45, 93
Czerwiński Andrzej 16, 17, 2-23, 44, 68, 76, 93-94, 183
Ćwik Józef 27, 33, 48, 94-95
Demecki Anatol 49, 97
Dominiczak Henryk 8, 208
Drózd IN 22, 23, 97
Dudka Czesław 99
Duławski Roman 189
Dymek Antoni 33, 48, 97
Dziura Stanisław 27, 49, 98
Figura Jan 61
Florczyk Eugeniusz 41, 45, 52, 54, 98
Florek Zenon 18, 19, 33, 42, 44, 99, 194-195
Formago Leon 64, 100
Franczak Jan 22, 23, 27, 48, 100, 189
Fuczek Józef 61
Gadomski Stefan 22, 23, 27, 50, 101
Gil Wojciech 61
Golemo Kazimierz 22, 23, 48, 104
Grudzień Zdzisław 22, 23, 27, 48, 50, 101, 104-105, 147, 201
Gryta Henryk 107, 202
Grzechnik Edward 33, 48, 105, 196,
Grzybowski Faustyn 21
Gut Marian 20, 41, 48, 105, 203-204, 208
Halon Kazimierz 17, 18, 22, 23, 47
Hardygóra Piotr 33, 48, 106
Hryszczuk Michał 60
Hryszczuk Piotr 60
Hutyra Stanisław 61
Hytry Jan 60
Idziak Alojzy 49, 64, 106-107, 202
Imiołek-Śliwa Stanisław 9, 10
Iskra Edward 16, 44, 107
Iwanow Bazyli 28, 33, 36, 46
Iwanow Szymon 107
Jabłoński Zygmunt 57, 59, 63, 108
Janowiak Czesław 64, 108
Jasienia Stanisław 43-44, 52-53, 63, 109
Jezierski Marian 57, 63, 110, 201
Kaliński Andrzej 209
Kałuża Stefan 39, 46, 49, 52-54, 60-61, 63, 66-68, 71, 74, 76, 110, 169-170, 189, 197-199
Kałużny Czesław 22-23, 27, 33, 48, 50, 82, 104, 111, 172, 204
Kałużny Stanisław 17, 25, 27, 50, 111, 135, 197-199
Kaniuch Wojciech 62-63, 67-69, 76, 112-113, 157
Kański Marian 58, 63, 114-115, 165
Każmierczak Jan 49
Każmierczak Eugeniusz 41, 45, 49, 52, 54, 115-116
Klimas Bolesław 50, 116, 197-198
Koński IN 201-203
Kopczyński Marian 25, 47, 117
Kosztowniak IN 64, 117
Kościuszek Tadeusz 7
Kowalik Franciszek 42, 47, 118, 167, 185

Kowel Ryszard 26-27, 45, 48, 118-119, 189-190, 202
 Koziół Antoni 48, 119
 Krawiec Wojciech 60
 Król Władysław 60
 Kruszevska Helena 189
 Krzywiński Józef 50, 64, 120, 143, 203
 Krzyżanowski Kazimierz 49, 120, 201
 Kuduk Józef 121
 „Kura” TW 42
 Kurnik Władysław 42, 44, 121, 196
 Kuziak Andrzej 57
 Kuziak Prokop 57
 Kuźmiński Antoni 12, 24-25, 45, 123
 Kuźmiński Henryk 27, 64, 123
 Kwaniska Józef 61
 Kwiatkowski Antoni 56-57, 60, 62-63, 123
 Latosi Teofil 28, 33, 38, 46, 124
 Lichosik Edward 40, 43-44, 52-53, 55-56, 63, 124-125, 143, 173
 Lis Stanisława 4
 Lorek Stanisław 28, 33, 38, 45-46, 125-126, 205
 Łukaszewicz Mieczysław 27, 48, 128, 189
 Madej Julian 55, 61, 63, 127
 Makowski Józef 29, 33, 80, 127, 153
 Małek Marian 58-59, 63, 127-128, 203
 Marek Bronisław 27, 33, 48, 128, 197, 201
 Merta Jerzy 40, 46, 52, 54, 128
 Michalak Józef 210
 Michalec Stanisław 25, 27, 45, 50, 129
 Michta Antoni 17, 27, 44, 92, 112, 129-130, 135, 162, 172, 210
 Mieszczankowski Jerzy 27, 33, 49, 130, 189
 Mikołajczak Tadeusz 48, 130, 204
 Miller Edward 20, 45, 131
 Mista Mieczysław 38-39, 46, 131, 185
 Mistachowicz Stanisław 134
 Molak Bolesław 34, 40, 46, 63, 132, 158, 171, 185
 Mordarski Władysław 35, 45, 52-53, 57, 62-63, 66, 133
 Nahorniak Edward 50, 133
 Niewiadomski Stanisław 64, 134
 Oczko Jan 61
 Olczak Władysław 27, 33, 49, 135, 189
 Orzeł Czesław 19, 25, 27, 33, 44-46, 49-50, 135
 Osóbka-Morawski Edward 8
 Paciepnik Stanisław 27, 48, 134, 136, 139
 Pactwa Stanisław 22-23, 29, 47, 136-137
 Paluch Eugeniusz 33, 50, 138, 203
 Parka Zygmunt 35-36, 45, 139
 Partyka Stefan 17, 44, 140
 Pasierb B 211
 Pawlik Michał 33-34, 45, 50, 140, 204
 Peczkowski Stanisław 39, 141
 Piątkowski Antoni 64, 141
 Pietrzyk Stanisław 196
 Piotrowski Mirosław 8, 65, 208
 Płaza Eugeniusz 22-23, 27, 33, 35-36, 45-48, 125, 142, 146, 158
 Płaza Zofia 54, 142-143, 185, 190, 201
 Początek Jan 44-45, 47,
 Polak Władysław 60
 Radkiewicz Stanisław 7, 8
 Ratko Stefan 61
 Romaniszyn Michał 145
 Rubisz Bogdan 62-63, 61, 66-68, 71-72, 76, 145
 Rudawski Bolesław 58, 115
 Samczuk Stefan 16, 44, 146
 Sauer Paul 99
 Sawicki Tomasz 49, 64, 146
 Sawkiewicz Stefan 49
 Sendeki Stanisław 189
 Sikorski Kazimierz 33, 48, 130, 147, 199
 Siurek Edward 22-23, 48, 147-148, 172
 Siurek Irena patrz Wołek Irena 47, 147, 172, 188
 Skowyrko Sergiusz 33, 37-38, 46, 48-49, 52-54, 62-63, 148-149, 185, 189, 201
 Skrzat Zofia patrz Płaza Zofia 33, 47, 142, 159
 Skrzyniarz Marian 64, 149
 Smolarczyk Władysław 49, 149
 Smółka Władysław 54
 Soliński Michał 17-18, 44, 150, 161
 Sroczyński Władysław 55, 57, 60, 63, 66, 83, 152, 182, 188
 Stachoń Kazimierz 27, 47, 152
 Stalin Józef 58, 185

Starzomski Mieczysław 26-27, 46, 153
 Stasiak Marian 33, 49, 153
 Staśko Zdzisław 28-29, 33, 40, 46, 153-154
 Stefański Stanisław 22-23, 25, 33, 38, 45-46, 48, 154
 Sternik Marcei 22-23, 147, 155
 Stępień Kazimierz 22-23, 27, 48, 118, 155
 Stępińska Anna 27, 50, 155
 Strzelecki Michał 93
 Syrnyk Jarosław 134
 Sywała Jan 60
 Szarek Stanisław 45
 Szewczyk Jan 40, 46, 52-54, 63, 155
 Szkirpan Dymitr 61
 Szlasa Stanisław 64, 156
 Szlender IN 60
 Szturc Helena 60
 Szumigraj Tadeusz 37-38, 46, 52-54, 56, 156, 163, 201
 Szwagrzyk Krzysztof 9, 10, 92, 99, 212
 Szymańska Salomea 112, 158
 Szymański Eugeniusz 24-25, 27, 33, 45-46, 158, 173, 190, 194
 Szymański Ryszard 58, 63, 159
 Szyngier Marian 34, 37, 46, 48, 160
 Ścibor Tadeusz 42-44, 52, 143, 160, 185
 Świąto Józef 208
 Świda Andrzej 68
 Świerszczewski Witold 20, 27, 34, 47, 161, 167, 189
 Taraz Edward 34, 48, 104-105, 162, 205
 Tchoma Jerzy 60
 Tekieli Jan 24-25, 28, 49, 162-163
 Tomaszewski Kazimierz 25, 28, 34, 45-46, 160, 163
 Torba Marian 61
 Trzewik Józef 28, 34, 38, 46, 163, 185
 Turek Stanisław 28, 40-41, 46, 52, 54, 164
 Twaróg Anna 50, 164
 Ulczycki Franciszek 37, 46, 165
 Waliczek Jan 38-39, 46, 52-55, 63, 101, 158, 165-166, 185, 201, 203
 Waschitz Szymon patrz Czerwiński Andrzej 16, 17, 22-23, 44, 93
 Wiącek Czesław 49, 167
 Wieczorek Stanisław 29, 34, 47, 167
 Wilk Helena 168
 Wilk Józef 49, 168
 Wiśniewski Stanisław 54, 63, 169
 Wiśniewski Wiktor 20, 22-23, 28, 34, 36, 46, 48, 169
 Wojciechowski Michał 34, 45, 49, 64, 170
 Wojt Marian 64
 Wojtowicz Piotr 48, 174
 Wołczyński Stefan 28-29, 47, 172
 Wołek Irena 22-23, 26, 28, 34, 40, 47, 52-53, 82, 172, 190
 Wołek Józef 28, 34, 40, 46, 50, 52-53, 55, 63, 82, 172-173, 190
 Wróblewski Jerzy 41, 46, 174
 Zajączkowski Bolesław 49, 64, 174
 Zakrzewski Witold 61
 Zębik Waław 24-25, 45, 175
 Zieliński Władysław 49, 63-64, 175, 199
 Zięcina Władysław 39, 46, 49, 52, 176
 Zychal Wojciech 37-38, 46, 49, 52, 54, 63, 176
 Żmuda Władysław 48, 177

INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH

Bardo Śląskie 132
Będzin 114, 131, 140
Bolesławiec 39, 55, 69, 95, 97, 99, 116, 126, 129, 136, 173, 181
Brzeg 91, 137, 147, 199
Chełmek Wołowski 136
Chocianowice 52-53, 173
Chocianów 39, 45, 51-54, 60, 121, 130, 189, 199, 201
Chrzanów 88, 94, 103, 105, 121, 136
Czerwińsk 120
Częstochowa 60, 82
Ćmielów 139
Dzierżonów 43, 58, 115, 149, 169
Garwolin 108, 130, 169
Gdańsk 137, 166, 192, 208
Gorzelin 61
Grójec 156
Góra 25, 36, 72, 83, 109, 120, 140, 160, 199, 209, 211-213
Jarosław 132, 156
Jawor 16, 25, 38, 67, 72, 92, 99, 116-117, 131, 134-135, 138, 154-155, 167, 171, 196
Jaworzno 212
Jelenia Góra 26, 35, 72, 100, 112-113, 118, 120, 134, 160, 162, 170, 181
Jędrzychów (Jędrzychowo) 60-61
Kaczanów 25, 45, 54, 98, 115, 158
Kamienna Góra 17, 28, 94, 103, 107, 118, 129, 133, 150, 152-153, 167, 176-177, 199
Karczowiska 113
Kazimierzowo 61
Kielce 127, 129, 147, 149, 155
Kłodzko 17, 86, 94, 106, 117, 129, 150, 161, 164, 167,
Komorniki 61, 134
Kowary 67, 106, 109, 126, 149, 164, 166
Kowel 26-27, 45, 48, 118-119, 189-190
Kozłice 61
Kraków 16-17, 88, 93, 103, 108-110, 114, 162, 173, 176-177, 199, 209, 211-212
Krzeczyn Wielki 60

Księginice 51-54, 57, 110, 120, 169
Kujbyszew 21
Legionowo 39, 43-44, 62, 68, 72, 82-83, 91, 95, 97-98, 115, 121, 127, 151, 163, 170, 192
Legnica 10, 59, 66, 69, 72-74, 84, 86-88, 91, 93, 96, 102, 117, 122, 136-137, 139, 143-144, 152-154, 157, 161, 164, 166, 171, 173, 180, 188, 190, 201, 203, 210
Lubań 16, 54, 59, 60, 97, 99, 104, 129, 138, 164, 166, 169, 172, 188, 196
Lubawka 107
Lubin 1-212
Lublin 87, 107, 109, 153, 171, 208-209, 212
Lwów 87, 93, 107, 109, 138, 153, 208, 212
Łódź 10, 66, 99, 114, 143, 146, 166, 212
Masłów 129
Michałów 60
Milicz 67-68, 112
Miłoradzice 10, 51-54, 61, 110, 155, 169
Miłosna 61
Mościska 80, 163
Namysłów 121, 124
Niemstów 61, 96, 149
Nowy Sącz 125, 133, 164, 176
Obora 61
Oleśnica 16, 94-95, 131,
Oława 10, 107, 139, 152, 165
Opatów 82, 86, 100, 104, 135, 142, 147-149, 155, 167
Opole 177, 211
Oświęcim 90
Parchów 51-54, 60, 156, 199
Pleszewo 114
Polkowice 60-61, 158
powiat chrzanowski 88, 94, 105, 112, 120
powiat głogowski 111
powiat górski 156
powiat kępiński 85
powiat nowosądecki 125, 164, 176
powiat opatowski 82, 86, 100, 104, 139, 142, 147-149, 155
powiat wieluński 91, 113, 134
powiat wołowski 88
Przasznik 134

Renarcice 51, 165
Rudna 51-54, 61, 127, 139, 143, 165
Rynarcice 51-54
Siedlce 61
Sławatycze 146
Sowia Góra 142
Stalinogród 113
Starachowice 82, 135, 150
Syców 17, 90, 125, 127, 129, 173, 175, 199
Szklary Dolne 136
Szklary Górne 51, 52, 53, 61, 89
Ścinawa 134
Tarnów 29, 153
Tomaszów Lubelski 171
Trzebnica 17, 43, 68, 94, 112-113, 118-119, 128-129, 130, 140, 157, 189
Wadowice 167
Wałbrzych 132, 135, 164, 189
Warszawa 4, 8, 10, 34, 36, 42, 57, 59, 86, 89, 92-94, 97-98, 110, 133, 144, 150, 157, 162, 170, 185, 192, 207-212
Wąbrzeźno 149
Wirczyn 156
Włocławek 113-114
Włodawa 109, 146
Włoszczowa 124
województwo łwowskie 164
województwo tarnopolskie 104, 113, 120, 126, 147, 149
Wołów 35, 42, 92, 103-104, 113, 118, 134, 136, 152, 171
Wrocław 4, 8, 10, 12, 16-17, 19, 25, 29, 31, 34-37, 40-43, 51-58, 61, 66-68, 70, 72, 75, 81, 88-89, 91-92, 94-95, 97-99, 100, 103-105, 114-115, 136, 109-110, 116, 118-119, 125, 127-129, 130, 133, 135, 137-138, 140-141, 145, 148, 150-153, 156-157, 159, 160, 162-164, 169, 170, 172, 174, 176-177, 181, 188-189, 192, 196-197, 200-205
Zakopane 164
Zalesie 61
Ząbkowice 25, 37, 40, 83, 91, 93, 152, 175
Zimna Woda 60
Żabice 60, 104
Żary 17, 82, 135, 140, 166, 180
Żelazny Most 61

Dziesięciolecia funkcjonowania państwa o charakterze autorytarnym doprowadziły do sytuacji, w której konieczne jest odtwarzanie realiów Polski po II wojnie światowej nie tylko w zakresie kronikarskiej z natury rekonstrukcji faktów, lecz także refleksji nad dynamiką procesów kształtujących ówczesne społeczeństwo. Wśród wielu powodów, dla których zadajemy pytanie, „jak było”, jednym z ważniejszych pozostaje chęć unikania błędów, uczenia odpowiedzialności za wspólnotę, poszukiwania źródeł jej tożsamości. Traktując aparat bezpieczeństwa jako narzędzie represji, kontroli oraz źródło informacji, nie możemy zapominać o zjawisku budowania kapitału społecznego, kulturowego i politycznego jego funkcjonariuszy. Służby specjalne nie zniknęły wraz z upadkiem komunizmu. Ludzie w nich zatrudnieni podlegali wtórnej socjalizacji. Zyskiwali wiedzę, umiejętności kształtujące bez wątpienia specyficzną mentalność, często obcą pozostałym członkom wspólnoty. Warto stawiać pytania o pochodzenie i przebieg służby funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa, w tym wypadku z powiatu lubińskiego. Należy szukać odpowiedzi na pytania o motywacje związane z podjęciem zatrudnienia, przyczynami zaangażowania i lojalności wobec komunistycznego aparatu represji.

ISBN 978-83-8229-352-4

ISBN 978-83-66574-18-2